

ఏకాదశ స్కంధము : ఉపోద్ఘాతము

11-1-క.

-

శ్రీ **సీ**తాపతి! లంకే

శాసురసంహారచతుర! **శా**శ్వత! నుతవా

ణీ**స**త్యధిభూభవవృ

త్రాసురరిపుదేవజాల! **రా**మన్యపాలా!

టీకా:

శ్రీ = శోభనకరమైన; సీతాపతి = రామా {సీతాపతి - జానకీ వల్లభుడు, రాముడు};

లంకేశాసురసంహారచతుర = రామా {లంకేశాసురసంహారచతురుడు - లంకేశ్వరుని

(రావణాసురుని) సంహరించుటలో చతురుడు, రాముడు}; శాశ్వత = రామా {శాశ్వతుడు -

శాశ్వతముగానుండు వాడు, రాముడు}; నుతవాణీసత్యధిభూభవవృత్రాసురరిపుదేవజాల = రామా

{నుతవాణీసత్యధిభూభవవృత్రాసురరిపుదేవజాల -నుత (పొగడబడుతున్న వాణీసత్యధిభూ (బ్రహ్మ)

భవ (మహేశ్వరుడు) వృత్రాసురరిపు (ఇంద్రుడు) దేవజాల (మున్నగుదేవతల సమూహము)

కలవాడు, రాముడు}; రామన్యపాలా = రామా {రామన్యపాలుడు - రాముడు అను రాజు}.

భావము:

శ్రీరామచంద్రప్రభూ! శ్రీజానకీవల్లభా! రావణాసురుని సంహరించిన చతురుడా! శాశ్వతుడా! బ్రహ్మ

ఈశ్వర ఇంద్రాది దేవతలచే పొగడబడువాడా! రామరాజా! అవధరింపుము.

11-2-వ.

మహనీయగుణగరిష్ఠులగు నమ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ వ్యాఖ్యానవైఖరీ సమేతుండైన

సూతుం డిట్లనియె; నట్లు ప్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రుం గని శుకయోగీంద్రుం “ఉయ్యా! జన్మ

కర్మవ్యాధివిమోచనంబునకుఁ గారణంబగు దివ్యేషధంబు గావున శ్రీమన్నారాయణ
కథామృతంబుఁ గ్రోలు" మని యిట్లనియె.

టీకా:

మహనీయ = ఉత్తమమైన; గుణ = సుగుణములు కలవారిలో; గరిష్ఠులు = శ్రేష్ఠులు; అగు = ఐన; ఆ =
ఆ ప్రసిద్ధులైన; ముని = మునులలో; శ్రేష్ఠులు = ఉత్తముల; కున్ = కు; నిఖిల = అన్ని; పురాణ =
పురాణాలను; వ్యాఖ్యాన = వివరించెడి; వైఖరీ = విధానమునందునేర్పు; సమేతుండు =
కలిగినవాడు; ఐన = అయిన; సూతుండు = సూతుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను;
అట్లు = అలా; ప్రాయోపవిష్ఠండు = మరణాయత్తమైనవాడు {ప్రాయోపవేశము - ఆహారాదులను
వర్జించి మరణమునకై కూర్చుండి యుండుట}; ఐన = అయిన; పరీక్షిత = పరీక్షితు అనెడి; నరేంద్రున్
= మహారాజును; కని = చూసి; శుక = శుకుడు అనెడి; యోగి = మునులలో; ఇంద్రుండు = శ్రేష్ఠుడు;
అయ్యా = తండ్రీ; జన్మ = పుట్టుకలు; కర్మ = కర్మలు; వ్యాధి = రోగములు నుండి; విమోచనంబు =
విముక్తి; కున్ = కు; కారణంబు = కారణము; అగు = ఐన; దివ్య = దివ్యమైన; ఔషధంబు =
నివారణకారి; కావునన్ = అగుటచేత; శ్రీమత్ = శుభకరమైన; నారాయణ = విష్ణుమూర్తి యొక్క; కథ
= చరితములను; అమృతంబున్ = అమృతమును; క్రోలుము = ఆస్వాదించుము; అని = అని; ఇట్లు =
ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఉత్తమగుణాలు కలవారిలో శ్రేష్ఠులైన ఆ మునులతో సకల పురాణాలను వ్యాఖ్యానించుటలో
బహునేర్పరి అయిన సూతుడు ఈవిధంగా అన్నాడు. "ఆవిధంగా ప్రాయోపవేశంచేసి ఉన్నట్టి
పరీక్షన్మహారాజుతో శుకముని "అయ్యా! పుట్టుక, కర్మ, రోగం వీటి నుండి విముక్తి కలగటానికి
కారణమైన దివ్యఔషధము శ్రీమన్నారాయణ చరితామృతం. ఆ అమృతాన్ని ఆస్వాదించు" అని
ఇంకా యిలా అన్నాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : భూభారంబు వాపుట

"బలవత్సైన్యముతోడఁ గృష్ణుఁడు మహాబాహు బలోపేతుడై

కలనన్ రాక్షసవీరవర్ముల వడిన్ ఖండించి, భూభారము

జ్వలమై యుండఁగ ద్యూతకేళి కతనం జావంగఁ గౌరవ్య స

ద్భలముంబాండవ సైన్యమున్నడచె భూభాగంబు గంపింపఁగన్.

టీకా:

బలవత్ = బలవంతమైన; సైన్యము = సేనలసమూహము; తోడన్ = తోటి; కృష్ణుడు = శ్రీకృష్ణుడు;

మహా = గొప్ప; బాహుబల = భుజబలము; ఉపేతుడు = కలవాడు; ఐన = అయ్యి; కలనన్ =

యుద్ధరంగములో; రాక్షస = రాక్షసులైన; వీర = వీరులలో; వర్ములన్ = ఉత్తములను; వడిన్ =

వేగంగా; ఖండించి = సంహరించి; భూ = భూలోకమునకు; భారమున్ = బరువుచేటు; ఉజ్వలము =

విజృంభించినది; ఐ = అయ్యి; ఉండగన్ = ఉండుటచేత; ద్యూత = జూద; కేళి = క్రీడ; కతనన్ =

కారణంగా; చావంగన్ = మరణించునట్లుగా; కౌరవ్య = కౌరవులయొక్క; సద్భలమున్ = సైన్యాలను;

పాండవ = పాండవుల యొక్క; సైన్యమున్ = సైన్యాలను; అడచెన్ = అణచివేసెను; భూభాగంబు =

భూమండలము; కంపింపగన్ = అదిరిపోయేలా.

భావము:

"శ్రీకృష్ణుడు మిక్కిలి బలమైన సైన్యంతో గొప్ప భుజబలం కలవాడై యుద్ధంలో గొప్ప రాక్షసవీరులను వడివడిగా వధించాడు. భూభారం ఇంకా ఎక్కువగా ఉండటం చేత ద్యూతక్రీడ వంక పెట్టి భూమి అదిరిపోయేలా కౌరవపాండవ యుద్ధం జరిపించి ఉభయ సైన్యాలను హతమార్చాడు.

11-4-వ.

అంత.

టీకా:

అంత = అంతట.

భావము:

అప్పుడు....

11-5-క.

మునివరులు సంతసిల్లిరి

యనయము నందాదులకును హర్షం బయ్యెం;

దన నిజభక్తులు యాదవ

ఘనవీరసమూహ మపుడు గడు నొప్పెసఁగెన్.

టీకా:

ముని = మునులలో; వరులు = ఉత్తములు; సంతసిల్లిరి = సంతోషించిరి; అనయమున్ = మిక్కిలి;
నంద = నందుడు; ఆదులు = మున్నగువారి; కునున్ = కి; హర్షంబు = సంతోషము; అయ్యెన్ =
కలిగెను; తన = అతని యొక్క; నిజ = స్వంత; భక్తులు = భక్తులు; యాదవ = యదువంశస్థులైన; ఘన
= గొప్ప; వీర = వీరుల; సమూహమున్ = అందరికి; అపుడు = అప్పుడు; కడున్ = మిక్కిలి; ఒప్పు =
చక్కగానుండుట; ఎసగెన్ = అతిశయించెను.

భావము:

మునీశ్వరులు, ఆ దుష్ట శిక్షణకు సంతోషించారు. తన భక్తులు, మహావీరులు అయిన యాదవులు
అప్పుడు మిక్కిలి వృద్ధిచెందుతుండుట చూసి నందుడు మొదలైనవారు చాలా సంతోషించారు.

11-6-మ.

విదితుండై సకలామరుల్ గొలువ నుర్వీభారమున్ మాన్సి, దు

ర్మద సంయుక్త వసుంధరాధిపతులన్ ముర్దించి, కంసాదులం

దుదిముట్టన్ వధియించి, కృష్ణుఁ డతిసంతృప్తాత్ముడై యున్నచో

యదుసైన్యంబులు భూమి మోవఁగ నసహ్యం బయ్యె నత్యుగ్రమై.

టీకా:

విదితుండు = ప్రసిద్ధుడు; ఐ = అయ్య; సకల = సమస్తమైన; అమరుల్ = దేవతలు; కొలువన్ =
సేవించుచుండగా; ఉర్వీభారమున్ = భూభారమును; మాన్పి = తగ్గించి; దుర్మద = చెడ్డగర్వముతో;
సంయుక్త = కూడియున్న; వసుంధరాధిపులన్ = రాజులను {వసుంధరాధిపుడు - భూమికి అధిపతి,
రాజు}; మర్దించి = శిక్షించి; కంస = కంసుడు; ఆదులన్ = మున్నగువారిని; తుదిముట్టన్ =
సమూలంగా; వధియించి = సంహరించి; కృష్ణుడు = కృష్ణుడు; అతి = మిక్కిలి; సంతుష్టాత్ముడు =
సంతోషించినవాడు; ఐ = అయ్య; ఉన్నచోన్ = ఉండగా; యదు = యాదవ; సైన్యంబులున్ = సేనలు;
భూమి = భూదేవి; మోవగన్ = మోయుటకు; అసహ్యంబు = రానివి; అయ్యెన్ = అయినవి; అతి =
మిక్కిలి; ఉగ్రము = భీకరమైనవి; ఐ = అయ్య.

భావము:

దుర్మదాందులైన రాజులను మర్దించి, కంసుడు మొదలైనవారిని సంహరించి భూమికి బరువును
తగ్గించి నందనందనుడు దేవతలందరూ తనను కొలుస్తుండగా ప్రసిద్ధుడు అయ్యాడు. అలా
శ్రీకృష్ణుడు మిక్కిలి సంతుష్టితో ఉండగా యదుసైన్యాలు విజృంభించి భూమి మోయలేని స్థితి
వచ్చింది

11-7-సీ.

ఈ రీతి శ్రీకృష్ణుఁ డేపారఁ బూతనా-

శకట తృణావర్త సాల్ప వత్స

చాణూర ముష్టిక ధేనుప్రలంబక-

దైత్యాఘ శిశుపాల దంతవక్త

కంస పౌండ్రాదిక ఖండనం బొనరించి-

యటమేదఁ గురుబలం బుణచి మఱియు

ధర్మజ నభిషిక్తుఁ దనరఁగాఁ జేసిన-

నతఁడు భూపాలనం బమరఁ జేసె

11-7.1-తే.

భక్తులగు యాదవేంద్రులఁ బరఁగఁ జూచి

"యన్యపరిభవ మెఱుఁగ రీ యదువు లనుచు

వీరిఁ బరిమార్చ నేఁ దక్క వేటొకండు

దైవ మిఁక లేదు త్రిభువనాంతరమునందు."

టీకా:

ఈ = ఈ; రీతిన్ = విధముగ; శ్రీ = గొప్పవాడైన; కృష్ణుడు = కృష్ణుడు; ఏపారన్ = అతిశయించి;
పూతనా = పూతన; శకట = శకటాసురుడు; తృణావర్త = తృణాసురుడు; సాల్వ = సాల్వాధిపుడు;
వత్స = వత్సాసురుడు; చాణూర = చాణూరుడు (మల్లుడు); ముష్టిక = ముష్టికుడు (మల్లుడు); ధేను =
ధేనుకాసురుడు; ప్రలంబకదైత్య = ప్రలంబాసురుడు; అఘ = అఘాసురుడు; శిశుపాల =
శిశుపాలుడు; దంతవక్త = దంతవక్త్రుడు; కంస = కంసుడు; పౌండ్రక = పౌండ్రకవాసుదేవుడు; ఆదికన్
= మున్నగువారిని; ఖండనంబు = సంహారము; ఒనరించి = చేసి; అటమీద = ఆ తరువాత; కురు =
కౌరవుల యొక్క; బలంబున్ = సైన్యాలను; అణచి = అణచివేసి; మఱియున్ = మరియు; ధర్మజున్ =
ధర్మరాజును; అభిషిక్తున్ = చక్రవర్తిగా అభిషేకము; తనరగన్ = చక్కగా; చేసినన్ = చేయగా; అతడు
= అతను; భూ = రాజ్యము; పాలనంబున్ = పరిపాలించుట; అమరన్ = చక్కగా; చేసి = చేసెను.
భక్తులు = తన భక్తులు; అగు = ఐన; యాదవ = యాదవులలో; ఇంద్రులన్ = ఉత్తములను; పరగన్ =
ప్రసిద్ధులగుట; చూచి = చూసి; అన్య = ఇతరులచే; పరిభవమున్ = ఓటమిని; ఎఱుగరు = పొందరు;
ఈ = ఈ ప్రసిద్ధులైన; యాదవులు = యాదవులు; అనుచు = అని; వీరిన్ = వీరిని; పరిమార్చన్ =
సంహరించుటకు; నేన్ = నేనే; తక్క = తప్పించి; వేటొకండు = మరొక; దైవము = దేవుడు; ఇక = ఇక
ఎవరును; లేదు = లేడు; త్రిభువన = ముల్లోకముల; అంతరమునందు = లోను.

భావము:

ఇలాగ, మహానుభావుడైన శ్రీకృష్ణుడు అతిశయించి; పూతన, శకటాసురుడు, తృణావర్తుడు,
వత్సాసురుడు, ధేనుకాసురుడు, ప్రలంబాసురుడు మున్నగు రాక్షసులను; చాణూర, ముష్టికులను;
కంస, సాల్వ, పౌండ్రక, శిశుపాల, దంతవక్త్రులను సంహరించాడు. అంతేకాక కౌరవసైన్యాన్ని
అణచివేసి ధర్మరాజును చక్రవర్తిగా అభిషేకించాడు. ధర్మరాజు భూపాలనం చేస్తున్నాడు. అప్పుడు

శ్రీకృష్ణుడు “తన భక్తులైన యాదవులు ఇతరుల వలన ఓటమి లేని వారు. వీరిని సంహరించడానికి నేను తప్ప మరొక దైవం ముల్లోకాల యందు లేడు” అని ఆలోచించాడు

ఏకాదశ స్కంధము : యాదవుల హతంబు

11-8-వ.

అని వితర్కించి జగదీశ్వరుం “ఉత్సన్నత వేణుకాననంబు వాయువశంబున నొరసికొన ననలం బుద్భవంబయి దహించు చందంబున యదుబలంబుల కన్యోన్య వైరానుబంధంబులు గల్పించి హతం బొనర్చెద” నని విప్రశాపంబు మూలకారణంబుగాఁ దలంచి యదుబలంబుల నడంచె” నని పలికిన మునివరునకు రాజేంద్రుం డిట్లనియె.

టీకా:

అని = అని; వితర్కించి = ఆలోచించుకొని; జగదీశ్వరుండు = వాసుదేవుడు; ఉత్సన్నత = బాగాఎత్తైన; వేణుకా = వెదురు చెట్ల; కాననంబున్ = అడవిని; వాయు = గాలి; వశంబునన్ = వలన; ఒరసికొనన్ = రాసుకోవడంచేత; అనలంబు = నిప్పు; ఉద్భవంబు = పుట్టినది; అయి = అయ్యి; దహించు = కాల్చివేయు; చందంబునన్ = విధముగ; యదు = యాదవ; బలంబుల = సైన్యాల; కున్ = కు; అన్యోన్య = పరస్పర; వైరానుబంధంబున్ = విరోధభావాలు; కల్పించి = కల్పించి; హతంబు = సంహారము; ఒనర్చెదను = చేసెదను; అని = అని; విప్ర = బ్రాహ్మణుల; శాపంబున్ = శాపమును; మూలకారణంబుగా = కారణభూతమువలె; తలంచి = తయారుచేసి; యదు = యాదవ; బలంబున్ = సైన్యాలను; అడంచెన్ = అణచివేసెను; అని = అని; పలికిన = చెప్పినట్టి; ముని = మునులలో; వరున్ = ఉత్తమున; కున్ = కు; రాజేంద్రుండు = మహారాజు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఇలా తర్కించుకొని లోకనాయకుడైన వాసుదేవుడు చాలా ఎత్తైన వెదురు పొదల అడవిలో పుట్టిన గాలికి వెదురులు ఒరుసుకుని నిప్పు పుడుతుంది. ఆ అగ్నిలో తనకు తానే కాలిపోతుంది. అదే

విధంగా యదుబలాలకు పరస్పర విరోధాలు కల్పించి నాశనం చేయాలని నిశ్చయించాడు. దానికి మూలకారణం బ్రాహ్మణశాపం కావాలని తలచాడు. ఆ ప్రకారమే యాదవనాశనం కలిగించాడు." అని పలికిన శుకమహర్షితో పరీక్షిత్తు ఇలా అన్నాడు.

11-9-క.

"హరిపాదకమల సేవా

పరులగు యాదవుల కెట్లు బ్రాహ్మణశాప

స్ఫురణంబు సంభవించెనో

యరయగ సంయమివరేణ్య! యానతి యీవే!"

టీకా:

హరి = కృష్ణుని; పాద = పాదములనెడి; కమల = పద్మముల; సేవాపరులు = కొలుచువారు; అగు = ఐన; యాదవులు = యాదవులు; కిన్ = కి; ఎట్లు = ఎలా; బ్రాహ్మణ = విప్రుల; శాప = శాపము; స్ఫురణంబున్ = తగులుట, ఉదయించుట; సంభవించెనో = కలిగినదో; అరయగన్ = వివరముగ; సంయమి = మునులలో {సంయమి - సంయమనము కలవాడు, ఋషి}; వరేణ్య = మిక్కిలి ఉత్తముడా; ఆనతి యీవే = తెలుపుము.

భావము:

"మహానుభావ! మహాయోగీశ్వర! శ్రీకృష్ణుడి పాదపద్మాలను ఎప్పుడూ సేవిస్తూ ఉండే యాదవులకు బ్రాహ్మణశాపం ఎలా కలిగిందో తెలపండి."

11-10-క.

అనిన జనపాలునకు ని

ట్లని సంయమికులవరేణ్య! డ్రతి మోదముతో

విను మని చెప్పగఁ దొడగెను

ఘనతర గంభీర వాక్యశ్రాశస్ఫురణన్.

టీకా:

అనిన = అని అడుగగా; జనపాలున్ = రాజు పరీక్షిస్తున; కున్ = కు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అని = అని; సంయమి = ఋషులు; కుల = అందరిలో; వరేణ్యుడు = ఉత్తముడు; అతి = మిక్కిలి; మోదము = సంతోషము; తోన్ = తోటి; వినుము = వినవలసినది; అని = అని చెప్పి; చెప్పన్ = చెప్పుట; తొడగెన్ = మొదలిడెను; ఘనతర = మిక్కిలిగొప్పదైన; గంభీర = గంభీరమైన; వాక్ = పలుకుల; ప్రకాశ = ప్రకటన; స్ఫురణన్ = కలుగునట్లు.

భావము:

ఇలా అడిగిన మహారాజకు సంయమి శ్రేష్ఠుడైన శుకమహర్షి ఘనతరములు గంభీరములు అయిన వాక్కులతో ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : కృష్ణ సందర్శనంబు

11-11-వ.

"నిరుపమసుందరం బయిన శరీరంబు ధరియించి సమస్త కర్మ తత్పరుండై పరమేశ్వరుండు యదువుల నడంగింపఁ దలఁచు సమయంబున జటావల్కల కమండలుధారులును, రుద్రాక్షభూతిభూషణ ముద్రాముద్రితులును, గృష్ణాజినాంబరులును నగు విశ్వామిత్రాసిత దుర్వాసోభ్యగ్స్వంగిరః కశ్యప వామదేవ వాలఖిల్యాత్రి వసిష్ఠ నారదాది మునివరులు స్వేచ్ఛావిహారంబున ద్వారకానగరంబున కరుదెంచి యందు.

టీకా:

నిరుపమ = సాటిలేని; సుందరంబు = అందమైనది; అయిన = ఐన; శరీరంబు = తనువు; ధరియించి = తాల్చి; సమస్త = అన్ని; కర్మ = కర్మలందు; తత్పరుండు = ఆసక్తి కలవాడు; ఐ = అయ్యి; పరమేశ్వరుండు = కృష్ణుడు; యదువులన్ = యాదవులను; అడంగింపన్ = అణచివేయవలెనని; తలచు = భావించెడి; సమయంబునన్ = సమయమునందు; జట = జడలు కట్టిన శిరోజాలు; వల్కల = నారబట్టలు; కమండలున్ = కమండలములు; ధారులున్ = ధరించినవారు; రుద్రాక్ష =

రుద్రాక్షలు; భూతి = విభూతి; భూషణ = అలంకారములు; ముద్రా = చిహ్నములు; ముద్రితులునున్ = అలంకరించుకొన్నవారు; కృష్ణాజినా = నల్లజింకతోలు; అంబరులునున్ = వస్త్రములుధరించినవారు; అగు = ఐన; విశ్వామిత్ర = విశ్వామిత్రులు; అసిత = అసితుడు; దుర్వాసః = దుర్వాసుడు; భృగు = భృగువు; అంగిరస = అంగిరసుడు; కశ్యప = కశ్యపుడు; వామదేవ = వామదేవుడు; వాలఖిల్య = వాలఖిల్యుడు; అత్రి = అత్రి; వసిష్ఠ = వసిష్ఠుడు; నారద = నారదుడు; ఆది = మున్నగు; ముని = మునులలో; వరులు = ఉత్తములు; స్వేచ్ఛా = ఇష్టానుసారముగ; విహారంబునన్ = విహరించుచు; ద్వారకానగరంబున్ = ద్వారకానగరమున; కున్ = కు; అరుదెంచి = వచ్చి; అందు = అక్కడ.

భావము:

“సాటిలేని అందమైన తనువు దాల్చి సకల కర్మల యందు ఆసక్తికలవాడై పరమేశ్వరుడైన కృష్ణుడు యాదవులను అణచవలెనని సంకల్పించిన సమయాన జటావల్మలములు కమండలములు ధరించి, నల్లజింకతోలు కట్టుకున్న వారు, రుద్రాక్షలు వీభూతి అలంకరించిన శరీరాలతో విశ్వామిత్రుడు, అసితుడు, దుర్వాసుడు, భృగువు, అంగిరుడు, కశ్యపుడు, వామదేవుడు, వాలఖిల్యులు, ఇంకా అత్రి, వసిష్ఠుడు, నారదుడు మున్నగు మునిశ్రేష్ఠులు స్వేచ్ఛావిహారం చేస్తూ ద్వారకానగరానికి విచ్చేసారు.

11-12-సీ.

ఘనుని శ్రీకృష్ణునిఁ గౌస్తుభాభరణునిఁ,-

గర్జకుండలయుగ్మఘనకపోలుఁ,

బుండరీకాక్షు నంబోధరశ్యామునిఁ,-

గలిత నానారత్న ఘన కిరీటు,

నాజానుబాహు నిర్దళాయుధహస్త,-

శ్రీకరపీతకౌశేయవాసు,

రుక్మిణీనయన సరోజ దివాకరు,-

బ్రహ్మాదిసుర సేవ్యప్రాదపద్మ ,

11-12.1-తే.

దుష్టనిగ్రహ శిష్టసంతోషకరణం,
కోటిమన్మథలావణ్యకోమలాంగు,
నార్తజనరక్షణైకవిఖ్యాతచరితుఁ,
గనిరి కరుణాసముద్రుని ఘనులు మునులు.

టీకా:

ఘనుని = గొప్పవానిని; శ్రీ = మహనీయమైన; కృష్ణునిన్ = కృష్ణుడుని; కౌస్తుభ = కౌస్తుభమణిని;
ఆభరణునిన్ = ధరించినవానిని; కర్ణకుండల = చెవికమ్మల; యుగ్మ = జత(తోప్రకాశించెడి); ఘన =
గొప్ప; కపోలున్ = చెంపలుగలవానిని; పుండరీకాక్షున్ = పద్మనయనుని; అంభోధర =
మేఘమువలె; శ్యామునిన్ = నల్లనివానిని; కలిత = ధరించిన; నానా = అనేక; రత్న = మణులు
పొదిగిన; ఘన = గొప్ప; కిరీటున్ = కిరీటము కలవానిని; ఆజానుబాహు = మంచిపొడగరిని
{ఆజానుబాహువు - ఆజాను (మోకాళ్ళ వరకు కల) బాహువు (చేతులు కలవాడు), సుందరుడు};
నిరర్థ = ఆడ్డలేని; ఆయుధ = ఆయుధములను; హస్తాన్ = ధరించినవానిని; శ్రీకర = శుభకరమైన;
పీత = పచ్చని; కౌశేయ = పట్టుబట్టలు; వాసున్ = కట్టుకొన్నవానిని; రుక్మిణీ = రుక్మిణీదేవి యొక్క;
నయన = కన్నులను; సరోజ = పద్మములకు {సరోజము - సరస్సున పుట్టినది, పద్మము}; దివాకరున్
= సూర్యుని వంటివానిని {దివాకరుడు - పగటికి కారణమైనవాడు, సూర్యుడు}; బ్రహ్మ =
బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మున్నగు; సుర = దేవతలచే; సేవ్య = కొలవబడుతున్న; పాద = పాదములు
అను; పద్మన్ = పద్మములు కలవాడు.

దుష్ట = చెడ్డవారిని; నిగ్రహ = శిక్షించుట; శిష్ట = మంచివారిని; సంతోష = సంతోషము; కరణున్ =
కలిగించువాడు; కోటి = కోటిమంది; మన్మథ = మన్మథులతో తులతూగు; లావణ్యున్ = లావణ్యము
కలవానిని; కోమల = మృదువైన; అంగు = శరీరము కలవానిని; ఆర్త = ఆర్తులైన; జన = వారిని; రక్షణ
= కాపాడుటలో; ఏక = ముఖ్యమైన; విఖ్యాత = ప్రసిద్ధమైన; చరితున్ = ప్రవర్తన కలవానిని; కనిరి =
చూసిరి; కరుణా = దయకు; సముద్రునిన్ = సముద్రమువంటివానిని; ఘనులు = గొప్పవారు;
మునులు = ఋషులు.

భావము:

మహాత్ముడు; కౌస్తుభమణి సంశోభితుడు; ఘనమైన చెంపలపై కర్ణ కుండలాల కాంతులు
ప్రకాశించు వాడు; తెల్లతామరల వంటి కన్నుల వాడు; మేఘం వంటి నల్లని దేహఛాయ వాడు;
బహురత్నాలు పొదిగిన కిరీటం వాడు; తిరుగులేని చక్రాది ఆయుధాలు చేబట్టు వాడు; శ్రీకరమైన
పచ్చని పట్టువస్త్రం కట్టుకొను వాడు; రుక్మిణీదేవి నయన పద్మాలకు సూర్యుని వంటి వాడు; బ్రహ్మ
మున్నగు దేవతలచేత సేవింపదగిన చరణకమలాలు కలవాడు; దుష్టులను శిక్షించి శిష్టులను
రక్షించు వాడు; కోటిమంది మన్మథుల లావణ్యం పుణికిపుచ్చుకున్న కోమల శరీరి; ఆర్తులైన వారిని
రక్షించటంలో ప్రసిద్ధి చరిత్రుడు; దయకు సముద్రం వంటి వాడు; ఆజానుబాహువు అయిన
శ్రీకృష్ణుడిని ఆ ఘనులైన మునులు దర్శించారు.

11-13-క.

వచ్చిన మునిసంఘములకు

విచ్చలవిడి నర్వపాద్యవిధు లొనరింపన్

మెచ్చగు కనకాసనముల

నచ్చుగఁ గూర్చుండి వనరుహాక్షునితోడన్.

టీకా:

వచ్చిన = వచ్చినట్టి; ముని = మునుల; సంఘములు = సమూహముల; కున్ = కు; విచ్చలవిడిన్ =

అత్యుత్సాహముతో; అర్వ = చేతులు కడుగు; పాద్య = కాళ్ళు కడుగు; విధులు = మర్యాదలు;

ఒనరింపన్ = చేసిన తరువాత; మెచ్చు = మేలిమి; అగు = ఐన; కనక = బంగారపు; ఆసనములన్ =

ఆసనాలమీద; అచ్చుగన్ = చక్కగా; కూర్చుండి = ఆసీనులై; వనరుహాక్షుని = కృష్ణుని

{వనరుహాక్షుడు - వనరుహా (పద్మాలలాంటి) అక్షుడు (కన్నులు కలవాడు), కృష్ణుడు}; తోడన్ = తోటి.

భావము:

అలా వచ్చిన శ్రీకృష్ణుడు మునులకు ఆర్ఘ్యం పాద్యం మొదలైన మర్యాదలు విస్తృతంగా చేసాడు. అటుపిమ్మట వారు మేలిమి బంగారు ఆసనాల మీద ఆసీనులై పద్మనేత్రుడైన కృష్ణుడితో ఇలా అన్నారు.

11-14-క.

"జనములు నిను సేవింపని

దినములు వ్యర్థంబు లగుచుఁ దిరుగుచు నుండుం

దనువులు నిలుకడ గావఁట

వనములలో నున్ననైన వనరుహనాభా!

టీకా:

జనములు = ప్రజలు; నిను = నిన్ను; సేవింపని = కొలువని; దినములు = రోజులు; వ్యర్థంబులు = వృథాయైనవి; అగుచున్ = జెతు; తిరుగుచునుండున్ = జరుగుతుంటాయి; తనువులు = దేహాలు; నిలుకడ = స్థిరమైనవి; కావు = లేదు; అట = అట; వనములు = అడవుల; లోన్ = అందు; ఉన్ననైనన్ = ఉన్నప్పటికిని; వనరుహనాభా = కృష్ణా (వనరుహనాభుడు - పద్మనాభుడు, విష్ణువు).

భావము:

"పద్మనాభా! నిను సేవించని దినములు సర్వం మానవులకు ప్రయోజన శూన్యములు; అడవులలో ఉన్నా దేహాలకు నిలుకడలు లేనివి.

11-15-క.

తరణంబులు భవజలధికి,

హరణంబులు దురితలతల, క్రాగమముల కా

భరణంబు, లార్తజనులకు

శరణంబులు, నీదు దివ్యచరణంబు లిలన్.

టీకా:

తరణంబులు = దాటించెడి తెప్పలు; భవ = సంసార; జలధి = సముద్రమున; కిన్ = కు;
హరణంబులు = హరించెడివి; దురిత = పాపాలు అనెడి; లతలు = తీవెల; కిన్ = కు; ఆగమములు =
వేదాల; కిన్ = కు; ఆభరణంబులు = అలంకారములు; ఆర్త = ఆర్తులైన; జనులు = వారి; కున్ = కు;
శరణంబులు = రక్షించునవి; నీదు = నీ యొక్క; దివ్య = దివ్యమైన; చరణంబు = పాదములు; ఇలన్
=భూలోకంలో.

భావము:

నీ దివ్యమైన పాదములు భవసముద్రం దాటించే నావలు; పాపాలతీగలను హరించేవి;
ఆగమములకు అలంకారాలు; ఆర్తులకు శరణములు.

11-16-మత్త.

ఒక్క వేళను సూక్ష్మరూపము **నొందు** దీ వణుమాత్రమై,
యొక్క వేళను స్థూలరూపము **నొందు** దంతయు నీవయై,
పెక్కురూపులు దాల్తు, నీ దగు **పెంపు** మాకు నుతింపగా
నక్కజం బగుచున్న దేమన? **నంబు**జాక్ష! రమాపతీ!

టీకా:

ఒక్క = ఒక్కొక్క; వేళను = మాటు; సూక్ష్మ = చాలాచిన్న; రూపమున్ = స్వరూపమును; ఒందుదు =
పొందుతావు; అణుమాత్రము = అణువంతవాడవు; ఐ = అయ్యి; ఒక్క = ఒక్కొక్క; వేళను = మాటు;
స్థూల = మిక్కిలి పెద్ద; రూపమున్ = స్వరూపమును; ఒందుదు = పొందుతావు; అంతయు =
సమస్తము; నీవ = నీవుమాత్రమే; ఐ = అయ్యి; పెక్కు = అనేకమైన; రూపులు = స్వరూపాలు; తాల్తు =
ధరించెదవు; నీది = నీదైనట్టిది; అగు = ఐన; పెంపు = అతిశయము; మేము = మా; కున్ = కు;
నుతింపగాన్ = స్తుతిస్తుండగా; అక్కజంబు = ఆశ్చర్యము; అగుచున్నది = కలిగిస్తున్నది; ఏమనన్ =
ఏమి అనగలము; అంబుజాక్ష = కృష్ణా {అంబుజాక్షుడు - పద్మముల వంటి కన్నులు కలవాడు,
కృష్ణుడు}; రమాపతీ = కృష్ణా {రమాపతి - రమ (లక్ష్మీదేవి యొక్క) పతి (భర్త), విష్ణువు}.

భావము:

పద్మలోచన! లక్ష్మీవల్లభ! ఒకమాటు అణువంత చిన్న రూపం పొందుతావు. ఒకమాటు పెద్ద ఆకృతి దర్శిస్తావు. అంతా నీవై అనేక రూపాలు దర్శిస్తావు. నీ మహిమ స్తోత్రం చేయడానికి అలవిగాక ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తున్నది.

11-17-క.

శ్రీనాయక! నీ నామము

నానాభవరోగకర్మనాశమునకు వి

న్నాణం బగు నౌషధ మిది

కానరు దుష్టాత్ము లకట! కంజదళాక్షా!"

టీకా:

శ్రీనాయక = కృష్ణా {శ్రీనాయకుడు - శ్రీ (లక్ష్మీదేవికి, సంపదలకు) నాయకుడు, విష్ణువు}; నీ = నీ యొక్క;
నామము = పేరు; నానా = అనేకమైన; భవ = జన్మలు అనేడి; రోగ = జబ్బులను; కర్మ = కర్మలను;
నాశమున్ = నశింపజేయుట; కున్ = కు; విన్నాణంబు = మిక్కిలినాణ్యమైనది; అగు = ఐన;
ఔషధము = మందు; ఇది = ఇది; కానరు = తెలుసుకొనలేకున్నారు; దుష్టాత్ములు = దుష్టులు; అకట = అయ్యో; కంజదళాక్షా = కృష్ణా {కంజదళాక్షుడు - కంజ (పద్మముల) దళ (రేకుల వంటి) అక్ష (కన్నులు కలవాడు), కృష్ణ}.

భావము:

పద్మాపతీ! పద్మలోచన! నీ నామం పునర్జన్మలనే రోగము నశింపజేసే విన్నాణమైన మందు దుష్టాత్ములు పాపం! దీనిని గ్రహించలేరు."

11-18-వ.

అని యనేకవిధంబులం బ్రస్తుతించిన మునివరులం గరుణాకటాక్ష వీక్షణంబుల నిరీక్షించి, పుండరీకాక్షుం డిట్లనియె; "మదీయధ్యాన నామస్మరణంబులు భవరోగహరణంబులును,

బ్రహ్మరుద్రాదిక శరణంబులును, మంగళశరణంబులును నగు" ననియును, "నా రూపంబులైన
 మేదినీసురుల పరితాపంబులఁ బరిహరించు పురుషుల నైశ్వర్యసమేతులంగాఁ జేయుదు"
 ననియును, యోగీశ్వరేశ్వరుం డయిన యీశ్వరుం డానతిచ్చి యనంతరంబ "మీర లిచ్చటికివచ్చిన
 ప్రయోజనంబేమి?" యనిన వారలు "భవదీయ పాదారవింద సందర్శనార్థంబు కంటె మిక్కిలి
 విశేషం బొండెద్ది?" యని వాసుదేవవదనచంద్రామృతంబు నిజనేత్రచకోరంబులం గ్రోలి యథేచ్ఛా
 విహారులై ద్వారకానగరంబున కనతి దూరంబున నుండు పిండారకం బను నొక్క పుణ్యతీర్థంబున
 కరిగి; రంత.

టీకా:

అని = అని; అనేక = ఎన్నో; విధంబులన్ = విధాల; ప్రస్తుతించిన = స్తుతించిన; ముని = మునులలో;
 వరులన్ = ఉత్తములను; కరుణా = దయగల; కటాక్ష = కడకంటి; వీక్షణంబులన్ = చూపులతో;
 నిరీక్షించి = చూసి; పుండరీకాక్షుండు = కృష్ణుడు {పుండరీకాక్షుడు - పద్మాక్షుడు, కృష్ణుడు}; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అనియెన్ = పలికెను; మదీయ = నా యొక్క; ధ్యాన = ధ్యానము; నామ = పేరును;
 స్మరణంబులు = జపించుటలు; భవ = పునర్జన్మములను; రోగ = రోగమునకు; హరణంబులును =
 తొలగించునవి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; రుద్ర = పరమశివుడు; ఆదిక = మున్నగువారిని;
 శరణంబులును = రక్షించునవి; మంగళ = శుభములను; కరణంబులును = కలిగించెడివి; అగును =
 జెను; అనియును = అని; నా = నా యొక్క; రూపంబులు = స్వరూపములు; ఐన = అయిన;
 మేదినీసురుల = విప్రుల; పరితాపంబులన్ = బాధలను; పరిహరించు = తొలగించెడి; పురుషులన్ =
 వారిని; ఐశ్వర్య = ఐశ్వర్యము; సమేతులన్ = కలిగినవారి; కాన్ = అగునట్లు; చేయుదును = చేసెదను;
 అనియును = అని; యోగి = ఋషులలో; ఈశ్వర = ఉత్తములైనవారిలో; ఈశ్వరుండు = ఉత్తముడు;
 అయిన = ఐన; ఈశ్వరుండు = కృష్ణుడు; ఆనతిచ్చి = చెప్పి; అనంతరంబు = తరువాత; మీరలు =
 మీరు; ఇచ్చటి = ఇక్కడ; కిన్ = కు; వచ్చిన = వచ్చినట్టి; ప్రయోజనంబు = కారణము; ఏమి = ఏమిటి;
 అనినన్ = అని అడుగగా; వారలు = వారు; భవదీయ = నీ యొక్క; పాద = పాదములు అనెడి;
 అరవింద = పద్మములను; సందర్శన = దర్శించుట; అర్థంబు = ప్రయోజనము; మిక్కిలి = అధికమైన;
 విశేషంబు = విశేషము; ఒండు = మరొకటి; ఎద్ది = ఏముంది; అని = అని; వాసుదేవ = కృష్ణుని; వదన
 = మోము అనెడి; చంద్ర = చంద్రుని; అమృతంబున్ = అందాన్ని, ప్రకాశాన్ని; నిజ = తమ; నేత్ర =
 కన్నులు అనెడి; చకోరంబులన్ = చకోరపక్షులతో; క్రోలి = తాగి; యథేచ్ఛా = ఇష్టానుసార; విహారులు

= విహరించెడివారు; ఐ = అయ్యి; ద్వారకానగరంబున్ = ద్వారకానగరమున; కున్ = కు; అనతి = ఎక్కువగాని; దూరంబునన్ = దూరములో; ఉండు = ఉన్నట్టి; పిండారకంబు = పిండారకము, నామాంతరము పిందార (పిండారకము పర్యాయపదం పులి); అను = అనెడి; ఒక్క = ఒకానొక; పుణ్యతీర్థంబున్ = పుణ్యతీర్థమున; కున్ = కు; అరిగిరి = వెళ్ళిరి; అంత = అప్పుడు.

భావము:

ఈ విధంగా మునివరులు అనేక విధాల స్తుతించారు. దయగల కడకంటిచూపులతో వారిని చూసి శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు. "నా ధ్యాన నామస్మరణలు పునర్జన్మలు అనే భవరోగాలను హరిస్తాయి. బ్రహ్మ రుద్రుడు మొదలైన వారందరికి శరణమైనవి. సకల మంగళ ప్రదములు. నా రూపాలైన బ్రాహ్మణుల బాధలను తొలగించేవారికి ఐశ్వర్యం కలిగిస్తాను." అని యోగీశ్వరుడైన ఈశ్వరుడు ఆనతిచ్చి "మీరిక్కడికి ఎందుకు వచ్చారు." అని అడిగాడు. అందుకు వారు "మీ పాదపద్మాలను దర్శించుట కంటే వేరే విశేషము ఏముంటుంది." అని పలికి, వాసుదేవుని ముఖచంద్రామృతాన్ని తమ కనులనే చకోరాలతో త్రావి తమ ఇష్టానుసారం విహరించేవారు ద్వారకకు దగ్గరలోని పిండారకము అనే పుణ్యతీర్థానికి వెళ్ళారు. అప్పుడు..

11-19-క.

దర్శించి యాదవులు తమ

నేర్పునఁ గొమరారు సాంబు నెలఁతుకరూపం

బేర్పడ శృంగారించియుఁ

గర్భూర సుగంధి పోల్కిఁ గావించి యొగిన్.

టీకా:

దర్శించి = పొగరెక్కి; యాదవులు = యాదవులు; తమ = వారి యొక్క; నేర్పునన్ = నేర్పరితనముతో; కొమరారు = చక్కటి; సాంబున్ = సాంబుడుని; నెలతుక = స్త్రీ; రూపంబు = వేషము; బేర్పడ = వేసి; శృంగారించియున్ = అలంకరించి; కర్పూర = కర్పూరపు; సుగంధి = తావిగలామె; పోల్కిన = వలె; కావించి = చేసి; ఒగిన్ = శీఘ్రమే.

భావము:

అక్కడ ఆ మునివేరేణ్యులను చూసిన యాదవ బాలకులలో కొందరు పొగరెక్కి తమ నేర్పుతో సాంబుడికి అందమైన స్త్రీవేషం వేసారు. కడుపుతో ఉండి కర్పూరపు తాంబూలాలు వేసుకోవటంతో ఆ సువాసనలు కలిగిన కలికిలా తీర్చిదిద్దారు.

11-20-ఉ.

మూకలుగూడి యాదవులు ముందటఁ బెట్టుక యార్చి నవ్వుచుం
బోకలఁ బోవుచున్ మునిసమూహము కొయ్యన సాగి మ్రొక్కుచుం
"బ్రాకటమైన యీ సుదతి భారపుగర్భమునందుఁ బుత్తుఁడో
యేకత మందు బాలికయో యేర్పడఁ జెప్పు"డటన్న నుగ్రులై.

టీకా:

మూకలుగూడి = గుంపులుకట్టి; యాదవులు = యాదవులు; ముందటన్ = ఎదురుగా; పెట్టుక = ఉంచుకొని; ఆర్చి = అరుస్తూ; నవ్వుచున్ = నవ్వుతు; పోకలబోవుచున్ = విలాసాలు చూపుచు; ముని = మునుల; సమూహము = సంఘమున; కున్ = కు; ఒయ్యన = తిన్నగా; సాగి = సాగిలపడి; మ్రొక్కుచున్ = నమస్కరించుచు; ప్రాకటము = ప్రస్ఫుటముగ కనబడునది; ఐన = అయిన; ఈ = ఈ యొక్క; సుదతి = వనిత యొక్క (సుదతి - మంచి దంతములు కలామె, స్త్రీ); భారపు = బరువైన; గర్భమున = కడుపు; అందున్ = లోనున్నవాడు; పుత్తుడో = మగపిల్లవాడో; ఏకతము = మీ భావన; అందున్ = లో; బాలికయో = ఆడపిల్లయో; యేర్పడన్ = విడమర్చి; చెప్పుడు = తెలుపండి; అట = అని; అనన్నన్ = అడుగగా; ఉగ్రులు = మిక్కిలి కోపగించినవారు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

యాదవబాలురు గుంపులు గుంపులుగా చేరి తుళ్ళింతలతో, నవ్వులతో, కేరింతలతో ఆడవేషం వేసిన సాంబుడిని ముందుంచుకుని వెళ్ళారు. మునిసమూహానికి సాగిలపడి మ్రొక్కారు.
"ప్రస్ఫుటముగా కనపడుతున్న గర్భం కల ఈ అమ్మాయి కడుపులో మగపిల్లవాడు ఉన్నాడా

ఆడపిల్ల ఉందా చెప్పండి?" అని ఆ మునులను అడిగారు. వారి అపహాస్యానికి మునులకు బాగా కోపం వచ్చింది.

11-21-క.

యదుడింభకులను గనుగొని

మదయుతులై వచ్చి రనుచు మదిలో రోషం

బొదవఁ గనుగొనల నిప్పులు

నెదరఁగ హాస్యంబు సనునె చేయఁగ ననుచున్.

టీకా:

యదు = యాదవ; డింభకులను = బాలురను; కనుగొని = చూసి; మదయుతులు = మదంతో;
వచ్చిరి = వచ్చారు; అనుచు = అని; మది = మనసుల; లోన్ = అందు; రోషంబు = కోపము; పొదవన్
= ఉదయించగా; కనుగొనల = కడగంట; నిప్పులు = నిప్పులను; చెదరగ = చెరగుతు; హాస్యంబు =
వేళాకోళము; చనునె = తగినదా; చేయగన్ = చేయుట; అనుచున్ = అంటూ.

భావము:

యాదవబాలురను చూసి ఆ మునుల మనసులలో వీళ్ళు మదంతో మైమరచి వచ్చారని రోషం
ఉదయించింది. కనులగొలకుల నిప్పులు చెదరగా "ఇలా హాస్యాలు చేయొచ్చా?" అని అంటూ....

11-22-క.

"వాఱాయము యదుకుల ని

ర్మూలకరం బైన యట్టి ముసలం బొక టీ

బాలిక కుదయించును బొం

డ్రాస్యము లే ద"టంచు నటబల్కుటయున్.

టీకా:

వాలయము = అవశ్యము; యదు = యాదవ; కుల = కులమును; నిర్మూలకరంబు =
నాశనంచేసిడిది; ఐనయట్టి = అయినట్టి; ముసలంబు = రోకలి; ఒకటి = ఒకానొకటి; ఈ = ఈ
యొక్క; బాలిక = యువతి; కున్ = కు; ఉదయించును = పుట్టును; పొండు = వెళ్ళండి; ఆలస్యము =
ఆలస్యం; లేదు = లేదు; అటంచున్ = అనుచు; పల్కుటయున్ = పలికిరి.

భావము:

"యదువంశాన్ని నాశనం చేసే రోకలి (ముసలం) ఒకటి ఈ బాలికకు తప్పక పుడుతుంది ఆలస్యం
కాదు. ఇక పొండి." అని పలికారు.

11-23-వ.

మదోద్రేకులైన యాదవబాలకులు మునిశాపభీతులై వడవడ వడంకుచు సాంబకుక్షినిబద్ధ చేల
గ్రంథివిమోచనంబు సేయు సమయంబున ముసలం బొక్కటి భూతలపతితం బయిన
విస్మయంబు నొంది దానిం గొనిచని దేవకీనందను సన్నిధానంబునం బెట్టి యెఱింగించిన నతం
డాత్మకల్పిత మాయారూపం బగుట యెఱింగియు, నెఱుంగని తెఱంగున వారలం జూచి
యిట్లనియె.

టీకా:

మద = గర్వము; ఉద్రేకులు = రెచ్చినవారు; ఐన = అయిన; యాదవు = యదు; బాలకులు =
యువకులు; ముని = మునుల; శాప = శాపముచే; భీతులు = భయపడినవారు; ఐ = అయ్యి; వడవడ
= వడవడమని; వడంకుచున్ = వణకిపోతూ; సాంబ = సాంబుని యొక్క; కుక్షిన్ = కడుపునకు;
నిబద్ధ = కట్టబడిన; చేల = బట్ట; గ్రంథిన్ = ముడి; విమోచనంబు = విప్పుట; చేయు = చేసిడి;
సమయంబునన్ = సమయమునందు; ముసలంబు = రోకలి; ఒక్కటి = ఒకటి; భూతల = నేలపైన;
పతితంబు = పడినది; అయిన = కాగా; విస్మయంబు = ఆశ్చర్యము; ఒంది = పొంది; దానినన్ =
దానిని; కొనిచని = తీసుకుపోయి; దేవకీనందను = కృష్ణుని; సన్నిధానంబునన్ = దగ్గర; పెట్టి = పెట్టి;
ఎఱింగించినన్ = తెలుపగా; అతండు = అతను; ఆత్మ = తనచేతనే; కల్పితంబు = ఏర్పరచిన; మాయా

= మాయ చేత; రూపంబు = రూపుదిద్దుకొన్నది; అగుటన్ = ఐ ఉండుట; ఎఱింగియున్ = తెలిసి
ఉన్నప్పటికి; ఎఱుంగని = తెలియనివాని; తెఱంగునన్ = విధముగ; వారలన్ = వారిని; చూచి =
చూసి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

గర్వంతో ఉద్రేకించి చెలరేగిన యాదవబాలురు మునుల శాపం విని భయపడి వడ వడ
వణకుతూ సాంబుడి పొట్టచుట్టూ చుట్టిన చీరల ముడులు విప్పసాగారు. ఆ చీరల పొరలలో
నుంచి ఇనుపరోకలి ఒకటి నేల మీద పడింది. వారు ఆశ్చర్యపడి దానిని తీసుకువెళ్ళి శ్రీకృష్ణుల
వారి సన్నిధిలో పెట్టి జరిగినదంతా చెప్పారు. అదంతా తన మాయచేత జరిగిందని తెలిసినా కూడ,
ఏమి తెలియనివాడిలా వాళ్ళతో వాసుదేవుడు ఇలా అన్నాడు.

11-24-క.

"మది సెడి కన్నులుగానక

మదయుతులై మునులఁ గల్గమాటలఁ జెనయం

గదిసి కులక్షయకారణ

విదితం బగు శాప మొందు వెఱ్ఱులుఁ గలరే?

టీకా:

మది = బుద్ధి; చెడి = నశించి; కన్నులు = కళ్ళు; కానక = కనబడక; మద = గర్వము, పొగరు;
యుతులు = ఎక్కినవారు; ఐ = అయ్యి; మునులన్ = ఋషులతో; కల్గ = అబద్ధపు; మాటలు =
మాటలుతో; చెనయన్ = ఎదుర్కొనుటకు; కదిసి = చేరి; కుల = వంశమునకు; క్షయ = నాశన; కారణ
= కారణభూతము; విదితంబు = కలిగించెడిది; అగు = అయ్యడి; శాపమున్ = శాపమును; ఒందు =
పొందెడి; వెఱ్ఱులు = వెఱ్ఱివారు; కలరే = ఎక్కడైనా ఉంటారా.

భావము:

“మీ బుద్ధిచెడి పోయింది. కళ్ళు మూసుకుపోయి, పొగరెక్కి తప్పుడు మాటలతో ఆ మహామునులకు కోపం తెప్పించారు. ఈ విధంగా కులక్షయానికి మూలమైన శాపం పొందే వెట్టివాళ్ళు ఎవరైనా ఉంటారా. అనుభవించండి.

11-25-క.

ధరణీసురశాపమునకు

హరిహర బ్రహ్మాదులైన నడ్డము గలరే?

నరులనగ నెంత వారలు

గర మరుదుగఁ బూర్వజన్మకర్మముఁ ద్రోవన్?

టీకా:

ధరణీసుర = విప్రుల; శాపమున్ = శాపమున; కున్ = కు; హరి = విష్ణుమూర్తి; హర = పరమశివుడు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆదులు = మున్నగువారు; ఐనన్ = అయినప్పటికీ; అడ్డము = అడ్డకొన; కలరే = సమర్థులూ, కాదు; నరులు = మానవులు; అనగన్ = అనగా; ఎంత = ఏపాటి; వారలు = వారు; కరము = మిక్కిలి; అరుదుగ = అద్భుతముగ; పూర్వజన్మ = జన్మజన్మల సంచిత; కర్మమున్ = కర్మముల ఫలమును; త్రోవన్ = తొలగించుటకు;

భావము:

బ్రహ్మ విష్ణువు మహేశ్వరులు అంతటి వారు సైతం బ్రాహ్మణ శాపాన్ని అడ్డుకోలేరు. ఇక సామాన్య మనుషులనగా ఎంత? పూర్వజన్మ కర్మ ఫలాన్ని తొలగించుటం ఎవరికి సాధ్యం కాదు కదా.

11-26-వ.

అది గావున యతి నిందాపరత్వంబున యదువంశనాశం బగు; సందియంబులే" దని పరమేశ్వరుండు వారలం జూచి "సముద్రతీరంబున నొక్క మహాపర్వతం బున్నది; యందు నుండు నత్యుచ్చయ విశాలభీషణం బగు పాషాణంబున మీ భుజాబలంబుచేత నీ ముసలంబు దివిచి

దీని చూర్ణంబు సింధు కబంధంబులఁ గలిపి రండు; పొండ"ని జగద్విభుండైన కృష్ణుం డానతిచ్చిన,
 వారు నట్ల చేసి తత్కీలీతం బయిన లోహఖండంబును సరకుగొనక సాగరంబునఁ బడవైచిన,
 నొక్క ఝషంబు గ్రసించిన, దాని నొక్క లుబ్ధకుండు జాలమార్గంబునఁ బట్టికొని,
 తదుదరగతంబయిన లోహఖండంబు దెచ్చి బాణాగ్రంబున ముల్కిగా నొనర్చె"నని
 తత్కథావృత్తాంతంబు సెప్పిన బాదరాయణిం గనుంగొని రాజేంద్రుం డిట్లనియె.

టీకా:

అదిగావున = అందుచేత; యతి = మహామునులను; నిందా = నిందించు; పరత్వంబునన్ =
 ఆసక్తివలన; యదు = యాదవుల; వంశ = వంశములకు; నాశంబు = నాశనము; అగున్ =
 కలుగును; సందియంబు = అనుమానము; లేదు = లేదు; అని = అని; పరమేశ్వరుండు = కృష్ణుడు
 {పరమేశ్వరుడు - అత్యున్నతమైన ఈశ్వరుడు, విష్ణువు}; వారలన్ = వారిని; చూచి = చూసి; సముద్ర
 = సాగరము {సముద్రము - చంద్రోదయము వలన వృద్ధిపొందునది, కడలి}; తీరంబునన్ =
 ఒడ్డునందు; ఒక్క = ఒకానొక; మహా = గొప్ప; పర్వతంబు = పర్వతము; ఉన్నది = ఉంది; అందు =
 దానిలో; ఉండు = ఉండెడి; అతి = మిక్కిలి; ఉచ్చయ = పొడవైనది; విశాల = వెడల్పైనది; భీషణంబు
 = భయంకరమైన; పాపాణంబున = బండరాతి పైన; మీ = మీ యొక్క; భుజాబలంబు =
 బాహుబలము; చేత = వలన; ఈ = ఈ యొక్క; ముసలంబున్ = రోకలిని; తివిచి = అరగదీసి; దీని =
 దీని; చూర్ణంబును = పొడిని; సింధు = కడలి; కబంధంబులన్ = నీటిలో; కలిపి = కలిపేసి; రండు =
 రండి; పొండు = వెళ్ళండి; అని = అనుచు; జగత్ = లోకమునకు; విభుండు = ప్రభువు; ఐన =
 అయినట్టి; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; వారున్ = వారలు; అట్ల = అలానే; చేసి = చేసి; తత్ = ఆ యొక్క;
 కీలీతంబు = మిగిలిపోయినది; అయిన = ఐన; లోహ = ఇనప; ఖండంబునున్ = ముక్కను;
 సరకుగొనక = లెక్కచేయక; సాగరంబునన్ = సముద్రాలలో; పడవేయగా = పడవేయగా; యొక్క =
 ఒకానొక; ఝషంబు = చేప; గ్రసించిన = మింగగా; దానిన్ = దానిని; ఒక్క = ఒకానొక; లుబ్ధకుండు =
 బోయవాడు; జాల = వలవేసెడి; మార్గంబునన్ = విధానముతో; పట్టికొని = పట్టుకొని; తత్ = దాని;
 ఉదర = కడుపులోనున్నది; అయిన = ఐన; లోహఖండంబున్ = లోహపుముక్కను; తెచ్చి = తీసుకొని
 వచ్చి; బాణ = బాణమునకు; అగ్రంబునన్ = చివర; ముల్కి = ములుకి; కాన్ = అగునట్లు; ఒనర్చెను =
 చేసెను; అని = అని; తత్ = ఆ; కథా = కథా; వృత్తాంతంబు = విషయము; చెప్పినన్ = చెప్పగా;

బాదరాయణిన్ = శుకుని {బాదరాయణి - బాదరాయణుని కుమారుడు, శుకుడు}; కనుగొని = చూసి; రాజేంద్రుండు = పరీక్షిన్నహారాజు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అందుచేత ఈ యతులను నిందించటం అనే దోషం వలన యదువంశం నాశనం కాక తప్పదు." ఇలా పలికి వాసుదేవుడు వాళ్ళను ఇలా ఆజ్ఞాపించాడు. "సముద్రపు ఒడ్డున ఒక పెద్ద కొండ ఉన్నది. అక్కడ భయంకరమైన బాగా పొడవూ వెడల్పూ గల పెద్దబండ మీద మీ భుజబలాలు వాడి, ఈ ఇనుప రోకలిని బాగా నూరి అరగదీసి పొడి పొడి చేసి, ఆ పొడిని సముద్రపు నీళ్ళలో కలపండి. పొండి." అన్నాడు. విశ్వేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడు ఆనతిచ్చిన ఆ ప్రకారం పొడిచేసి సముద్రంలో కలిపి. మిగిలిన చిన్న లోహపు ముక్కను లెక్క చేయక, అరగదీయుట ఆపి, సముద్రంలో పడవేశారు. దానిని ఒకచేప మ్రింగింది దానిని ఒక బోయవాడు వలవేసి పట్టుకున్నాడు. దాని కడుపులో ఉన్న ఇనుపముక్కను తన బాణం చివర ములికిగా మలచుకున్నాడు. "అని ఆ కథా విషయం అంతా చెప్పిన శుకమహర్షిని పరీక్షిన్నహారాజు ఇలా అన్నాడు.

11-27-క.

"చిత్తం బే క్రియ నిలుచుం?

జిత్తజగురు పాదపద్మ సేవ సదా య

త్యుత్తమ మని వసుదేవుండు

చిత్తముఁ దగ నిల్పి యెట్లు సెందె మునీంద్రా!"

టీకా:

చిత్తంబు = మనసు; ఏ = ఏ; క్రియన్ = విధముగ; నిలుచున్ = నిలబడును; చిత్తజగురు = విష్ణుమూర్తి {చిత్తజగురువు - చిత్తజ (మన్మథుని) గురువు (తండ్రి), విష్ణువు}; పాద = పాదములనెడి; పద్మ = పద్మముల; సేవ = కొలచుటందు; సదా = ఎల్లప్పుడు; అత్యుత్తమము = అతి ఉత్తమమైనది; అని = అని; వసుదేవుడు = వసుదేవుడు; చిత్తమున్ = మనసును; తగన్ = చక్కగ; నిల్పి = లగ్నమైనదిగా; ఎట్లు = ఎలా; చెందెన్ = పొందెను; ముని = మునులలో; ఇంద్ర = శ్రేష్ఠుడా.

భావము:

"మునీంద్రా! మనసు ఏ విధంగా నిశ్చలంగా నిలబడుతుంది? మన్మథుడి జనకుడైన శ్రీమహావిష్ణువు చరణకమలములను సేవించటం మిక్కిలి ఉత్తమమైనదని నమ్మి వసుదేవుడు ఏవిధంగా తన చిత్తాన్ని ఈశ్వరాయత్తం చేసాడు."

ఏకాదశ స్కంధము : వసుదేవ ప్రశ్నంబు

11-28-వ.

అని యడిగిన రాజనకు శుకుం డిట్లనియె.

టీకా:

అని = అని; అడిగినన్ = అడుగగా; రాజన్ = రాజన; కున్ = కు; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఇలా అడిగిన మహారాజుతో శుకమహర్షి ఈ విధంగా అన్నాడు.

11-29-క.

"**విను**ము నృపాలక! సెప్పెద

ఘనమై విలసిల్లు పూర్వకథ గల దదియున్

ము**ను**ద్వారక కేతెంచియు

నౌనరగ నారదుడు గృష్ణు **నౌ**య్యనఁ గాంచెన్.

టీకా:

వినుము = వినుము; నృపాలక = రాజా; చెప్పెదన్ = తెలియజెప్పెదను; ఘనము = గొప్పది; ఐ =

అయ్యి; విలసిల్లు = ప్రసిద్ధమైన; పూర్వకథ = పాతగాథ; కలదు = ఉన్నది; అదియున్ = దానిని; మును

= పూర్వము; ద్వారక = ద్వారకానగరమున; కున్ = కు; ఏతెంచి = వచ్చి; ఒనరగన్ = చక్కగ;
నారదుడు = నారదుడు; కృష్ణున్ = శ్రీకృష్ణుని; ఒయ్యనన్ = చక్కగా; కాంచెన్ = సందర్శించెను.

భావము:

"ఓ మహారాజా! శ్రద్ధగా వినవయ్యా! దీనికి ఒక గొప్ప పూర్వగాథ ఉన్నది. ఒకప్పుడు నారదుడు ద్వారకకు వచ్చి ముకుందుడిని దర్శించాడు.

11-30-వ.

అట్లు దేవముని కృష్ణసందర్శనార్థం బరుగుదెంచి తద్గృహభ్యంతరమున కరిగిన, వసుదేవుం డమ్మునీంద్రుని నర్వృషాద్యాదివిధులం బూజించి, కనకాసనాసీనుం గావించి, యుచిత కథావినోదంబులం బ్రొద్దుపుచ్చుచు నిట్లనియె; "యే నరుండు నారాయణచరణసరసీరుహ భజనపరాయణత్వంబు నిరంతరంబు నొందం; డట్టివానికి మృత్యువు సన్నిహితంబై యుండు; నీ దర్శనంబునం గృతార్థుండ నైతి; నచ్యుతానంత గోవింద నామస్మరణైకాగ్రచిత్తులైన మీవంటి పుణ్యపురుషుల సమాగమంబున లోకులు సుఖాశ్రయులయి యుండుదురు; దేవతాభజనంబు సేయువారిని గీర్వాణులు ననుగ్రహింతు; రట్లు సజ్జనులును దీనవత్సలులు నగు వారలు పూజనాది క్రియలచే నా దేవతలను భక్తి సేయుదురు; కావున శ్రీ మహా భాగవత కథాసమూహంబులఁ గల ధర్మంబు లడిగెద; నేయే ధర్మంబులు శ్రవణ సుఖంబులుగా వినిన దండధరకింకర తాడనంబులం బడక, ముకుందచరణారవింద వందనాభిలాషులయి పరమపదప్రాప్తు లగుదు; రా ధర్మంబు లానతిమ్ము; తొల్లి గోవిందునిం బుత్తుఁగాఁ గోరి ముక్తిమార్గం బెఱుంగలేక దేవతామాయం జేసి చిక్కి చిత్తవ్యసనాంధకారం బగు సంసారంబునం దగులువడి యున్నవాఁడ; హరికథామృతంబు వెల్లిగొల్పు; మట్లయిన సుఖంబు గలుగు" ననిన వసుదేవ కృతప్రశ్నంధైన నారదుండు వాసుదేవ కథా ప్రసంగ సల్లాపహర్ష సమేతుండై సంతసంబంద నిట్లనియె.

టీకా:

అట్లు = ఆ విధముగ; దేవముని = నారదుడు; కృష్ణ = కృష్ణుని; సందర్శన = చూచుటకు; అరుగుదెంచి = వచ్చి; తత్ = అతని; గృహ = ఇంటి; అభ్యంతరమున్ = లోని; కిన్ = కి; అరిగిన = వెళ్ళగా;

వసుదేవుండు = వసుదేవుడు; ఆ = ఆ ప్రసిద్ధమైన; ముని = మునులలో; ఇంద్రున్ = శ్రేష్ఠుని; అర్హ్య =
 చేతులుకడుగుట; పాద్య = కాళ్ళు కడుగుట; ఆది = మున్నగు; విధులన్ = మర్యాదలతో; పూజించి =
 గౌరవించి; కనక = బంగారపు; ఆసన = పీఠముపై; ఆసీనున్ = కూర్చున్నవానిగా; కావించి = చేసి;
 ఉచిత = తగిన; కథా = వృత్తాంతములుచెప్పు; వినోదంబులన్ = వినోదములతో; ప్రొద్దుపుచ్చుచున్ =
 కాలముగడుపుతు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; ఏ = ఏ; నరుండు = మానవుడు;
 నారాయణ = విష్ణుమూర్తి; చరణ = పాదములనెడి; సరసీరుహ = పద్మముల; భజన =
 భజనచేయుటను; నిరంతరంబు = ఎల్లప్పుడు; ఒందండు = పొందడో; అట్టి = అటువంటి; వాని =
 అతని; కిన్ = కి; మృత్యువు = మరణము; సన్నిహితంబు = సమీపములోనున్నది; ఐ = అయ్యి;
 ఉండున్ = ఉండును; నీ = నీ యొక్క; దర్శనంబునన్ = సందర్శించుటచేత; కృతార్థుండను =
 ధన్యుడను; ఐతన్ = అయ్యాను; అచ్యుత = కృష్ణ {అచ్యుతుడు - చ్యుతము లేనివాడు, విష్ణువు};
 అనంత = కృష్ణ {అనంతుడు - అంతములేని శాశ్వతుడు, విష్ణువు}; గోవింద = కృష్ణ {గోవిందుడు -
 గోవులకు ఒడయుడు, విష్ణువు}; నామ = అనెడి పేర్లను; స్మరణ = మననము చేయుటందు; ఏకాగ్ర =
 లగ్నమైన; చిత్తలు = మనసులు కలవారు; ఐన = అయిన; మీ = మీ; వంటి = లాంటి; పుణ్య = సుకృత;
 పురుషులు = ఆత్మలుతో; సమాగమంబునన్ = కలిసి యుండుటచేత; లోకులు = ప్రజలు; సుఖా =
 సుఖము, ఆనందము; ఆశ్రయులు = కలవారు; అయి = ఐ; ఉండుదురు = ఉంటారు; దేవతా =
 దేవతలను; భజనంబు = పూజించుట; చేయు = చేసెడి; వారిని = జనులను; గీర్వాణులునున్ =
 దేవతలు; అనుగ్రహింతురు = అనుగ్రహిస్తారు; అట్లు = అలా; సజ్జనులును = మంచివారు; దీన =
 దీనుల ఎడ; వత్సలులును = వాత్సల్యము కలవారు; అగు = ఐన; వారలు = వారు; పూజన =
 పూజించుట; ఆది = మున్నగు; క్రియల = సత్కార్యాల; చేన్ = తో; ఆ = ఆ యొక్క; దేవతలను =
 దేవతలను; భక్తి = భక్తి; చేయుదురు = చూపించెదరు; కావున = కనుక; శ్రీ = శుభకరమైన;
 మహాభాగవత = మహాభాగవతములోని; కథా = కథల; సమూహంబులన్ = అన్నిటిలోను; కల =
 ఉన్నట్టి; ధర్మంబులు = సధర్మములను; అడిగెదన్ = అడుగుతాను; ఏయే = ఏయే; ధర్మంబులు =
 ధర్మకార్యములు; శ్రవణ = చెవులకు; సుఖంబులు = సౌఖ్యమైనవి; కాన్ = అగునట్లు; వినిన =
 ఆలకించినచో; దండధర = యముని; కింకర = భటులచేత; తాడనంబులన్ = దెబ్బలబారిని; పడక =
 పడకుండా; ముకుంద = నారాయణుని; చరణ = పాదములనెడి; అరవింద = పద్మముల; వందనా =
 సేవించెడి; అభిలాషులు = ఆసక్తి కలవారు; అయి = ఐ; పరమపద = మోక్షమును; ప్రాప్తులు =
 పొందినవారు; అగుదురు = అగుదురో; ఆ = ఆ యొక్క; ధర్మంబులన్ = ధర్మములను; ఆనతిమ్ము =

చెప్పుము; తొల్లి = పూర్వము; గోవిందునిన్ = నారాయణుని; పుత్రున్ = కుమారునిగా; కాన్ = అగుటను; కోరి = వరముకోరి; ముక్తిమార్గంబున్ = మోక్షమార్గమును; ఎఱుంగ = తెలిసికొన; లేక = లేకుండా; దేవతా = భగవంతుని; మాయన్ = మాయ; చేసి = వలన; చిక్కి = చిక్కుకొని; చిత్త = మానసు యొక్క; వ్యసన = వ్యసనములు అనెడి; అంధకారంబు = చీకటి; అగు = ఐన; సంసారంబునన్ = సంసారంలో; తగులుపడి = చిక్కుకొని; ఉన్న = ఉన్నట్టి; వాడన్ = వాడిని; హరి = నారాయణుని; కథా = కథల సారము అనెడి; అమృతంబు = అమృతమును; వెల్లిగొల్పుము = ప్రవహింపజేయుము; అట్లు = అలా; అయిన = అయినచో; సుఖంబున్ = సుఖములు; కలుగును = లభించును; అనిన = అనగా; వసుదేవ = వసుదేవునిచే; కృతప్రశ్నండు = అడగబడినవాడు; ఐన = అయిన; నారదుండు = నారదుడు; వాసుదేవ = విష్ణుమూర్తి; కథా = గాథల; ప్రసంగ = గురించి; సల్లాప = చెప్పెడి; హర్ష = సంతోషముతో; సమేతుండు = కూడినవాడు; ఐ = అయ్యి; సంతసంబు = ఆనందమును; అంది = పొంది; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అలా శ్రీకృష్ణ దర్శనం కోసం వచ్చిన దేవమునీంద్రుని వసుదేవుడు ఆర్ఘ్యం పాద్యం ఆదులతో యథావిధిగా పూజించి, బంగారపు ఆసనం మీద కూర్చుండపెట్టి సముచిత కథా వినోదాలతో ప్రొద్దుపుచ్చుతూ ఇలా అన్నాడు. "మునీంద్రా! నిరంతరం నారాయణ పాదపద్మాలను భజించని వానికి చావు సమీపంలోనే ఉంటుంది. నీ దర్శనంవలన కృతార్థుడనైనాను. అచ్యుత, అనంత ఆది గోవిందనామాలను నిత్యం స్మరించే ఏకాగ్ర చిత్తం గల మీవంటి సుకృతాత్ములను కలియుట వలన లోకులు సుఖాశ్రయమై ఉంటారు. దేవతలను భజించే వారిని వేల్పులు అనుగ్రహిస్తారు. అటువంటి సజ్జనులు దీనవత్సలలు పూజలు మున్నగు సత్కార్యాలతో దేవతల యందు భక్తి చూపిస్తూ ఉంటారు. కనుక, శ్రీ మహా భాగవతం అందలి కథలలో ఉన్న ధర్మాలను అడుగుతాను. వీనులవిందుగా వింటే, యమభటులచేత దెబ్బలు తినకుండా ముకుందుని పాదపద్మాలకు నమస్కరించే కోరిక కలిగి, పరమపదాన్ని పొందగల ధర్మాలను ఆనతీయండి. పూర్వము గోవిందుడిని కుమారునిగా కోరినప్పటికీ మోక్షమార్గం తెలియలేక దైవమాయలో చిక్కి వ్యసనాల చీకటితో నిండిన సంసారంలో చిక్కుకుని ఉన్నాను. హరికథాసుధారసాన్ని ప్రవహింప చేయండి. అలా అయితే నాకు సుఖం కలుగుతుంది." అని వసుదేవుడు ప్రార్థించగా నారదుడు వాసుదేవుని కథల ప్రస్తావన వచ్చినందుకు ఎంతో సంతోషించి ఇలా అన్నాడు.

11-31-క.

"నను నీవు సేయు ప్రశ్నము

జనసన్నత! వేదశాస్త్రసారాంశంబై

ఘనమగు హరిగుణకథనము

విను" మని, వినిపింపఁ దొడఁగె వేడ్క దలిర్పన్.

టీకా:

ననున్ = నన్ను; నీవు = నీవు; చేయు = వేసెడి; ప్రశ్నము = ప్రశ్న; జన = లోకులచే; సన్నత = కీర్తింపబడువాడ; వేద = వేదములు; శాస్త్ర = శాస్త్రముల; సారాంశంబు = ముఖ్య సారము; ఐ = అయ్యి; ఘనము = గొప్పది; అగు = ఐనట్టి; హరి = విష్ణుమూర్తి; గుణ = గుణముల; కథనము = వృత్తాంతము; వినుము = వినుము; అని = అని; వినిపింపన్ = చెప్ప; తొడంగె = మొదలిడెను; వేడ్కన్ = వేడుక; తలిర్పన్ = చిగురించుచుండగా.

భావము:

"సచ్చరిత్ర! నీవు వేసిన ప్రశ్న వేదశాస్త్రముల సారాంశమైనది. ఘనమైన ఆ శ్రీహరి గుణకథనాలను వినవలసింది." అని వేడుక చిగురించగా వినిపించడం మొదలు పెట్టాడు.

11-32-క.

"అతిపాపకర్ములైనను

సతతము నారాయణాఖ్యశబ్దము మదిలో

వితతంబుగఁ బరియించిన

చతురులఁ గొనియాడఁ గమలసంభవు వశమే?

టీకా:

అతి = మిక్కిలి; పాప = పాపపు; కర్ములు = పనులు చేయువారు; ఐనను = అయినప్పటికీ; సతతము = ఎల్లప్పుడు; నారాయణ = నారాయణ; ఆఖ్య = అనెడి; శబ్దమున్ = నామమును; మది = మనస్సు;

లోన్ = అందు; వితతంబుగన్ = ఎడతెగకుండ; పరియించిన = స్మరించెడి; చతురులన్ =
తెలివికలవారిని; కొనియాడన్ = స్తుతించుటకు; కమలసంభవు = బ్రహ్మదేవునికి; వశమే = శక్యమా,
కాదు.

భావము:

ఎంతటి పాపంచేసిన వారైనా సరే నారాయణుని నామాన్ని విడువక నిత్యం మనస్సులో
స్మరించేవాళ్ళు పరమ ధన్యులు. అట్టి వారిని పొగడుట బ్రహ్మదేవుడికి సైతం సాధ్యం కాదు.

ఏకాదశ స్కంధము : విదేహ హర్షభ సంభాషణ

11-33-వ.

అట్లు గావున పరమేశ్వరభక్తిజనకంబై కైవల్యపదప్రాప్తికరంబయి యొప్పుచున్న
విదేహార్షభసంవాదంబు నాఁ బరగు నొక్క పురాతన పుణ్యకథావిశేషం బెఱింగించెద సావధాన
మనస్కుండవై యాకర్ణింపు" మని యిట్లనియె

టీకా:

అట్లు = అలా; కావునన్ = అగుటచేత; పరమేశ్వర = విష్ణు; భక్తి = భక్తి; జనకంబున్ = కలిగించునది;
ఐ = అయ్యి; కైవల్యపద = మోక్షమును కైవల్యపదము - కేవలము తానే అగుట, మోక్షపదము,
పరమ పదము; ప్రాప్తి = లభించుటను; కరంబు = కలిగించెడిది; అయి = ఐ; ఒప్పుచున్న =
చక్కగానుండెడి; విదేహ = విదేహుడు; ఋషభ = ఋషభుల; సంవాదంబు = చర్చించుకొన్నది; నాన్
= అని; పరగు = పరిశుద్ధమైన; పురాతన = మిక్కిలి పాతకాలపు; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన; కథా =
వృత్తాంతపు; విశేషంబున్ = విశేషములను; ఎఱింగించెద = తెలిపెదను; సావధాన = శ్రద్ధతోకూడిన;
మనస్కుండవు = మనసు కలవాడవు; ఐ = అయ్యి; ఆకర్ణింపుము = వినుము; అని = అని; ఇట్లు = ఈ
విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అందుకని పరమేశ్వరుని మీద భక్తిని కలిగించేది మోక్షాన్ని అందించేది అయిన విదేహముషభ సంవాదము అనే ప్రసిద్ధమైన ఒక పురాతన పుణ్యకథను చెప్తాను ఏకాగ్ర చిత్తంతో విను." అని ఇలా చెప్పసాగాడు.

11-34-తే.

"**విను**ము; స్వామంభువుండను **మను**వునకును

రమణ నుదయించె నట ప్రియ**వ్రతు** డనంగఁ

దనయు; డాతని కాగ్నిధుఁ **డన**గ సుతుఁడు

జాతు డయ్యెను భువనవి**ఖ్యాతు** డగుచు.

టీకా:

వినుము = వినుము; స్వామంభువుండు = స్వామంభువుడు; అను = అనెడి; మనువున్ = మనువు;
కును = కు; రమణన్ = హృదయరంజకముగ; ఉదయించెన్ = పుట్టెను; అటన్ = అక్కడ;
ప్రియవ్రతుడు = ప్రియవ్రతుడు; అనంగన్ = అనెడి; తనయుడు = పుత్రుడు; ఆతని = అతని; కిన్ = కి;
ఆగ్నిధుడు = ఆగ్నిధుడు; అనగన్ = అనబడెడి; సుతుడు = పుత్రుడు; జాతుడు = పుట్టినవాడు;
అయ్యెను = అయ్యెను; భువన = లోకమున; విఖ్యాతుడు = ప్రసిద్ధిపొందినవాడు; అగుచు = జెతూ.

భావము:

"శ్రద్ధగా విను. స్వామంభువుడనే మనువుకు ప్రియవ్రతుడనే కుమారుడు ఉదయించాడు. అతనికి ఆగ్నిధుడనే కొడుకు పుట్టి, లోకప్రసిద్ధుడు అయ్యాడు.

11-35-వ.

ఆ యాగ్నిధునకు నాభి యను ప్రాజ్ఞు డగు తనూభవుం డుదయించి బలిచక్రవర్తితో మైత్రింజేసి ధారుణీభారంబు పూని యాజ్ఞా పరిపాలనంబున నహితరాజన్య రాజ్యంబులు స్వవశంబులు గావించుకొని యుండె; నంతట నాభికి సత్పుత్రుం డయిన ఋషభుండు పుట్టె; నతండు

హరిదాసుండై సుతశతకంబుఁ బడసె; నందగ్రజుండయిన భరతుం డను మహానుభావుఁడు
 నారాయణపరాయణుండై యిహలోకసుఖంబులం బరిహరించి, ఘోరతపం బాచరించి జన్మ
 త్రితయంబున నిర్వాణసుఖపారవశ్యంబున సకలబంధ విముక్తుం డై వాసుదేవపదంబు నొందె;
 నాతని పేర నతం డేలిన భూఖండంబు భారతవర్షం బను వ్యవహారంబున నెగడి జగంబులఁ
 బ్రసిద్ధం బయ్యె; మఱియు నందుఁ దొమ్మిండు కుమారులు బల పరాక్రమ ప్రభావ రూప
 సంపన్నులయి నవఖండంబులకు నధిష్ఠాతలైరి; వెండియు వారలలో నెనుబది యొక్కండు
 కుమారులు నిత్య కర్మానుష్ఠాన పరతంత్రులై విప్రత్వం బంగీకరించి; రందుఁ గొందఱు శేషించిన
 వారులు కవి హర్యంతరిక్ష ప్రబుద్ధ పిప్పలాయ నావిర్హోత్ర ద్రమిళ చమస కరభాజను లనం బరఁగు
 తొమ్మిం ద్రూర్ధ్వరేతస్కు లయి బ్రహ్మవిద్యావిశారదు లగుచు, జగత్త్రయంబును బరమాత్మ
 స్వరూపంబుగాఁ దెలియుచు ముక్తులై యవ్యాహతగమను లగుచు, సుర సిద్ధ సాధ్య యక్ష గంధర్వ
 కిన్నర కింపురుష నాగలోకంబు లందు స్వేచ్ఛావిహారంబు సేయుచు నొక్కనాడు.

టీకా:

ఆ = ఆ ప్రసిద్ధుడైన; ఆగ్నిధ్రున్ = ఆగ్నిధ్రుని; కున్ = కి; నాభి = నాభి; అను = అనెడి; ప్రాజ్ఞుండు =
 మహాపండితుడు; అగు = ఐన; తనూభవుండు = పుత్రుడు {తనూభవుడు - తనువున పుట్టినవాడు,
 కొడుకు}; ఉదయించి = పుట్టి; బలి = బలి అనెడి; చక్రవర్తి = చక్రవర్తి; తోన్ = తోటి; మైత్రిన్ = స్నేహము;
 చేసి = వలన; ధారుణీ = రాజ్య; భారంబు = బాధ్యత; పూని = స్వీకరించి; ఆజ్ఞాపరిపాలనంబున =
 ఆజ్ఞాబలంచేత; అహిత = శత్రు; రాజన్య = రాజశ్రేష్ఠుల; రాజ్యంబులున్ = దేశములను; స్వ = తనకి;
 వశంబులు = పాలనలోనివిగా; కావించుకొని = చేసుకొని; ఉండెన్ = ఉండెను; అంతట = అప్పుడు;
 నాభి = నాభి; కిన్ = కి; సత్ = మంచి; పుత్రుండు = కుమారుడు; అయిన = ఐన; ఋషభుండు =
 ఋషభుడు; పుట్టెన్ = జన్మించెను; అతండు = అతను; హరి = విష్ణు; దాసుండు = భక్తుడు; ఐ =
 అయ్యి; సుత = పుత్రులు; శతకంబున్ = నూరుమందిని (100); పడసెన్ = పొందెను; అందున్ =
 వారిలో; అగ్రజుండు = పెద్దవాడు; అయిన = ఐన; భరతుండు = భరతుడు; అను = అనెడి;
 మహానుభావుడు = గొప్పవాడు; నారాయణ = విష్ణు; పరాయణుండు = భక్తి కలవాడు; ఐ = అయ్యి;
 ఇహలోక = భౌతిక; సుఖంబులన్ = సుఖములను; పరిహరించి = వదిలివేసి; ఘోర = భీకరమైన;
 తపంబున్ = తపస్సు; ఆచరించి = చేసి; జన్మ = జన్మలు; త్రితయంబునన్ = మూటిలో; నిర్వాణ =
 మోక్ష; సుఖ = సౌఖ్యమువలని; పారవశ్యంబునన్ = పరవశత్వముచేత; సకల = సమస్తమైన; బంధ =

బంధనాలనుండి; విముక్తుండు = విముక్తిపొందినవాడు; ఐ = అయ్యి; వాసుదేవపదంబున్ =
 పరమపదాన్ని, వైకుంఠం; ఒందెన్ = పొందెను; ఆతని = అతని యొక్క; పేరన్ = పేరుతోనే; అతండు
 = అతను; ఏలిన = పరిపాలించిన; భూఖండంబున్ = భూమిభాగమును; భారతవర్షంబు =
 భరతవర్షము; అను = అనెడి; వ్యవహారంబున = నామముతో; నెగడి = అతిశయించి; జగంబులన్ =
 లోకములో; ప్రసిద్ధంబు = పేరుపొందినది; అయ్యెన్ = అయినది; మఱియున్ = ఇంకను; అందున్ =
 వారిలో; తొమ్మండ్రు = తొమ్మిదిమంది (9); కుమారులు = పుత్రులు; బల = బలాలతో; పరాక్రమ =
 శౌర్యములతో; ప్రభావ = ప్రభావములతో; రూప = అందాలతో; సంపన్నులు = సమృద్ధిగాకలవారు;
 అయి = ఐ; నవఖండంబుల్ = తొమ్మిదిద్వీపములకు; అధిష్టాతలు = సంస్థాపకులు; ఐరి = అయ్యారు;
 వెండియున్ = ఇంకను; వారలు = వారి; లోనన్ = అందు; ఎనుబదియొక్కండ్రు = ఎనభైఒక్కమంది
 (81); కుమారులు = పుత్రులు; నిత్య = నిత్య; కర్మ = కర్మలందు; అనుష్ఠాన = అనుష్ఠానములందు;
 పరతంత్రులు = ఆసక్తి కలవారు; ఐ = అయ్యి; విప్రత్వంబున్ = బ్రాహ్మణత్వాన్ని; అంగీకరించిరి =
 స్వీకరించారు; కొందఱు = కొంతమంది; శేషించిన = మిగిలిన; వారలు = వారు; కవి = కవి; హరి =
 హరి; అంతరిక్ష = అంతరిక్షుడు; ప్రబుద్ధ = ప్రబుద్ధుడు; పిప్పలాయన = పిప్పలాయనుడు; అవిర్హోత్ర =
 అవిర్హోత్రుడు; ద్రమిళ = ద్రమీళుడు; చమస = చమసుడు; కరభాజనులు = కరభాజనుడు [[1. హరి, 2.
 కవి, 3. అంతరిక్షుడు, 4. ప్రబుద్ధుడు, 5. పిప్పలాహ్వయుడు, 6. అవిర్హోత్రుడు, 7. ద్రమిళుడు, 8. చమసుడు,
 9. కరభాజనుడు యను వీరు వృషభరాజు నూలుగురి కుమారులలో ఆకాశగమనాది సిద్ధులను
 పొందిన చివరివారు]; అనన్ = అనగా; పరగు = ప్రసిద్ధులైన; తొమ్మండ్రు = తొమ్మిదిమంది (9);
 ఊర్ధ్వరేతస్కుల = ఋషులుగా; అయి = అయ్యి; బ్రహ్మవిద్యా = వేదాంతజ్ఞానమునందు; విశారదులు
 = గొప్పపండితులు; అగుచు = ఔతూ; జగత్త్రయంబునున్ = ముల్లోకములు; పరమాత్మ = పరమాత్మ
 యొక్క; స్వరూపంబు = స్వరూపము; కాన్ = ఐ ఉండుట; తెలియుచు = తెలిసికుంటు; ముక్తులు =
 ముక్తి చెందినవారు; ఐ = అయ్యి; అవ్యాహత = అడ్డులేక; గమనులు = వెళ్ళువారు; అగుచు = ఔతూ;
 సుర = దేవతల యొక్క; సిద్ధ = సిద్ధుల యొక్క; సాధ్య = సాధ్యుల యొక్క; యక్ష = యక్షుల యొక్క;
 గంధర్వ = గంధర్వుల యొక్క; కిన్నర = కిన్నరుల యొక్క; కింపురుష = కింపురుషుల యొక్క; నాగ =
 నాగుల యొక్క; లోకంబులు = లోకములు అందు; స్వేచ్ఛా = ఇష్టానువర్తనమున; విహారంబున్ =
 తిరుగుట; చేయుచు = చేస్తూ; ఒక్క = ఒకానొక; నాడు = దినమున.

భావము:

ఆ అగ్నిధ్రుడికి నాభి అనే కుమారుడు జన్మించాడు ప్రాజ్ఞుడైన అతడు బలిచక్రవర్తితో స్నేహించేసి భూభారాన్ని వహించి ప్రజలను పాలించాడు. తన ఆజ్ఞాపాలన చేయ అంగీకరించని సకల శత్రురాజుల రాజ్యాలను తన వశం చేసుకున్నాడు. ఆ నాభికి సత్పుత్రుడైన ఋషభుడు పుట్టాడు హరిభక్తుడైన ఋషభుడు వందమంది కొడుకులను కన్నాడు. వారిలో పెద్దవాడు భరతుడు అనే మహానుభావుడు. అతడు నారాయణభక్తుడై ఈ లోకపు సుఖాలను వదలి భయంకరమైన తపస్సుచేసి మూడు జన్మలలో సకలబంధాల నుండి విముక్తిచెంది నిర్వాణ సుఖపారవశ్యంతో పరమపదాన్ని అందుకోగలిగాడు. భరతుడు పాలించిన భూఖండానికి "భరతవర్షము" అనే పేరు జగత్ప్రసిద్ధంగా వచ్చింది. ఋషభుని వందమందిలో

తొమ్మిదిమంది కుమారులు బలం పరాక్రమం ప్రభావం రూపసంపద కలిగినవారై తొమ్మిది భూఖండాలకు ఏలికలయ్యారు. ఇంకా వారిలో ఎనభైఒక్కమంది కుమారులు నిత్యకర్మలలోను అనుష్ఠానములలోను ఆసక్తికలవారై బ్రాహ్మణత్వాన్ని గ్రహించారు. మిగిలినవారు కవి, హరి, అంతరిక్షుడు, ప్రబుద్ధుడు, పిప్పలాయనుడు, ఆవిర్హోత్రుడు, ద్రమిళుడు, చమసుడు, కరభాజనుడు అనే పేర్లు కలిగిన తొమ్మిదిమంది ఊర్ధ్వరేతస్కులై బ్రహ్మవిద్యా విశారదులై మూడులోకాలు పరమాత్మ స్వరూపంగా తెలుసుకుంటూ ముక్తులై అడ్డులేని గమనాలతో సురల, సిద్ధుల, యక్షుల, గంధర్వుల, కిన్నరుల, కింపురుషుల, నాగుల యొక్క లోకములందు తమ ఇచ్ఛానుసారంగా విహరింప సాగారు. అలా విహరిస్తూ ఒకనాడు...

[1. హరి, 2. కవి, 3. అంతరిక్షుడు, 4. ప్రబుద్ధుడు, 5. పిప్పలాహ్వయుడు, 6. ఆవిర్హోత్రుడు, 7. ద్రమిళుడు, 8. చమసుడు, 9. కరభాజనుడు యను వీరు వృషభరాజు నూలుగురి కుమారులలో ఆకాశగమనాది సిద్ధులను పొందిన చివరివారు].

11-36-క.

జగదేకనాథు గుణములు

మిగులఁగ సంస్కరణతోడ మీఱిన భక్తిం

బగులును రాత్రియు సంధ్యలుఁ

దగిలి జితేంద్రియులు నైన తపసులు ధాత్రిన్.

టీకా:

జగదేకనాథు = నారాయణుని {జగదేకనాథుడు - లోకములన్నిటికి ఏకైక ప్రభువు, విష్ణువు};
గుణములు = గుణములు; మిగులఁగ = ఎక్కువగా; సంస్మరణ = తలచుకొనుట; తోడన్ = తోటి;
మీసిన = అతిశయించిన; భక్తిన్ = భక్తితో; పగలును = పగలు; రాత్రియున్ = రాత్రి; సంధ్యలు =
సంధ్యాసమయములు; తగిలి = నిష్ఠగా; జితేంద్రియులున్ = జితేంద్రియులు {జితేంద్రియులు -
ఇంద్రియములను జయించినవారు}; ఐన = అయినట్టి; తపసులు = ఋషులు; ధాత్రిన్ = భూమిపైన.

భావము:

ఆ కవి మున్నగు ఆ తొమ్మిందుగురు తపస్సులు సకల లోకాలకు ప్రభువైన శ్రీహరి గుణగణాలను
మిక్కిలి తలచుకుంటూ, అతిశయించిన భక్తితో పగలు రాత్రీ ఉభయ సంధ్యలు అని లేకుండా సకల
వేళలా సర్వదా ఆ భగవంతుని యందే ఆసక్తి కలవారై జితేంద్రియులైన వారు.

11-37-క.

ఊహింపఁ బుణ్యుఁ డైన వి

దేహుని యజ్ఞాంతమందు నేతెంచినచో

గేహము వెడలి యెదుర్కొని

మోహవివర్జితులఁ బుణ్యమునిసంఘములన్.

టీకా:

ఊహింపన్ = తరచిచూసిన; పుణ్యుడు = పుణ్యాత్ముడు; ఐన = అయిన; విదేహుని = విదేహుడి;
యజ్ఞ = యాగము; అంతము = చివర; అందున్ = లో; ఏతెంచినచో = రాగా; గేహము = ఇంటి; వెడలి
= బయటకు వచ్చి; ఎదుర్కొని = ఎదురువచ్చి; మోహ = మోహజాలమునుండి; వివర్జితులన్ =

బయటపడ్డవారిని; పుణ్య = పుణ్యవంతులను; ముని = ఋషుల; సంఘములన్ = సమూహములను.

భావము:

భూలోకంలో పుణ్యాత్ముడైన విదేహుడు చేస్తున్న యజ్ఞం ముగింపుకు వచ్చిన సమయానికి అక్కడకి ఆ మహా తాపసులు విచ్చేశారు. విదేహరాజు గృహం లోపలి నుంచి వచ్చి మోహవిసర్జించిన ఆ పుణ్య మునీశ్వరులకు ఎదురువెళ్ళి....

11-38-తే.

అర్ఘ్యపాద్యాదివిధులను నర్థితోడఁ

బ్రాజ గావించి, వారలఁ బొలుపు మిగుల

నుచితపీఠంబులందును నునిచి, యెలమి

నవమునిశ్రేష్ఠులను భూమినాయకుండు.

టీకా:

అర్ఘ్య = అర్ఘ్యము ఇచ్చుట; పాద్య = పాద్యము ఇచ్చుట; ఆది = మున్నగు; విధులన్ = కృత్యములచేత; పూజ = సేవించుటలు; కావించి = చేసి; వారలన్ = వారిని; పొలుపు = ఒప్పుదనము; మిగులన్ = అతిశయించగా; ఉచిత = తగిన; పీఠంబులు = ఆసనములు; అందున్ = లోను; ఉనిచి = ఉంచి; ఎలమిన్ = వికాసముతో; నవ = తొమ్మిది మంది (9); ముని = ఋషులలో; శ్రేష్ఠులను = గొప్పవారిని; భూమినాయకుండు = రాజు.

భావము:

అర్ఘ్యం పాద్యం మొదలైన శాస్త్రవిధులతో ప్థార్థనా పూర్వకంగా పూజించి ఆ విదేహ మహారాజు ఆ తొమ్మిది మంది మునివరులను సముచిత పీఠాలపై కూర్చుండ బెట్టాడు.

11-39-క.

వారల కిట్లను "మీరలు

గారవమున విష్ణుమూర్తిఁ గైకొనిన మహా

భూరితపోధనవర్యులు

సారవిహీనంబు లైన సంసారములన్.

టీకా:

వారల = వారి; కిన్ = కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అను = పలికెను; మీరలు = మీరు; గారవమున = ఆసక్తితో; విష్ణుమూర్తిన్ = శ్రీహరిని; కైకొనిన = గ్రహించిన; మహా = గొప్ప; భూరి = గొప్ప; తపో = తపస్సు అనెడి; ధనవర్యులు = ధనముసమృద్ధిగాగలవారు; సారవిహీనంబులు = సారమేమి లేనవి; ఐన = అయినట్టి; సంసారమున్ = సంసారములను.

భావము:

అలా ఆసీనులైనవారితో విదేహరాజు ఇలా అన్నాడు. "మీరు విష్ణుమూర్తిని ఎంతో భక్తిశ్రద్ధలతో భజించే గొప్ప తపోనిధులు. ఈ సంసారాలు పరమ సారం లేనివి.

11-40-క.

ఏ రీతి గడప నేర్తురు?

క్రూరులు బహుదుఃఖరోగకుత్సిత బుద్ధుల్

నీరసులు నరులు గావున

నారయ సుజ్ఞానబుద్ధి నానతి యారే?

టీకా:

ఏ = ఏ; రీతిన్ = విధముగ; గడపన్ = దాట; నేర్తురు = గలరు; క్రూరులు = క్రూరస్వభావులు; బహు = అనేకవిధములైన; దుఃఖ = దుఃఖములనెడి; రోగ = జబ్బులతో; కుత్సిత = అల్ప; బుద్ధుల్ = బుద్ధిగలవారు; నీరసులు = శక్తిహీనులు; నరులు = మానవులు; కావునన్ = కనుక; ఆరయ = తరచిచూసి; సుజ్ఞాన = మంచి జ్ఞానముగల; బుద్ధిన్ = బుద్ధితో; ఆనతియారే = చెప్పండి.

భావము:

కూరులు; అనేక రకాల దుఃఖాలు, రోగాలు, అల్ప బుద్ధులు కలవారు; నీరసులు అయిన మానవులకు ఈ సారహీనమైన సంసారాలను దాటటానికి ఏదైనా మార్గం ఏదో సుజ్ఞాన పూరకమైన మీ బుద్ధి కుశలతతో చెప్పండి.

ఏకాదశ స్కంధము : కవి సంభాషణ

11-41-వ.

మఱియు సకలజంతుసంతానంబుకంటె మానుషాకారంబు నొందుట దుర్లభం; బంతకంటె నారాయణచరణయుగళస్మరణ పరాయణులగుట దుష్కరంబు; గావున నాత్మ్యంతికంబగు క్షేమంబడుగ వలసె; బరమేశ్వరుండు ప్రపత్తినిష్ఠులకు సారూప్యం బెట్టొసంగు నత్తెఱిం గానతిం" డనిన విని విదేహభూపాలునకు హరికథామృత పానాతిపరవశులైన మునిసమాజంబునందుఁ గవి యను మహానుభావుం డిట్లని చెప్పం దొడంగె; "నరిషడ్వర్గంబునందు నీషణత్రయంబుచేతం దగులువడి మాత్సర్యయుక్త చిత్తుం డగు నట్టి వానికెవ్విధంబున నచ్యుత పాదారవింద భజనంబు సంభవించు? విశ్వంబును నాత్మయు వేఱుగా భావించు వానికి భీరుత్వం బెట్లు లే? దవిద్యాంధకారమగులకు హరిచింతనంబెట్లు సిద్ధించు? నట్టి నరుండు తొంటికళేబరంబు విడిచి పరతత్త్వం బెబ్బంగిం జేరు? ముకుళీకృతనేత్రుండయిన నరుండు మార్గభ్రమణంబునఁ దొట్రుపాటువడి చను చందంబున విజ్ఞానవిమలహృదయభక్తిభావనా వశంబు లేకున్నఁ బరమపదంబు వీరికెవ్విధంబునం గలుగు? నని యడిగితివి; గావునఁ జెప్పెద; సావధానుండవై యాకర్ణింపుము.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకను; సకల = సమస్తమైన; జంతు = జీవ; సంతానంబు = జాతుల; కంటెన్ = కంటెను; మానుష = మానవునిగా; ఆకారంబున్ = జన్మము; ఒందుట = పొందుట; దుర్లభంబు = కష్టము; అంత = దాని; కంటెన్ = కంటెను; నారాయణ = హరి; చరణ = పాద; యుగళ = ద్వయమును; స్మరణ = ధ్యానించుట యందు; పరాయణులు = ఆసక్తి కలవారు; అగుట = ఔట;

దుష్కరంబు = మరీకష్టము; కావునన్ = కనుక; ఆత్మంతికంబు = అత్యుత్తమమైనది; అగు = ఐన;
 క్షేమంబున్ = క్షేమమును గురించి; అడుగవలసె = అడగవలసి వచ్చినది; పరమేశ్వరుండు =
 భగవంతుడు; ప్రపత్తి = శరణాగతి {ప్రపత్తి - నీవేతప్ప వేరు దిక్కు లేదనుట}; నిష్ఠలు = నిష్ఠ కలవారి;
 కున్ = కి; సారూప్యంబు = తనరూపమే; ఎట్లు = ఏ విధముగ; ఒసంగున్ = ఇచ్చును; ఆ = ఆ;
 తెఱంగు = విధమును; ఆనతిండు = చెప్పండి; అనిన = అని అడగగా; విని = విని; విదేహ =
 విదేహుడు అను; భూపాలున్ = రాజు; కున్ = కి; హరి = విష్ణుమూర్తి; కథ = గాథలు అనెడి; అమృత
 = అమృతమును; పాన = తాగి; అతి = మిక్కిలి; పరవశులు = పరవశంపొందినవారు; ఐన = అయిన;
 ముని = ఋషుల; సమాజంబు = సమూహము; అందున్ = లోని; కవి = కవి; అను = అనెడి;
 మహానుభావుడు = గొప్పవాడు; ఇట్లు = ఇలా; అని = అని; చెప్పన్ = చెప్పుట; తొడంగె =
 మొదలెట్టెను; అరిషడ్వర్గంబు = అరిషడ్వర్గము {అరిషడ్వర్గము - కామ క్రోధ లోభ మోహ మద
 మాత్సర్యము అను ఆరు గుణములుశత్రు సమూహము వంటివి}; అందున్ = వాటిలో;
 ఈషణత్రయంబు = ఈషణత్రయము {ఈషణత్రయము - 1దారేషణ 2ధనేషణ 3పుత్రేషణ మూడు
 కోరికలు తగులములు}; చేతన్ = వలన; తగులుపడి = చిక్కుకుపోయి; మాత్సర్య = మాత్సర్యముతో;
 యుక్త = కూడిన; చిత్తుండు = మనసు కలవాడు; అగునట్టి = ఐన; వాని = వాడి; కిన్ = కి; ఏ = ఏ;
 విధంబునన్ = విధముగా; అచ్యుత = శ్రీహరి; పాద = పాదములనెడి; అరవింద = పద్మములను;
 భజనంబు = భక్తి; సంభవించు = కలుగును; విశ్వంబును = జగత్తు; ఆత్మయు = ఆత్మా; వేలు = వేరు;
 కాన్ = అయినట్లు; భావించు = అనుకొనెడి; వాని = అతని; కిన్ = కి; భీరుత్వంబు = భయము,
 బెదురు; ఎట్లు = ఏ విధముగ; లేదు = లేకుండాపోవును; అవిద్యా = అవిద్య అనెడి; అంధకార =
 చీకటిలో; మగ్నులు = మునిగినవారి; కున్ = కి; హరి = విష్ణు; చింతనంబు = భక్తి; ఎట్లు = ఎలా;
 సిద్ధించున్ = లభించును; అట్టి = అటువంటి; నరుండు = మానవుడు; తొంటి = పూర్వపు;
 కళేబరంబు = శరీరాన్ని; విడిచి = వదలిపెట్టి; పరతత్వంబు = పరమపదాన్ని; ఏ = ఏ; భంగిన్ =
 విధముగా; చేరున్ = అందుకొనగలడు; ముకుళీకృత = ముసుకున్న; నేత్రండు = కళ్లుకలవాడు;
 అయిన = ఐన; నరుండు = మానవుడు; మార్గ = దోవలో; భ్రమణంబునన్ = తిరుగుటలో;
 తొట్టుపాటుపడి = తూలిపోతు; చను = వెళ్ళెడి; చందంబునన్ = విధముగా; విజ్ఞాన =
 విజ్ఞానముచేత; విమల = శుద్ధమైన; హృదయ = మనసులోని; భక్తిభావనా = భక్తిభావనకు; వశంబు
 = కూడినది; లేకున్న = లేకపోతే; పరమపదంబు = మోక్షము; వీరి = వీరి; కిన్ = కి; ఏ = ఏ;
 విధంబునన్ = విధముగా; కలుగును = లభించును; అని = అని; అడిగితివి = అడిగావు; కావునన్ =

కనుక; చెప్పెదన్ = తెలియజెప్పెదను; సావధానుండవు = శ్రద్ధకలవాడవు; ఐ = అయ్యి; ఆకర్ణింపుము = వినుము.

భావము:

అంతేకాదు సకల రకాల జంతువుల జన్మల కంటే మానవ జన్మ శ్రేష్ఠమైనది, అది ప్రాప్తించటం కష్ట సాధ్యం. అందులోనూ శ్రీమన్నారాయణుని చరణయుగళ స్మరణంమీద ఆసక్తి కలగటం మరీ కష్టం. అందువలన, శాశ్వతమైన క్షేమాన్ని గురించి అడుగ వలసి వచ్చింది. ప్రపత్తి యందు నిష్ఠగల భక్తులకు పరమేశ్వరుడు శ్రీమహావిష్ణువు సారూప్యం ఎలా ఇస్తాడు, ఈ విషయం చెప్పండి." అని అడిగిన విదేహరాజుతో శ్రీహరి కథామృతాన్ని త్రాగి పరవశులు ఐన ఆ మునులలో కవి అనే మహానుభావుడు ఈ విధంగా చెప్పటం మొదలుపెట్టాడు.

"(1) అరిషడ్వర్గం అనే కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యాలు ఆరింటిలోను; ఈషణత్రయం అనే దారేషణ ధనేషణ పుత్రేషణ మూడింటిలోనూ; చిక్కుకుని మాత్సర్యంతో కూడిన మనసు కల మానవుడికి శ్రీహరి పాదపద్మాలను భజించే భాగ్యం ఎలా ప్రాప్తిస్తుంది?

(2) విశ్వము వేరు, ఆత్మ వేరు అని భావించే వాడికి భయం ఎలా లేకుండా పోతుంది?

(3) అట్లు అవిద్యాంధకారంలో మునిగితేలే వాడికి విష్ణుభక్తి ఎలా అలవడుతుంది?

(4) అటువంటి నరుడు మొదటి శరీరాన్ని త్యజించి పరతత్వాన్ని ఏ విధంగా చేరుతాడు?

(5) కండ్లు మూసుకుని నడిచే మనిషి దోవలో తడబాటులు పడుతూ పోతున్నట్లుగా, విజ్ఞానంతో శుద్ధమైన హృదయంలో భక్తిభావన లేకుండా పోతే పరమపదం ఎలా సిద్ధిస్తుంది" అని అడిగావు. సమాధానాలు చెప్తాను శ్రద్ధగా విను.

11-42-క.

క~~ర~~ణత్రయంబు చేతను

~~న~~రు~~ం~~డే కర్మంబు సేయు ~~న~~య్యైవేళన్

హ~~రి~~ కర్పణ మని పలుకుట

~~ప~~రు~~ం~~డె సుజ్ఞాన మంధ్రు ~~ప~~రమమునీంద్రుల్.

టీకా:

కరణత్రయంబు = మనోవాక్యాయకర్మల కరణత్రయము - త్రికరణములు 1మనస్సు 2వాక్కు 3కాయము; చేతను = చేత; నరుడు = మానవుడు; ఏ = ఏదైనాసరే; కర్మంబున్ = పని; చేయున్ = చేయునో; అయ్యె = ఆయా; వేళన్ = సమయములందు; హరి = నారాయణుని; కున్ = కు; అర్పణము = సమర్పిస్తున్నా; అని = అని; పలుకుట = పలకుట; పరువడి = మిక్కిలి; సుజ్ఞానము = మంచి జ్ఞానము; అండు = అంటారు; పరమ = మహా; ముని = ఋషులలో; ఇంద్రులు = శ్రేష్టులు.

భావము:

త్రికరణశుద్ధిగా అనగా మనసుతో, వాక్కుతో, కాయంతో చేసే ప్రతీ కర్మా "కృష్ణార్పణం" అని మనస్ఫూర్తిగా పలకటమే సుజ్ఞానము అని మహామునీష్యులు అంటారు.

11-43-వ.

జ్ఞానాజ్ఞానంబు లందు సంకలితుండైన స్మృతి విపర్యయంబు నొందు; నట్లుగావున గురుదేవతాత్మకుం డయి, బుద్ధిమంతుండైన మర్త్యుండు శ్రీవల్లభు నుత్తమోత్తమునిఁగాఁ జిత్తంబునఁ జేర్చి సేవింపవలయు; స్వప్న మనోరథేచ్ఛాద్యవస్థలయందు సర్వసంకల్పనాశం బగుటంజేసి, వానిఁ గుదియం బట్టి నిరంతర హరిధ్యానపరుం డైనవానికిఁ గైవల్యంబు సులభముగఁ గరతలామలకంబై యుండు.

టీకా:

జ్ఞాన = సుజ్ఞానము; అజ్ఞాన = అజ్ఞానముల; అందున్ = అందు; సంకలితుండు = కూడియున్నవాడు; ఐన = అయినచో; స్మృతి = స్మృతి; విపర్యయంబున్ = వ్యత్యస్తము; ఒందున్ = పొందుతుంది; అట్లుగావునన్ = కాబట్టి; గురు = గురువునే; దేవత = దేవత అని; ఆత్మకుండు = బుద్ధికలవాడు; అయి = ఐ; బుద్ధిమంతుండు = బుద్ధిమంతుడు; ఐన = అయిన; మర్త్యుండు = మానవుడు; శ్రీవల్లభు = విష్ణుమూర్తిని; ఉత్తమోత్తముని = అత్యుత్తముని; కాన్ = ఐనట్లు; జిత్తంబునన్ = మనసునందు; చేర్చి = నిలుపుకొని; సేవింపవలయున్ = సేవించాలి; స్వప్న = కలలోని; మనోరథ = కోరికల; ఇచ్ఛా = వాంఛ; ఆది = మున్నగు; అవస్థలు = స్థితుల; అందున్ = లో; సర్వ = సమస్తమైన; సంకల్ప =

పూనికలు; నాశంబు = నాశనము; అగుటన్ = అగుట; జేసి = వలన; వానిని = వాటిని; కుదియన్ = అణచి; పట్టి = పెట్టి; నిరంతర = ఎల్లప్పుడు; హరి = విష్ణు; ధ్యాన = ధ్యానించుట యందు; పరుండు = లగ్నమైనవాడు; ఐన = అయినచో; వానికి = అతనికి; కైవల్యంబు = మోక్షము (కైవల్యము - కేవలము తానే (పరమాత్మయే) అగు పదము, ముక్తి; సులభముగ = సుళువుగా; కరతల = అరచేతిలో ఉన్న; అమలకంబు = ఉసిరికాయలాగ; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండును.

భావము:

జ్ఞాన, అజ్ఞానాలలో కలత చెందుతుంటే స్మృతి వ్యత్యస్తమవుతుంది. కాబట్టి, గురువునకు దేవుడికి అనుగుణంగా నడచే బుద్ధిమంతుడైన నరుడు లక్ష్మీపతి ఐన విష్ణుమూర్తిని ఉత్తమోత్తమమైన పురుషోత్తముడిగా చిత్తంలో చేర్చి సేవించాలి. కలల యందు, కోరికల యందు, వాంఛల యందు సర్వసంకల్పాలు నాశనం అవుతాయి. కనుక, ఎట్టి పూనిక గట్టిగా నిలుబడదు. అందుచేత, వాటిని అణచుకుని ఎప్పుడూ శ్రీహరిని ధ్యానిస్తూ ఉండే వాడికి కైవల్యం చేతిలో ఉసిరికాయలాగ సులభంగా ప్రాప్తిస్తుంది

11-44-⁵న్.

సంతతంబును గృష్ఠ సంకీర్తనంబులు-

వీనుల కింపుగ వినగవలయు,

హర్షంబుతోడుత హరినామకథనంబు-

పాటల నాటల బరగవలయు,

నారాయణుని దివ్యనామాక్షరంబులు-

ప్రాద్వీధి సతతంబు నెన్నవలయు,

గంజాక్షులీలలు కాంతారముల నైన-

భక్తి యుక్తంబుగా బాడవలయు,

11-44.1-తే.

వెట్టిమాడ్కిని లీలతో విశ్వమయుని
నొడువుచును లోకబాహ్యత నొందవలయు,
నింతయును విష్ణుమయ మని యెఱుగవలయు,
భేద మొనరింప వలవదు మేదినిశ!"

టీకా:

సంతతంబును = ఎల్లప్పుడు; కృష్ణ = శ్రీకృష్ణుని; సంకీర్తనంబు = స్తోత్రములు; వీనులు = చెవుల; కిన్ =
కి; ఇంపుగా = విందుగా; వినగవలయు = వినవలెను; హర్షంబు = సంతోషము; తోడుత = తోటి; హరి
= నారాయణుని; నామ = నామములు; కథనంబు = గాథలను; పాటలనాటల = ఆటపాటలలో;
పరగవలయు = చేయవలెను; నారాయణుని = హరి; దివ్య = దివ్యమైన; నామాక్షరంబులు = పేర్లను;
హృత్ = మానసిక; వీధిన్ = అంతరాలలో; సతతంబున్ = ఎల్లప్పుడు; ఎన్నవలయు = స్మరించాలి;
కంజాక్షు = పద్మాక్షుని, హరి; లీలలు = విహారములను; కాంతారములన్ = అడవులలో; ఐనన్ =
అయినను; భక్తి = భక్తితో; యుక్తంబుగా = కూడినవిగా; పాడవలయు = కీర్తించవలెను.
వెట్టి = వెట్టివాని; మాడ్కిని = వలె; లీల = లీల; తోన్ = తోటి; విశ్వమయుని = నారాయణుని;
నొడువుచును = స్తుతించుతు; లోకబాహ్యతన్ = లోకానికంటేముట్టనిస్థితి; ఒందవలయు =
పొందవలెను; ఇంతయును = ఇదంతా; విష్ణు = విష్ణుమూర్తితో; మయము = నిండినది; అని = అని;
ఎఱుగవలయున్ = తెలిసికొనవలెను; భేదము = భేదబుద్ధి; ఒనరింప = చూపుట; వలవదు =
వద్దేవద్దు; మేదినిశ = రాజా.

భావము:

ఓ రాజా! సదా శ్రీకృష్ణ సంకీర్తనలు వీనులవిందుగా వినాలి; హరినామ కథనాన్ని సంతోషంతో
ఆడుతూ పాడుతూ చెయ్యాలి; నారాయణుని దివ్యమైన నామాలను హృదయంలో సదా స్మరిస్తూ
ఉండాలి; కమలనయనుని లీలలను అడవులలో చరిస్తున్నా భక్తియుక్తంగా పాడాలి;
విశ్వమయుడిని వెట్టిగా కీర్తిస్తూ లోకానికి అంటే అంటకుండా ఉండాలి; ఈ సృష్టి మొత్తం
విష్ణుమయ మని తెలుసుకోవాలి; భేదబుద్ధి ఏ మాత్రమూ చూపరాదు."

ఏకాదశ స్కంధము : హరిముని సంభాషణ

11-45-వ.

అనిన విదేహభూపాలుడు "భాగవతధర్మం బెద్ది? యే ప్రకారంబునం బ్రవర్తించు? వారల చిహ్నంబు లెవ్వి? యంతయు నెఱింగింప నీవ యర్హుండ" వనిన నందు హరి యను మహాత్ముం డిట్లనియ.

టీకా:

అనిన = అనగా; విదేహ = విదేహుడు అను; భూపాలుడు = రాజు; భాగవత = భాగవతుని; ధర్మంబు = ధర్మము; ఎద్ది = ఏది; ఏ = ఏ; ప్రకారంబున్ = విధముగా; ప్రవర్తించు = మెలగును; వారల = వారి యొక్క; చిహ్నంబులు = గుర్తులు; ఎవ్వి = ఏమిటి; అంతయున్ = సమస్తము; ఎఱింగింపన్ = తెలుపుటకు; నీవ = నీవే; అర్హుండవు = తగినవాడవు; అనినన్ = అనగా; అందున్ = వారిలో; హరి = హరి; అను = అనెడి; మహాత్ముండు = గొప్పవాడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = చెప్పెను.

భావము:

అని మహాముని కవి చెప్పాడు. అంత, విదేహ రాజు ఇలా అడిగాడు. "భాగవతధర్మ మేది? అది ఏ ప్రకారంగా ప్రవర్తిస్తుంది? భాగవతుల గుర్తు లేమిటి? ఇవి చెప్పటానికి మీరే తగినవారు." దానికి వారిలో హరి అనే మహాముని ఇలా చెప్పసాగాడు:

11-46-తే.

"సర్వభూతమయుండైన సరసిజాక్షుఁ
డతఁడె తన యాత్మయం దుండు ననెడువాఁడు,
శంఖచక్రధరుం డంచుఁ జనెడువాఁడు,
భక్తిభావాభిరతుఁడు వో భాగవతుఁడు.

టీకా:

సర్వ = సమస్తమైన; భూత = జీవుల; మయుండు = అందు ఉండువాడు; ఐన = అయిన;
సరసిజాక్షుడు = హరిని; అతడె = అతనే; తన = తమ యొక్క; ఆత్మ = ఆత్మ; అందున్ = లో; ఉండున్
= ఉంటాడు; అనెడు = అను విశ్వాసము కల; వాడు = వాడు; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రము;
ధరుండు = ధరించి ఉండువాడు; అంచున్ = అని; చనెడువాడు = విశ్వాసము కలవాడు; భక్తిభావ =
భక్తిభావనలో; అభిరతుడువో = ఆసక్తి కలవాడు; భాగవతుడు = భాగవతుడు.

భావము:

"భాగవతుడు అంటే ఆ హరి యందు భక్తి ఆసక్తి కలవాడు; సర్వభూతమయుడైన పద్మలోచనుడు
శంఖం చక్రం దాల్చి తన ఆత్మలో ఉన్నాడనే విశ్వాసం కలవాడు.

11-47-క.

వర్ణాశ్రమధర్మంబుల

నిర్ణయకర్మములఁ జెడక నిఖిలజగత్సం

పూర్ణుడు హరి యను నాతడె

వర్ణింపఁగ భాగవతుఁడు వసుధాధీశా!

టీకా:

వర్ణ = చతుర్వర్ణముల; ఆశ్రమ = చతురాశ్రమముల; ధర్మంబులు = ధర్మములు; నిర్ణయ = సూత్రములు;
కర్మములన్ = కర్మలు అందు; చెడక = మునిగిపోకుండ; నిఖిల = సమస్తమైన; జగత్ = లోకాల;
సంపూర్ణుడు = నిండిపోయినవాడు; హరి = విష్ణువు; అనునాతడె = అతనే; వర్ణింపగన్ =
స్తుతించుటకు; భాగవతుడు = భాగవతుడు; వసుధాధీశ = రాజా.

భావము:

ఓ మహా రాజా విదేహ! భాగవంతుడు చతుర్వర్ణాలు చతురాశ్రమాలు వాటి ధర్మాలు కర్మలు అంటూ వీటిలో మునిగిపోకుండా, భక్తిమార్గాన్ని ఆశ్రయించి, శ్రీహరి విశ్వం అంతా నిండి ఉన్నాడు అంటాడు.

11-48-వ.

ఇట్లు సర్వసంగపరిత్యక్తుండై, నిఖిలాంతరాత్ముండై, పరమేశ్వరు డరుణగభస్తి కిరణ సహస్రంబుల లోకత్రయంబుం బావనంబు సేయు చందంబునం దన చరణారవింద రజఃపుంజంబు చేతం బవిత్రంబు సేయుచు, సురాసురజేగీయమానసేవ్యం బైన జనార్దన పాదారవిందంబులకు వందనాభిలాషుండై, భక్తియు లవమాత్రంబునుం జలింపనీక సుధాకరోదయంబున దివాకరజనితతాపనివారణం బయిన భంగి నారాయణాంఘ్రినఖమణిచంద్రికా నిరస్త హృదయతాపుండై, యాత్మీయభక్తిరశనానుబంధబంధురంబైన వాసుదేవ చరణసరోరుహ ధ్యానానందపరవశుం డగు నతండు భాగవతప్రధానుం"డని యెఱింగించిన విని విదేహుం డిట్లనియె.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; సర్వ = సమస్తమైన; సంగ = తగులములను; పరిత్యక్తుండు = వదిలివేసినవాడు; ఐ = అయ్యి; నిఖిల = సర్వభూతముల; అంతరాత్ముండు = లోని ఆత్మయైనవాడు; ఐ = అయ్యి; పరమేశ్వరుడు = భగవంతుడు; అరుణగభస్తి = సూర్యుడు (అరుణగభస్తి - ఎఱ్ఱని కిరణములు కలవాడు, సూర్యుడు); కిరణ = కిరణములు; సహస్రంబులు = వేలకొలదితో; లోకత్రయంబున్ = ముల్లోకములను (లోకత్రయము - భూలోకము స్వర్గలోకము పాతాళలోకము, భూఃభువస్సువర్లోకములు); పావనంబు = పుణ్యవంతము; చేయున్ = చేసిడి; చందంబునన్ = విధముగా; తన = తన యొక్క; చరణ = పాదములనెడి; అరవింద = పద్మముల; రజః = ధూళి; పుంజంబు = సమూహము; చేతన్ = వలన; పవిత్రంబు = పుణ్యవంతము; చేయుచు = చేస్తు; సుర = దేవతలు; అసుర = రాక్షసులు చేతను; జేగీయమాన = స్తోత్రములు చేయదగ్గ; సేవ్యంబు = కొలువబడినవాడు; ఐన = అయిన; జనార్దన = విష్ణుమూర్తి; పాద = పాదములనెడి; అరవిందంబుల

= పద్మముల; కున్ = కు; వందన = నమస్కరించెడి; అభిలాషుడు = ఆసక్తిగలవాడు; ఐ = అయ్యి;
 భక్తియు = భక్తి; లవమాత్రంబునున్ = రవ్వంత; చలింపనీక = సడలనీయక; సుధాకర = చంద్ర;
 ఉదయంబునన్ = ఉదయించుటవలన; దివాకర = సూర్యునివలన; జనిత = కలిగిన; తాప =
 ఎండబాధ; నివారణంబు = తగ్గుట, నివృత్తి; అయిన = జరిగిన; భంగిన్ = వలె; నారాయణ = హరి;
 అంఘ్రి = కాలి; నఖ = గోర్లు అనెడి; మణి = రత్నాలకాంతులనెడి; చంద్రికా = వెన్నెలలచే; నిరస్త =
 పోగొట్టబడిన; హృదయతాపుండు = మనస్తాపముకలవాడు; ఐ = అయ్యి; ఆత్మీయ = తన యొక్క;
 భక్తి = భక్తి అనెడి; రశన = తాళ్ళచే, బంధాలచే; అనుబంధ = కట్టబడుటచే; బంధురంబు =
 చిక్కనైనది; ఐన = అయిన; వాసుదేవ = శ్రీకృష్ణుని; చరణ = పాదములనెడి; సరోరుహ =
 పద్మములందు; ధ్యాన = ధ్యానించుటలోని; ఆనంద = ఆనందముచేత; పరవశుండు =
 పరవశముచెందినవాడు; అగు = ఐన; అతండు = అతను; భాగవత = భాగవతులలో; ప్రధానుండు =
 ముఖ్యుడు; అని = అని; ఎఱిగించినన్ = తెలుపగా; విని = విని; విదేహుండు = విదేహుడు; ఇట్లు =
 ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

భాగవతోత్తముడు ఈ విధంగా సకల బంధాలను త్రెంపుకుని అన్నింటిలో పరమాత్ముని
 గుర్తించినవాడై మెలగుతాడు. మహాప్రభువైన సూర్యుడు తన సహస్ర కిరణాలచేత మల్లోకాలనూ
 పావనం చేయునట్లు, తన పాదధూళి చేత జగత్తయాన్నీ పవిత్రం చేస్తూ ఉంటాడు. దేవదానవులకు
 కూడా సేవింపదగిన జనార్ధనుని చరణారవిందాలకు నమస్కరించా లనే అభిలాష కలిగి
 ఉంటాడు. తన భక్తిని రవ్వంత కూడ చలించనీయక చంద్రుడు ఉదయించడంతో ఎండ బాధ
 పోయినట్లు నారాయణుని చరణకాంతుల వెన్నెలలచే భాగవతుడు హృదయతాపం
 పోగొట్టుకుంటాడు. ఉత్తమ భాగవతుడు తన భక్తి అనే బంధాలతో వాసుదేవుని చరణపద్మాలకు
 బంధించుకుని ధ్యానానందంలో పరవశిస్తూ ఉంటాడు." ఈ విధంగా మహాముని తెలుపగా రాజు
 విదేహుడు ఇలా అన్నాడు.

11-49-క.

"గజరాజవరదు గుణములు

త్రిజగత్పావనము లగుటఁ దేటపడంగా

సుజనమనోరంజకముగ

విజితేంద్రియ! వినఁగ నాకు వేడుక పుట్టెన్."

టీకా:

గజరాజవరదు = శ్రీహరి {గజరాజవరదుడు - గజరాజ (గజేంద్రుని) వరదుడు (కాపాడినవాడు), విష్ణువు}; గుణములు = గుణాలు; త్రిజగత్ = ముల్లోకములను; పావనములు = పవిత్రముచేయునవి; అగుటన్ = ఐఉండుట; తేటపడగన్ = తెలియునట్లు; సుజన = మంచివారికి; మనోరంజకముగ = మనోజ్ఞముగా; విజితేంద్రియ = మహాత్మా {విజితేంద్రియుడు - ఇంద్రియ జయము సాధించినవాడు, మహాపురుషుడు}; వినగన్ = వినవలెనని; నా = నా; కున్ = కు; వేడుక = కుతూహలము; పుట్టెన్ = కలిగెను.

భావము:

"మహాత్ములారా! మీరు ఇంద్రియాలను జయించిన మహానుభావులు. మూడులోకాలను పరమ పవిత్రం చేసే, గజరాజవరదుడు శ్రీహరి గుణవిశేషాలను మనోరంజకంగా మీనుండి వినాలని నాకు వేడుక పుట్టింది."

ఏకాదశ స్కంధము : అంతరిక్ష సంభాషణ

11-50-వ.

అనిన విని యంతరిక్షం డను ఋషిశ్రేష్ఠం డిట్లనియె.

టీకా:

అనిన = అనగా; విని = విని; అంతరిక్షండు = అంతరిక్షుడు; అను = అనెడి; ఋషి = మునులలో; శ్రేష్ఠండు = ఉత్తముడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఇలా పలికిన విదేహునితో అంతరిక్షుడు అనే మహర్షి ఇలా అన్నాడు.

11-51-క.

పరమబ్రహ్మ మనంగా,

బరతత్వ మనంగఁ, బరమపద మనఁగను, నీ

శ్వరుఁడనఁ, గృష్ణుఁడనఁ, జగ

ద్భరితుఁడు, నారాయణుండు ధా వెలుఁగొందున్.

టీకా:

పరమబ్రహ్మము = పరబ్రహ్మము; అనంగా = అని; పరమతత్వము = పరమతత్వము; అనంగ = అని;
పరమపదము = పరమపదము; అనగనున్ = అని; ఈశ్వరుడు = పరమేశ్వరుడు; అనన్ = అని;
కృష్ణుడు = కృష్ణుడు; అనన్ = అని; జగద్భరితుడు = లోకాలను భరించువాడు; నారాయణుండు =
విష్ణుమూర్తి; తాన్ = అతను; వెలుగొందున్ = ప్రకాశించును.

భావము:

“పరబ్రహ్మ అన్నా; పరతత్వము అన్నా; పరమపదము అన్నా; ఈశ్వరుడు అన్నా; శ్రీకృష్ణుడు అన్నా;
శ్రీమన్నారాయణుడే. ఆయనే జగద్భరితుడై ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు.

11-52-వ.

అవ్యక్తనిర్గుణపరబ్రహ్మంబునందుఁ దనకు విపర్యయంబుగా జననం బయిన జ్ఞానంబై
విష్ణుమాయ యనంబడుఁ; బరమేశ్వరుఁ డట్టి మాయచేత జగంబు నిర్మించి నిశ్చింతండై యుండు;
నింద్రియార్థ భ్రమణంబు సేసెడు దుర్మతులకు సుషుప్త్యాద్యవస్థలు వరుసన కలుగుటంజేసి
పరమేశ్వరునిం బొందరామి యను నాలుగవ యవస్థయుఁ గలుగు; స్వప్నంబునందు
గ్రాహ్యగ్రాహక గ్రహణంబు లను త్రివిధభేదంబు గలిగియుండు; నీచందంబున నవిద్యాంధకార
సంవృతంబై మూఁడు విధంబులఁ బర్యవసించు మనోరథంబు స్వప్నావస్థయం దణంగిన క్రియఁ

ద్రివిధం బగు మాయయు నాత్మ యందు లీనంబగుఁ; బరమేశ్వరుండు మొదలం బృథివ్యాది
మహా భూతమయం బయిన సృష్టిని గలుగఁజేసి యందుఁ బంచభూతాత్మకం బయిన యాత్మ
కేకాదశేంద్రియంబులచేత భేదంబు పుట్టించుచు, గుణంబులచేత గుణంబు లంగీకరించుచు నాత్మ
యందుఁ బ్రద్యోతితగుణంబులవలన గుణానుభవంబుఁ జేయుచునున్న వాడై, సృష్టి
నాత్మీయంబుగాఁ భావించు; దేహి కర్మమూలంబున నైమిత్తిక కర్మంబుల నాచరించుచుఁ దత్ఫలం
బంగీకరించి దుఃఖైక వశుండై వర్తించుఁ; బెక్కు దుఃఖంబులం బడిన యా దేహి కర్మఫలప్రాప్తుం
డగుచు భూత సంప్లవపర్యంతంబు పరవశుండై జన్మమరణంబులం బొరలుచుండు; సంత్యకాలం
బాసన్నంబయిన ద్రవ్యగుణ స్వరూపం బగు జగంబు ననాదినిధనంబగు కాలంబు
ప్రకృతింబొందించు; నటమీఁద శతవర్షంబులు వర్షంబు లేమిచేత నత్యుగ్రలోక లోచనుతేజంబున
సకలలోకంబులు దహింపఁబడు; సంత నధో లోకంబుననుండి సంకర్షణముఖజనితానలం
బూర్హిశిఖాజాలంబుల వాయుసహాయంబై దిక్కులయం దెల్లఁ బ్రవర్తించు; నటమీఁద సంవర్తక
వలాహక గణంబులు నూలు హాయనంబులు సలిలధారా పాతంబుగా వర్షంబు గురియు; నందు
విరాడ్రూపంబు లీనంబగు; సంత నీశ్వరుం డిందనాగ్నిచందంబున నవ్యక్తంబుఁ బ్రవేశించు;
తదనంతరంబ ధరణీమండలంబు వాయుహృతగంధం బై కబంధ రూపంబుఁ దాల్చు; నా
జలంబు హృతరసంబై తేజోరూపంబు నొందు నా తేజంబు తమోనిరస్తం బై వాయువం దడంగు;
నా గంధవహుండు స్పర్శవిరహితుం డయి యాకాశంబు నందు సంక్రమించు; నా
విష్ణుపదంబును విగత శబ్దగుణంబు గలది యై యాత్మ యందడంగు; నింద్రియంబులును
మనంబును బుద్ధియు వికారంబులతోడ నహంకారంబుఁ బ్రవేశించు; నా యహంకారంబును
స్వగుణయుక్తంబై పరమాత్మునిం జేరు; నిట్లు త్రివర్ణాత్మకయై సర్గ స్థితి లయకారిణి యగు మాయ
యిట్టిది" యని తత్స్వరూప మాహాత్మ్యంబులు వివరించిన నరపాలుం డిట్లనియె.

టీకా:

అవ్యక్త = అవ్యక్తమైన; నిర్గుణ = నిర్గుణ; పరబ్రహ్మంబున్ = పరబ్రహ్మము; అందు = నుండి;
విపర్యయముగా = వ్యత్యాసముగా, వేరుగా; జననంబు = పుట్టినది; అయిన = ఐన; జ్ఞానంబై =
జ్ఞానమే; విష్ణుమాయ = విష్ణుమాయ; అనంబడు = అంటారు; పరమేశ్వరుడు = భగవంతుడు; అట్టి =
అటువంటి; మాయ = మాయ; చేతన్ = చేత; జగంబున్ = లోకములను; నిర్మించి = పుట్టించి;
నిశ్చింతుండు = ఏ చింతా లేనివాడు; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండును; ఇంద్రియ = ఇంద్రియాల;

అర్థ = కొరకు; భ్రమణంబు = తిరుగుట; చేసెడి = చేసే; దురాత్ముల = చెడుబుద్ధిగలవారి; కున్ = కి;
 సుషుప్తి = సుషుప్తి; ఆది = మున్నగు; అవస్థలు = అవస్థాత్రయము {అవస్థాత్రయము - 1నిద్ర 2స్వప్నం
 3మెలకువ అనెడి మూడు అవస్థలు}; వరుసన = వరసగా; కలుగుటన్ = కలుగుట; చేసి = వలన;
 పరమేశ్వరుని = భగవంతుని; పొందరామి = పొందలేకపోవుట; అను = అనెడి; నాలుగవ =
 నాలుగవ (4); అవస్థయున్ = అవస్థ; కలుగు = కలుగుతుంది; స్వప్నంబున్ = కల; అందు = లో;
 గ్రాహ్య = గ్రహింపదగినది; గ్రాహక = గ్రహించునది; గ్రహణంబులు = గ్రహించుటలు; అను = అనెడి;
 త్రి = మూడు (3); విధ = రకాల; భేదంబున్ = వేరిమిలు; కలిగి = సంభవించి; ఉండున్ = ఉంటాయి;
 ఈ = ఈ; చందంబునన్ = విధముగనే; అవిద్య = అవిద్య అను; అంధకార = చీకటిని; సంవృతంబు =
 చుట్టుకోబడినది; ఐ = అయ్యి; మూడు = మూడు (3); విధంబులన్ = విధములుగా; పర్యవసించు =
 పరిణామించు; మనోరథంబు = కోరిక; స్వప్నా = స్వప్నము అను; అవస్థ = అవస్థ; అందున్ = లో;
 అణంగిన = అణగిన; క్రియన్ = వలె; త్రి = మూడు (3); విధంబు = విధములు; అగు = ఐన;
 మాయయున్ = మాయ; ఆత్మ = ఆత్మ; అందు = లో; లీనంబు = విలీనమైనది; అగున్ = జెను;
 పరమేశ్వరుండు = భగవంతుడు; మొదలన్ = ప్రారంభంలో; పృథివ్యాది = పంచభూతములను
 {పృథివ్యాది - పంచభూతములు, 1పృథివి 2అప్పు 3తేజస్సు 4వాయువు 5ఆకాశము}; మహాభూత =
 మహాభూతములతో; మయంబు = నిండినది; అయిన = అగు; సృష్టినిన్ = సృష్టిని; కలుగజేసి =
 సృష్టించి; అందున్ = దానిలో; పంచభూతాత్మకంబు = పంచభూతాలతోనిండినది; అయిన = అగు;
 ఆత్మ = ఆత్మ; కిన్ = కి; ఏకాదశేంద్రియంబుల = పదకొండు ఇంద్రియాల {ఏకాదశేంద్రియములు -
 పంచ జ్ఞానేంద్రియములు (5) పంచకర్మేంద్రియములు (5) మనస్సు (1) అను పదకొండు}; చేతన్ =
 చేత; భేదంబున్ = వేరిమిని; పుట్టించుచున్ = కల్పిస్తూ; గుణంబుల = గుణముల; చేతన్ = చేత;
 గుణంబులు = గుణములను; అంగీకరించుచు = అంగీకరిస్తూ; ఆత్మ = ఆత్మ; అందున్ = అందు;
 ప్రద్యోతిత = వ్యక్తమైన; గుణంబుల = గుణాల; వలన = వల్ల; గుణా = గుణాలను; అనుభవంబున్ =
 అనుభవించుట; చేయుచున్ = చేస్తూ; ఉన్నవాడు = ఉన్నవాడు; ఐ = అయ్యి; సృష్టిన్ = సృష్టిని;
 ఆత్మీయంబు = తనది; కాన్ = ఐనట్లు; భావించు = అనుకొనును; దేహి = శరీరధారి; కర్మ =
 పూర్వకృతకర్మల; మూలంబునన్ = కారణముచేత; నైమిత్తిక = నైమిత్తిక; కర్మంబులన్ = కర్మలను;
 ఆచరించుచు = చేస్తూ; తత్ = వాని; ఫలంబున్ = ఫలితములను; అంగీకరించి = అంగీకరిస్తూ; దుఃఖ
 = దుఃఖానికే; ఏక = ముఖ్యముగా; వశుండు = లొంగినవాడు; ఐ = అయ్యి; వర్తించున్ =
 మెలగుచుండును; పెక్కు = అనేకమైన; దుఃఖంబులన్ = దుఃఖములందు; పడిన = మునిగిన; ఆ = ఆ

యొక్క; దేహి = శరీరధారి; కర్మ = చేసిన కర్మల; ఫల = ఫలితములను; ప్రాప్తుండు = పొందినవాడు;
అగుచున్ = ఔతు; భూతసంప్లవ = ప్రళయము; పర్యంతంబు = వరకు; పరవశుండు =
స్వచ్ఛకోల్పోయినవాడు; ఐ = అయ్యి; జన్మ = మళ్ళా మళ్ళా పుట్టుట; మరణంబులన్ = మళ్ళా
మళ్ళా చచ్చుటలో; పొరలుచున్ = దొర్లుతు; ఉండున్ = ఉండును; అంత్యకాలంబు =
యుగాంతప్రళయము; ఆసన్నంబు = దగ్గరపడిన; అయిన = అప్పుడు; ద్రవ్య = వస్తువులు; గుణ =
గుణముల; స్వరూపంబు = రూపముకలిగినది; అగు = ఐన; జగంబున్ = లోకము; ఆదినిధనంబు =
ఆద్యంతాలులేనిది; అగు = ఐన; కాలంబు = కాలము; ప్రకృతిన్ = ప్రకృతిని; పొందించున్ =
పొందిస్తుంది; అటమీద = ఆపైన; శత = నూరు (100); వర్షంబులు = సంవత్సరములు; వర్షంబు =
వర్షాలు; లేమిన్ = లేకపోవుట; చేతన్ = వలన; అతి = మిక్కిలి; ఉగ్ర = తీక్షణమైన; లోకలోచను =
సూర్యుని; తేజంబున్ = ఎండచేత; సకల = సర్వ; లోకంబులు = లోకాలు; దహింపబడును =
తగలబడిపోవును; అంతన్ = అప్పుడు; అధోలోకంబున = కిందిలోకముల; నుండి = నుండి; సంకర్షణ
= ఆదిశేషుని; ముఖ = ముఖమునుండి; జనిత = పుట్టిన; అనలంబు = అగ్ని; ఊర్ధ్వ = ఆవిర్భవించిన;
శిఖా = అగ్ని; జ్వాలలు = మంటలు; వాయు = గాలుల; సహాయంబు = సహాయముగాకలవి; ఐ =
అయ్యి; దిక్కులన్ = సర్వదిక్కుల; అందున్ = అందు; ప్రవర్తించున్ = వ్యాపించును; అటమీద = ఆపైన;
సంవర్తక = సంవర్తక {సంవర్తకము - సవర్త (దీని యందు జగత్తు లయమగును) మేఘము,
ప్రళయకాల మేఘ విశేషము}; వలాహక = మేఘముల {వలాహకము - ప్రళయకాల మేఘ
విశేషము}; గణంబులు = సముదాయములు; నూలు = వంద (100); హాయనంబులు =
సంవత్సరములు; సలీల = నీటి; ధారాపాతంబుగా = ధారగాపడుతు; వర్షంబు = వానలు; కురియన్
= కురుస్తాయి; అందు = దానిలో; విరాడ్రూపంబు = జగత్తు {విరాడ్రూపంబు - భగవంతుని
స్వరూపమైనది, జగత్తు}; లీనంబు = విలీనమైనది; అగున్ = అయిపోవును; అంతన్ = అప్పుడు;
ఈశ్వరుండు = భగవంతుండు; ఇంధన = కట్టెలలోని; అగ్ని = నిప్పు, అగ్నిదేవుని; చందంబునన్ =
వలె; అవ్యక్తంబున్ = అవ్యక్తమునందు; ప్రవేశించున్ = ప్రవేశిస్తాడు; తదనంతరంబు = తరువాత;
ధరణీమండలంబు = భూమండలము; వాయుహృత = కోల్పోయిన; గంధంబు =
గంధగుణముకలది; ఐ = అయ్యి; కబంధ = జల; రూపంబున్ = స్వరూపాన్ని; తాల్చున్ = ధరించును;
ఆ = ఆ యొక్క; జలంబు = నీరు; హృత = కోల్పోయిన; రసంబు = రసగుణముకలది; ఐ = అయ్యి;
తేజన్ = తేజస్సు యొక్క; రూపంబున్ = స్వరూపమును; ఒందున్ = పొందును; ఆ = ఆ యొక్క;
తేజంబు = తేజస్సు; తమో = అంధకార; నిరస్తంబు = పొగొట్టబడినది; ఐ = అయ్యి; వాయువు =

వాయువు; అందున్ = లో; అడంగున్ = అణగిపోవును; ఆ = ఆ యొక్క; గంధవహుండు =
 వాయువు; స్పర్శ = స్పర్శగుణ; విరహితుండు = లేనివాడు; అయి = ఐ; ఆకాశంబున్ = ఆకాశము;
 అందున్ = లో; సంక్రమించున్ = కలియును; ఆ = ఆ యొక్క; విష్ణుపదంబు = ఆకాశము; విగత =
 కోల్పోయిన; శబ్ద = శబ్ద; గుణంబు = గుణముకలది; ఐ = అయ్యి; ఆత్మ = ఆత్మ; అందున్ = లో;
 అడంగున్ = అణగిపోవును; ఇంద్రియంబులును = సర్వేంద్రియాలు; మనంబును = మనసుతోకూడి;
 బుద్ధియు = బుద్ధి; వికారంబుల = వికారముల; తోడన్ = తోటి; అహంకారంబున్ =
 అహంకారములో; ప్రవేశించున్ = చేరును, లీనమగును; ఆ = ఆ యొక్క; అహంకారంబునున్ =
 అహంకారము; స్వ = తన; గుణ = గుణములతో; యుక్తంబు = కూడినది; ఐ = అయ్యి; పరమాత్మునిన్
 = పరమాత్మను; చేరున్ = ప్రవేశించును; ఇట్లు = ఈ విధముగ; త్రివర్ణాత్మకంబు = మూడు (3)
 వర్ణాలుగలది; ఐ = అయ్యి; సర్గ = సప్తి; స్థితి = స్థితి; లయ = లయములను; కారిణి = కారణమైనది;
 అగు = ఐన; మాయ = మాయ; ఇట్టిది = ఇలాంటిది; అని = అని; తత్ = దాని; స్వరూప = రూపము;
 మహాత్మ్యంబులు = గొప్పదనము; వివరించినన్ = వివరముగా తెలుపగా; నరపాలుండు = రాజు
 {నరపాలుడు - మానవులను పాలించువాడు, రాజు}; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అవ్యక్తమైన నిర్గుణ పరబ్రహ్మానుండి తనకు ఇతరంగా కలిగే జ్ఞానాన్ని విష్ణుమాయ అంటారు. ఆ
 మాయ చేతనే ప్రపంచాన్ని నిర్మించి భగవంతుడు ఏ చింతా లేకుండా ఉంటాడు. ఇంద్రియాల
 వెంట తిరిగే చెడుబుద్ధి గలవారికి నిద్ర, స్వప్నం, మెలకువ అని మూడు అవస్థలతోపాటు
 పరమేశ్వరుని పొందలేకపోవటం అనే నాలుగో అవస్థ కూడ కలుగుతుంది. కలలో గ్రహింపదగినదీ
 గ్రహించేవాడూ గ్రహించటం అనే మూడు భేదాలుంటాయి. ఈ విధంగా అవిద్య అనే చీకటిచే
 చుట్టుకోబడి మూడువిధాలయ్యే కోరిక స్వప్నంలో అణిగిన విధంగా మూడువిధాలైన మాయ
 కూడా ఆత్మలో విలీనమవుతుంది.

పరమేశ్వరుడు మొదట పృథివి అప్పు తేజస్సు వాయువు ఆకాశం అనే పంచభూతాలతో నిండిన
 సృష్టిని కలిగించాడు. అందులో పంచభూతాత్మకమైన ఆత్మకు పదకొండు ఇంద్రియములతో భేదం
 పుట్టిస్తూ గుణాలచేత గుణాలను అంగీకరిస్తూ ఆత్మ యందు వ్యక్తమైన గుణాలవల్ల గుణాలను
 అనుభవిస్తూ ఉంటాడు. సృష్టిని తనదిగా భావిస్తాడు. శరీరధారి పూర్వకర్మ మూలంగా
 నైమిత్తికాలైన కర్మలు చేస్తూ వాటి ఫలితాన్ని అంగీకరించి దుఃఖానికే వశుడై వర్తిస్తుంటాడు. అనేక

దుఃఖాలలో మునిగిన ఆ దేహి కర్మఫలాన్ని పొందుతూ ప్రపంచానికి జలప్రళయం వచ్చే దాకా స్వేచ్ఛను కోల్పోయి, చావుపుట్టుకలలో పడి పొరలుతుంటాడు. కల్పాంత సమయంలో ద్రవ్యగుణాల స్వరూపమైన జగత్తును ఆద్యంతాలు లేని కాలం ప్రకృతిని పొందిస్తుంది. ఆ పైన నూరేండ్లు వానలులేక భయంకరమైన ఎండల వల్ల అన్నిలోకాలు తగలబడుతాయి. అటుపిమ్మట, అధోలోకంనుండి ఆదిశేషుని ముఖం నుంచి ఆవిర్భవించిన అగ్నిజ్వాలలు వాయు సహాయంతో లేచి దిక్కులంతటా వ్యాపిస్తాయి. ఆ తరువాత సంవర్తకాలనే మేఘాలు నూరేండ్లు ధారాపాతంగా వర్షం కురుస్తాయి. వానిలో విరాడ్రూపం విలీనమవుతుంది. అప్పుడు ఈశ్వరుడు కట్టెలలో అగ్నివలె అవ్యక్తాన్ని ప్రవేశిస్తాడు. అనంతరం భూమండలం తన గంధ గుణాన్ని గోల్పోయి జలరూపాన్ని ధరిస్తుంది. ఆ జలం రసాన్ని గోల్పోయి తేజో రూపాన్ని పొందుతుంది. ఆ తేజస్సు అంధకార నిరస్తమై రూపం పోయి వాయువులో అణుగుతుంది. ఆ వాయువు స్పర్శను పోగొట్టుకుని ఆకాశ మందు సంక్రమిస్తుంది. ఆకాశం శబ్దగుణాన్ని పోగొట్టుకుని ఆత్మ యందు అణగిపోతుంది. ఇంద్రియాలు మనస్సు బుద్ధి వికారాలతో అహంకారాన్ని ప్రవేశిస్తాయి. ఆ అహంకారం తన గుణములతో కలసి పరమాత్మను చేరుతుంది. ఈ విధంగా మూడువర్ణాలు కలిగిన సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణమైన మాయ ఇటువంటిది" అని దాని స్వరూపమూ మాహాత్మ్యమూ వివరించగా విని విదేహరాజు ఇలా అన్నాడు

11-53-ఉ.

"జ్ఞానవిహీనులైన నరసంఘముఁ గానఁగరాని మాయఁ దా
లోన నడంచి యెట్లు హరిలోకముఁ జెందుదు? రంతయుం దగన్
భూనుత! సత్యవాక్యగుణభూషణ! యిక్కథ వేడ్కతోడుతం
బూనికఁ జెప్పు" మన్నను బ్రబుద్ధుఁడు నిట్లను గారవంబునన్.

టీకా:

జ్ఞాన = ఆత్మజ్ఞానము; విహీనులు = లేనివారు; ఐన = అయిన; నర = మానవులు; సంఘము = అందరు; కానగరాని = కనలేని; మాయన్ = మాయను; తాన్ = తాను; లోనన్ = లోపల; అడంచి = అణచివేసి; ఎట్లు = ఏ విధముగ; హరిలోకమున్ = వైకుంఠమును; చెందుదురు = పొందగలుగుతారు; అంతయు = అంతా; తగన్ = తగిన విధముగా; భూనుత = మహానుభావుడ

{భూనుత -భూలోకమునంతా స్తుతింపబడువాడు, గొప్పవాడు}; సత్యవాక్య = సత్యమేపలికెడి; గుణ = సుగుణముచే; భూషణ = అలంకరింపబడినవాడా; ఈ = ఈ యొక్క; కథన్ = వృత్తాంతమును; వేడ్క = కుతూహలము; తోడుతన్ = కూడినదిగా; పూనికన్ = ఉద్యమస్ఫూర్తితో; చెప్పుము = తెలియజెప్పుము; అన్నన్ = అనగా; ప్రబుద్ధుడు = ప్రబుద్ధుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనున్ = పలికెను; గారవంబునన్ = ఆదరముతో.

భావము:

“మీరు లోకోత్తములు. సత్యవాక్య పరిపాలకులు. కనరాని మాయను లోపల అణచివేసి అజ్ఞానులు ఏ విధంగా వైకుంఠాన్ని చేరగలుగుతారు? ఈ విషయాన్ని దయతో చెప్పండి.” ఇలా అన్న విదేహునితో ప్రబుద్ధుడు అనే మహాముని ఆదర పూర్వకంగా ఇలా అన్నాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : ప్రబుద్ధుని సంభాషణ

11-54-వ.

“సూర్యోదయాస్తమయంబులం బ్రతిదినంబు నాయువు క్షీణంబు నొంద, దేహ కళత్ర మిత్ర భ్రాతృమమత్వ పాశబద్ధులై విడివడు నుపాయంబు గానక, సంసారాంధకారమగ్నులయి గతాగతకాలంబుల నెఱుంగక, దివాంధంబులగు జంతుజాలంబుల భంగి జన్మ జరా రోగ విపత్తి మరణంబు లందియు, శరీరంబు మేలనుచుఁ బ్రమోద మోహమదిరాపానమత్తులై, విషయాసక్తతం జిక్కి, తమ్ముఁ దారెఱుంగక యుండి, విరక్తిమార్గంబు దెలియక వర్తించు మూఢు లగు జనంబుల పొంతలఁ బోవక; కేవల నారాయణ భక్తి భావంబు గల సద్గురుం బ్రతిదినంబును భజియించి; సాత్త్వికంబును, భూతదయయును, హరికథామృతపానంబును, బ్రహ్మచర్యవ్రతంబును, విషయంబుల మనంబు సేరకుండుటయు, సాధు సంగంబును, సజ్జన మైత్రియు, వినయసంపత్తియు, శుచిత్వంబును, తపంబును, క్షమము, మౌనవ్రతంబును, వేదశాస్త్రాధ్యయన తదర్థానుష్ఠానంబులును, నహింసయు, సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వసహిష్ణుతయు, నీశ్వరుని సర్వగతునింగా భావించుటయు, ముముక్షుత్వంబును, జనసంగ వర్జనంబును, వల్కలాది ధారణంబును, యదృచ్ఛాలాభ సంతృప్తియు, వేదాంతశాస్త్రార్థ జిజ్ఞాసయును, దేవతాంతరనిందా వర్జనంబును, గరణత్రయ శిక్షణంబును, సత్యవాక్యతయు, శమదమాదిగుణ విశిష్టత్వంబును,

గృహారామ క్షేత్ర కళత్ర పుత్ర విత్తాదుల హరికర్పణంబు సేయుటయు, నితర దర్శన వర్జనంబు సేయుటయును భాగవతోత్తమధర్మంబు"లని చెప్పి యిట్లనియె.

టీకా:

సూర్య = సూర్యుని యొక్క; ఉదయ = ఉదయించుట; అస్తమయంబులన్ = అస్తమయములతో; ప్రతి = ప్రతి ఒక్క; దినము = రోజు; ఆయువు = జీవితకాలము; క్షీణంబు = నశించుట; ఒందున్ = పొందును; దేహ = శరీరంపైన; కళత్ర = భార్యపైన; మిత్ర = హితులపైన; భాతృ = సోదరులపైన; మమత్వ = నాది, నావారనే మమకార; పాశ = తాళ్ళతో; బద్ధులు = కట్టబడినవారు; ఐ = అయ్యి; విడివడున్ = విముక్తిచెందెడి; ఉపాయంబున్ = ఉపాయమును; కానక = కనుగొనలేక; సంసార = సంసారము అనెడి; అంధకార = చీకటిలో; మగ్నులు = లీనమైనవారు; అయి = ఐ; గతా = భూత; ఆగత = భవిష్యత్తు; కాలంబులు = కాలములను; ఎఱుంగక = తెలియలేక; దివాంధంబులు = పగటిపూట అంధులు (గుడ్లగూబలు); అగు = ఐన; జంతు = జంతువుల; జాలంబుల = సమూహముల; భంగిన్ = లాగ; జన్మ = పుట్టుక; జరా = ముసలితనము; రోగ = జబ్బులు; విపత్తి = ఆపదలు; మరణంబులన్ = చావులను; అందియు = పొందుతున్నను; శరీరంబు = దేహమే; మేలు = మంచిది; అనుచున్ = అనుకొనుచు; ప్రమోద = సంతోషమనెడిదానిపై; మోహ = మోహము అను; మదిరా = మద్యము; పాన = తాగుటతో; మత్తులు = సత్యముకానలేనివారు; ఐ = అయ్యి; విషయ = ఇంద్రియార్థములపై; ఆసక్తతన్ = ఆసక్తిలో; చిక్కి = చిక్కుకొని; తమ్మున్ = వారిని; తారె = వారే; ఎఱుంగక = తెలిసికొనలేకుండా; ఉండి = ఉండి; విరక్తిమార్గంబు = సన్యసించుట; తెలియక = తెలియక; వర్తించున్ = తిరిగెడి; మూఢులు = మూర్ఖులు; అగు = ఐన; జనంబులన్ = వారి; పొంతలన్ = దగ్గరకు; పోవక = పోకుండ; కేవల = కేవలము; నారాయణ = విష్ణు; భక్తి = భక్తి కల; భావంబు = బుద్ధి; కల = కలిగినట్టి; సత్ = మంచి, సత్యమైన; గురున్ = గురువును; ప్రతిదినంబును = నిత్యము; భజియించి = కొలిచి; సాత్వికంబును = సాత్విక గుణములు; భూత = ప్రాణుల ఎడ; దయయును = దయ; హరి = విష్ణుమూర్తి; కథా = వృత్తాంతములనెడి; అమృత = అమృతమును; పానంబును = తాగుట; బ్రహ్మచర్యంబును = బ్రహ్మచర్యము; విషయంబుల = ఇంద్రియార్థములపై; మనంబున్ = మనస్సునందు; చేరకుండుటయు = చేరనీయ కుండా ఉండుట; సాధు = సాధుజనులతో; సంగంబును = సాంగత్యము; సత్ = మంచి; జన = వారితో; మైత్రియున్ = స్నేహము; వినయ = వినయము; సంపత్తియు = సమృద్ధిగానుండుట; శుచిత్వంబును = శుభ్రముగా

ఉండుట; తపంబును = తపస్సు; క్షమము = ఓర్పుకలిగి యుండుట; మౌన = మౌనము; వ్రతంబును = నిష్ఠగా కలిగి ఉండుట; వేద = వేదములను; శాస్త్ర = శాస్త్రములను; అధ్యయన = చదువుట; తత్ = వాటి; అర్థ = అర్థములను; అనుష్ఠానంబును = మఢించుట; అహింసయు = అహింస; సుఖ = సుఖముగాని; దుఃఖ = దుఃఖముగాని; ఆది = మున్నగు; ద్వంద్వ = ద్వంద్వభావములను; సహిష్ణుతయున్ = సహించుట; ఈశ్వరుని = భగవంతుని; సర్వ = అంతటా; గతునిన్ = ఉన్నవానిగా; భావించుటయున్ = భావించుట; ముముక్షత్వంబును = మోక్షముపొందగోరుట; జన = ప్రజలతో; సంగ = సాంగత్యమును; వర్జనంబును = విడిచిపెట్టుట; వల్కల = నారబట్టలు; ఆది = మున్నగునవి; ధారణంబును = ధరించుట; యదృచ్ఛాలాభ = దానంతటది; లాభ = లభించినదానితో; సంతుష్టియున్ = తృప్తిచెందుట; వేదాంతశాస్త్ర = వేదాంతశాస్త్రముల; అర్థ = తత్వమునందు; జిజ్ఞాసయును = ఆసక్తి, కుతూహలము; దేవతా = దేవతలను; ఇతర = వేరేవారిని; నిందా = నిందించుటను; వర్జనంబును = వదిలిపెట్టుట; కరణత్రయ = త్రికరణ {త్రికరణములు - 1మనస్సు 2వాక్కు 3కర్మలు}; శిక్షణంబును = శుద్ధి, నియమించుట; సత్యవాక్యతయు = సత్యమేపలుకుట; శమ = శాంతి {శమము - కామక్రోధాదులు లేక ఉండుట, శాంతి}; దమ = బహిరింద్రియ నిగ్రహము {దమము - క్లేశములను ఓర్పుట, బహిరింద్రియ నిగ్రహము}; ఆది = మున్నగు; గుణ = గుణములను; విశిష్టత్వంబును = శ్రేష్ఠముగానుండుట; గృహ = ఇండ్లు; ఆరామ = తోటలు; క్షేత్ర = పొలాలు; కళత్ర = భార్య; పుత్ర = సంతానం; విత్త = ధనము; ఆదులన్ = మున్నగువానిని; హరి = విష్ణుని; కిన్ = కి; అర్పణంబు = సమర్పించుట; చేయుటయున్ = చేయుట; ఇతర = ఇతరులను; దర్శన = చూచుట; వర్జనంబున్ = విడిచిపెట్టుట; చేయుటయున్ = చేయుట; భాగవత = భాగవతులలో; ఉత్తమ = ఉత్తముని; ధర్మంబులు = ధర్మములు; అని = అని; చెప్పి = చెప్పి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

"ప్రతిదినము మానవుల ఆయువు, సూర్యుడు ఉదయించడం అస్తమించటంతో, క్షీణిస్తుంటుంది. దేహంపైనా, భార్యపైనా, స్నేహితులపైనా, సోదరులపైనా నాది, నావారు అనే మమకారంతో కట్టుబడిపోతారు. ఆ బంధం నుంచి విడివడే ఉపాయం కనపడక సంసార మనే చీకటిలో మునిగి భూత భవిష్యత్తులు తెలియక గుడ్లగూబల లాగా మానవులు పుట్టుక ముసలితనం రోగాలు ఆపదలు చావు పొందుతు కూడ శరీరమే మేలనుకుంటూ ఉంటారు. మోహాన్ని కలిగించే

మద్యపానంతో మత్తులై ఇంద్రియవిషయ ఆసక్తులై తమ్ము తాము తెలుసుకోలేక విరక్తిమార్గం
తెలియక నడయాడుతుంటారు అటువంటి మూఢులైన మానవుల సమీపానికి పోవలదు. కేవలం
నారాయణుని పైన భక్తిభావం గల సద్గురువును నిత్యము భజించి ఉత్తమమైన
భాగవతధర్మాలను అనుష్ఠించాలి. ఆ ధర్మాలు ఏవంటే:

1. మూఢుల పొంతల పోకపోవుట; 2. సద్గురు ప్రతిదిన భజనము; 3. సత్త్వగుణము కలిగి ఉండటం;
4. భూతదయ; 5. హరికథామృత పానం; 6. బ్రహ్మచర్య వ్రతం; 7. ఇంద్రియ సుఖాలందు మనస్సును
చేరనీయ కుండటం; 8. సాధుసంగమం; 9. సజ్జనులతో స్నేహం; 10. వినయ సంపద; 11. శుచిగా
ఉండటం; 12. తపస్సు; 13. క్షమ; 14. మౌనవ్రతం; 15. వేదశాస్త్రాలను చదవటం వాటి అర్థాన్ని
అనుష్ఠించటం; 16. అహింస; 17. సుఖాన్నిగాని దుఃఖాన్నిగానీ సహించటం; 18. ఈశ్వరుడు అంతటా
ఉన్నట్లు భావించటం; 19. మోక్షం పొందాలనే కోరిక; 20. కుజనుల సంగతి వదలటం; 21. వల్కలాలు
మొదలైనవి కట్టడం; 22. దానంతట అది లభించిన దానితో సంతృప్తి చెందటం; 23.
వేదాంతశాస్త్రాల అర్థాలను తెలుసుకోవా లనే కుతూహలం; 24. ఇతర దేవతలను నిందించకుండా
ఉండటం; 25. త్రికరణసుద్ధి; 26. సత్యమే పలకటం; 27. శమం దమం మొదలైన గుణవిశేషాలు; 28.
ఇల్లు తోటలు పొలాలు భార్య సంతానం ధనం మొదలైనవాటిని పరమేశ్వరార్పణం
గాభావించటం; 29. భక్తులు కాని వారిని ఆశ్రయించకుండా ఉండటం." అని చెప్పి పిమ్మట...

11-55-క.

"హరిదాసుల మిత్రత్వము

మురరిపుకథ లెన్నికొనుచు మోదముతోడన్

భరితాశ్రుపులకితుండై

పురుషుడు హరిమాయ గెల్చు భూపవరేణ్య!"

టీకా:

హరి = విష్ణు; దాసుల = భక్తులతో; మిత్రత్వమున్ = స్నేహముచేస్తూ; మురరిపు = విష్ణు {మురరిపుడు
- మురాసురుని శత్రువు, కృష్ణుడు}; కథలు = గాథలను; ఎన్నికొనుచు = తలచుకొనుచు; మోదము =
సంతోషము; తోడన్ = తోటి; భరిత = నిండిన; అశ్రు = ఆనందభాషాలు; పులకితుండు =

ఒళ్ళుపులకరించిన వాడు; ఐ = అయ్యి; పురుషుడు = మానవుడు; హరి = విష్ణు; మాయన్ = మాయను; గెల్పున్ = గెలుస్తాడు; భూపవరేణ్యా = మహారాజా {భూపవరేణ్యుడు - భూపు (రాజులలో) శ్రేష్ఠుడు, మహారాజు}.

భావము:

మహారాజ! హరిభక్తులతో స్నేహంచేస్తూ హరిలీలలను తలచుకుంటూ కన్నులలో ఆనందబాష్పాలు నిండగా ఒళ్ళు పులకరిస్తుండగా మానవుడు హరిమాయను గెలుస్తాడు."

11-56-వ.

అనిన రాజేంద్రుండు వారల కిట్లనియె; "భాగవతులారా! సకలలోకనాయకుం డగు నారాయణుం డనంబరంగిన పరమాత్ముని ప్రభావంబు వినవలతు; నానతిం" డనినఁ బిప్పలాయనుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనిన = అని చెప్పగా; రాజేంద్రుండు = మహారాజు; వారల = వారి; కిన్ = కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ;
అనియె = పలికెను; భాగవతులార = ఓ భాగవతులు; సకల = సమస్తమైన; లోక = లోకములకు;
నాయకుండు = ప్రభువు; అగు = ఐన; నారాయణుండు = నారాయణుడు {నారాయణుడు - శ్లో.
ఆపోనారా ఇతి ప్రోక్తాః ఆపోవైనరసూనవః ఆయనంతస్యతాః ప్రోక్తాః తేన నారాయణ స్మృతః :
ఆయనంతస్యతాః ప్రోక్తాః తేన నారాయణ స్మృతః :: - విష్ణుపురాణ ప్రమాణము, నారాయణుడు -
నారం విజ్ఞానం తదయనమాశ్రయో యస్యసః నారాయణః, రిష్యతే క్షీయత యితరః రిజ్జయే ధాతుః
సనభవతీతి నరః అవినాశ్యాత్మాః (వృత్పత్తి); అననన్ = అనెడిపేరుతో; పరగిన = ప్రసిద్ధమైన;
పరమాత్మునిన్ = భగవంతుని {పరమాత్ముడు - సర్వాతీతమైన సర్వముతానైన ఆత్మ యైనవాడు};
ప్రభావంబున్ = ప్రభావమును; వినన్ = వినవలెనని; వలతున్ = గాఢముగాకోరుతున్నాను;
ఆనతిండు = చెప్పండి; అనినన్ = అని అడుగగా; పిప్పలాయనుండు = పిప్పలాయనుడు; ఇట్లు = ఈ
విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అనగా ఆ విదేహచక్రవర్తి వాళ్ళతోఇలాఅన్నాడు. "భాగవతులారా! సమస్త లోకాలకూ ప్రభువై నారాయణుడనే నామంతో అలరారే పరమాత్ముని ప్రభావాన్ని వినాలనుకుంటున్నాను ఆనతీయండి." అంటే పిప్పలాయను డనే మునీంద్రుడు ఇలా అన్నాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : పిప్పలాయన భాషణ

11-57-⁵సీ.

"నరవర! విను జగన్నాథుని చారిత్ర-

మైతీఁగింతు నీమది కీంపు మిగుల

లసదుద్భవస్థితిలయ కారణంబయి-

దేహేంద్రియాదులఁ దిరము గాఁగఁ

జ్ఞునుపు నెప్పుడు పరంజ్యోతిస్స్వరూపంబు-

జ్ఞానల ననలుండుఁ జనని పగిది

నింద్రియంబులు నాత్మ నెనయవు శబ్దంబు-

పౌరయక సుషిరంబుఁ బొందు, సత్య

11-57.1-తే.

మనఁగ సత్త్వరజస్తమోమయగుణంబు,

మహాదహంకారరూపమై మహిమ వెలయు

చేతనత్వంబు గలదేని జీవ మందు,

రిదియ సదసత్త్వరూపమై యెన్నఁబడును.

టీకా:

నరవర = రాజా {నరవరుడు - నరులకు ప్రభువు, రాజు}; విను = వినుము; జగన్నాథుని =

శ్రీమన్నారాయణుని {జగన్నాథుడు - సర్వలోకాలకి ఈశ్వరుడు, విష్ణువు}; చారిత్రము = చరిత్రము;

ఎటిగింతున్ = తెలిపెదను; నీ = నీ యొక్క; మది = మనస్సున; కిన్ = కు; ఇంపు = ఇష్టము, నచ్చుట;
 మిగులన్ = అతిశయించునట్లుగా; లసత్ = చక్కటి; ఉద్భవ = సృష్టి; స్థితి = స్థితి; లయ =
 లయించుటలకు; కారణంబు = కారణభూతమైనది; అయి = ఐ; దేహ = శరీరపు; ఇంద్రియ =
 ఇంద్రియాలు; ఆదులన్ = మున్నగువానియంది; తిరము = స్థిరము; కాగన్ = అగునట్లు; జొనుపున్ =
 ప్రవేశించును; ఎప్పుడు = ఎప్పటికి; పరంజ్యోతి = పరమాత్మ; స్వరూపంబున్ = స్వరూపమును;
 జ్వాలలన్ = మంటలు; అనలుండున్ = అగ్నిని; చనని = ఆక్రమించలేని; పగిది = విధముగ;
 ఇంద్రియంబులున్ = ఇంద్రియాలు; ఆత్మన్ = ఆత్మను; ఎనయవు = ఆక్రమించలేవు; శబ్దంబు =
 నాదము; పొరయక = చేయలేదుకదా; సుషిరంబున్ = మురళిని {సుషిరము - బెజ్జము కలది,
 పిల్లనగ్రోవి మొదలగునది}; పొందున్ = లోగొనుట; సత్యము = సత్యము; అనగన్ = అంటే.
 సత్త్వ = సత్త్వగుణము; రజస్ = రజోగుణము; తమస్ = తమోగుణములచే; మయ = నిండిన;
 గుణంబు = గుణత్రయము; మహత్ = మహత్తు; అహంకార = అహంకారములో; రూపము =
 రూపములు కలది; ఐ = అయ్యి; మహిమన్ = గొప్పతో; వెలయు = ప్రసిద్ధముగు; చేతనత్వంబున్ =
 చైతన్యముతో; కలదేని = కూడి ఉన్నచో; జీవము = జీవము; అందురు = అంటారు; ఇదియ = ఇదే;
 సత్ = సత్తు; అసత్ = అసత్తు; స్వరూపము = స్వరూపము; ఐ = అయ్యి; ఎన్నబడును =
 భావింపబడును.

భావము:

“రాజా! విను నీకింపు కలిగే విధంగా లోకేశ్వరుని చరిత్ర చెబుతాను. సృష్టి స్థితి లయాలకు
 కారణమైన పరంజ్యోతి స్వరూపం దేహేంద్రియాలలో స్థిరంగా ప్రవేశిస్తుంది మంటలు అగ్నిలోపల
 ప్రవేశింపలేనట్లు, ఇంద్రియాలు ఆత్మను ఆక్రమించలేవు. నాదం పిల్లనగ్రోవిని లోగొన లేదు కదా.
 సత్త్వము రజస్సు తమస్సు అనే గుణత్రయం మహదహంకార రూపమై చైతన్యంతో కలిస్తే
 జీవమంటారు. ఇదే సత్తు అసత్తు స్వరూపంగా ఎన్నబడుతుంది.

11-58-వ.

దీనికిం బెక్కినది పరమాత్మగా నెటింగి కమలసంభవాదులు నుతియింతు; రిట్టి పరమాత్మ
 స్థావరజంగమంబుల నధిష్ఠించి వృద్ధి క్షయంబులం బొందక నిమిత్తమాత్రంబునం దరులతాదు
 లందు జీవంబు లేక తదంతరస్థుండై వర్తించు; నంత సర్వేంద్రియావృతం బైన యాకారంబు

నష్టంబైన మనంబునుం బాసి శ్రుతివిరహితుం డై తిరుగుచుండు; నిర్మల జ్ఞానదృష్టి గలవానికి భానుప్రభాజాలంబు దోచిన క్రియను, సుజ్ఞానవంతుడు హరిభక్తిచేత గుణకర్మార్థంబులైన చిత్తదోషంబులు భంజించి భగవత్సదనంబు సేరు"ననిన విని రాజిట్లనియె.

టీకా:

దీని = దీని; కిన్ = కి; పెక్కు = అతీతము; ఐనది = అయినదానిని; పరమాత్మ = పరమాత్మ; కాన్ = అయినట్లుగా; ఎటింగి = తెలిసికొని; కమలసంభవ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆదులున్ = మున్నగువారు; నుతియింతురు = స్తుతించెదరు; ఇట్టి = ఇటువంటి; పరమాత్మ = పరమాత్మ; స్థావర = అచరములు; జంగమంబులన్ = చరములందు; అధిష్ఠించి = వసించి; వృద్ధి = పెరుగుట; క్షయంబులన్ = తరుగుటలను; పొందక = పొందకుండగ; నిమిత్తమాత్రంబునన్ = నిమిత్తమాత్రంగా; తరు = చెట్లు; లతా = లతలు; ఆదులున్ = మున్నగువాని; అందున్ = లో; జీవంబు = జీవముగ; లేక = లేదా; తత్ = వాని; అంతరస్థండు = లోపల ఉండువాడు; ఐ = అయ్యి; వర్తించున్ = మెలగుతుండును; అంత = వానిలో; సర్వేంద్రియా = సమస్త ఇంద్రియములచే; ఆవృతంబు = ఆవరింపబడినది; ఐన = అయినట్టి; ఆకారంబు = స్వరూపము; నష్టంబు = నశించినది; ఐనన్ = కాగా; మనంబునున్ = మనస్సును; పాసి = వదలి; శ్రుతి = వినికీడి; విరహితుండు = ఏమాత్రము లేనివాడు; ఐ = అయ్యి; తిరుగుచుండున్ = ప్రవర్తించుచుండును; నిర్మల = స్వచ్ఛమైన; జ్ఞానదృష్టి = జ్ఞానదృష్టి; కల = కలిగిన; వాని = వాడి; కిన్ = కి; భాను = సూర్యుని {భానుడు - ప్రకాశించువాడు, సూర్యుడు}; ప్రభా = కాంతి; జాలంబులున్ = పుంజములు; తోచిన = దర్శించిన; క్రియను = విధముగ; సుజ్ఞానవంతుడు = విజ్ఞాని; హరి = విష్ణు; భక్తి = భక్తి; చేత = వలన; గుణ = త్రిగుణముల; కర్మా = సంచితకర్మాదుల; అర్థంబులు = చెందినవి; ఐన = అయిన; చిత్త = చిత్తమునందలి; దోషంబులున్ = పాపములను; భంజించి = నశింపజేసి; భగవత్సదనంబు = పరమపదమును; చేరును = చేరును; అనిన = అని చెప్పగా; విని = విని; రాజు = విదేహమహారాజు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికిను.

భావము:

ఇందుకు అతీతమైన దాన్ని పరమాత్మగా తెలుసుకుని బ్రహ్మ మొదలైనవారు స్తుతిస్తారు. ఇటువంటి పరమాత్మ స్థావరజంగమాలను అధిష్ఠించి వృద్ధిక్షయాలు పొందక నిమిత్తమాత్రంగా చెట్లు తీగలు మొదలైనవాని లోపల వర్తిస్తుంటాడు. సర్వేంద్రియాలచే ఆవరించబడిన ఆకారము

పోగా మనస్సును వదలి శ్రుతి విరహితుడై తిరుగుతుంటాడు. నిర్మలమైన జ్ఞానదృష్టి కలవాడు సూర్యుని కాంతి పుంజం దర్శించినట్లు. సుజ్ఞాని అయినవాడు హరిభక్తిచేత గుణకర్మార్థములైన చిత్త దోషాలను నశింపజేసి ఈశ్వరుని చేరుకోగలుగుతాడు." అంటే విని విదేహుడు ఇలా అన్నాడు.

11-59-క.

"పురుషుం డే యే కర్మము

పరువడిఁ గావించి పుణ్యపరుడై మనుఁ? దా

దురితములుఁ దొరఁగి మురరిపు

చరణయుగం బెట్లు సేరు? సన్మునివర్యా!"

టీకా:

పురుషుండు = మానవుడు; ఏయే = ఎలాంటి ఎలాంటి; కర్మమున్ = కర్మలను; పరువడిన్ = పూని; కావించి = ఆచరించి; పుణ్యపరుడు = పుణ్యవంతుడు; ఐ = అయ్యి; మనున్ = విలసిల్లును; తాన్ = తాను; దురితములు = పాపములు; తొరగి = తొలగిపోయి; మురరిపు = హరి; చరణ = పాదముల; యుగంబున్ = జంటను; ఎట్లు = ఏ విధముగ; చేరున్ = చేరును; సత్ = శ్రేష్ఠమైన; ముని = మునులలో; వరేణ్యా = ఎన్నదగినవాడా.

భావము:

"మహర్షిపుంగవ! పురుషుడు ఏయే కర్మలను ఆచరిస్తే పుణ్యుడై పాపాలను పోగొట్టుకుని మురవైరి పాదాలను చేరుకోగలుగుతాడో చెప్పండి."

ఏకాదశ స్కంధము : ఆవిర్భోతుని భాషణ

11-60-వ.

అనిన విని యందావిర్భోతుం డిట్లనియెఁ; "గర్మాకర్మ వికర్మ ప్రతిపాదకంబు లగు

శ్రుతివాదంబులలౌకికవర్ణితంబు; లట్టి యామ్నాయంబులు సర్వేశ్వరస్వరూపంబులు గాన

విద్వాంసులు నెఱుంగ లే; రవి కర్మాచారంబు లనంబడు; మోక్షంబుకొఱకు నారాయణ భజనంబు

పరమపావనంబు; వేదోక్తంబుల నాచరింపక ఫలంబులకు వాంఛ సేయువార లనేక
 జన్మాంతరంబులం బడయుదురు; మోక్షంబు నపేక్షించు వాడు విధిచోదిత మార్గంబున హరిం
 బూజింపవలయు; నట్టి పూజాప్రకారం బెట్లనినఁ, బవిత్రగాత్రం డయి జనార్దను సన్నిధిం
 బూతచిత్తుండై, షోడశోపచారంబులఁ జక్రధరు నారాధించి, గంధ పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యంబులు
 సమర్పించి, సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించి, భక్తిభావనా విశేషుండగు నతండు
 హరింజేరు" నని చెప్పిన విని విదేహుం డిట్లనియె; "నీశ్వరుం డేయే కర్మంబుల నాచరించె,
 నంతయు నెఱిగింపు" మనినఁ ద్రమిళుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అని అడుగగా; విని = విని; అందున్ = వారిలో; అవిర్హోత్రుండు = అవిర్హోత్రుడు; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అనియె = పలికెను; కర్మ = కర్మము; అకర్మ = అకర్మము; వికర్మ = వికర్మములను;
 ప్రతిపాదికంబులు = నిరూపించెడివి; అగు = ఐన; శ్రుతి = వేదములలోని; వాదంబులు = వాదనలు;
 అలౌకిక = లౌకికాలకతీతులచేత; వర్ణితంబులు = వివరించిబడినవి; అట్టి = అటువంటి;
 ఆమ్నాయంబులు = వేదములు; సర్వేశ్వర = భగవంతుని (సర్వేశ్వరుడు - సర్వుల పైన ఈశత్వము
 కలవాడు, విష్ణువు); స్వరూపంబులు = స్వరూపములు; కాన = కావున; విద్వాంసులున్ = పండితులు
 కూడ; ఎఱుంగలేరు = తెలిసికొనలేరు; అవి = అవి; కర్మాచారంబులు = కర్మాచారములు;
 అనంబడున్ = అంటారు; మోక్షంబు = ముక్తి; కొఱకు = కోసము; నారాయణ = విష్ణు; భజనంబు =
 భక్తి; పరమ = మిక్కిలి; పావనంబు = పవిత్రముచేయునది; వేద = వేదములందు; ఉక్తంబులన్ =
 చెప్పబడినవి; ఆచరింపక = చేయకుండ; ఫలంబులు = ఫలితముల; కున్ = కి; వాంఛచేయు =
 ఆశించు; వారల = వారు; అనేక = ఎన్నో; జన్మ = జన్మములు; అంతరంబులన్ = ఇతరములను;
 పడయుదురు = పొందెదరు; మోక్షంబు = మోక్షమును; అపేక్షించు = కోరుకొనెడి; వాడు = వాడు; విధి
 = శాస్త్రము; చోదిత = నడిపించెడి; మార్గంబునన్ = విధముగ; హరిన్ = విష్ణుని; పూజింపవలయున్
 = సేవించవలెను; అట్టి = అటువంటి; పూజా = పుజించెడి; ప్రకారంబు = విధానము; ఎట్లు = ఏ
 విధముగ; అనినన్ = అన్నచో; పవిత్ర = పరిశుద్ధమైన; గాత్రండు = దేహము కలవాడు; అయి =
 అయ్యి; జనార్దనున్ = నారాయణుని; సన్నిధిన్ = సన్నిధిలో; పూత = పవిత్రమైన; చిత్తుండు =
 మనసు కలవాడు; ఐ = అయ్యి; షోడశోపచారంబులన్ = షోడశోపచారములతో
 (షోడశోపచారములు - 1ఆవాహనము 2ఆసనము 3పాద్యము 4అర్ఘ్యము 5ఆచమనీయము 6

స్నానము 7వస్త్రము 8యజ్ఞోపవీతము 9గంధము 10పుష్పము 11ధూపము 12దీపము 13నైవేద్యము
 14తాంబూలము 15నమస్కారము 16ప్రదక్షిణము); చక్రధరున్ = హరిని; ఆరాధించి = సేవించి; గంధ
 = గంధము; పుష్ప = పూలు; ధూప = ధూపము; దీప = దీపము; నైవేద్యంబులు = నైవేద్యములు;
 సమర్పించి = అర్పించి; సాష్టాంగదండప్రణామంబులు = సాష్టాంగనమస్కారములు
 {సాష్టాంగదండప్రణామము - 8 అవయవములు (2 చేతులు 2పాదములు 2భుజాగ్రములు
 1రొమ్ము 1నొసలు) భూమికి తాకునట్లుగా దండ (కట్టవలె) పడి చేసిడి నమస్కారము); ఆచరించి =
 చేసి; భక్తిపావనా = భక్తిభావన; విశేషుండు = అధికముగా కలవాడు; అగు = ఐన; అతండు =
 అతను; హరిన్ = నారాయణుని; చేరును = చేరును; అని = అని; చెప్పిన = చెప్పగా; విని = విని;
 విదేహుండు = విదేహుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియెన్ = పలికెను; ఈశ్వరుండు = భగవంతుడు;
 ఏయే = ఎట్టిఎట్టి; కర్మంబులన్ = కర్మలను; ఆచరించెన్ = చేసెనో; అంతయున్ = సమస్తము;
 ఎఱింగింపు = తెలుపుము; అనినన్ = అని అడుగగా; ద్రమిళుండు = ద్రమిళుడు; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అలా అడుగగా ఆవిర్హోత్తుడనే మహాముని విదేహప్రభువుతో ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు. "కర్మ
 అకర్మ వికర్మ వీటిని ప్రతిపాదించే శ్రుతివాదులు లౌకికులు చెప్పినవి కాదు. అటువంటి వేదాలు
 సర్వేశుని స్వరూపాలు వాటిని పండితులు కూడ తెలుసుకోలేరు. వాటిని కర్మాచారాలు అంటారు.
 మోక్షంకోసం నారాయణ భజనం అన్నిటి కంటే పవిత్రమైనది. వేదం చెప్పినట్లు చేయక ఫలాలు
 కోరేవారు ఎన్నో జన్మలు ఎత్తుతారు. మోక్షాన్ని కోరేవారు శాస్త్రం చెప్పినవిధంగా హరిని
 పూజించాలి. ఆ పూజావిధానం ఎటువంటిదంటే పరిశుద్ధమైన దేహంతో భగవంతుని సన్నిధిలో
 పవిత్రచిత్తుడై ప్రవర్తించాలి. షోడశోపచారాలతో చక్రధరుని ఆరాధించాలి. గంధం, పుష్పం, ధూపం,
 దీపం, నైవేద్యం అర్పించి సాష్టాంగదండప్రణామాలు చేయాలి. విశేషమైన భక్తిభావం మనసున
 నింపుకోవాలి. అట్టివాడు పరమాత్ముని జేరుతాడు." అని వివరించగా విని విదేహమహారాజు ఇలా
 అన్నాడు. "ఈశ్వరుడు ఏ లీలలు ఆచరించాడు. ఆ వివరం అంతా తెలుపవలసింది." అనగా
 ద్రమిళుడనే మునివర్యుడు ఇలా అన్నాడు.

"తారల నెన్నగ వచ్చును;

భూరేణుల లెక్కపెట్టె బోలును ధాత్రిన్;

నారాయణగుణకథనము

లారయ వర్ణింపలేరు హర బ్రహ్మాదుల్.

టీకా:

తారలన్ = నక్షత్రములను; ఎన్నగన్ = లెక్కపెట్టుట; వచ్చును = వీలగును; భూరేణులన్ = మట్టిరేణువులను; లెక్కపెట్టెన్ = రెక్కించుట; బోలును = వీలగును; ధాత్రిన్ = భూలోకమునందు; నారాయణ = హరి; గుణ = గుణముల; కథనములు = వృత్తాంతములు; ఆరయ = తరచిచూసిన; వర్ణింపలేరు = వివరించలేరు; హర = పరమశివుడు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆదుల్ = మొదలగువారు.

భావము:

"రాజా! ఆకాశంలోని చుక్కలను లెక్కపెట్టవచ్చు. భూమిపై గల ఇసుక రేణువులను కూడ లెక్కపెట్టవచ్చును. కానీ నారాయణుని గుణములు చరిత్రలను మాత్రం శివుడు బ్రహ్మ మొదలైనవారు కూడ వర్ణించ లేరు.

11-62-వ.

అట్లు గావున నాత్మసృష్టంబైన పంచభూతనికరంబును పురం బొనరించి, యందు నిజాంశంబునం బ్రవేశించి, సగుణనిష్ఠుండై నారాయణాభిధానంబు గల ఋషీశ్వరుం డగు పరమేశ్వరుండు వెలుఁగొందె; నతని దశేంద్రియంబులచేఁ బాలితంబులైన దేహంబులు ధరించి, జగద్రక్షకత్వ సంహరకత్వాది గుణంబులు గలుగుటం జేసి గుణనిష్ఠుండయి రజస్సత్త్వతమో గుణంబుల బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మూర్తులనం బరఁగి, త్రిగుణాత్మకుం డనంబడు నారాయణాఖ్యుని చరిత్రం బెఱింగించెద; నాకర్ణింపుము.

టీకా:

అట్లు = ఆ విధముగ; కావున = కనుక; ఆత్మ = తనచేత; సృష్టంబు = సృష్టింపబడినది; ఐన = అయిన;
పంచభూత = పంచమహాభూతముల; నికరంబును = సమూహములుచేత; పురంబున్ =
పురమును; ఒనరించి = చేసి; అందు = దానిలో; నిజ = తన; అంశంబునన్ = అంశతో; ప్రవేశించి =
చేరి; సగుణ = త్రిగుణాలతోకూడి; నిష్ఠండు = ఉన్నవాడు; ఐ = అయ్యి; నారాయణా =
నారాయణుడు; అభిదానంబు = అనెడి పేరు; కల = కలిగిన; ఋషి = మునులలో; ఈశ్వరుండు =
శ్రేష్ఠుడు; పరమేశ్వరుండు = భగవంతుడు {పరమేశ్వరుడు - సర్వోత్కృష్టమైన మరియు సర్వుల
(బ్రహ్మాది పిపీలకపర్యంతము)ను నియమించు వాడు, విష్ణువు}; వెలుగొందెన్ = ప్రకాశించెను; అతని
= అతని యొక్క; దశేంద్రియంబుల = దశేంద్రియములు {దశేంద్రియములు - 5
పంచజ్ఞానేంద్రియములు 5 పంచకర్మేంద్రియములు}; చేన్ = చేత; పాలితంబులు =
నియమించబడునవి; ఐన = అయిన; దేహంబులున్ = శరీరములలో; ధరించి = అవతరించి; జగత్
= లోకమును; రక్షకత్వ = కాపాడుట; సంహారకత్వా = సంహరించుట; ఆది = మున్నగు; గుణంబులున్
= గుణములు, కార్యక్రమాలు; కలుగుటన్ = కలిగి ఉండుట; చేసి = వలన; గుణ = త్రిగుణములను;
నిష్ఠండు = నిష్ఠగా గ్రహించినవాడు; అయి = ఐ; రజన్ = రజోగుణము; సత్త్వ = సత్త్వగుణము;
తమోగుణంబులన్ = తమోగుణములచే; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుని; విష్ణు = విష్ణుమూర్తిని; రుద్ర =
పరమశివుని; మూర్తులన్ = స్వరూపములు; అనన్ = అనబడుతూ; పరగి = ప్రసిద్ధుడై;
త్రిగుణాత్మకుండు = త్రిగుణాత్మకుండు; అనంబడున్ = అనబడెడి; నారాయణ = నారాయణ; ఆఖ్యుని
= పేరు కలవాని; చరిత్రంబు = చరిత్రమును; ఎఱింగించెదన్ = తెలియజెప్పెదను; ఆకర్ణింపుము =
వినుము.

భావము:

భగవంతుడు తాను సృష్టించిన పంచభూతాలతో సంభూతమైన పురమును చేసి, దానిలో తన
అంశతో ప్రవేశించి పిమ్మట సగుణనిష్ఠుడై నారాయణుడు అను పేరు కల ఋషీశ్వరుడుగా
విరాజిల్లాడు. ఆయన పది ఇంద్రియాలతో నిర్మితమైన శరీరాలను దాల్చి జగత్తును సృష్టించటం
రక్షించటం సంహరించటం మొదలైన కార్యాలు చేయటం వలన రజస్సత్త్వతమోగుణాలతో బ్రహ్మ,

విష్ణు, రుద్రుడు అనే పేర్లతో ఒప్పుతుంటాడు. త్రిగుణాత్మకుడు అనబడే ఆ నారాయణుని చరిత్ర చెబుతాను విను.

ఏకాదశ స్కంధము : నారాయణఋషి భాషణ

11-63-క.

ధర్ముండు దక్షపుత్రిక

నిర్మలమతిఁ పెండ్లియాడి నెఱిఁ బుత్తుని స

త్యర్ముని నారాయణ ఋషి

నర్మిలిఁ గనె నతఁడు బదరికాశ్రమ మందున్.

టీకా:

ధర్ముండు = ధర్ముడు; దక్ష = దక్షుని యొక్క; పుత్రికన్ = కుమార్తెను; నిర్మల = అమలమైన; మతిన్ = బుద్ధితో; పెండ్లియాడి = వివాహముచేసికొని; నెఱిన్ = గొప్పగా; పుత్తుని = కుమారుని; సత్ = మంచి; కర్ముని = కర్మలు చేయువానిని; నారాయణ = నారాయణుడనెడి; ఋషిన్ = ఋషిని; నర్మిలిన్ = కోరి, ఇష్టపూర్తిగా; కనెన్ = పొందెను; అతడు = అతను; బదరికాశ్రమము = బదరికాశ్రమము; అందున్ = అందు.

భావము:

బదరికాశ్రమంలో ధర్ముడు దక్షపుత్రికను పెండ్లాడాడు. ఆ దంపతులకు సత్యర్ముడు పరిశుద్ధుడు ఐన నారాయణఋషి జన్మించాడు.

11-64-తే.

అట్టి నారాయణాహ్వయుం డైన మౌని

బదరికాశ్రమమందు నప్తార నిష్ఠఁ

ద్రవముఁ గావింప బలభేది ద్రులకి మదిని

మౌనకేతను దివిజకామినులఁ బనిచె.

టీకా:

అట్టి = అటువంటి; నారాయణ = నారాయణ; ఆహ్వాయుండు = పేరుకలవాడు; ఐన = అయిన; మౌని = ముని; బదరికాశ్రమము = బదరికాశ్రమము; అందున్ = లో; అపార = అనంతమైన; నిష్ఠ = నిష్ఠతో; తపమున్ = తపస్సును; కావింపన్ = చేయగా; బలభేదిన్ = ఇంద్రుడు {బలభేది - బలాసురుని సంహరించినవాడు, ఇంద్రుడు}; తలకి = బెదిరి; మదిని = మనసునందు; మీనకేతను = మన్మథుని; దివిజకామినులన్ = అప్పరసలను; పనిచెన్ = పంపించెను.

భావము:

ఆ నారాయణముని బదరికాశ్రమంలో అపారమైన నిష్ఠతో తపస్సు చేయసాగాడు ఆయన తపస్సుకు ఇంద్రుడు భయపడి తపోభంగం నిమిత్తం మన్మథుడిని అప్పరసలను పంపించాడు.

11-65-వ.

వారు నారాయణాశ్రమంబునకు నతని తపోవిఘ్నంబు సేయ వచ్చునప్పు డవ్వనంబు సాల రసాల బిల్వ కదళీ ఖర్జూర జంబు జంబీర చందన వున్నాగ మందారాది వివిధ వృక్ష నిబిడంబును, పుష్ప ఫల భరిత శాఖావనవు తరులతా బృందంబును, మాధవీ కుంజమంజరీ పుంజ మకరందపాన మత్తమధుకర నికర ఝంకారరవ ముఖరిత హరి దంతరంబును, గనక కమల కఙ్ఘార విలసత్సరోవిహారమాణ చక్రవాక బక క్రౌంచ మరాళదంపతీ మండల మండితంబును, మృణాళ భోజనాసక్త సారసచయ చంచూపుట విపాటిత కమలముకుళకేసర విసర వితత ప్రశస్త సరోవరంబును నై వెలయు నవ్వనంబున నిందువదన లందంద మందగమనంబులం జెందు ఘర్మజలబిందుబృందంబులు నఖాంతంబుల నోసరింపుచు డాయంజను నప్పుడు.

టీకా:

వారు = వారు; నారాయణ = నారాయణముని యొక్క; ఆశ్రమంబు = ఆశ్రమమున; కున్ = కు; తపః = తపస్సును; విఘ్నంబు = విఘ్నముకలిగించుట; చేయన్ = చేయుటకొరకు; వచ్చున్ = వచ్చెడి; అప్పుడున్ = ఎడ; ఆ = ఆ; వనంబు = ఆశ్రమము; సాల = మద్ది; రసాల = మామిడి; బిల్వ = మారేడు;

కదళీ = అరటి; ఖర్జూర = ఖర్జూరము; జంబు = నేరేడు; జంబీర = నిమ్మ; చందన = చందనం;
 పున్నాగ = సురపొన్న; మందార = మందారము; ఆది = మున్నగు; వివిధ = అనేక; వృక్ష = చెట్లతో;
 నిబిడంబును = నిండియున్నది; పుష్ప = పూలు; ఫల = పండ్లు; భరిత = నిండుగాయున్న; శాఖా =
 కొమ్మలతో; వినమ్ర = కిందికివంగిన; తరు = చెట్లు; లతా = లతల; బృందంబును = సమూహములు;
 మాధవీ = గురివింద; కుంజ = పొదలు లోని; మంజరీ = పూలగుత్తుల; పుంజ =
 సమూహములందలి; మకరంద = పూతేనెను; పాన = తాగుటచే; మత్త = మదించిన; మధుకర =
 తుమ్మెదల; నికర = సమూహముల; ఝంకార = ఝంకారముల; రవ = ధ్వని; ముఖరిత =
 మొదలగువానితో; హరిదంతరంబును = దిక్కులమధ్యభాగం కలది; కనక = బంగారు; కమల =
 పద్మాల; కష్ఠార = కలువలతో; విలసత్ = ప్రకాశించెడి; సరోవర = సరస్సులలో; విహారమాణ =
 విహరిస్తున్న; చక్రవాక = చక్రవాక పక్షులు; బక = కొంగలు; క్రౌంచ = క్రౌంచపక్షులు; మరాళ =
 హంసలు; దంపతీ = జంటలతో; మండల = ప్రదేశములతో; మండితంబును = భాసిల్లుచున్నది;
 వృణాళ = తామరతూళ్ళను; భోజన = తినవలెనని; ఆసక్త = కోరుచున్న; సారస = సారసపక్షుల;
 చయ = సమూహముల; చంచూపుట = ముక్కుకొనలతో; విపాటిత = చీల్చబడిన; కమల = తామర;
 ముకుళ = మొగ్గల; కేసర = కేసరాల; విసర = సమూహములతో; వితత = మిక్కిలి; ప్రశస్త = శ్రేష్ఠమైన;
 సరోవరంబును = సరస్సులుకలది; ఐ = అయ్యి; వెలయు = విలసిల్లెడి; ఆ = ఆ; వనంబునన్ =
 తపోవనమునందు; ఇందువదనలు = అందగత్తెలు; అందంద = అక్కడక్కడ; మంద = నెమ్మదైన;
 గమనంబులన్ = నడకలతో; చెందు = కలుగుతున్న; ఘర్మజల = చెమట; బిందు = బిందువల;
 బృందంబులున్ = సమూహములను; నఖాంతంబుల = కొనగోటితో; నోసరింపుచున్ =
 చిమ్ముకుంటూ; డాయంజను = దగ్గరకుచేరు; అప్పుడు = సమయమందు.

భావము:

ఆ ప్రకారం వారు నారాయణాశ్రమానికి అతని తపస్సును భగ్నంచేయడానికి వచ్చారు. ఆ
 తపోవనం మామిడి, మద్ది, మారేడు, అరటి, ఖర్జూరం, నేరేడు, నిమ్మ, చందనం, సురపొన్న, మందారం
 మొదలైన అనేక వృక్షాలతో నిండి ఉన్నది. పూలతో, పండ్లతో కొమ్మలు క్రిందికి వంగి ఉన్నాయి.
 గురువింద పొదల పూలగుత్తుల మకరందం త్రాగి మదించిన తుమ్మెదలు చేసే ఝంకారాలతో
 దిక్కులు నిండిపోతున్నాయి. బంగారు పద్మాలు, కలువలు, ప్రకాశించే సరస్సులలో జక్కవలు,
 కొంగలు, క్రౌంచ పక్షులు, హంసలు జంటజంటలుగా విహరిస్తున్నాయి. తామరతూళ్ళను తినుటం

కోసం సారసపక్షులు ముక్కులతో చీల్చబడిన తామర మొగ్గలలోని కేసరాలతో సరోవరాలు
భాసిస్తూ ఉన్నాయి. అటువంటి తపోవనంలో ఆ చంద్రముఖులైన అప్పరసలు నెమ్మదిగా నడుస్తూ
చెమట బిందువులను కొనగోళ్ళతో చిమ్ముకుంటూ నారాయణమహర్షిని సమీపించారు.

11-66-చ.

మదనుని బాణజాలముల మగ్గుతఁ బొందక ధైర్యవంతుఁ డై,
ముదితల వాడిచూపులకు మోహము నొందక నిశ్చలాత్ముఁడై,
హృదయమునందు నచ్చుతు రమేశు ననంతు జగన్నివాసునిన్
వదలక భక్తి నిల్పుకొని వారికి నిట్లనె మౌని పెంపునన్,

టీకా:

మదనుని = మన్మథుని; బాణ = బాణముల; జాలములన్ = సమూహముల; మగ్గుతన్ =
మునిగిపోవుట; పొందక = పొందకుండగ; ధైర్యవంతుడు = ధైర్యముకలవాడు; ఐ = అయ్యి;
ముదితల = స్త్రీల; వాడు = పదునైన; చూపుల = వీక్షణముల; కున్ = కు; మోహమున్ = మోహము;
ఒందక = పొందక; నిశ్చల = చలించని; ఆత్ముడు = ఆత్మ కలవాడు; ఐ = అయ్యి; హృదయమున్ =
హృదయము; అందున్ = లో; అచ్చుతున్ = హరిని {అచ్చుతుడు - చ్యుతము (దిగజారుట)
లోనివాడు, విష్ణువు}; రమేశున్ = హరిని {రమేశుడు - రమ (లక్ష్మీదేవి)కి ఈశుడు, విష్ణువు};
అనంతున్ = హరిని {అనంతుడు - శాశ్వతుడు, విష్ణువు}; జగన్నివాసునిన్ = హరిని {జగన్నివాసుడు
- జగత్తునకు నివాసమైనవాడు, విష్ణువు}; వదలక = విడువక; భక్తిన్ = భక్తిని; నిల్పుకొని =
ఉంచుకొని; వారి = వారల; కిన్ = కు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనె = పలికెను; మౌని = ఋషి;
పెంపునన్ = గొప్పదనముతో.

భావము:

ఆ సమయంలో నారాయణఋషి మన్మథుని బాణాలకు లొంగ లేదు. ధైర్యము విడువలేదు. ఆ
కాంతల వాడి చూపులకు మోహము పొంద లేదు. ఏమాత్రం చలించక తన హృదయంలో
అచ్చుతుడు, అనంతుడు, జగన్నివాసుడు, రమేశుడు అయిన శ్రీహరిని నిశ్చలభక్తితో మనసున
నిలుపుకుని ఉన్నాడు. ఆయన వారితో ఇలా అన్నాడు.

11-67-క.

"జంభారిపంపునను మీ

రంభోరుహవదనలార! యరుదెంచితి; రా

శుంభద్విహారవాంఛా

రంభంబునఁ దిరుగుఁ" డనిన లజ్జించి వెసన్.

టీకా:

జంభారి = ఇంద్రుని {జంభారి - జంభాసురుని శత్రువు, ఇంద్రుడు}; పంపునను = ఆజ్ఞప్తకారము;

మీరు = మీరు; అంభోరుహవదనలారా = ఓ వనితలు {అంభోరుహవదన - అంభోరుహ

(నీటపుట్టినది, పద్మము) వంటి వదనముకలమె, స్త్రీ}; అరుదెంచితిరి = వచ్చారు; ఆ = ఆ; శుంభత్ =

ప్రకాశించెడి; విహార = విహరించవలెననెడి; వాంఛా = కోరిక; ఆరంభంబునన్ = ప్రకారము;

తిరుగుడు = వర్తించండి; అనినన్ = అనగా; లజ్జించి = సిగ్గుపడి; వెసన్ = శీఘ్రమే.

భావము:

"పద్మముఖులార! ఇంద్రుడు పంపగా మీరు వచ్చారు. ఇక్కడ విహరించాలనే కోరిక ఉంటే మీ

ఇష్టంవచ్చినట్లు తిరగండి." అనేటప్పటికి వాళ్ళంతా సిగ్గుపడి ఆ మహర్షితో ఇలా అన్నారు.

11-68-నీ.

"దేవమునీంద్ర! నీ దివ్యచారిత్రంబు-

నెఱిగి సన్నుతిసేయ నెవ్వఁడోపు?

బుత్త మిత్ర కళత్ర భోగాదులను మాని-

తపము గావించు సద్ధర్మలకును

విఘ్నముల్ సెందునే? విశ్వేశుఁ గొల్పిన-

యతనికి నంతరాయంబు గలదె?

కామంబుఁ గ్రోధంబుఁ గల తపస్వితపంబు-

ప్రల్వలోదకములభ్రంగిఁ గాదె?

నిన్ను వర్ణింప నలవియే? నిర్మలాత్మ!

రమణ లోగొను మా యపరాధ" మనుచు

సన్నుతించిన నతఁడు ప్రసన్నుఁ డగుచుఁ

దనదు సామర్థ్య మెఱిగింపఁ దలచి యప్పుడు.

టీకా:

దేవ = దివ్యమైన; ముని = మునులలో; ఇంద్ర = ఉత్తముడా; నీ = నీ యొక్క; దివ్య =
మహిమాన్వితమైన; చారిత్రంబున్ = చరిత్రను; ఎఱిగి = తెలుసుకొని; సన్నుతి = స్తోత్రము; చేయన్ =
చేయుటకు; ఎవ్వడు = ఎవరుమాత్రము; ఓపున్ = చేయగలడు; పుత్ర = పుత్రులు; మిత్ర = స్నేహితులు;
కళత్ర = భార్య; భోగ = భోగములు; ఆదులను = మొదలగువానిని; మాని = విడిచిపెట్టి; తపమున్ =
తపస్సును; కావించు = చేసెడి; సద్ధర్ముల్ = సద్ధర్మపరుల; కును = కు; విఘ్నముల్ = అడ్డంకులు;
చెందునే = కలుగుతాయా, కలుగవు; విశ్వేశున్ = జగదీశ్వరుని; కొల్చిన = సేవించు; అతని = వాని;
కిన్ = కి; అంతరాయంబున్ = ఆటంకము; కలదె = కలుగునా, కలుగదు; కామంబున్ = కామము;
క్రోధంబు = క్రోధము; కల = ఉన్నట్టి; తపస్వి = తాపసుని; తపంబు = తపస్సు; పల్వల =
చిన్ననీటిగుంటలోని; ఉదకముల = నీళ్ళు; భంగిన్ = వలె; కాదె = కదా.
నిన్ను = నిన్ను; వర్ణింపన్ = స్తుతించుట; అలవియె = శక్యమా, కాదు; నిర్మలాత్మా = నిర్మలమైన
మనసు కలవాడా; రమణన్ = ప్రీతితో; లోగొను = కాయము, క్షమించుము; మా = మా యొక్క;
అపరాధమున్ = తప్పులను; అనుచు = అంటు; సన్నుతించినన్ = స్తుతించగా; అతడు = అతను;
ప్రసన్నుడు = ప్రసన్నుడు; అగుచున్ = జెతు; తనదు = తన యొక్క; సామర్థ్యము = శక్తిని; ఎఱిగింపన్
= తెలుపవలెనని; తలచి = అనుకొని; అప్పుడు = అప్పుడు.

భావము:

"దేవమునీంద్రా! నీ దివ్యమైన చరిత్ర గ్రహించి స్తుతించటానికి ఎవరికి సాధ్యం అవుతుంది. పుత్రులు,
మిత్రులు, భార్యలు మొదలైన భోగాలను వదలి తపస్సు చేసే సద్ధర్మ పరులకు విఘ్నాలు
కలుగుతాయా? జగదీశ్వరుడిని కొలిచేవారికి ఆటంకాలు ఉంటాయా? కామం క్రోధం కలిగిన

తాపసుల తపస్సు బురదగుంటలోని నీటి వంటిది కదా. ఓ నిర్మలాత్మా! నిన్ను వర్ణించడం మాతరం కాదు. మా తప్పులు క్షమించు." అని నుంచించారు. అంత నారాయణమహర్షి ప్రసన్నుడై తన సామర్థ్యాన్ని తెలియజేయాలని అనుకున్నాడు.

11-69-వ.

అమ్మనీశ్వరుండు పరమాశ్చర్యవిధానంబుగా నిజతనూరుహంబుల వలనం ద్రికోటి కన్యకానివహంబుల నుద్భవింపం జేసిన, గంధర్వవిబుధకామినీ సముదయంబులు పరమాద్భుత భయంబులు మనంబులం బొడమ సన్నుతించి, యవ్వలాసినీసమూహంబులో నూర్వశియను దానిం గొనిచని, పాకశాసను సభాసదనంబునం బెట్టి తద్వృత్తాంతం బంతయు విన్నవించిన నాశ్చర్య యుక్త హృదయుండయి సునాసీరుం డూరకుండె; నట్టి నారాయణ మునీశ్వరుచరిత్రంబు వినువారలు పరమ కల్యాణగుణవంతు లగుదు" రని చెప్పిన.

టీకా:

ఆ = ఆ; ముని = మునులలో; ఈశ్వరుండు = ఉత్తముడు; పరమ = మిక్కిలి; ఆశ్చర్య = అద్భుతమైన; విధానంబుగా = ప్రకారముగ; నిజ = తన యొక్క; తనూరుహంబుల = రోమముల; వలనన్ = నుండి; త్రికోటి = మూడుకోట్ల(30000000); కన్యకా = యువతుల; నివహంబులన్ = సమూహములను; ఉద్భవింపజేసిన = పుట్టింపగా; గంధర్వవిబుధకామినీ = అప్పరసల; సముదయంబులు = సమూహములు; పరమ = మిక్కిలి; అద్భుత = ఆశ్చర్యము; భయంబులు = భయములు; మనంబులన్ = మనస్సులలో; పొడమ = పుట్టగా; సన్నుతించి = స్తుతించి; ఆ = ఆ; విలాసినీ = అందగత్తెల; సమూహంబుల = అందరి; లోనున్ = లో; ఊర్వశి = ఊర్వశి; అను = అనెడి; దానిన్ = ఆమెను; కొని = తీసుకొని; చని = వెళ్ళి; పాకశాసనున్ = ఇంద్రుని (పాకశాసనుడు - వృత్రాసురుని సోదరుడగు పాకాసురుని చంపినవాడు, ఇంద్రుడు); సభాసదనంబునన్ = సభామండపములో; పెట్టి = నిలబెట్టి; తత్ = ఆ; వృత్తాంతంబు = విషయము; అంతయున్ = సమస్తము; విన్నవించినన్ = తెలుపగా; ఆశ్చర్య = ఆశ్చర్యముతో; యుక్త = కూడిన; హృదయుండు = హృదయము కలవాడు; అయి = ఐ; సునాసీరుండు = ఇంద్రుడు (సునాసీరుడు - శ్రేష్ఠమైన సేనాగ్రభాగము కలవాడు, ఇంద్రుడు); ఊరకుండెన్ = మాట్లాడకుండా ఉండెను; అట్టి = అలాంటి; నారాయణ = నారాయణ అనెడి; ముని = మునులలో; ఈశ్వరున్ = ఉత్తముని; చరిత్రంబు =

వృత్తాంతములు; విను = వినెడి; వారలు = వారు; పరమ = మిక్కిలి; కల్యాణ = శుభకరమైన;
గుణవంతులు = గుణసంపన్నులు; అగుదురు = జెతారు; అని = అని; చెప్పిన = చెప్పినట్టి.

భావము:

ఆ మునిశ్రేష్ఠుడు అందరూ ఆశ్చర్యపోయేలా తన రోమకూపాల నుండి మూడుకోట్ల కన్యకలను
పుట్టించాడు. అది చూసిన ఆ అప్పరసలు అత్యంత ఆశ్చర్యంతో భయంతో ఆ మహర్షిని
స్తుతించారు. ఆ అందగత్తెలలో నుండి ఊర్వశి అనే ఒక సుందరాంగిని తీసుకుని వెళ్ళి
జరిగినదంతా ఇంద్రునికి చెప్పారు. మునిశక్తికి వెరగుపడిన ఇంద్రుడు మిన్నకున్నాడు. అటువంటి
నారాయణముని చరిత్ర వినే వాళ్ళు మిక్కిలి శుభకరమైన గుణాలను పొందుతారు."

11-70-తే.

ఋషభునకు నాత్మయోగ మీ రీతిఁ జెప్పె;
నచ్యుతుఁడు భూమిభారము నడప నంత
సోరిది నవతారములు దాల్చి సోంపు మీఱ
రాత్రిచరులను జంపె నీరసముతోడ.

టీకా:

ఋషభున్ = ఋషభుని; కున్ = కి; ఆత్మయోగము = ఆత్మయోగము; ఈ = ఈ; రీతిన్ = విధముగ;
చెప్పెన్ = తెలిపెను; అచ్యుతుడు = హరి; భూమిభారమున్ = భూభారాన్ని; అడపన్ = అణచుటకు;
అంతన్ = అప్పుడు; సోరిదిన్ = క్రమముగా; అవతారములున్ = అవతారములను; తాల్చి = ధరించి;
సోంపు = ఒప్పు; మీఱన్ = అతిశయించునట్లుగా; రాత్రిచరులను = రాక్షసులను; చంపెన్ =
సంహరించెను; ఈరసము = కోపము; తోడన్ = తోటి.

భావము:

ఋషభునకు ఆత్మయోగాన్ని ఈవిధంగా ఉపదేశించిన అచ్యుతుడు విష్ణువు భూభారాన్ని
అణచుటకు ఎన్నోఅవతారాలెత్తి పట్టుదలతో దుర్మార్గులు అయిన రాక్షసులను సంహరించాడు.

11-71-వ.

అట్టి పరమేశ్వరుని లీలాగృహీతంబులగు మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ వామన రామ రఘురామ రామ బుద్ధ కల్యాద్యవతారంబు లనేకంబులు గలవు; వాని నెఱిగి నుతియింప శేషభాషాపతులకైన నలవి గాదు; మఱియును.

టీకా:

అట్టి = అటువంటి; పరమేశ్వరుని = నారాయణునిచేత; లీలా = లీలగా; గృహీతంబు = గ్రహింపబడినవి; అగు = ఐన; మత్స్య = మత్స్యవతారము; కూర్మ = కూర్మవతారము; వరాహ = వరాహవతారము; నారసింహ = నరసింహవతారము; వామన = వామనావతారము; రామ = పరశురామావతారము; రఘురామ = రామావతారము; రామ = బలరామావతారము; బుద్ధ = బుద్ధావతారము; కల్యా = కల్యావతారము; ఆది = మున్నగు; అవతారంబులు = అవతారములు; అనేకంబులు = చాలా; కలవు = ఉన్నాయి; వానిని = వాటిని; ఎఱిగి = తెలిసి; నుతియింపన్ = స్తుతించుటకు; శేష = ఆదిశేషుని (వేయితలల); భాషాపతి = బ్రహ్మదేవుని {భాషాపతి - భాషా (సరస్వతీదేవికి) పతి (భర్త), బ్రహ్మ}; కైనను = కైనప్పటికి; అలవి = శక్యము; కాదు = కాదు; మఱియును = ఇంకను.

భావము:

అటువంటి పరమేశ్వరుడు లీలావిలాసంగా గ్రహించిన అవతారాలు మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ వామన పరశురామ రఘురామ బలరామ బుద్ధ కల్కి అనే దశావతారాలే కాదు ఇంకా ఎన్నో ఉన్నాయి. వాటిని తెలిసి స్తుతించటం బ్రహ్మదేవుడికైనా, ఆదిశేషునికైనా అలవి కాదు." అని పలికి శ్రీహరిని ఇలా స్తుతించాడు.

11-72-ససీ.

నవ వికచ సరసిరుహ **న**యనయుగ! నిజచరణ-

గగనచరనది జనిత! **ని**గమవినుత!

జలధిసుత కుచకలశ **ల**లిత మృగమద రుచిర-

పరిమళిత నిజహృదయ! ధరణిభరణ!

ద్రుహిణముఖ సురనికర విహిత నుతికలితగుణ!-

కటిఘటిత రుచిరతర కనకవసన!

భుజగరిపు వరగమన! రజతగిరిపతివినుత!-

సతతజపరత! నియమసరణి చరిత!

11-72.1-తే.

తిమి, కమర, కిటి, నృహరి, ముదిత బలి నిహి

తపద, పరశుధర, దశవదన విదళన,

మూరదమన, కలికలుష సుముదపహరణ!

కరివరద! ముని నర సుర గరుడ వినుత!

టీకా:

నవ = కొత్తగా, తాజా; వికచ = వికసించిన; సరసిరుహ = పద్మములవంటి; నయన = కన్నుల; యుగ = జంట కలవాడా; నిజ = తన యొక్క; చరణ = పాదముల; గగనచరనది = దేవగంగ {గగనచరనది - ఆకాశమునందు వర్తించు నది, గంగ}; జనిత = పుట్టించినవాడా; నిగమ = వేదములచే; వినుత = స్తుతింపబడినవాడా; జలధిసుత = లక్ష్మీదేవి {జలధిసుత - అమృత మథన కాలమందు సముద్రమున పుట్టిన దేవి, లక్ష్మి}; కుచ = వక్షోజములనెడి; కలశ = కలశములందలి; లలిత = మనోజ్ఞమైన; మృగమద = కస్తూరిచే; రుచిర = చక్కటి; పరిమళిత = సువాసనుగల; నిజ = తన; హృదయ = హృదయము కలవాడా; ధరణి = భూమిని; భరణ = మోసినవాడా; ద్రుహిణ = బ్రహ్మదేవుడు; ముఖ = మొదలగు; సుర = దేవతల; నికర = సమూహముల; విహిత = చేయబడిన; నుతి = స్తుతించుట; కలిత = కలిగిన; గుణ = గుణములు కలవాడా; కటి = నడుమునకు; ఘటిత = కట్టిన, ధరించిన; రుచిరతర = మిక్కిలి ప్రకాశవంతమైన {రుచిరము - రుచిరతరము - రుచిరతమము}; కనక = బంగారు; వసన = చేలము కలవాడా; భుజగరిపు = గరుత్మంతుడు {భుజగరిపుడు - సర్పములకు శత్రువైనవాడు, గరుత్మంతుడు}; వర = ఉత్తమమైన; గమన = వాహనముగా కలవాడా; రజతగిరిపతి = పరమ శివునిచే {రజతగిరిపతి - రజతగిరి {కైలాసపర్వతము} పై నుండు పతి (ప్రభువు), శివుడు}; వినుత = స్తుతింపబడువాడా; సతత =

నిరంతర; జప = జపముచేసేవారియందు; రత = ఆసక్తి కలవాడా; నియమసరణి = నియమబద్ధమైన; చరిత = వర్తన కలవాడా.

తిమి = మత్యావతారము; కమర = కూర్మావతారము; కిటి = వరాహావతారము; నృహరి = నరసింహావతారము; ముదితబలినిహితపద = వామనావతారము {ముదితబలినిహితపద - ముదిత (సంతోషము నొందిన) బలిచక్రవర్తిని నిహిత (తొక్కిన) పద (పాదములు కలవాడు), వామనుడు}; పరశుధర = పరశురామావతారము {పరశుధరుడు - పరశువు (గొడ్డలి)ని ధరించినవాడు, పరశురాముడు}; దశవదనవిదళన = రామావతారము {దశవదనవిదళనుడు - దశవదను (పదితలలవాడు, రావణాసురు)ని విదళన (సంహరించినవాడు), రాముడు}; మురదమన = కృష్ణావతారము {మురదమనుడు - మురాసురుని చంపినవాడు, కృష్ణుడు}; కలికలుషసుముదపహరణ = కల్యావతారము {కలికలుషసుముదపహరణ - కలియుగమున కలుగు కలుష (పాపములను) సు (మిక్కిలి) ముద (సంతోషముతో) అపహరణ (తొలగించువాడు), కల్కి}; కరి = గజేంద్రుని; వరద = వరమిచ్చినవాడా; ముని = మునులచేత; నర = మానవులచేత; సుర = దేవతలచేత; గరుడ = గురుడులచేత; వినుత = స్తుతింపబడినవాడా.

భావము:

"నవవికసిత పద్మములవంటి కన్నుల జంట కలవాడ! హరి! పాదము మూలము లందు ఆకాశగంగ పుట్టినవాడ! వేదములచేత పొగడబడు వాడ! లక్ష్మీదేవి యొక్క కలశముల వంటి వక్షోజాలకు అలరుతుండెడి కస్తూరి పరిమళాలు అంటిన హృదయం కలవాడ! భూమిని మోసిన వాడ! బ్రహ్మదేవుడు మున్నగు దేవతలు సంస్తుతించు వాడ! నడుము నందు బంగారచేలము ధరించినవాడ! గరుత్మంతుడు వాహనముగా కలవాడ! కైలాసపతి శంకరునిచే నుతింపబడు వాడ! నిరంతర జపం చేసే వారి యందు ఆసక్తి కలవాడ! నియమబద్ధమైన చరిత్ర కలవాడ! మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, వామన, పరశురామ, బలరామ, రామ, కృష్ణ, కల్కి అను దశావతారములను దాల్చినవాడ! గజేంద్రవరదా! మునులు నరులు సురలు గరుడులు మున్నగు వారిచే పొగడబడు వాడ!"

ఇవ్విధంబునం బ్రవర్తిల్లిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తి లీలావిలాసంబు లనంతంబులు గలవు;
మనోవాక్యాయకర్మంబుల హరిపూజనంబు సేయక, విపరీత గతులం దిరుగుచుండు జడుల
కెవ్విధం బగు గతిగలుగు?" ననిన నప్పు డప్పుడమితేఁ డప్పరమపురుషం జూచి "యట్టి జడులు
ముక్తి నొందు నుపాయం బెట్టు లంతయు నెఱింగింపు" డనినఁ జమసుం డిట్లనియె

టీకా:

ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధముగ; బ్రవర్తిల్లిన = విలసిల్లినట్టి; శ్రీమత్ = శ్రీమంతుడైన;
నారాయణమూర్తి = హరి యొక్క; లీలా = లీలల; విలాసంబు = విలాసములు; అనంతంబులు =
అనేకములు; కలవు = ఉన్నాయి; మనః = మనసుతో; వాక్కు = నోటితో; కర్మంబులన్ = పనులతో;
హరి = విష్ణు; పూజనంబు = భక్తిని; చేయక = చేయకుండు; విపరీత = ఇతరమైన; గతులన్ =
విధములుగ; తిరుగుచుండు = మెలగెడి; జడులు = మూఢుల; కిన్ = కు; ఏ = ఏ; విధంబు = విధము;
అగు = ఐన; గతి = సుస్థితి; కలుగున్ = కలుగుతుండా, కలుగదు; అనినన్ = అని పలికిన; ఆ = ఆ;
పుడమితేడు = భూనాథుడు, రాజు; ఆ = ఆ ప్రసిద్ధుడైన; పరమ = పావనమైన; పురుషున్ =
పురుషుని; చూచి = చూసి; అట్టి = అటువంటి; జడులు = మూఢులు; ముక్తిన్ = మోక్షమును; ఒందు
= పొందెడి; ఉపాయంబు = ఉపాయము; ఎట్టులు = ఎలాగ; అంతయున్ = ఇది సమస్తము;
ఎఱిగింపుడు = తెలుపండి; అనినన్ = అనగా; చమసుండు = చమసుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ;
అనియె = పలికెను;

భావము:

ఇలా హరిస్తుతి చేసి ఇలా అన్నాడు. "ఈ విధంగా బ్రవర్తిల్లిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తి
లీలావిలాసములు లెక్కపెట్టలేనన్ని ఉన్నాయి. మనోవాక్యాయకర్మలా హరిపూజ చేయకుండా
విపరీత మార్గాలలో తిరుగుతూ ఉండే మూఢులకు ఏవిధంగానూ సద్గతి కలుగదు." అని
మహాముని అనగా ఆ మహారాజు ఆ పరమపురుషులతో "అటువంటి మూఢులు ముక్తిపొందే
ఉపాయం తెలియ జెప్పండి." అని అడిగాడు. వారిలో చమసు డనే మునిముఖ్యుడు విదేహుడితో
ఇలా అన్నాడు.

"హరిముఖ బాహూరు వరపదాబ్జములందు-

వరుసఁ జతుర్వర్ణ వర్గసమితి

జనియించె; నందులో సతులును శూద్రులు-

హరిఁ దలంతురు; కలిహాయనముల

వేదశాస్త్ర పురాణ విఖ్యాతులై కర్మ-

కర్తలై విప్రులు గర్వ మెసఁగి

హరిభక్తపరులను హాస్యంబు సేయుచు -

నిరయంబు నొందుట నిజము గాదె?

11-74.1-తే.

మృదుల పక్వాన్న భోజనములను మాని

జీవహింసకుఁ జనువానిఁ జెందు నఘము;

హరి నుతింపక స్త్రీలోలుఁ డైనవాడు

నరకవాసుండు నగుచుండు ననవరతము.

టీకా:

హరి = విష్ణుమూర్తి యొక్క; ముఖ = ముఖము; బాహూ = చేతులు; ఊరు = తొడలు; వర = శ్రేష్ఠమైన;
పద = పాదములు అనెడి; అబ్జములు = పద్మముల; అందున్ = అందు; వరుసన్ = క్రమముగా;
చతుర్వర్ణ = అన్నిజాతులమానవుల {చతుర్వర్ణములు - 1బ్రాహ్మణ 2క్షత్రియ 3వైశ్య 4శూద్ర వర్ణములు
నాలుగు}; వర్గ = వర్ణముల; సమితి = సమూహములు; జనియించెన్ = పుట్టెను; అందు = వారి; లోన్
= లో; సతులును = స్త్రీలు; శూద్రులు = శూద్రులు; హరిన్ = హరిని; తలతురు = సేవించెదరు; కలి =
కలియుగపు; హాయనములున్ = సంవత్సరములలో; వేద = వేదములు; శాస్త్ర = శాస్త్రములు;
పురాణా = పురాణములందు; విఖ్యాతులు = ప్రసిద్ధులు; ఐ = అయ్యి; కర్మ = కర్మలను; కర్తలు =
చేయువారు; ఐ = అయ్యి; విప్రులు = బ్రాహ్మణులు; గర్వము = అహంకారము; ఎసగి = మితిమీరి;
హరి = విష్ణు; భక్తి = భక్తి యందు; పరులను = ఆసక్తి కలవారిని; హాస్యంబు = పరిహాసము; చేయుచు
= చేస్తూ; నిరయంబున్ = నరకమును; ఒందుట = పొందుట; నిజము = తథ్యము; కాదే = కదా.
మృదుల = మృదువైన; పక్వ = చక్కగా ఉడికిన; అన్న = అన్నపు; భోజనములను = భోజనములను;

మాని = విడిచి; జీవ = ప్రాణులను; హింస = చంపుట; కున్ = కు; చను = పోయెడి; వానిన్ = వాడిని; చెందున్ = చెందుతుంది; అఘము = పాపము; హరి = విష్ణుమూర్తిని; నుతింపక = స్తుతించకుండగ; స్త్రీ = యువతుల ఎడ; లోలుడు = లాలస కలవాడు; ఐన = అయినట్టి; వాడు = అతడ; నరక = నరకలోకమున; వాసుండు = వసించెడి వాడు; అగుచునుండున్ = జెతుంటాడు.

భావము:

విష్ణుమూర్తి ముఖం బాహువులు తొడలు పాదములు వీటి యందు వరుసగా వర్ణములు నాలుగు పుట్టాయి. అందులో స్త్రీలు శూద్రులు హరిని తలుస్తారు. కలికాలంలో విప్రులు వేద శాస్త్ర పురాణాలందు ప్రసిద్ధులై, కర్మలుచేస్తూ గర్వంతో హరిభక్తులను అపహాస్యం చేస్తారు. వారు నరకానికి పోవటం ఖాయం. స్వచ్ఛమైన పక్వాన్నం భుజించుట మాని మాంసాహారులై జీవహింసకు పాల్పడేవాడికి పాపం తగులుతుంది. శ్రీహరిని నుతింపక స్త్రీలోలు డైనవాడికి ఎప్పుడూ నరకమే నివాసం.

11-75-వ.

అట్లు గావున గృహ క్షేత్ర పుత్ర కళత్ర ధనధాన్యాదులందు మోహితుండయి 'ముక్తిమార్గంబు లప్రత్యక్షంబు'లని నిందించువాఁడును, హరి భక్తివిరహితుండును, దుర్గతిం గూలుదు" రని మునివరుం డానతిచ్చిన విదేహుం డిట్లనియె.

టీకా:

అట్లుగావున = అందుచేత; గృహ = ఇళ్ళు; క్షేత్ర = పొలాలు; పుత్ర = కొడుకులు; కళత్ర = భార్య; ధన = సంపదలు; ధాన్య = ధాన్యము; ఆదుల = మున్నగువాటి; అందు = ఎడల; మోహితుండు = వ్యామోహము కలవాడు; అయి = ఐ; ముక్తిమార్గంబులు = మోక్షపదములు; అప్రత్యక్షంబులు = కంటికికనబడనివి; అని = అని; హరి = విష్ణు; భక్తి = భక్తి యందు; విరహితుండును = లేనివాడు; దుర్గతిన్ = నరకములో; కూలుదురు = పడిపోవుదురు; అని = అని; ముని = మునులలో; వరుండు = ఉత్తముడు; ఆనతిచ్చినన్ = చెప్పగా; విదేహుండు = విదేహుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అందుచేత, ఇండ్లు పొలాలు, సంతానం, భార్య, ధనం, ధాన్యం మున్నగు వాటిమీద వ్యామోహంతో మోక్షం కంటికి కనపడేదికాదు. కనుక లేదని నిందించే వారు; హరిభక్తి లేనివారు దుర్గతిలో కూలిపోతారు." అని మునిశ్రేష్టుడు అనగా విదేహుడు ఇలా అడిగాడు.

11-76-ఆ.

"ఏ యుగంబునందు నే రీతి వర్తించు?

నెట్టి రూపువాడు? నెవిధమున

మును నుతింపబడెను మునిదేవగణముచే

విష్ణుఁ డవ్యయుండు విశ్వవిభుఁడు?

టీకా:

ఏ = ఏ ఏ; యుగంబునన్ = యుగములందు; ఏ = ఏ ఏ; రీతిన్ = ప్రకారముగా; వర్తించున్ = చరించును; నెట్టి = ఎలాంటి; రూపు = రూపములధరించిన; వాడు = వాడు; ఏ = ఏ ఏ; విధమునన్ = విధముగ; మునున్ = పూర్వము; నుతింపబడెను = స్తుతించబడెను; ముని = మునుల; దేవ = దేవతల; గణము = సమూహముల; చేన్ = చేత; విష్ణుడు = హరి (విష్ణువు - విశ్వమునందు వ్యాపించి ఉండువాడు, హరి); అవ్యయుండు = హరి (అవ్యయుండు - తరుగుట లేనివాడు, విష్ణువు); విశ్వవిభుడు = హరి (విశ్వవిభుడు - సకలలోకాలకి ప్రభువు, విష్ణువు).

భావము:

"అవ్యయుడు, జగన్నాథుడు అయిన విష్ణుమూర్తి ఏ యుగంలో ఏ రీతిగా ఉన్నాడు? ఏ రూపం ధరించాడు? ఏ విధంగా మునులచేత, దేవతలచేత కీర్తించబడ్డాడు?"

11-77-వ.

అనిన విని యందుఁ గరభాజనుం డిట్లనియె; "ననేకావతారంబులు నానా రూపంబులును బహువిధ వర్ణంబులునుం గలిగి, రాక్షసులను సంహరించి, దుష్టజన నిగ్రహంబును శిష్టజన

పరిపాలనంబునుం జేయుచుఁ గృతయుగంబున శుక్లవర్ణుండై చతుర్బాహుండై జటావల్కల
కృష్ణాజినోత్తరీయ జపమాలికా దండ కమండలు ధరుండయి హరి
నిర్మలతపోధ్యానానుష్ఠానగరిష్ఠు లైన పురుష శ్రేష్ఠులచేత హంసుండు, సువర్ణుండు, వైకుంఠుండు,
ధర్ముం, డమలుండు, యోగేశ్వరుం, డీశ్వరుండు, పురుషుం, డవ్యక్తుండు, పరమాత్ముం డను
దివ్యనామంబులం బ్రసిద్ధి వహించి గణుతింపంబడుఁ; ద్రేతాయుగంబున రక్తవర్ణుం డయి
బాహుచతుష్క మేఖలాత్రయ విశిష్టుం డయి హిరణ్యకేశుండును, వేదత్రయస్వరూపుండును, స్రుక్
స్రువాద్యుపలక్షణ శోభితుండునయి విష్ణు, యజ్ఞ, పృశ్నిగర్భ, సర్వదేవోరుక్తమ, వృషాకపి,
జయంతోరుగాయాఖ్యల బ్రహ్మవాదుల చేత నుతియింపంబడు; ద్వాపరంబున
శ్యామలదేహుండును, పీతాంబరధరుండును, బాహుద్వయోపశోభితుండును,
దివ్యాయుధధరుండును, శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలికా విరాజమానుండును,
మహారాజోపలక్షణుండు నై జనార్దన, వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ, నారాయణ, విశ్వరూప,
సర్వభూతాత్మ కాది నామంబుల వెలసి, మూర్ధాభిషిక్తులచేత సన్నతింపంబడు; కలియుగంబునఁ
గృష్ణవర్ణుండును గృష్ణనామకుండునునై భక్తసంరక్షణార్థంబు పుండరీకాక్షుండు యజ్ఞ
సంకీర్తనంబుల చేతం బ్రస్తుతింపబడు; హరి, రామ, నారాయణ, నృసింహ, కంసారి, నలినోదరాది
బహువిధ నామంబులచే బ్రహ్మవాదులైన మునీంద్రులు నుతియింపుదురు; మఱియును.

టీకా:

అనినన్ = అని అడుగగా; విని = విని; అందున్ = వారిలో; కరభాజనుండు = కరభాజనుడు; ఇట్లు =
ఈ విధముగ; అనియెన్ = పలికెను; అనేక = పెక్కు; అవతారంబులు = అవతారములు; నానా =
పలు; రూపాలును = స్వరూపాలు; బహు = చాలా; విధ = రకముల; వర్ణంబులునున్ = రంగులు;
కలిగి = ధరించి, ఉండి; రాక్షసులను = రాక్షసులను; సంహరించి = చంపి; దుష్ట = చెడ్డ; జన = వారిని;
నిగ్రహంబును = శిక్షించుట; శిష్ట = మంచి; జన = వారిని; పరిపాలనంబునున్ = రక్షణంబు;
చేయుచున్ = చేస్తు; కృతయుగంబునన్ = కృతయుగములో; శుక్ల = తెల్లని; వర్ణుండు = రంగు
కలవాడు; ఐ = అయ్యి; చతుర్ = నాలుగు (4); బాహుండు = చేతులు కలవాడు; ఐ = అయ్యి; జట =
జటలుకట్టిన శిరోజములు; వల్కల = నారచీరలు; కృష్ణాజిన = జింకచర్మము చేసిన; ఉత్తరీయము =
పైబట్ట; జపమాలిక = జపమాల; దండ = దండము {దండము - పైన చేతిని ఆన్చుకొని ఉంచుటకు
అనువుగా ఉండి జపమునకు అనుకూలమైన కట్టి; కమండలు = కమండలము {కమండలము -

జలమును సన్నని ధారగా పోయుటకు వీలై జల భక్షణ, యోగ క్రియాదులకు అనుకూలమైన
 తొండము ఉండు కలశము, జలపాత్ర; ధరుండు = ధరించినవాడు; అయి = ఐ; హరి = విష్ణువు
 {హరి - భక్తుల హృదయములను ఆకర్షించువాడు, విష్ణువు}; నిర్మల = పరిశుద్ధమైన; తపః = తపస్సు;
 ధ్యాన = ధ్యానము; అనుష్ఠాన = యోగాది అనుష్ఠానాలలో; గరిష్ఠులు = మిక్కిలి గొప్పవారు; ఐన =
 అయినట్టి; పురుష = మానవ; శ్రేష్ఠుల = ఉత్తముల; చేతన్ = చేత; హంసుండు = హంసుడు
 {హంసుడు - పరమాత్మ తానైనవాడు, విష్ణువు}; సువర్ణుండు = సువర్ణుడు; వైకుంఠుండు =
 వైకుంఠుడు {వైకుంఠుడు - చాక్షుస మన్వంతరంలో వికుంఠ అనే ఆమెకు జన్మించినవాడు,
 కుంఠనము (మొక్కపోవుట) లేని వాడు, విష్ణువు}; ధర్ముండు = ధర్ముడు {ధర్ముడు - ధర్మమే
 తానైనవాడు, విష్ణువు}; అమలుండు = అమలుడు {అమలుడు - పరిశుద్ధుడు, విష్ణువు};
 యోగీశ్వరుండు = యోగీశ్వరుడు {యోగీశ్వరుడు - యోగులకు ప్రభువైన వాడు, విష్ణువు};
 ఈశ్వరుండు = ఈశ్వరుడు {ఈశ్వరుడు - స్వభావము చేతనే ఈశత్వము కలవాడు, విష్ణువు};
 పురుషుండు = పురుషుడు {పురుషుడు - పురములకు కారణభూతమైన వాడు, విష్ణువు};
 అవ్యక్తుండు = అవ్యక్తుడు {అవ్యక్తుడు - వ్యక్తముకానివాడు, విష్ణువు}; పరమాత్ముండు =
 పరమాత్ముడు {పరమాత్ముడు - సర్వమునందు ఆత్మ యై ఉండి సర్వాత్మలు తానైన వాడు, విష్ణువు};
 అను = అనెడి; దివ్య = మహిమాన్వితమైన; నామంబులన్ = పేర్లతో; ప్రసిద్ధి = ప్రసిద్ధి; వహించి =
 చెంది; గణుతింపబడున్ = స్తుతింపబడును; త్రేతాయుగంబునన్ = త్రేతాయుగమునందు; రక్త =
 ఎఱ్ఱని; వర్ణుండు = రంగు కలవాడు; అయి = ఐ; బాహు = చేతులు; చతుష్క = నాలుగు (4);
 మేఖలాత్రయ = ముప్పేటల మొలతాళ్ళతో; విశిష్టుండు = మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనవాడు; అయి = ఐ; హిరణ్య
 = బంగారురంగు; కేశుండును = శిరోజములు కలవాడు; వేద = వేదములు; త్రయ = మూటి (3);
 స్వరూపుండును = ఆకృతి ధరించినవాడు; స్రుక్కు = స్రుక్కు; స్రువ = స్రువము; ఆది = మున్నగు;
 ఉపలక్షణ = ఉపలక్షణములతో; శోభితుండు = విలసిల్లువాడు; అయి = ఐ; విష్ణు = విష్ణువు {విష్ణువు
 - విశ్వమునందు వ్యాపించి ఉండువాడు, హరి}; యజ్ఞ = యజ్ఞుడు {యజ్ఞుడు - యజ్ఞకర్మ యజ్ఞకర్త
 యజ్ఞభోక్త తానైన వాడు, విష్ణువు}; పృశ్నిగర్భ = పృశ్నిగర్భుడు {పృశ్నిగర్భ - పృశ్ని (కిరణములకు)
 గర్భ (జన్మస్థానమైనవాడు) (మిక్కిలిగ ప్రకాశించువాడు), పృశ్ని (అదితి పూర్వజన్మ నామము)
 గర్భముననున్న వాడు, విష్ణువు}; సర్వదేవ = సర్వదేవుడు {సర్వదేవుడు - సమస్తమును (దివయింతి
 ఇతి దేవః) ప్రకాశింపజేయువాడు, విష్ణువు}; ఉరుక్రమ = ఉరుక్రముడు {ఉరుక్రముడు - పెద్ద
 అడుగులిడిన వాడు, వామనావతారుడు, విష్ణువు}; వృషాకపి = వృషాకపి {వృషాకపి - విష్ణువు, వ్యు.

వృష+న+కంప+ఇన్, న లోపః, కృప్ర, ధర్మమునకు లోపము రానీయనివాడు, అధర్మముచే
 మునిగియున్న భూమిని వరహావతారమున ఉద్ధరించినవాడు, విష్ణుసహస్రనామములు శ్రీశంకర
 భాష్యం 101వ నామము; జయంత = జయంతుడు {జయంతుడు - జయించు శీలము కల వాడు,
 విష్ణువు}; ఉరుగాయ = ఉరుగాయుడు {ఉరుగాయుడు - ఉరు (పెద్ద) కాయుడు (దేహము కలవాడు),
 ఉరుగాయుడు అను మహావిజ్ఞానిగా అవతరించినవాడు, విష్ణువు}; ఆఖ్యలన్ = పేర్లతో;
 బ్రహ్మవాదుల = బ్రహ్మవాదుల; చేతన్ = చేత; నుతియింపంబడున్ = స్తోత్రములు చేయబడును;
 ద్వాపరంబునన్ = ద్వాపరయుగమున; శ్యామల = నీలవర్ణము కలిగిన; దేహుండును = శరీరము
 కలవాడు; పీత = పసుపువర్ణము కలిగిన; అంబర = వస్త్రములు; ధరుండును = కట్టుకొన్నవాడును;
 బాహు = చేతులు; ద్వయ = రెండు (2); ఉపశోభితుండును = తో ప్రకాశించువాడును; దివ్య =
 మహిమాన్వితమైన; ఆయుధ = ఆయుధములను; ధరుండును = ధరించినవాడు; శ్రీవత్స = శ్రీవత్స
 చిహ్నము; కౌస్తుభ = కౌస్తుభ మణి; వనమాలికా = ఆకులుపూలుగలమాలికతో;
 విరాజమానుండును = విలసిల్లువాడును; మహారాజ = మహారాజ యొక్క; ఉపలక్షణుండున్ =
 లక్షణములు కలవాడు; ఐ = అయ్య; జనార్దన = జనార్దనుడు {జనార్దనుడు - (సమస్త)జనులకును
 అర్దనుడు (గమ్యమైన వాడు), విష్ణువు}; వాసుదేవ = వాసుదేవుడు {వాసుదేవ - ఆత్మలందు
 వసించెడి దేవుడు, విష్ణువు}; సంకర్షణ = సంకర్షణుడు {సంకర్షణుడు- చతుర్వ్యాహములలోని
 (1వాసుదేవ 2ప్రద్యుమ్న 3అనిరుద్ధ 4సంకర్షణ) సంకర్షణమనబడెడి వ్యూహము}; ప్రద్యుమ్న =
 ప్రద్యుమ్నుడు {ప్రద్యుమ్నుడు - చతుర్వ్యాహములలోని ప్రద్యుమ్నుండు, అహంకారము
 సంజ్ఞగాకలవాడు, విష్ణువు}; అనిరుద్ధ = అనిరుద్ధుడు {అనిరుద్ధుడు - అడ్డుకొనరానివాడు,
 చతుర్వ్యాహములలోని అనిరుద్ధుడు (చిత్తమునకు సంకేతము), విష్ణువు}; నారాయణ =
 నారాయణుడు {నారాయణ - శ్లో. ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తాః ఆపోవై నరసూనవః, అయనంతస్యతా
 ప్రోక్తాః స్తేన నారాయణ స్మృత్యః. (విష్ణుపురాణము), నారాయణశబ్ద వాచ్యుడు, విష్ణువు}; విశ్వరూప =
 విశ్వరూపుడు {విశ్వరూపుడు - సమస్తమైన విశ్వము తన రూపమైన వాడు, విరాట్ పురుషుడు,
 విష్ణువు}; సర్వభూతాత్మక = సర్వభూతాత్మకుడు {సర్వభూతాత్మక - సమస్త జీవుల ఆత్మలందు నిండి
 ఉండువాడు, విష్ణువు}; ఆది = మున్నగు; నామంబులన్ = పేర్లతో; వెలసి = ప్రసిద్ధుడై; మూర్ధాభిషిక్తుల
 = చక్రవర్తులచేత; చేతన్ = చేత; సన్నతింపంబడున్ = స్తుతింపబడును; కలియుగంబునన్ =
 కలియుగములో; కృష్ణ = నల్లని; వర్ణుండు = రంగు కలవాడు; కృష్ణ = కృష్ణుడు అను; నామకుండును
 = పేరు కలవాడు; ఐ = అయ్య; భక్త = భక్తులను; రక్షణ = కాపాడుట; అర్థంబు = కోసము;

పుండరీకాక్షుండు = కృష్ణుడు (పుండరీకాక్షుడు - పుండరీకములు (పద్మములు) వంటి అక్షుడు (కన్నులు కలవాడు), విష్ణువు); యజ్ఞ = యజ్ఞములచేత; సంకీర్తనంబుల = సంకీర్తనల; చేతన్ = చేత; ప్రస్తుతింపబడున్ = స్తోత్రములు చేయబడును; హరి = హరి (హరి - భక్తులను ఆకర్షించువాడు, విష్ణువు); రామ = రామ; నారాయణ = నారాయణ; నృసింహ = నృసింహ; కంసారి = కంసారి (కంసారి - కంసుని శత్రువు, కృష్ణుడు); నలినోదర = నలినోదర (నలినోదరుడు - నలినము (పద్మము) ఉదరమున కలవాడు, విష్ణువు); ఆది = మొదలైన; బహు = అనేక; విధ = రకముల; నామంబులు = పేర్లు; చేన్ = చేత; బ్రహ్మవాదులు = బ్రహ్మవాదులు; ఐన = అయినట్టి; ముని = మునులలో; ఇంద్రులు = ఉత్తములు; నుతియింపుదురు = స్తోత్రములు చేయబడును; మఱియును = ఇంకను.

భావము:

అని అడుగగా విని వారిలో కరభాజనుడనే ఋషి విదేహరాజుతో ఇలా అన్నాడు. ఎన్నో అవతారాలు; ఎన్నెన్నో రూపాలు; అనేక రకాల వర్ణాలు ధరించి రాక్షసులను సంహరించి; దుష్టశిక్షణం శిష్టరక్షణం కావించే శ్రీ మహావిష్ణువు... కృతయుగంలో తెల్లని రంగుతో నాలుగుచేతులు కలిగి ఉంటాడు; జడలు నారచీరలు జింకచర్మం జపమాలిక దండం కమండలము దాల్చి నిర్మలమైన తపస్సు ధ్యానము అనుష్ఠానము గల మునిశ్రేష్ఠులచేత హంసుడు, సుపర్ణుడు, వైకుంఠుడు, ధర్ముడు, అమలుడు, యోగీశ్వరుడు, ఈశ్వరుడు, పురుషుడు, అవ్యక్తుడు, పరమాత్ముడు అనే దివ్య నామాలతో ప్రశంసింపబడుతూ ప్రసిద్ధి చెందుతాడు.

త్రేతాయుగంలో ఎఱ్ఱనిరంగుతో, నాలుగుచేతులు బంగరురంగు జుట్టు కలిగి, మూడు పేటల మేఖలలు ధరించి, మూడువేదాల ఆకృతి ధరించి, స్రుక్కు స్రువము మొదలైన ఉపలక్షణాలతో శోభిల్లుతూ; విష్ణువు, యజ్ఞుడు, పృథ్వీగర్భుడు, సర్వదేవుడు, ఉరుక్రముడు, వృషాకపి, జయంతుడు, ఉరుగాయుడు అనే పేర్లతో బ్రహ్మవాదులచేత నుతింపబడతాడు.

ద్వాపరయుగంలో నీలవర్ణంతో, పసుపుపచ్చని బట్టలు కట్టుకుని, రెండు చేతులతో, దివ్యమైన ఆయుధాలు పట్టుకుని, శ్రీవత్సం కౌస్తుభం వనమాలికల ప్రకాశిస్తూ; మహారాజ లక్షణాలు కలిగి జనార్ధనుడు, వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు, నారాయణుడు, విశ్వరూపుడు, సర్వభూతాత్మకుడు మున్నగు పేర్లతో వెలసి చక్రవర్తులచేత సన్నుతించబడతాడు.

కలియుగంలో నల్లనిరంగుతో కృష్ణుడు అనుపేరు కలిగి, భక్తులను రక్షించడానికి పుండరీకాక్షుడు
యజ్ఞములందు కీర్తించబడతాడు. అప్పుడు ఆయనను హరి, రాముడు, నారాయణుడు,
నృసింహుడు, కంసారి, నళినోదరుడు మున్నగు పేర్లతో బ్రహ్మవాదులైన మునీంద్రులు
స్తుతిస్తూంటారు.

11-78-తే.

ద్రవిడ దేశంబునందులఁ దామ్రపర్ణి
సహ్యాజా కృతమాలాది సకలనదుల
కైవఁ డేనిని భక్తితో నేఁగి యచటఁ
బొదలి తర్పణ మొగిఁ జేయఁ బుణ్య మొదవు.

టీకా:

ద్రవిడ = ద్రావిడ; దేశంబున్ = దేశము; అందులన్ = లో; తామ్రపర్ణి = తామ్రపర్ణి; సహ్యాజ = కావేరి;
కృతమాలా = కృతమాల; ఆది = మున్నగు; సకల = అన్ని; నదుల = నదుల; కిన్ = కు; ఎవ్వడు =
ఎవరు; ఏనిని = అయినను; భక్తి = భక్తి; తోన్ = తోటి; ఏగి = వెళ్ళి; అచటన్ = అక్కడ; పొదిలి =
అతిశయించి; తర్పణమున్ = తర్పణములను; ఒగిన్ = చక్కగా; చేయన్ = చేసినచో; పుణ్యము =
పుణ్యము; ఒదవు = కలుగును.

భావము:

ద్రావిడదేశంలో తామ్రపర్ణి, కావేరి, కృతమాల మొదలైన నదులలో భక్తితో స్నానంచేసి తర్పణంచేస్తే
మానవులకు పుణ్యం కలుగుతుంది.

11-79-వ.

ఇవ్విధంబునఁ బ్రశంసింపఁదగిన కావేర్యాది మహానదీపావనజల స్నాన పాన దానంబులను,
విష్ణుధ్యానకథాసుధార సానుభవంబుల నిరూఢులగు భాగవతోత్తములు గలిగిరేనిం జెడని

పదంబునుం బొందుదు" రని ఋషభకుమారులు భగవత్ప్రతిబింబంబు లయిన
 పరమపురుషులుం బోలె విదేహజనపాలునకు నిశ్చేయః పదప్రాప్తికరంబు లైన భగవద్భక్తి
 ధర్మంబు లుపదేశించి యంతర్ధానంబు నొందిరి; మిథిలేశ్వరుండును జ్ఞానయోగం బంగీకరించి
 నిర్వాణపదంబు నొందె; నీ యుపాఖ్యానంబు వ్రాసినఁ బఠించిన వినిన నాయురారోగ్యైశ్వర్యములు
 గలిగి పుత్ర పౌత్ర వంతులై సకల కలికల్మష రహితులై విష్ణులోక నివాసు లగుదు" రని నారదుండు
 వసుదేవునకుం జెప్పి మఱియును.

టీకా:

ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధముగ; ప్రశంసించదగిన = పొగడ తగిన; కావేరి = కావేరి; ఆది =
 మున్నగు; మహా = గొప్ప; నదీ = నదుల; పావన = పవిత్రమైన; జల = నీటిలో; స్నాన = స్నానము
 చేయుట; పాన = తాగుట; దానంబులను = దానాలు చేయుటలను; విష్ణు = హరి; ధ్యాన =
 ధ్యానముచేయుట; కథా = వృత్తాంతములు అను; సుధారస = అమృతమును; అనుభవంబులన్ =
 ఆస్వాదించుటలను; నిరూఢులు = నిష్ఠాతులు; అగు = ఐ; భాగవత = భాగవతులలో; ఉత్తములు =
 ఉత్తములు; కలిగిరి = పొందినట్లు; ఏనిన్ = అయినచో; చెడనిపదంబునున్ = పరమపదమును;
 పొందుదురు = పొందెదరు; అని = అని; ఋషభ = ఋషభుని; కుమారులు = పుత్రులు; భగవత్ =
 భగవంతుని; ప్రతిబింబంబులు = ప్రతిబింబములు; అయిన = ఐన; పరమపురుషులున్ =
 పరమపురుషులు; పోలెన్ = వలె; విదేహ = విదేహుడు అను; జనపాలున్ = రాజు; కున్ = కి;
 నిశ్చేయః = మోక్ష; పద = పదమును; ప్రాప్తి = పొందుట; కరంబులు = కలిగించునవి; ఐన = అయిన;
 భగవద్భక్తి = భగవద్భక్తి; ధర్మంబులున్ = ధర్మములను; ఉపదేశించి = తెలియజెప్పి;
 అంతర్ధానంబునొందిరి = మాయమైరి; మిథిల = మిథిలానగర; ఈశ్వరుండును = ప్రభువు;
 జ్ఞానయోగంబున్ = జ్ఞానయోగమును; అంగీకరించి = స్వీకరించి; నిర్వాణపదంబున్ =
 పరమపదమును; ఒందెన్ = పొందెను; ఈ = ఈ; ఉపాఖ్యానంబున్ = కథనమును; వ్రాసినన్ =
 రాసినా; పఠించిన = చదివినా; వినినన్ = విన్నా; ఆయుః = ఆయుష్షు; ఆరోగ్య = ఆరోగ్యము;
 ఐశ్వర్యములు = ఐశ్వర్యములు; కలిగి = పొంది; పుత్ర = కొడుకులు; పౌత్రవంతులు = మనుమలు
 కలవారు; ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; కలి = కలికాలప్రభావ; కల్మష = పాపములు; రహితులు =
 తొలగినవారు; ఐ = అయ్యి; విష్ణులోక = వైకుంఠమున; నివాసులు = వసించెడి వారు; అగుదురు =

జెతారు; అని = అని; నారదుండు = నారదుడు; వసుదేవున్ = వసుదేవుని; కున్ = కి; చెప్పి = చెప్పి;
మఱియును = ఇంకను.

భావము:

ఈవిధంగా ప్రశంసించదగిన కావేరి మున్నగు మహనదుల పావనజలాలలో స్నానం చేయటంలోను, దానాలు చేయటంలోను, విష్ణుధ్యానంలోను, హరికథామృత రసానుభవంలోను నిష్ణాతులైన భాగవతోత్తములు చెడని పరమపదాన్ని పొందుతారు" అని చెప్పారు. భగవంతుని ప్రతిబింబాలయిన పరమపురుషుల వంటి వారైన ఋషభకుమారులు, విదేహమహారాజుకి మోక్షపదంపొందే భగవద్భక్తి ధర్మాలను ఉపదేశించి అంతర్ధానమైపోయారు. మిథిలాపతి విదేహుడు జ్ఞానయోగాన్ని అంగీకరించి నిర్వాణపదాన్నిపొందాడు. ఈ విదేహ ఋషభ ఉపాఖ్యానాన్ని వ్రాసినా చదివినా విన్నా ఆయువు ఆరోగ్యము ఐశ్వర్యమూ కలిగి, పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి కలిగి సమస్తమైన కలికల్మషాలు నశించి విష్ణులోకంలో నివసిస్తారు." అని నారదుడు వసుదేవుడికి చెప్పి ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

11-80-సీ.

కమలాక్షపదభక్తి కథనముల్ వసుదేవ!-

విని యఘంబులఁ బాసి వెలసి తీవు

భువనప్రసిద్ధిగాఁ బొలుపొందు సత్కీర్తి-

కైవల్యలక్ష్మీయుఁ గలుగు మీఁద

నారాయణుండు నీ నందనుం డను మోహ-

మెడలించి విష్ణుగాఁనెఱిగి కొలువు

మతఁడు నీ తనయుడై యవతరించుటఁజేసి-

సిద్ధించె దేహసంశుద్ధి నీకు

11-80.1-తే.

సరససల్లాప సౌహార్ద సౌష్ఠవమునఁ

బావనంబైతి; శిశుపాల, పౌండ్ర, నరక,

ముర, జరాసంధ, యవనులు, ముదముతోడ

వాసుదేవునిఁ జెందిరి వైరు లయ్యి.

టీకా:

కమలాక్ష = హరి; పద = పాదములందలి; భక్తిన్ = భక్తి వివరించు; కథనముల్ = వృత్తాంతములు;
వసుదేవ = వసుదేవుడా; విని = ఆలకించి; అఘంబులన్ = పాపములను; పాసి = తొలగి; వెలసితివి
= విలసిల్లితివి; ఈవు = నీవు; భువన = లోకమంతటను; ప్రసిద్ధి = ప్రఖ్యాతి; కాన్ = కలుగునట్లు;
పొలుపొందు = ఒప్పారు; సత్ = గొప్ప; కీర్తిన్ = యశస్సు; కైవల్య = కైవల్యము చెందుట అను;
లక్ష్మీయున్ = సంపద; కలుగున్ = సిద్ధించును; మీదన్ = భవిష్యత్తులో; నారాయణుండు = కృష్ణుడు;
నీ = నీ యొక్క; నందనుండు = కుమారుడు; అను = అనెడి; మోహమున్ = మోహమును; ఎడలించి
= తొలగించి; విష్ణున్ = విష్ణుమూర్తి; కాన్ = ఐనట్లు; ఎఱిగి = తెలిసికొని; కొలువుము = సేవించుము;
అతడు = అతను; నీ = నీ యొక్క; తనయుడు = కుమారుడు; ఐ = అయ్యి; అవతరించుటన్ =
పుట్టుట; చేసి = వలన; సిద్ధించెన్ = కలిగెను; దేహ = శరీరమునకు; సంశుద్ధి = పరిశుద్ధి; నీ = నీ; కున్
= కు.

సరస = సరసమైన; సల్లాప = సంభాషణలు; సౌహార్ద = సుహృద్భావ; సౌష్ఠవమునన్ =
చక్కదనముచేత; పావనంబు = పవిత్రము; ఐతి = అయినావు; శిశుపాల = శిశుపాలుడు; పౌండ్ర =
పౌండ్రకుడు; నరక = నరకాసురుడు; ముర = మురాసురుడు; జరాసంధ = జరాసంధుడు;
యవనులు = కాలయవనుడులు; ముదము = హర్షము; తోడన్ = తోటి; వాసుదేవునిన్ =
విష్ణునియందైక్యమగుట; చెందిరి = పొందిరి; వైరులు = శత్రుభావము కలవారు; అయ్యున్ =
అయినప్పటికి.

భావము:

“వసుదేవా! కమలలోచనుని కథలు విన్నావు కనుక, నీ పాపాలు తొలగిపోయాయి. లోకంలో నీ
యశస్సు ప్రఖ్యాత మౌతుంది. అనంతరం నీకు కైవల్యం సిద్ధిస్తుంది. శ్రీకృష్ణుడు నీ కుమారుడనే
మోహాన్ని విడిచిపెట్టి విష్ణువుగా తెలిసి సేవించు. అతడు నీ కొడుకై అవతరించటం వలన నీవు
పరిశుద్ధుడవు అయ్యావు. అతనితో సరససల్లాపాలు జరుపుతూ చక్కని అనురాగం
పెంచుకోవటంవలన నీవు పవిత్రుడవు అయ్యావు. శిశుపాలుడు, పౌండ్రకుడు, నరకుడు,

మురాసురుడు, జరాసంధుడు, కాలయవనుడు వాసుదేవునితో వైరం పెట్టుకుని కూడ ముక్తిని పొందారు.

11-81-క.

దుష్టజన నిగ్రహంబును

శిష్టప్రతిపాలనంబు సేయన్ హరి డా

సృష్టి నవతార మొందెను

స్త్రష్టముఖానేక దివిజసంఘము పొగడన్.

టీకా:

దుష్టజన = చెడ్డవారి; నిగ్రహంబును = శిక్షించుట; శిష్ట = సజ్జనులను; ప్రతిపాలనంబు = రక్షించుట; చేయన్ = చేయుటకు; హరి = విష్ణువు; తాన్ = తాను; సృష్టిన్ = లోకమునందు; అవతారమున్ = పుట్టుట; ఒందెన్ = పొందెను; స్త్రష్ట = బ్రహ్మదేవుడు {స్త్రష్ట - సమస్తమును సృజించువాడు, బ్రహ్మ}; ముఖ = మొదలైన; దివిజ = దేవతల; సంఘము = సమూహము; పొగడన్ = స్తుతించగా.

భావము:

బ్రహ్మదేవుడు మొదలగు దేవతలు ప్రార్థించగా, దుష్టజనులను శిక్షించడానికి; శిష్టజనులను రక్షించడానికి; శ్రీహరి భూమిమీద అవతరించాడు.

11-82-వ.

అట్లుగావున లోకరక్షణార్థంబు గృష్ణుండవతారంబునొందె"నని హరి భక్తిపరంబు లగు నుపాఖ్యానంబులు నారదుం డుపన్యసించిన విని విస్మితచిత్తులై దేవకీవసుదేవులుగృష్ణుని పరమాత్మునిగా విచారించి"రని శుకుండు రాజనకుం జెప్పిన నతండు "మునీంద్రా! యదువుల నే ప్రకారంబున హరి హరియించె? సపరివారు లగు బ్రహ్మరుద్రేంద్రదిక్పాలకమునీంద్రులు ద్వారకానగర ప్రవేశం బెట్లు సేసిరి? యేమయ్యె? మఱియుఁ బరమేశ్వర కథామృతంబు వీనులలరం జవిగొనియు, నింకం దనివి సనదు; భక్తరక్షకుండగు హరి చారిత్రం బేరీతిఁ జాగె? దర్శాత్రి వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగింపు'మనిన శుకుం డిట్లనియె.

టీకా:

అట్లు = అలా; కావునన్ = అగుటచేత; లోక = జగత్తును; రక్షణ = కాపాడుట; అర్థంబున్ = కోసము;
కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; అవతారంబున్ = అవతరించుటను; ఒందెను = పొందెను; అని = అని; హరి =
విష్ణు; భక్తి = భక్తికి; పరంబులు = చెందినవి; అగున్ = ఐన; ఉపాఖ్యానంబులున్ = ఇతిహాసములను;
నారదుండు = నారదుడు; ఉపన్యసించినన్ = చెప్పగా; విని = ఆలకించి; విస్మిత = ఆశ్చర్యచకిత;
చిత్తులు = మానసులు; ఐ = అయ్యి; దేవకీ = దేవకీదేవి; వసుదేవులు = వసుదేవుడులు; కృష్ణుని =
కృష్ణుని; పరమాత్ముని = భగవంతుని; కాన్ = ఐనట్లు; విచారించిరి = భావించిరి; అని = అని;
శుకుండు = శుకుడు; రాజన్ = రాజు; కున్ = కు; చెప్పిన = తెలిపిన; అతండు = అతను; ముని =
మునులలో; ఇంద్ర = ఉత్తముడా; యదువులన్ = యాదవులను; ఏ = ఏ; ప్రకారంబునన్ = విధముగ;
హరి = కృష్ణుడు; హరియించెన్ = నశింపజేసెను; సపరివారులు = పరివారాలతోనున్నవారు; అగు =
ఐన; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; రుద్ర = శివుడు; ఇంద్ర = ఇంద్రుడు; దిక్పాలక = దిక్పాలకులు; ముని =
మునులలో; ఇంద్రులు = శ్రేష్ఠులు; ద్వారకానగర = ద్వారకానగరమును; ప్రవేశంబున్ =
ప్రవేశించుటను; ఎట్లు = ఎలా; చేసిరి = చేసారు; ఏమయ్యెన్ = తరవాతేమైంది; మఱియును =
ఇంకను; పరమేశ్వర = హరి; కథా = వృత్తాంతములు అను; అమృతంబున్ = అమృతమును; వీనులు
= చెవులు; అలరన్ = తృప్తిచెందునట్లు; చవిగొనియున్ = ఆస్వాదించినను; ఇంకన్ = ఇంకా; తనివి =
తృప్తి; చనదు = చెందలేదు; భక్త = భక్తులను; రక్షకుండు = కాపాడువాడు; అగు = ఐన; హరి = శ్రీహరి;
చారిత్రంబు = చరిత్ర; ఏ = ఏ; రీతిన్ = విధముగ; సాగెన్ = కొనసాగింది; తర్వాతి = పిమ్మటజరిగిన;
వృత్తాంతంబున్ = వృత్తాంతము; అంతయున్ = ఎల్ల; ఎఱిగింపు = తెలుపుము; అనిన = అని
అడుగగా; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఈ విధంగా జగత్తును రక్షించటం కోసమే భగవంతుడు కృష్ణుడుగా అవతరించాడు."అని హరిభక్తి
పరాలైన ఉపాఖ్యానాలను నారదుడు చెప్పగా విని దేవకీ వసుదేవులు విస్మయం చెందారు.
శ్రీకృష్ణుని పరమాత్మగా భావించారు."అని శుకముని మహారాజు పరీక్షితుతో చెప్పగా అతడు
"మునీంద్రా! భూభారాన్ని తగ్గించటం కోసం ఏ విధంగా కృష్ణుడు యాదవులను
తుదముట్టించాడు? బ్రహ్మదేవుడు, రుద్రుడు, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతలు; ఋషిశ్వరులు తమ

పరివారాలతో ద్వారకానగరాన్ని ఎలా ప్రవేశించారు? అటు పిమ్మట ఏమయింది? వివరంగా చెప్పండి. విష్ణు కథామృతం చెవులారా ఎంత విన్నా, తృప్తికలగటం లేదు. భక్తరక్షకుడైన శ్రీహరిచరిత్ర ఏ రీతిగా కొనసాగింది? ఈ వృత్తాంతమంతా తెలియజెప్ప"మని అడుగగా శుకమహర్షి పరీక్షిన్మహారాజుతో ఇలా అన్నాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : వైకుంఠం మరలఁ గోరుట

11-83-క.

సుర గరుడ ఖచర విద్యా

ధర హర పరమేష్ఠి ముఖ సుధాశనులు మునుల్

సరసిజనయనునిఁ గనుఁగొన

నరుదెంచిరి ద్వారవతికి నతిమోదమునన్.

టీకా:

సుర = దేవతలు; గరుడ = గరుడులు; ఖచర = దేవయోనిజనితులు (ఖచరులు - ఖ (ఆకాశమున) చరులు (గమనముగలవావారు), దేవతలు); విద్యాధర = విద్యాధరులు; హర = పరమశివుడు; పరమేష్ఠి = బ్రహ్మదేవుడు (పరమేష్ఠి - శ్రేష్ఠమైన స్థానమగు సత్యలోకమున ఉండువాడు, బ్రహ్మ); ముఖ = మున్నగు; సుధాశనులు = దేవతలు; మునుల్ = మునులు; సరసిజనయనునిన్ = పద్మాక్షుని, కృష్ణుని; కనుగొన = చూచుటకు; అరుగుదెంచిరి = వచ్చిరి; ద్వారవతి = ద్వారకానగరమున; కిన్ = కు; అతి = మిక్కిలి; మోదమునన్ = సంతేషముతో.

భావము:

"ఓ రాజా! శ్రద్ధగా విను. సురలు, గరుడులు, విద్యాధరులు, రుద్రుడు, బ్రహ్మదేవుడు మొదలైన దేవతలు మునులు పద్మాక్షుడు శ్రీకృష్ణుని చూడడానికి మిక్కిలి సంతోషంగా ద్వారకా పట్టణానికి వచ్చారు.

11-84-క.

కని పరమేశుని యాదవ

వనశోభిత పారిజాతు వనరుహనేత్రున్

జనకామిత ఫలదాయకు

వినుతించిరి దివిజు లపుడు వేదోక్తములన్.

టీకా:

కని = చూసి; పరమేశ్వరుని = కృష్ణుని; యాదవ = యదు వంశము అను; వన = ఉద్యానవములో;
పారిజాతున్ = పారిజాతంలాంటివాని; వనరుహనేత్రున్ = పద్మాక్షుని, కృష్ణుని; జన = జనులు;
కామిత = కోరిన; ఫల = ఫలాలను; దాయకున్ = ఇచ్చువానిని; వినుతించిరి = స్తుతించారు; దివిజులు
= దేవతలు; అపుడు = ఆ సమయమునందు; వేద = వేదములలోని; ఉక్తములన్ = సూక్తులతో.

భావము:

అలా వచ్చి దర్శించుకుని, యాదవవంశం అనే ఉద్యానవనంలో ప్రకాశించే పారిజాతం
వంటివాడు, జనులు కోరిన ఫలాలను ఇచ్చేవాడు అయిన పద్మాక్షుని దేవతలు వేదసూక్తాలతో
వినుతించారు.

11-85-తే.

అఖిలలోకేశ! సర్వేశ! యభవ! నీవు

నుదయ మందుట భూభార ముడుపుకొఱకు

బంచవింశోత్తర శతాబ్దపరిమితంబు

నయ్యె విచ్చేయు వైకుంఠ హర్షమునకు.

టీకా:

అఖిలలోకేశ = శ్రీకృష్ణ {అఖిలలోకేశుడు - సర్వ జగతులకు ఈశుడు, విష్ణువు}; సర్వేశ = శ్రీకృష్ణ
{సర్వేశుడు - సర్వ నియామకుడు, విష్ణువు}; అభవ = శ్రీకృష్ణ {అభవుడు - పుట్టుక లేనివాడు,
విష్ణువు}; నీవునున్ = నీవు; ఉదయము = అవతారము; అందుట = పొందుట; భూభారమున్ =

భూమిభారమును; ఉడుపు = తగ్గించుట; కొఱకున్ = కోసము; పంచవింశోత్తరశతా =
 నూటఇరవైయైదు (125); అబ్ధ = సంవత్సరముల; పరిమితంబు = పాటి కాలము; అయ్యెన్ =
 అయినది; విచ్ఛేయు = రమ్ము; వైకుంఠహర్షమున్ = వైకుంఠనగరమున; కున్ = కు.

భావము:

“సర్వలోకాధినాథ! సర్వేశ్వర! పుట్టుక లేని వాడ! నీవు భూలోకంలో పుట్టడము, భూభారం
 తగ్గించటం కోసం కదా. నీవు జన్మించి ఇప్పటికి నూటఇరవైయైదు సంవత్సరములు గడిచాయి. ఇక
 చాలు వైకుంఠభవనానికి వేంచేయి.”

11-86-వ.

అనినఁ గమలభవ భవ ముఖ నిఖిల సురగణంబుల వచనంబు లియ్యకొని కృష్ణుండు వారితోడ
 “యాదవుల కన్యోన్య వైరానుబంధంబులు గల్పించి వారల హతంబు గావించి భూభారం బడంచి
 యిదె వచ్చెదం బొం” డని చెప్పి వీడ్కొలిపినఁ గమలాసనాదిబృందారకులు నిజస్థానంబులకుం
 జని రంత.

టీకా:

అనినన్ = అని పలికిన; కమలభవ = బ్రహ్మదేవుడు; భవ = శివుడు; ముఖ = మొదలగు; నిఖిల =
 సర్వ; సురగణంబుల - సుర = దేవతా; గణంబులన్ = సమూహముల; వచనంబులున్ =
 ప్రార్థనలకు; ఇయ్యకొని = అంగీకరించి; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; వారితోడ - వారి = వారి; తోడన్ =
 తోటి; యాదవుల్ = యాదవవీరుల; కిన్ = కు; అన్యోన్య = వారిలోవారికి; వైరానుబంధంబులు =
 శత్రుత్వభావనలు; కల్పించి = ఏర్పరచి; వారలన్ = వారిని; హతంబున్ = సంహరించుట; కావించి
 = చేసి; భూభారంబున్ = భూముభారమును; అడంచి = అణచి; యిదె - ఇదె = ఇదిగో, శీఘ్రమే;
 వచ్చెదన్ = వస్తాను; పొండు = వెళ్ళండి; అని = అని; చెప్పి = చెప్పి; వీడ్కొల్పినన్ = సెలవు ఈయగా;
 కమలాసన = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలగు; బృందారకులు = దేవతలు; నిజ = తమ; స్థానంబుల్
 = నివాసముల; కున్ = కు; చనిరి = వెళ్ళిరి; అంత = పిమ్మట.

భావము:

అంటూ బ్రహ్మదేవుడు, రుద్రుడు మొదలగు సమస్త దేవతలు శ్రీకృష్ణుడిని ప్రార్థించారు. వారి ప్రార్థన అంగీకరించిన హరి, వాళ్ళతో "యాదవులకు పరస్పరం శత్రుత్వాలు కల్పించి వారిని రూపుమాపి భూభారం తగ్గించి యిదే వస్తాను. మీరు వెళ్ళండి" అని చెప్పి వాళ్ళందరికీ వీడ్కోలు ఇచ్చాడు. ఆ బ్రహ్మదేవుడు మున్నగు దేవతలు తమతమ స్థానాలకు వెళ్ళారు. అటుపిమ్మట...

ఏకాదశ స్కంధము : ప్రభాసంకు బంపుట

11-87-సీ.

కాక ఘోకంబులు గ్రనకసౌధములలోఁ-

బ్రగలు వాపోయెడి బ్రహువిధముల

నశ్వవాలములందు ననల ముద్భవ మయ్యె-

నన్నంబు మొలిచె మహాద్భుతముగ

శుకశారికలు రాత్రి సొగసె విస్వరముల-

జంతువు వేటొక్క జంతువుఁ గనె

నొగిఁ బౌరగృహముల నుల్కలు నుదయించె-

బైరసెఁ గావిరి రవిబింబ మపుడు.

11-87.1-తే.

గాన నుత్పాతములు సాలఁ గానఁబడియె

నరయ నిందుండ వలవదు యదువులార!

తడయ కిప్పుడ ప్రభాసతీర్థమున కరుగుఁ

డనుచు శ్రీకృష్ణుఁ డెంతయు నానతిచ్చె.

టీకా:

కాక = కాకులు; ఘూకంబులు = గుడ్లగూబలు; కనక = బంగారు; సౌధంబుల = మేడల; లోన్ = లోపల; పగలు = పగటిపూట; వాపోయెడిన్ = ఏడుస్తున్నాయి; బహు = పెక్కు; విధములన్ = విధములుగా; అశ్వముల = గుఱ్ఱముల; వాలములు = తోకల; అందున్ = అందు; అనలము = మంటలు; ఉద్భవమయ్యెన్ = జనించినవి; నన్నంబున్ = చిగుర్లు; మొలిచె - మొలిచెన్ = పుట్టినవి; మహా = మిక్కిలి; అద్భుతముగన్ = ఆశ్చర్యకరముగ; శుక = చిలుకలు; శారికలు = గోరింకలు; రాత్రి = రాత్రివేళ; సొగసెన్ = అరుస్తున్నవి; విస్వరములన్ = వికృత స్వరాలతో; జంతువు = ఒక జంతువు; వేటొక్క = మరొక; జంతువున్ = జంతువును; కనెన్ = కంటున్నది; ఒగిన్ = క్రమముగ; పౌర = పౌరుల; గృహములన్ = నివాస గృహాలలో; ఉల్కలునున్ = మిణుగురులు; ఉదయించె = పట్టుచున్నవి; బెరసెన్ = కమ్ముకొనెను; కావిరి = చీకట్లు; రవి = సూర్య; బింబము = మండలము; అప్పుడు = అప్పుడు; కానన్ = చూచుటకు; ఉత్పాతములు = అపశకునములు.

చాలన్ = అనేకము; కానబడియె = కనబడినవి; అరయ = తరచిచూసినచో; ఇందున్ = ఇక్కడ; ఉండన్ = ఉండుట; వలవదు = వద్దు; యదవులారా = యాదవులు; తడయక = ఆలస్యము చేయకుండ; ఇప్పుడు = ఇప్పుడు; ప్రభాసతీర్థమున్ = ప్రభాసతీర్థమున; కున్ = కు; అరుగుడు = వెళ్ళండి; అనుచున్ = అని; శ్రీకృష్ణుడు = కృష్ణుడు; ఎంతయున్ = గట్టిగా; ఆనతిచ్చెన్ = చెప్పెను.

భావము:

శ్రీకృష్ణుడు యాదవులను ఇలా హెచ్చరించాడు. "ఓ యాదవులారా! కాకులూ గుడ్లగూబలూ బంగారు మేడలలో పగలు అనేక రకాలుగా ఏడుస్తున్నాయి. గుఱ్ఱపుతోకలకు మంటలు పుడుతున్నాయి. చిలుకలు గోరువంకలు రాత్రిపూట వికృతస్వరాలతో అరుస్తున్నాయి. ఒక జంతువు మరొక జాతి జంతువును కంటున్నది, పౌరుల నివాసగృహాలలో మిణుగురులు పుడుతున్నాయి. సూర్యబింబాన్ని కావిరి కమ్ముకుంటోంది. ఇలా చాల ఉత్పాతాలు కనిపిస్తున్నాయి. కనుక, మీరంతా ఇక్కడ ఉండద్దు. శీఘ్రమే ప్రభాసతీర్థానికి వెళ్ళండి." అని కృష్ణుడు చెప్పాడు.

నారాయణ వచనముల క

పారంబగు సమ్మదమున బలములతోడన్

దార సుత మిత్ర యుతులై

వారణ హయ సమితితోడ వడి నేఁగి రొగిన్.

టీకా:

నారాయణ = హరి; వచనముల్ = మాటల; కున్ = కు; అపారంబు = అనంతమైన; అగు = ఐన;
సమ్మదమునన్ = అంగీకారముతో; బలముల = సైన్యాల, చతురంగబలాల; తోడన్ = తోటి; దార =
భార్యలతో; సుత = బిడ్డలతో; మిత్ర = స్నేహితులతో; యుతులు = కూడినవారు; ఐ = అయ్యి; వారణ =
ఏనుగుల; హయ = గుఱ్ఱముల; సమితి = సమూహముల; తోడన్ = తీసుకొని; వడిన్ = వేగముగా;
ఏగిరి = వెళ్ళిరి; ఒగిన్ = చక్కగా.

భావము:

శ్రీకృష్ణుని మాటలు వినిన యాదవులు అందరూ మిక్కిలి సంతోషంతో భార్యా బిడ్డలతో, మిత్రులతో
కలసి ఏనుగులు గుఱ్ఱాలు సైన్యాలు తీసుకుని వెంటనే బయలుదేరి ప్రభాసతీర్థానికి వెళ్ళారు.

11-89-వ.

అంత.

టీకా:

అంత - అంతన్ = అప్పుడు.

భావము:

అప్పుడు

11-90-క.

జ్ఞానమున నుద్ధవుడు దన

మానసమున నెఱిగి శ్రీరమాధిప! హరి! యో

దీనజనకల్పభూజ! సు

ధీనాయక! మాకు నీవే దిక్కుని పొగడెన్.

టీకా:

జ్ఞానమున = తెలివితేటలతో; ఉద్ధవుడు = ఉద్ధవుడు; తన = అతని; మానసమునన్ = మనసులో;

శ్రీరమాధిప = కృష్ణా శ్రీరమాధిపుడు - లక్ష్మీవల్లభుడు, విష్ణువు; హరి = కృష్ణా; యో - ఓ = ఓ;

దీనజనకల్పభూజ - దీన = దీనులైన; జన = వారికి; కల్పభూజ = కల్పవృక్షమువంటివాడ;

సుధీనాయక - సుధీ = బుద్ధిశాలులకు; నాయక = శ్రేష్ఠుడా; మా = మా; కున్ = కు; నీవే = నీవు

మాత్రమే; దిక్కు = శరణము; అని = అని; పొగడెన్ = స్తుతించెను.

భావము:

ఉద్ధవుడు తనకు ఉన్న జ్ఞానంతో ఈ విషయం అంతా గ్రహించి, "లక్ష్మీవల్లభా! శ్రీహరీ! దీనల పాలిటి కల్పవృక్షమా! బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుడవు అయిన నీవే మాకు దిక్కు" అని స్తుతించాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : ఉద్ధవున కుపదేశం

11-91-వ.

ఇట్లు నుతియించి "దేవా! నీవు యదుక్షయంబు గావించి చనిన నేమే విధంబున నిర్వహింతుము?

నీ సహచరులమై జరిపిన మజ్జన భోజన శయ నాసనాది కృత్యంబులు మఱవవచ్చునే?" యని

యుద్ధవుం డాడిన వాసుదేవుం డిట్లనియె; "బ్రహ్మాదిదేవతా ప్రార్థనంబునం జేసి ధాత్రీ భారంబు

నివారించితి; నింక ద్వారకానగరంబు నేటికి సప్తమ దివసంబున సముద్రుండు

ముంపంగలవాడు; యదుక్షయంబునుం గాఁగల యది; యంతటం గలియుగంబునుం

బ్రాహ్మంబయ్యెడి, నందు మానవులు ధర్మవిరహితులు, నాచారహీనులు, నన్యాయపరులును,

నతిరోషులు, మందమతులు, నల్పతరాయువులు, బహురోగపీడితులు, నిష్ఫలారంభులు,

నాస్తికులునై యొండొరుల మెచ్చక యుందురు; గావున నీవు సుహృద్బాంధవస్నేహంబు వర్జించి,
 యింద్రియసౌఖ్యంబులం బొరయక క్షోణితలంబునం గల పుణ్య తీర్థంబుల నవగాహనంబు
 సేయుచు, మానస వాగక్షి శ్రోత్ర ప్రాణేంద్రియ గృహ్యామాణం బగు వస్తుజాతంబెల్ల నశ్వరంబుగా
 నెఱుంగుము; పురుషుండు నానార్థ కామంబుల నంగీకరించి నిజగుణదోషంబుల మోహితుండై
 యుండుం; గావున హస్తీపకుండు గంధనాగంబుల బంధించు చందంబున నింద్రియంబులను,
 మనోవికారంబులను నిగ్రహించి యీషణత్రయంబును వర్జించి, మోద ఖేదంబుల సముండవుగా
 వర్తించుచు, నీ జగంబంతయు నాత్మాధిష్ఠితంబుగా నెఱింగి, మాయాదు లాత్మతత్త్వాధీనంబులుగాఁ
 దెలియుచు, జ్ఞానవిజ్ఞానయుక్తుండవై యాత్మానుభవ సంతృప్తుండవై, విశ్వంబును నన్నుఁగా
 భావించి, వర్తింపవలయు" నని వాసుదేవుం డానతిచ్చిన నుద్ధవుండు భక్తి భయ వినయంబులం
 గరంబులు మొగిడ్చి "మహాత్మా! సన్న్వస్త లక్షణంబు దుష్కరంబు; పామరులగు వార
 లాచరింపలేరు; నీ మాయచేత భ్రాంతులైన సాంసారికులు భవాభిం గడచి యెట్లు ముక్తి
 వడయుదురు? భృత్యుండనైన నా మీఁది యనుగ్రహంబునం జేసి యానతిమ్ము; బ్రహ్మది దేవతా
 సముదయంబును, బాహ్యవస్తువుల భ్రాంతులై పర్యటనంబు సేయుదురు; నీ భక్తు లైన
 పరమభాగవతు లమ్మాయా నిరసనంబును సేయుదురు; గృహిణీ గృహస్థుల కైన, యతుల కైన
 నిత్యంబును నీ నామస్మరణంబు మోక్షసామ్రాజ్యపదంబు; గావునఁ బరమేశ్వరా! నీదు
 చరణంబుల శరణంబు నొందెద; గృపారసంబు నాపై నిగిడింపు" మని ప్రియసేవకుం డైన
 యుద్ధవుండు పలికిన నతనికిఁ గంసమర్దనుం డిట్లనియెఁ; "బురుషున కాత్మకు నాత్మయై గురువని
 యెఱుంగుము; కుపథంబులం జనక, సన్మార్గవర్తి వై పరమంబైన మన్నివాసంబునకుం జనుము;
 సర్వమూలశక్తిసంపన్నుండనైన నన్ను సాంఖ్యయోగపరులు నిరంతరభావంబులందుఁ
 బురుషభావంబు గావించి తలంచుచుందురు; మఱియు నేక ద్వి త్రి చతుష్పాద
 బహుపాదాపాదంబులు నై యుండు జీవజాలంబుల లోన ద్వి పాదంబులు గల మనుష్యులు
 మేలు; వారలలోన నిరంతరధ్యాన గరిష్ఠులైన యోగీంద్రులుత్తములు; వారలలో సందేహపరులచే
 నగ్రాహ్యుండగు నన్ను సత్త్వగుణగ్రాహ్యునిగా నెఱింగి నిజచేతఃపంకజంబు నందు జీవాత్మ
 పరమాత్మల నేకంబుగాఁ జేసి శంఖ చక్ర గదా ఖడ్గ శార్ఙ్గ కౌమోదకీ కౌస్తుభాభరణయుక్తుంగా
 నెఱుంగుచు నుండువారలు పరమయోగీంద్రు లనియు, బరమజ్ఞాను" లనియునుం జెప్పి
 మఱియు"నవధూత యదు సంవాదం" బను పురాతనేతిహాసంబు గలదుఁ సెప్పెద నాకర్ణింపుము.

టీకా:

ఇట్లు = ఈ విధముగ; నుతియించి = స్తుతించి; దేవా = భగవంతుడా; నీవు = నీవు; యదు =
యాదవుల; క్షయంబున్ = నాశనము; కావించి = చేసి; చనిన = వెళ్ళిపోయినచో; నేము = మేము; ఏ
= ఏ; విధంబునన్ = విధముగ; నిర్వహింతుము = మనగలము; నీ = నీ యొక్క; సహచరులము =
కూడతిరుగువారము; ఐ = అయ్యి; జరిపిన = ఆచరించిన; మజ్జన = స్నానములు; భోజన =
భోజనములు; శయన = పరుండుటలు; ఆసన = కూర్చుండుటలు; ఆది = మొదలైన; కృత్యంబులు =
పనులు; మఱవవచ్చునే = మరచిపోగలమా, లేము; అని = అని; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; ఆడిన =
పలికిన; వాసుదేవుండు = కృష్ణుడు {వాసుదేవుడు - వసుదేవుని పుత్రుడు, కృష్ణుడు}; ఇట్లు = ఈ
విధముగ; అనియె = పలికెను; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మున్నగు; దేవతా = దేవతల;
ప్రార్థనంబునన్ = అర్థించుటలు; చేసి = వలన; ధాత్రీ = భూమిమీది; భారంబున్ = భారమును;
నివారించితిన్ = తొలగించాను; ఇంక = ఇక; ద్వారకానగరంబు = ద్వారకానగరమును; నేటి =
ఇవాటి; కిన్ = కి; సప్తమ = ఏడవ; దివసంబునన్ = రోజున; సముద్రుండు = సముద్రుడు;
ముంపంగలవాడు = ముంచేయబోవుచున్నాడు; యదు = యాదవుల; క్షయంబునున్ = నాశనము;
కాగలయది = అవుతుంది; అంతటన్ = అప్పుడు; కలియుగంబునున్ = కలియుగము;
ప్రాప్తంబయ్యెడిని = మొదలగును; అందు = అప్పుడు; మానవులు = మనుష్యులు; ధర్మ = ధర్మమును;
విరహితులున్ = వదలినవారు; ఆచార = ఆచారములు {ఆచారములు - ఆచరించ వలెనను
నియమము కలవి}; హీనులు = లేనివారు; అన్యాయ = న్యాయవిరుద్ధముగ; పరులు = మెలగువారు;
అతి = మిక్కిలి; రోషులు = రోషము కలవారు; మందమతులు = మందబుద్ధి కలవారు; అల్పతర =
మిక్కిలి తక్కువ; ఆయువులు = ఆయుష్షు కలవారు; బహు = అనేకమైన; రోగ = జబ్బులచేత;
పీడితులు = బాధింపబడువారు; నిష్పల = ప్రయోజనశూన్యమైన; ఆరంభులు =
ప్రయత్నాలుచేయువారు; నాస్తికులున్ = నాస్తికులు; ఐ = అయ్యి; ఒండొరులన్ = ఇతరులను; మెచ్చక
= మెచ్చకొనలేకుండగ; ఉందురు = ఉంటారు; కావున = కనుక; నీవు = నీవు; సుహృత్ = స్నేహితుల;
బాంధవ = బంధువుల; స్నేహంబున్ = అనుబంధమును; వర్జించి = వదలిపెట్టి; ఇంద్రియ=
ఇంద్రియాలవలన; సౌఖ్యంబులన్ = సుఖాలలో; పొరయక = మునిగిపోక; క్షోణి = భూ; తలంబునన్
= మండలముమీద; కల = ఉన్న; పుణ్యతీర్థంబులన్ = పుణ్యతీర్థములను; అవగాహనంబు =
ఆకళించుకొనుట, స్నానాలు; చేయుచున్ = చేస్తు; మానస = మనసుచేత; వాక్ = నోరు; అక్షి =

కన్నులు; శ్రోత్ర = చెవులు; ఘ్రాణ = ముక్కు; ఇంద్రియ = ఇంద్రియాలవలన; గృహ్యమాణంబు =
 గ్రహింపబడినది; అగు = ఐన; వస్తు = వస్తువులు; జాతంబు = సమూహములు; ఎల్లనశ్వరంబు =
 సమస్తము నశించేదే; కాన్ = ఐనట్లు; ఎఱుంగుము = తెలిసికొనుము; పురుషుండు = మానవుడు;
 నానా = అనేక; అర్థ = రకాలైన; కామంబులన్ = కామములను; అంగీకరించి = స్వీకరించి; నిజ =
 తన; గుణ = గుణములతో; దోషంబులన్ = దోషాలతో; మోహితుండు = మోహమున పడినవాడు;
 ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉంటాడు; కావునన్ = కనుక; హస్తీపకుండు = మావటివాడు; గంధ =
 మదించిన; నాగంబులన్ = ఏనుగులను; బంధించు = కట్టివేయు; చందంబునన్ = విధముగ;
 ఇంద్రియంబులను = ఇంద్రియాలను; మనోవికారంబులన్ = మనోవికారములను; నిగ్రహించి =
 అణచివేసికొని; ఈషణత్రయంబును = ఈషణత్రయాలను {ఈషణత్రయము - 1దారేషణ 2ధనేషణ
 3పుత్రేషణ మూడు కోరికలు తగులములు}; వర్జించి = విడిచిపెట్టి; మోద = సుఖమునందు;
 ఖేదంబులన్ = దుఃఖమునందు; సముండవుగా = సమంగావర్తించువానిగా; వర్తించుచున్ =
 మెలగుచు; ఈ = ఈ; జగంబు = ప్రపంచము; అంతయున్ = సమస్తము; ఆత్మా = పరమాత్మని;
 అధిష్ఠితంబు = ఆశ్రయించి ఉండునది; కాన్ = అయినట్లు; ఎఱింగి = తెలిసికొని; మాయ = మాయ;
 ఆదులు = మున్నగునవి; ఆత్మా = ఆత్మకు; అధీనంబులు = వశమై ఉండునవి; కాన్ = అయినట్లు;
 తెలియుచున్ = తెలిసికొనుచు; జ్ఞాన = ఆత్మజ్ఞాన; విజ్ఞాన = విద్య; యుక్తుండవు = కలవాడవు; ఐ =
 అయ్యి; ఆత్మా = ఆత్మజ్ఞానము యొక్క; అనుభవ = అనుభవముచేత; సంతుష్టుండవు =
 సంతృప్తుండవు; ఐ = అయ్యి; విశ్వంబును = జగత్తును; నన్నున్ = నేను; కాన్ = అయినట్లు; భావించి
 = తలచి; వర్తింపవలయును = ప్రవర్తించుము; అని = అని; వాసుదేవుండు = కృష్ణుడు; ఆనతిచ్చినిన్
 = చెప్పగా; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; భక్తి = భక్తితో; భయ = భయముతో; వినయంబునన్ =
 వినయములతో; కరంబులు = చేతులు; మొగిడ్చి = జోడించి; మహాత్మా = మహాత్ముడా; సన్యస్త =
 సన్యాసజీవితము యొక్క; లక్షణంబు = విధానములు; దుష్కరంబు = ఆచరించుటకు కష్టమైనవి;
 పామరులు = అజ్ఞానులు; అగు = ఐన; వారలు = వారు; ఆచరింపలేరు = చేయలేరు; నీ = నీ యొక్క;
 మాయ = మాయ; చేత = వలన; భ్రాంతులు = విభ్రాంతిచెందినవారు; సాంసారికులు = గృహస్థులు;
 భవ = సంసారమను; అభిన్ = సముద్రమును; కడచి = తరించి; ఎట్లు = ఏ విధముగ; ముక్తి =
 ముక్తిని; పడయుదురు = పొందుతారు; భృత్యుండను = సేవించువాడను; ఐన = అయినట్టి; నా = నా;
 మీదన్ = పైన; అనుగ్రహంబునన్ = కృప; చేసి = వలన; ఆనతిమ్ము = చెప్పుము; బ్రహ్మ =
 బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలైన; దేవతా = దేవతల; సముదయంబును = సమూహములు కూడ;

బాహ్య = బాహ్యప్రపంచములోని; వస్తువులన్ = వస్తువులందు; భ్రాంతులు = భ్రాంతి చెందినవారు;
 ఐ = అయ్యి; పర్యటనంబు = తిరుగుచుండుట; చేయుదురు = చేస్తారు; నీ = నీ యొక్క; భక్తులు =
 భక్తులు; ఐన = అగు; పరమ = ఉత్కృష్టమైన; భాగవతులు = భాగవతులు; ఆ = ఆ; మాయా =
 మాయను; నిరసనంబున్ = తిరస్కరించుట; చేయుదురు = చేస్తారు; గృహిణీ = ఇల్లాండ్రకైన;
 గృహస్థుల = సంసారుల; కైనన్ = కి ఐనను; యతులు = మునుల; కైనన్ = కి ఐనను; నిత్యంబును =
 ఎప్పుడు; నీ = నీ యొక్క; నామ = నామమును; స్మరణంబు = ధ్యానము; మోక్ష = ముక్తిపదమనెడి;
 సామ్రాజ్యపదంబు = సామ్రాజ్యాధికారము; కావునన్ = కాబట్టి; పరమేశ్వర = భగవంతుడా; నీదు =
 నీ యొక్క; చరణంబులన్ = పాదములను; శరణంబున్ = శరణుపొందుటను; ఒందెదన్ =
 పొందుతాను; కృపారసంబున్ = దయారసాన్ని; నా = నా; పై = మీద; నిగుడింపుము = ప్రసరింపుము;
 అని = అని; ప్రియ = ఇష్ట; సేవకుండు = సేవకుడు; ఐన = అయిన; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; పలికినన్
 = అనగా; అతని = అతని; కిన్ = కి; కంసమర్దనుండు = కృష్ణుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె =
 చెప్పెను; పురుషున్ = మానవున; కున్ = కు; ఆత్మ = ఆత్మ; కున్ = కు; ఆత్మ = ఆత్మ; యె = మాత్రమే;
 గురువు = గురువు; అని = అని; ఎఱుంగుము = తెలిసికొనుము; కు = చెడు; పథంబులన్ =
 మార్గాలలో; చనక = పోకుండ; సత్ = మంచి; మార్గవర్తివి = మార్గమునవర్తించువాడవు; ఐ =
 అయ్యి; పరమంబు = పరమపదము; ఐన = అయినట్టి; మత్ = నా యొక్క; నివాసంబున్ =
 నివాసమున; కున్ = కు; చనుము = వెళ్ళు; సర్వ = సమస్తమునకు; మూల = కారణభూత; శక్తి = శక్తి;
 సంపన్నుండను = సమృద్ధిగా కలవాడను; ఐన = అయిన; నన్నున్ = నన్ను; సాంఖ్యయోగ =
 సాంఖ్యయోగమున; పరులు = లగ్నమైనవారు; నిరంతర = ఎడతెగని; భావంబులన్ =
 భావపరంపరల; అందున్ = లో; పురుష = పరమపురుషునిగా; భావంబున్ = తలచుట; కావించి =
 చేసి; తలంచుచుందురు = భావిస్తుంటారు; మఱియున్ = ఇంకను; ఏక = ఒంటి (1) {ఏకపాద -
 ఒంటికాలు కలవి, వృక్షాదులు}; ద్వి = రెండు (2) {ద్విపాద - రెండు కాళ్ళు కలవి, మానవాదులు}; త్రి =
 మూడు (3) {త్రిపాద - మూడుకాళ్ళు కలవి}; చతుః = నాలుగు (4) {చతుష్పాద - నాలుగు కాళ్ళు
 కలవి, జంతువులు పశువులు మున్నగునవి}; పాద = పాదములుకలిగిన; బహు = అనేక
 {బహుపాద - అనేకమైన కాళ్ళు కలవి, పురుగులు మున్నగునవి}; పాదా = పాదములుకలిగిన;
 అపాదంబులున్ = పాదములులేనివి {అపాద - పాదములు లేనివి, సర్పాదులు}; ఐ = అయ్యి;
 ఉండు = ఉండెడి; జీవ = ప్రాణి; జాలంబుల = సమూహముల; లోనన్ = అందు; ద్వి = రెండు (2);
 పాదంబులు = కాళ్ళు; కల = కలిగిన; మనుష్యులు = మానవులు; మేలు = ఉత్తమములు; వారల =

వారి; లోనన్ = లో; నిరంతర = ఎడతెగని; ధ్యాన = ధ్యానము చేయుటలో; గరిష్ఠులు = గొప్పవారు;
 ఐన = అయిన; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రులు = శ్రేష్ఠులు; ఉత్తములు = మేలు; వారల = వారి; లోన్
 = అందు; సందేహపరుల = సంశయగ్రస్తల; చేన్ = చేత; అగ్రాహ్యుండు = గ్రహింపబడనివాడు; అగు
 = ఐన; నన్నున్ = నన్ను; సత్త్వగుణ = సత్త్వగుణముచే; గ్రాహ్యుని = గ్రహింపబడువాని; కాన్ = ఐనట్లు;
 ఎటింగి = తెలిసి; నిజ = తన; చేతః = మనస్సు అనెడి; పంకజంబున్ = పద్మము; అందున్ = లో;
 జీవాత్మ = జీవునిలోనుండు ఆత్మ; పరమాత్మలన్ = సర్వాతీతపరమాత్మలను; ఏకంబు = ఒకటి; కాన్
 = అగునట్లు; చేసి = చేసి; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రము; గదా = గదా; ఖడ్గ = ఖడ్గము; శార్ఙ్గ =
 శార్ఙ్గము; కౌమోదకీ = కౌమోదకీ; కౌస్తుభా = కౌస్తుభ; ఆభరణ = అలంకారములు; యుక్తుండు =
 కలిగినవాడు; కాన్ = అయినట్లు; ఎఱుంగుచున్ = తెలిసికొని; ఉండు = ఉండెడి; వారలు = వారు;
 పరమ = ఉత్కృష్టమైన; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రులు = శ్రేష్ఠులు; అనియు = అని; పరమ =
 ఉత్కృష్టమైన; జ్ఞానులు = జ్ఞానవంతులు; అనియున్ = అని; చెప్పి = తెలియజెప్పి; మఱియున్ =
 ఇంకను; అవధూత = అవధూత (అవధూత - కేవల బ్రహ్మజ్ఞాన పరుడై వర్ణాశ్రమాదులను
 పరిహరించిన సన్యాసి); యదు = యదు; సంవాదంబు = సంవాదము; అను = అనెడి; పురాతన =
 పూర్వకాలానికి చెందిన; ఇతిహాసంబున్ = వృత్తాంతమును; కలదు = ఉన్నది; చెప్పెదన్ = చెప్పెదను;
 ఆకర్ణింపుము = వినుము.

భావము:

ఈ విధంగా స్తుతించి “ఓ దేవా! నీవు యాదవజాతిని నాశనంచేసి వెళ్ళిపోతే, మేము ఎలా మా
 జీవితాలు నిర్వహించగలము. నీకు సహచరులమై నీతో కలసి చేసిన స్నాన పాన భోజన శయన
 ఆసనాదులను ఎలా మరచిపోగలము.” అని ఉద్ధవుడు అన్నాడు. దానికి వాసుదేవుడు శ్రీకృష్ణుడు
 ఇలా అన్నాడు. “బ్రహ్మదేవుడు మొదలగు దేవతల ప్రార్థన ప్రకారం భూభారాన్ని తొలగించాను. ఇక
 ఈనాటి నుండి ఏడవ దినమున ద్వారక సముద్రంలో మునిగిపోతుంది. యాదవజాతి నాశనం
 అవుతుంది. అంతట కలియుగం ప్రవేశిస్తుంది.

అప్పుడు మానవులు ధర్మం ఆచారం లేనివారు అవుతారు. అంతేకాక మానవులు
 అన్యాయపరులు, అతిరోష స్వభావులు, బహురోగ పీడితులు, సంకల్పాలు ఫలించని వారు,
 నాస్తికులు అయి ఒకళ్ళనొకళ్ళు మెచ్చుకోకుండా ఉంటారు. కనుక, నీవు స్నేహితులు చుట్టాలు
 వంటి అనుబంధాలను వర్జించు. ఇంద్రియ సౌఖ్యాలలో మునిగిపోకు. భూతలం మీద

పుణ్యతీర్థాలలో స్నానాలు చెయ్యి. పంచేంద్రియాలచే గ్రహింపదగు వస్తువులు సర్వం నశించేవిగా తెలుసుకో.

పురుషుడు అనేకామైన సంపదలను సంపాదించి కామాలకు అవకాశమిచ్చి తన గుణదోషాలకు మోహితుడు అయి ఉంటాడు. కాబట్టి, మావటివాడు మదగజాన్ని కట్టివేసిన విధంగా, ఇంద్రియాలను మనోవికారాలను నిగ్రహించి భార్యాపుత్రులపైన ధనముపైన ఆసక్తి వదలుము. సుఖమునందు కష్టమునందు సమంగా వర్తించు. ఈ విశ్వం సమస్తం పరమాత్మచే అధిష్టించబడినదిగా గ్రహించు. మాయ ఆత్మకు వశమైనదిగా గుర్తించు. జ్ఞాన విజ్ఞానములు కలవాడవు అయి, అత్మానుభవంతో సంతృప్తిపొంది విశ్వాన్ని నన్నుగా భావించి ప్రవర్తించు." అని వాసుదేవుడు అనతిచ్చాడు.

ఉద్ధవుడు భయ భక్తి వినయాలతో చేతులు జోడించి ఇలా అన్నాడు. "మహానుభావ! సన్యాస జీవితం చాల కష్టమైంది. పామరులు ఆచరించ లేరు. నీ మాయ వలన భ్రాంతులు అయినవారు ఈ సంసార సముద్రాన్ని ఎలా తరించగలరు. ఎలా మోక్షాన్ని పొందగలరు. నేను మీ సేవకుడను కదా. నాకు దయచేసి సెలవియ్యండి. బ్రహ్మదేవుడు మొదలగు దేవతలు సహితం బాహ్య వస్తువులందు భ్రాంతులై తిరుగుతూ ఉంటారు. నీ భక్తులైన పరమ భాగవతులు మాత్రమే ఆ మాయను తప్పించుకో గలరు. ఇల్లాండ్రకైనా, గృహస్థులకైనా, యతులకైనా ఎప్పుడూ నీ నామస్మరణమే మోక్షసామ్రాజ్యాన్ని అందిస్తుంది. కాబట్టి, పరమేశ్వరా! నీ పాదాలను శరణు వేడుతున్నాను. నా మీద నీ దయారసాన్ని ప్రసరించు." అని ప్రియసేవకుడైన ఉద్ధవుడు అర్థించాడు. అప్పుడు అతనితో కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు.

మానవుని ఆత్మకు ఆత్మే గురువు అని తెలుసుకో. చెడుమార్గాలలో వెళ్లకుండా సన్మార్గంలో మెలగుతూ పరమమైన నా నివాసానికి చేరుకో. సమస్తానికి మూలమైన నన్ను సాంఖ్య యోగులు ఎప్పుడు పరమపురుష భావంతో భావిస్తూ ఉంటారు. అదీకాక ఒకటి రెండు మూడు నాలుగు అనేక కాళ్ళు కలవి; అసలు కాళ్ళులేనివి అయిన జీవజాలంలో రెండు కాళ్ళు కల మనుష్యులు ఉత్తములు; వాళ్ళలో నిరంతర ధ్యానగరిష్టులైన యోగీశ్వరులు ఉత్తములు; కాని వాళ్ళలో సంశయగ్రస్తులు నన్ను గ్రహించలేరు; నేను సత్త్వగుణగ్రాహ్యుడను. ఈ విషయం గ్రహించి తమ మనసులలో జీవాత్మ పరమాత్మలను ఒకటి చేసి. శంఖం చక్రం గద ఖడ్గం శార్ఙ్గం కౌమోదకి కౌస్తుభం మున్నగు ఆభరణాలు కల నన్ను తెలుసుకున్న వారు పరమయోగీంద్రులు,

పరమజ్ఞానులు." అని చెప్పి ఇంకా ఇలా చెప్పాడు. "అవధూత యదుసంవాదం అనే ప్రాచీన ఇతిహాసం ఒకటి ఉంది. చెప్తాను విను." అని శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవునికి ఇలా చెప్పసాగాడు.

ఏకాదశ స్కంధము : అవధూత సంభాషణ

11-92-ఉ.

పంకజనాభుఁ డుద్ధవునిఘైఁగల కూర్మిని జెప్పె నొప్ప నెం
దంకిలి లేక యన్నిదిశలందుఁ జరించుచు నిత్యతృప్తుడై
శంకరవేషధారి యొక సంయమి యా యదురాజుఁ జేర నే
వంకనునుండి వచ్చి తన వానికి నిట్లనె నర్థి నేర్పడన్.

టీకా:

పంకజనాభుడు = కృష్ణుడు {పంకజనాభుడు - పద్మము నాభియందు కలవాడు, విష్ణువు}; ఉద్ధవుని = ఉద్ధవుని; పైన్ = మీద; కల = ఉన్నట్టి; కూర్మిని = చెలిమిచేత; చెప్పెన్ = చెప్పను; ఒప్పన్ = చక్కగా; ఎందున్ = ఎక్కడ; అంకిలి = అడ్డు; లేక = లేకుండ; అన్ని = అన్ని; దిశలు = చోట్లకు; చరించుచున్ = తిరుగుతు; నిత్య = ఎల్లప్పుడు; తృప్తుడు = సంతృప్తిచెందినవాడు; ఐ = అయ్యి; శంకర = పరమశివుని; వేష = వేషమును; ధారి = ధరించినవాడు; ఒక = ఒకానొక; సంయమి = యోగి; ఆ = ఆ యొక్క; యదు = యదు; రాజున్ = రాజుని; చేరెన్ = దగ్గరకు వచ్చెను; ఏ = ఏ; వంక = వైపు; నుండి = నుండి; వచ్చితి = వచ్చావు; అని = అని; వాని = అతని; కిన్ = కి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అర్థి = ఆసక్తి; ఏర్పడన్ = కనబడునట్లుగా.

భావము:

పద్మనాభుడు శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుని మీద కల ప్రేమతో ఇలా చెప్పాడు. "ఒకప్పుడు యదురాజు దగ్గరకు ఎక్కడినుండో శంకరవేషాన్ని ధరించిన ఒక యోగి వచ్చాడు. అతడు అడ్డులేక సకల దిక్కుల తిరిగుతుంటాడు. ఎప్పుడు సంతృప్తితో ఉంటాడు. యదురాజు ఆ యోగికి మర్యాదచేసి "ఎక్కడ నుండి వచ్చారు" అని ఆసక్తితో అడిగాడు.

11-93-క.

అవధూత వల్కె నంతటఁ

"ప్రవిమల విజ్ఞాన నిపుణ భవ్యులు గురువుల్

తవిలిన నిరువదినలువురు

నవనిన్ విజ్ఞాని నైతి" నని పల్కుటయున్.

టీకా:

అవధూత = అవధూత; పల్కెన్ = అనెను; అంతటన్ = అప్పుడు; ప్రవిమల = పరిశుద్ధమైన; విజ్ఞాన = మిక్కిలి జ్ఞానము; నిపుణ = నైపుణ్యముగల, నేర్పుగల; భవ్యుల్ = యోగ్యులు; గురువుల్ = గురువులు; తవిలినన్ = పూని; ఇరువదినలువురు = ఇరవైనాలుగుమంది (24); అవనిన్ = లోకమునందు; విజ్ఞానిన్ = మిక్కిలి జ్ఞానంగలవాడను; ఐతిని = అయ్యాను; అని = అని; పల్కుటయున్ = చెప్పగా.

భావము:

యోగి ఇలా అన్నాడు. "నిర్మలమైన విజ్ఞానంలో నిపుణులైన భవ్యులు ఇరవైనాలుగురు నాకు గురువులు. వారివలన నేను విజ్ఞానిని అయినాను." అని యోగి అనగా...

11-94-వ.

అంత యదుప్రవరుండు "దేహి లోభమోహదులవర్జించి జనార్దనుని నే విధంబునం జేరవచ్చు? నెఱింగింపు" మనిన నతం డిట్లనియె.

టీకా:

అంత = అప్పుడు; యదు = యాదవ; ప్రవరుండు = వంశస్థుడు; దేహి = శరీరధారి; లోభ = లోభము; మోహ = మోహము; ఆదులన్ = మున్నగువానిని; వర్జించి = విడిచిపెట్టి; జనార్దనుని = నారాయణుని; ఏ = ఏ; విధంబునన్ = విధముగ; చేరవచ్చున్ = చేరగలము; ఎఱింగింపుమ = తెలుపుము; అనినన్ = అని అడుగగా; అతండు = అతను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

దానికి యదురాజు "శరీరధారి లోభం మోహం మొదలగు వాటిని వదలి ఏవిధంగా విష్ణువును చేరగలడు. తెలియజెప్పండి." అంటే, అవధూత ఇలా అన్నాడు.

11-95-⁵నీ.

"పరధన పరదార పరదూషణాదులఁ-

బరవస్తుచింతదాఁ బరిహరించి

ముదిమిచే రోగము లుదయింప కటమున్న-

తనువు చంచలతను దగులకుండ

బుద్ధిసంచలతచేఁ బొదలక యట మున్న-

శ్లేష్మంబు గళమునఁ జేరకుండ

శక్తియుక్తుల మది సన్నగిల్లక మున్న-

భక్తి భావనచేతఁ బ్రౌఢుఁ డగుచు

11-95.1-తే.

దైత్యభంజను దివ్యపాదారవింద

భజన నిజభక్తి భావనఁ బ్రాజ్ఞుఁ డగుచు

నవ్యయానందమును బొందు ననుదినంబు

నతఁడు కర్మవిముక్తుడౌ ననఘచరిత!

టీకా:

పర = ఇతరుల; ధన = ధనమును కోరుట; పర = ఇతరుల; దార = భార్యను కోరుట; పర = ఇతరులను; దూషణ = నిందించుట; ఆదులన్ = మున్ననవానిని; పర = ఇతరుల; వస్తు = వస్తువులందు; చింతన్ = అపహరించ ఆలోచన; తాన్ = తను; పరిహరించి = వదలివేసి; ముదిమి = ముసలితనము; చేన్ = చేత; రోగములు = జబ్బులు; ఉదయింపకట = పుట్టక; మున్న = ముందే; తనువున్ = శరీరమున; చంచలతనున్ = వణుకుట; తగులకుండ = కలుగముందే; బుద్ధి = మనస్సు;

సంచలతన్ = చెదరుట; చేన్ = చేత; పొదలక = పెరిగిపోవుటకు; అట = అంతకు; మున్న = ముందే;
 శ్లేష్మంబు = కఫము; గళమునన్ = గొంతులో; చేరకుండ = చేరకముందే; శక్తి = బలము; యుక్తుల =
 సామర్థ్యములందు; మది = బుద్ధి; సన్నగిలక = క్షీణించక; మున్న = ముందే; భక్తి = భక్తితోకూడిన;
 భావన = ఆలోచనల; చేతన్ = వలన; ప్రాథుడు = నైపుణ్యముకలవాడు; అగుచున్ = జెతు.
 దైత్యభంజనున్ = నారాయణుని (దైత్యభంజనుడు - రాక్షసులను సంహరించువాడు, విష్ణువు); దివ్య
 = దివ్యమైన; పాద = పాదములు అను; అరవింద = పద్మముల; భజన = పూజించుట; నిజ = తన;
 భక్తి = భక్తిభావనలందు; ప్రాజ్ఞుడు = యుక్తాయుక్తవిచక్షణుడు; అగుచున్ = జెతు; అవ్యయ = తరగని;
 ఆనందమును = ఆనందమును; పొందును = పొందుతాడు; అనుదినంబున్ = ఎల్లప్పుడు; అతడు =
 అట్టివాడు; కర్మవిముక్తుడు = మోక్షముపొందినవాడు; జెను = అగును; అనఘచరిత్ర =
 పాపములేనివర్తనుడా.

భావము:

"ఓ సచ్చరిత్రా! విను. ఇతరులను నిందించకుండా, పరుల ధనాలను కాంతలను కోరకుండా,
 ఇతరుల వస్తువులు అపహరించే ఆలోచన లేకుండా జీవించాలి. ముసలితనం పైనపడి రోగాలు
 పుట్టక ముందే, శరీరంలో కంపం మొదలవక ముందే, బుద్ధి చంచలం కాక ముందే, గొంతులో శ్లేష్మం
 చేరక ముందే, శక్తియుక్తులు సన్నగిల్లక ముందే, ధృఢమైన భక్తిభావనతో దానవాంతకుని దివ్యమైన
 చరణపద్మాలను భజిస్తూ ఉండాలి. యుక్తాయుక్త జ్ఞానం కలిగి ఉండి, అవ్యయమైన ఆనందాన్ని
 అనుదినమూ పొందుతూ ఉండాలి. అట్టివాడు భవబంధ విముక్తుడు అవుతాడు.

11-96-ఉ.

దారలయందుఁ, బుత్త ధన ధాన్యము లందు ననేక భంగులం
 గూరిమి సేయు మర్త్యుఁ డతి ఘోర వియోగజ దుఃఖమగున్దై
 నేరుపు దక్కి, చిక్కువడి నీతి వివేక విహీనుడై మనో
 భారముతోఁ గపోతపతి భంగి నిజంబుగ బోవు నష్టమై.

టీకా:

దారల = భార్యల; అందున్ = ఎడల; పుత్ర = బిడ్డల; ధన = ధనముల; ధాన్యముల = సంపదల;
అందున్ = ఎడల; అనేక = పెక్కు; భంగులన్ = విధములుగ; కూరిమి = మమత్వము; చేయు =
చేసెడి; మర్దుడు = మానవుడు; అతి = మిక్కిలి; ఘోర = భయంకరమైన; వియోగ = ఎడబాటువలన;
జ = పుట్టిన; దుఃఖ = దుఃఖమునందు; మగ్నుడు = మునిగినవాడు; ఐ = అయ్యి; నేరుపు =
బయటపడు నేర్పు; తక్కి = లేకుండ; చిక్కుపడి = చిక్కుకుపోయి; నీతి = నీతి; వివేక = తెలివి;
విహీనుడు = లేనివాడు; ఐ = అయ్యి; మనః = మనసునందు; భారము = భారము; తోన్ = తోటి;
కపోతపతి = మగపావురము; భంగిన్ = వలె; నిజంబుగన్ = తథ్యముగ; పోవున్ = పోవును; నష్టము
= నశించినవాడు; ఐ = అయ్యి.

భావము:

భార్యాబిడ్డలపై, ధనధాన్యములపై అతి మోహం పెంచుకునే మానవుడు, భయంకరమైన వియోగ
దుఃఖాలలో కొట్టుమిట్టాడతాడు. ఏమి చేయాలో తెలియని స్థితికి చేరతాడు. ఆ బంధాలలో
చిక్కుకుపోయి నీతి, వివేకాలు కోల్పోతాడు. ఆఖరికి కథలోని కపోతము వలె మనోవ్యధతో తప్పక
నష్టపోతాడు.

11-97-వ.

ఇందుల కొక్క యితిహాసంబు గలదు; మహారణ్యంబున నొక్క కపోతంబు దారసమేతంగా నొక్క
నికేతనంబు నిర్మించి యన్యోన్య మోహతిరేకంబునఁ గొంతకాలంబునకు సంతానసమృద్ధిగలదియై
యపరిమితంబు లయిన పిల్లలు దిరుగాడుచుండఁ గొన్ని మాసంబులు భోగానుభవంబునం
బొరలుచుండఁ గాలవశంబున నొక్క లుబ్ధకుం డురు లొడ్డిన నందు దారాపత్యంబులు
దగులువడిన ధైర్యంబు వదలి మోహతిరేకంబునం గపోతంబు కళత్ర పుత్ర స్నేహంబునం దాను
నందుఁజొచ్చి యధికచింతాభరంబునం గృశీభూతంబయ్యె; గావున నతితీవ్రంబయిన మోహంబు
గొఱగా దట్లు గాన నిరంతర హరిధ్యానపరుండై భూమి పవన గగన జల కృపీట భవ సోమ
సూర్య కపోత తిలిప్ప జలధి శలభ ద్వరేఫ గజ మధు మక్షికా హరిణ పాలిన పింగళా కురర

డింభక కుమారికా శరకృత్సర్ప లూతా సుపేశకృత్సముదయంబులు మొదలుగాఁ గలవాని
గుణగణంబు లెఱింగికొని యోగీంద్రులు మెలంగుదు;"రనిన.

టీకా:

ఇందుల = దీనికి; ఒక్క = ఒకానొక; ఇతిహాసము = జరిగినకథ; కలదు = ఉన్నది; మహా = ఒకానొక
గొప్ప; అరణ్యంబునన్ = అడవిలో; ఒక్క = ఒకానొక; కపోతంబు = పావురము; దార = పెంటితో;
సమేతంగా = కూడినదిగా; ఒక్క = ఒకానొక; నికేతనంబు = నివాసమును; నిర్మించి = ఏర్పరచుకొని;
అన్యోన్య = ఒకరిమీదొకరికి కల; మోహా = వ్యామోహము యొక్క; అతిరేకంబునన్ =
అతిశయముతో; కొంత = కొన్ని; కాలంబున్ = దినముల; కున్ = కు; సంతాన = పిల్లలు; సమృద్ధి =
నిండుగా; కలది = పొందినది; ఐ = అయ్యి; అపరిమితంబులు = అనేకములైనవి; అయిన = ఐన;
పిల్లలు = పిల్లలు; తిరుగాడుచుండన్ = అటునిటు తిరుగుతుండగ; కొన్ని = కొన్ని; మాసంబులు =
నెలలు; భోగ = భోగములను; అనుభవంబునన్ = అనుభవించుటలో; పొరలుచుండగ =
గడపుతుండగా; కాలవశంబునన్ = కాలప్రభావముచేత; ఒక్క = ఒకానొక; లుబ్ధకుండు =
బోయవాడు; ఉరులు = వల; ఒడ్డినన్ = వేయగా; అందున్ = దానిలో; దారా = భార్య, పెంటి;
అపత్యంబులు = పిల్లలు; తగులుపడినన్ = తగుల్కొనగా; ధైర్యంబు = స్థైర్యము; వదలి = సడలి;
మోహా = మోహము; అతిరేకంబునన్ = అతిశయముతో; కపోతంబు = పావురము; కళత్ర = భార్య;
పుత్ర = సంతానములమీది; స్నేహంబునన్ = చెలిమిచేత; తానున్ = తనుకూడ; అందున్ = దానిలో;
చొచ్చి = దూరి; అధిక = మిక్కిలి; చింతా = విచారపు; భరంబునన్ = దుఃఖమునందు; కృశీభూతంబు
= చిక్కిపోయినది; అయ్యెన్ = అయినది; కావునన్ = కనుక; అతి = మిక్కిలి; తీవ్రంబు = గాఢము;
అయిన = ఐన; మోహంబు = వ్యామోహము; కొఱ = మేలు; కాదు = కాదు; అట్లు = ఆ విధముగ; కాన
= అగుటచేత; నిరంతర = ఎల్లప్పుడు; హరి = విష్ణు; ధ్యాన = భక్తి; పరుండు = ఆసక్తి కలవాడు; ఐ =
అయ్యి; భూమి = భూమి; పవన = గాలి; గగన = ఆకాశము; జల = నీరు; కృపీటభవ = అగ్ని
కృపీటభవము - కృపీట (ఉదకమున) భవము (పుట్టినది), అగ్ని; సోమ = చంద్రుడు; సూర్య =
సూర్యుడు; కపోత = పావురము; తిలిప్ప = కొండచిలువ; జలధి = సముద్రము; శలభ = మిడుత;
ద్విరేఫ = తుమ్మెద; గజ = ఏనుగు; మధు = తేనెటీగ; హరిణ = లేడి; పాతీన = తాబేలు; పింగళా =
ముంగీస; కురర = లకుముకిపిట్ట; డింభక = బాలుడు; కుమారికా = ఆడపిల్ల; శరకృత్ = విలుకాడు;
సర్ప = పాము; లూతా = సాలీడు; సుపేశకృత్ = కందిరీగ; సముదయంబులు = సమూహములు;

మొదలుగాకల = మొదలైన; వాని = వాటి; గుణ = గుణముల; గణంబులు = సమూహములు;
ఎఱింగికొని = తెలిసికొని; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రులు = ఉత్తములు; మెలంగుదురు =
ప్రవర్తింతురు; అనినన్ = అనగా.

భావము:

దీనికి ఒక ఇతిహాసము ఉంది. చెప్తా విను. ఒక పెద్ద అడవిలో ఒక పావురం భార్యతో కలిసి ఒక నివాసాన్ని ఏర్పరచుకుంది. ఆ కపోత దంపతులు ఒకరి మీద ఒకరు చాలా మోహంతో ఉండేవారు. కొంతకాలానికి వాటికి సమృద్ధిగా సంతానం కలిగింది. పిల్లలన్నీ అటుఇటూ తిరుగుతూ ఉంటే సంతోషంతో ఆ భోగానుభవంతో కొన్నినెలలు గడిచాయి. ఇలా ఉండగా, ఒకనాడు కాలవశాన ఒక బోయ వచ్చి వల వేశాడు. ఆ వలలో అడపాపురము పిల్లలు చిక్కుకున్నాయి. మగపావురం ధైర్యం వదలి మోహంతో భార్యా బిడ్డలమీద స్నేహంతో తాను కూడా ఆ వలలో ప్రవేశించి విచారంతో కృశించి నశించి పోయింది. కాబట్టి, దేని యందు మరీ తీవ్రమయిన మోహం మంచిది కాదు.

అందుకనే యోగింద్రులు ఎప్పుడు హరిధ్యానంపై ఆసక్తి కలిగి ఉంటారు. భూమి, గాలి, ఆకాశం, నీరు, అగ్ని, చంద్రుడు, సూర్యుడు, పావురం, కొండచిలువ, సముద్రం, మిడుత, తుమ్మెద, ఏనుగు, తేనెటీగ, లేడి, తాబేలు, ముంగిస, లకుమికిపిట్ట, బాలుడు, బాలిక, బాణాలు చేసేవాడు, పాము, సాలీడు, కందిరీగ (ఇరవై నాలుగు) మొదలగు వాటి గుణగణాలు తెలుసుకుని మెలగుతూ ఉంటారు."

11-98-క.

ఇవి తెలియవలయు నాకును

బ్రవిమలమతి వీనిఁ దెలియఁ బలుకు మనంగాఁ

వివరము వినుమని కృష్ణుఁడు

సవినయుఁడగు నుద్ధవునికిఁ జయ్యనఁ జెప్పెన్.

టీకా:

ఇవి = వీటిని; తెలియవలయు = తెలిసికొనవలెను; నా = నా; కును = కు; ప్రవిమల = నిర్మలమైన; మతిన్ = బుద్ధితో; వీనిన్ = వీటిని; తెలియన్ = తెలియ; పలుకుము = చెప్పుము; అనంగాన్ = అని అడుగగా; వివరముగన్ = వివరముగ; వినుము = వినుము; అని = అని అడుగగా; కృష్ణుడు = కృష్ణుడు; సవినయుడు = వినముడు; అగు = ఐన; ఉద్ధవుని = ఉద్ధవుని; కిన్ = కి; చయ్యన = చటుక్కున; చెప్పెన్ = చెప్పెను.

భావము:

ఇలా శ్రీకృష్ణుడు చెప్పగా, "ఇవి ఏమిటో తెలుసుకోవాలని ఉంది, నిర్మలమతితో వీటి గురించి తెలియచెప్పండి." అని ఉద్ధవుడు అడిగాడు. అప్పుడు వినముడైన ఉద్ధవునితో శ్రీకృష్ణుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

11-99-వ.

ఇవ్విధంబున భూమివలన సైరణయు, గంధవహునివలన బంధురంబగు పరోపకారంబును, విష్ణుపదంబువలనఁ గాలసృష్ట గుణసాంగత్యంబు లేమియు, నుదకంబువలన నిత్యశుచిత్వంబును, నసితపథునివలన నిర్మలత్వంబును, నిశాకర ప్రభాకరుల వలన నధికాల్పసమత్వజీవ గ్రహణ మోక్షణంబులును, గపొతంబులవలనఁ గళత్ర పుత్ర స్నేహంబును, నజగరంబువలన స్వేచ్ఛా విహారసమాగతాహారంబును, వననిధివలన నుత్సాహ రోషంబులును, శలభంబువలన శక్త్యనుకూల కర్మాచరణంబును, భృంగంబువలన సారమాత్రగ్రహణ విశేషంబును, స్తంభేరమంబువలనం గాంతావైముఖ్యంబును, సరఘవలన సంగ్రహ గుణంబును, హరిణంబువలనం జింతాపరత్వంబును, జలచరంబువలన జిహ్వాచాపల్యంబును, బింగళవలన యథాలాభసంతుష్టియుఁ, గురరంబువలన మోహపరిత్యాగంబును, డింభకువలన విచారపరిత్యాగంబును, గుమారికవలన సంగత్యాగంబును, శరకారునివలనం దదేకనిష్ఠయు, దందశూకంబువలనం బరగృహవాసంబును, నూర్ణనాభివలన సంసారపరిత్యాగంబును, గణుందురువలన లక్ష్మ్యగత జ్ఞానంబు విడువకుండుటయుననంగల వీని గుణంబు లెఱింగి మఱియుఁ గామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబు లను నరిషడ్వర్గంబుల జయించి,

జరామరణవిరహితంబుగా వాయువశంబు సేసి, గాత్రపవిత్రత్వంబుకొఱకు షట్కర్మ నిరతుండయి,
పుర నగర గ్రామంబులు పరిత్యజించి పర్వతారణ్యంబుల సంచరించుచు, శరీర ధారణార్థంబు
నియతస్వల్పభోజనుండై, భేద మోదంబులు సరియకా భావించి లోభమోహంబులు వర్జించి,
నిర్జితేంద్రియుం డయి నన్నె కాని యొండెఱుంగక యాత్మ నిష్ఠచేఁ బవిత్రాంతఃకరణుండైన యోగి
నాయందు గలయుం గావున.

టీకా:

ఈ = ఈ; విధంబునన్ = విధముగ; భూమి = భూమి; వలన = నుండి; సైరణ = సహనము;
గంధవహుని = వాయువు (గంధవాహుడు - గంధమును వహించువాడు, వాయువు); వలన =
వల్ల; బంధురంబు = దట్టమైనది, ఒప్పినది; అగు = ఐన; పరోపకారంబును = పరోపకారము;
విష్ణుపదంబు = ఆకాశము; వలన = వలన; కాల = కాలముచే; సృష్ట = సృష్టించబడిన; గుణ =
గుణములతో; సాంగత్యంబు = కూడియుండుట; లేమియును = లేకపోవుట; ఉదకంబు = నీరు;
వలన = వలన; నిత్య = ఎప్పుడు; శుచిత్వంబును = శుచిగా ఉండుట; అసితపథుని = అగ్ని; వలన =
వలన; నిర్మలత్వంబును = నిర్మలంగా ఉండుట; నిశాకర = చంద్ర (నిశాకర - రాత్రిని
కలుగజేయువాడు, చంద్రుడు); ప్రభాకరుల = సూర్యుల (ప్రభాకరుడు - ప్రకాశము
కలుగజేయువాడు, సూర్యుడు); వలన = వలన; అధిక = అధికములందు; అల్ప = అల్పములందు;
సమత్వ = సమభావముగల; జీవ = జీవితము; గ్రహణ = తీసుకొనుట; మోక్షణంబులును =
విడుచుటలు; కపోతంబు = పావురము; వలన = వలన; కళత్ర = భార్యా; పుత్ర = సంతానములందలి;
అన్నేహంబును = మిత్రత్వత్వాగమును; అజగరంబు = కొండచిలువ (అజగరము - మేకను
మింగునది. కొండచిలువ); వలన = వలన; స్వేచ్ఛా = ఇష్టానుసార; విహార = తిరుగుతు; సమాగత =
లభించిన; ఆహారంబును = ఆహారాన్ని స్వీకరించుట; వననిధి = సముద్రము (వననిధి - వనము
(నీటి)కి నిధివంటిది, సముద్రము); వలన = వలన; ఉత్సాహ = ఉత్సాహము; రోషంబులును =
రోషములు; శలభంబు = మిడుత; వలన = వలన; శక్తి = శక్తికి; అనుకూల = అనుకూలమైన;
కర్మాచరణంబును = పనిచేయుట; భృంగంబు = తుమ్మెద (భృంగము - నీలిమను భరించునది,
తుమ్మెద); వలన = వలన; సార = సారము; మాత్ర = మాత్రమే; గ్రహణ = స్వీకరించెడి; విశేషంబును =
నేర్పు; స్తంభేరమంబు = ఏనుగు (స్తంభేరము - స్తంభముల (పొదల) యందు రమించునది,
ఏనుగు); వలనన్ = వలన; కాంతా = స్త్రీల యెడ; వైముఖ్యంబును = విముఖత; సరఘ = తేనెటీగ;

వలన = వలన; సంగ్రహణంబును = కూడబెట్టుటను; హరిణంబు = లేడి; వలన = వలన; చింతా =
 ఆలోచించుటలో; పరత్వంబును = నిమగ్నమగుటను; జలచరంబు = తాబేలు {జలచరంబు -
 నీటచరించునది, తాబేలు}; వలన = వలన; జిహ్వా = రుచుల యెడ; చాపల్యంబునున్ =
 చపలత్వము; పింగళ = ముంగిస; వలన = వలన; యథాలాభ = దొరికినదానితో; సంతృప్తియున్ =
 తృప్తిపడుట; కురరంబు = లకుముకిపిట్ట; వలన = వలన; మోహ = వ్యామోహమును;
 పరిత్యాగంబును = విడిచిపెట్టుట; డింభకు = బాలుని; వలన = వలన; విచార = సంతాపములను;
 పరిత్యాగంబును = వదలివేయుట; కుమారిక = బాలిక; వలన = వలన; సంగ = సంగమ;
 త్యాగంబును = విసర్జనము; శరకారుని = బాణాలు వేయువాని; వలనన్ = వలన; తదేకనిష్ఠయున్
 = ఏకాగ్రత; దందశూకంబు = పాము {దందశూకము - కుత్సితమైన దంశనము (కరచుట) కలది,
 సర్పము}; వలన = వలన; పర = ఇతరుల; గృహ = నివాసములలో; వాసంబును = నివసించుట;
 ఊర్ణనాభి = సాలెపురుగు {ఊర్ణనాభి - బొడ్డున అరటినార వంటి దారము కలది, సాలెపురుగు};
 వలన = వలన; సంసార = సంసారబంధాలలో; పరిత్యాగంబును = చిక్కుపడకుండుట; కణుందురు
 = కందిరీగ; వలన = వలన; లక్ష్మగత = లక్ష్మ్యంపై గురి కలిగియుండు; జ్ఞానంబున్ = జ్ఞానమును;
 విడువకుండుటయున్ = వదలకుండుట; అనంగల = అనెడి; వీని = వీటి; గుణంబులున్ =
 గుణములను; ఎఱింగి = తెలిసికొని; మఱియున్ = ఇంకను; కామ = కామము; క్రోధ = క్రోధము; లోభ
 = లోభము; మోహ = మోహము; మద = మదము; మాత్సర్యంబులు = మాత్సర్యములు; అను =
 అనెడి; అరిషడ్వర్గంబులన్ = ఆరుశత్రువులను; జయించి = జయించి; జరా = ముసలితనము;
 మరణ = చావులు; విరహితంబుగా = దరిచేరకముందే; వాయువశంబు = ప్రాణాయామములు; చేసి
 = చేసికొని; గాత్ర = శరీరము యొక్క; పవిత్రంబు = పరిశుద్ధి; కొఱకు = కోసము; షట్కర్మ =
 షట్కర్మలందు {షట్కర్మలు - 1యజనము 2యాజనము 3అధ్యయనము 4అధ్యాపనము 5దానము
 6వ్రతిగ్రహము అనెడి ఆరు రకముల పనులు}; నిరతుండు = ఆసక్తి కలవాడు; అయిన = ఐ; పుర =
 పురములు; నగర = పట్టణములు; గ్రామంబులు = ఊర్లు; పరిత్యజించి = వదలివేసి; పర్వత =
 పర్వతములు; అరణ్యంబులన్ = అడవులలోను; సంచరించుచు = తిరుగుతు; శరీర = దేహము;
 ధారణా = నిలుపుట; అర్థంబున్ = కోసము; నియత = నియమింపబడిన; స్వల్ప = కొద్దిపాటి;
 భోజనుండు = భోజనము చేసినవాడు; ఐ = అయ్యి; ఖేద = దుఃఖము; మోదంబులున్ =
 సంతోషములు; సరియ = సమానము; కాన్ = ఐనట్లు; భావించి = తలచి; లోభ = లోభము;
 మోహంబులున్ = మోహములను; వర్జించి = విడిటిపెట్టి; నిర్జిత = జయింపబడిన; ఇంద్రియుండు =

ఇంద్రియములు కలవాడు; అయి = అయ్యి; నన్నె = నన్నుమాత్రమే; కాని = తప్పించి; ఒండు = మరొకటి; ఎఱుంగక = ఎరుగక; ఆత్మనిష్ఠ = ఆత్మయోగము; చేన్ = చేత; పవిత్ర = పవిత్రమైన; అంతఃకరణండు = మనస్సు కలవాడు; ఐన = అయినట్టి; యోగి = యోగసాధకుడు; నా = నా; అందున్ = లోన; కలయున్ = లీనమగును; కావునన్ = కనుక.

భావము:

ఈ విధంగా, 1. భూమివలన సహనము; 2. వాయువువలన పరోపకారము; 3. ఆకాశమువలన కాలముచే సృష్టించబడిన గుణాలతో సాంగత్యం లేకపోవడం; 4 నీటివలన ఎప్పుడు శుచిగా ఉండటం; 5. అగ్నివలన నిర్మలంగా ఉండటం; 6. 7. చంద్ర, సూర్యులవలన సర్వసమత్వము; 8. పావురంవలన భార్యాబిడ్డల యందు స్నేహత్యాగము; 9. కొండచిలువవలన ఇష్టప్రకారం తిరుగుతూ అందిన ఆహారాన్ని మాత్రమే స్వీకరించటం; 10. సముద్రంవలన ఉత్సాహ రోషములు; 11. మిడుతవలన శక్తికి తగిన పనిచేయటము; 12. తుమ్మెదవలన సారమును మాత్రమే గ్రహించటం; 13. ఏనుగువలన స్త్రీ వైముఖ్యము; 14. తేనెటీగవలన సంగ్రహణము; 15. లేడివలన విచారపరత్వము; 16. తాబేలువలన జిహ్వాచాపల్యము; 17. ముంగిసవలన దొరికిన దానితో తృప్తిపడటం; 18. లకుమికిపిట్టవలన మోహ పరిత్యాగము; 19. బాలునివలన విచార పరిత్యాగము; 20. బాలికవలన సంగ విసర్జనము; 21. బాణాలు చేసేవాని వలన ఏకాగ్రత; 22. పామువలన ఇతరుల ఇండ్ల యందు నివసించటం; 23. సాలెపురుగువలన సంసార బంధాలలో చిక్కుపడక ఉండటము; 24. కందిరీగవలన లక్ష్మణ్ణానము విడువక ఉండుట; నేర్చుకోవాలి.

ఈ గుణాలు గ్రహించుకుని కామం, క్రోధం, లోభం, మోహం, మదం మాత్సర్యం, అనే అరిషడ్వర్గము (ఆరుగురు శత్రువులు) జయించాలి ముసలితనం రాకుండా చావు లేకుండా ప్రాణవాయువును వశం చేసుకోవాలి. శరీరము పవిత్రంగా ఉండడం కోసం యజనం, యాజనం, అధ్యయనం, అధ్యాపనం, దానం, ప్రతిగ్రహం అను వాటి మీద ఆసక్తి కలిగి, పట్టణాలను గ్రామాలను నగరాలను వదలి కొండల యందు అడవులయందు తిరుగుతూ ఉండాలి. దేహం నిలవటానికి సరిపడ కొద్దిపాటి ఆహారం తీసుకుంటూ ఉండాలి. సంతోషం దుఃఖం రెంటినీ సమానంగా భావిస్తూ లోభాన్నీ మోహాన్నీ వదలాలి. ఇంద్రియాలను జయించాలి. నన్నే తప్ప మరొకటి ఎరుగక ఆత్మనిష్ఠతో పవిత్రమైన అంతఃకరణం కలిగి ఉండాలి. అట్టి యోగి నన్ను చేరగలుగుతాడు నా యందే కలుస్తాడు.

11-100-క.

మోహితుడై వసుకాంక్షా

వాహినిలోఁ జిక్కి క్రూరవశుడౌ మనుజుం

ఊహాపోహ లెటుంగక

దేహము నలగంగఁ జేయు దీనత నెప్పుడున్.

టీకా:

మోహితుడు = మోహమునకు వశుడు; ఐ = అయ్యి; వసు = సంపదలందు; కాంక్షా = వాంఛ అనెడి;
వాహిని = ప్రవాహము; లోన్ = అందు; చిక్కి = చిక్కుకొని; క్రూర = క్రూరమైన భావాలకు; వశుడు =
లోంగిపోయెడివాడు; ఔ = అగు; మనుజుండు = మానవుడు; ఊహ = లేనిది ఉన్నదనుకొనుట;
అపోహ = ఉన్నదానిని మరొకటిగా భ్రమించుట, లేనిది ఉన్నట్లు భ్రమించుట; ఎటుంగక =
గుర్తించుకొనలేక; దేహమున్ = శరీరమును; నలగంగన్ = అలసిపోవునట్లు; చేయున్ = చేసికొనును;
దీనతన్ = దీనత్వముతో; ఎప్పుడున్ = ఎల్లప్పుడు.

భావము:

మోహానికి వశుడై ధనవాంఛ అనే ప్రవాహంలో చిక్కుకున్నవాడు, క్రూరభావాలకు లోంగిపోయే
వాడు అయిన మానవుడు ఊహాపోహలు తెలియక దీనుడై శరీరాన్ని సంకటాలు పడుతూ
ఉంటాడు.

11-101-వ.

ఇందులకుఁ బురాతన వృత్తాంతంబు గలదు; సావధానచిత్తుండవై వినుము; మిథిలా నగరంబునఁ
బింగళ యను గణికారత్నంబు గలదు; దానివలనం గొంత పరిజ్ఞానంబుఁ గంటి? నదెట్లనిన
నమ్మానిని ధనకాంక్ష జేసి యాత్మసఖుని మొఱింగి ధనం బిచ్చువానిం జేకొని
నిజనికేతనాభ్యంతరంబునకుం గొనిచని రాత్రి నిద్రలేకుండుచుఁ బుటభేదన విపణిమార్గంబులఁ
బర్యటనంబు సలుపుచు నిద్రాలస్య భావంబున జడనుపడి, యథాపేక్షం దగిలి తిరిగి యలసి,

యాత్మ సుఖంబు సేయునతండె భర్త యని చింతించి నారాయణ నిట్లు చింతింప నతని
 కైవల్యంబు సేరవచ్చు నని విచారించి, నిజశయనస్థానాదికంబు వర్జించి వేగిరంబ వాసుదేవ
 చరణారవింద వందనాభిలాషిణియై దేహంబు విద్యుత్ప్రకారం బని చింతించి పరమతత్త్వంబు
 నందుఁ జిత్తంబు గీలుకొలిసి ముక్తురాలయ్యె నని యెఱింగించి.

టీకా:

ఇందుల = దీని; కున్ = కి; పురాతన = ప్రాచీన; వృత్తాంతంబు = కథ; కలదు = ఉన్నది; సావధాన =
 శ్రద్ధగా ఉన్న; చిత్తుండవు = మనస్సుకలవాడవు; ఐ = అయ్యి; వినుము = వినుము;
 మిథిలానగరంబునన్ = మిథిలానగరములో; పింగళ = పింగళ; అను = అనెడి; గణికా = వేశ్యలలో;
 రత్నంబు = ఉత్తమురాలు; కలదు = ఉన్నది; దాని = ఆమె; వలనన్ = వలన; కొంత = కొంత;
 పరిజ్ఞానంబున్ = విజ్ఞానమును; కంటిన్ = పొందాను; అది = అది; ఎట్లు = ఎలా; అనినన్ = అంటే; ఆ
 = ఆ; మానిని = యువతి; ధన = డబ్బు మీది; కాంక్షన్ = వాంచ; చేసి = వలన; ఆత్మ = తన; సఖుని =
 ప్రియుణ్ణి; మొఱంగి = మోసపుచ్చి; ధనంబున్ = డబ్బులు; ఇచ్చు = ఇచ్చెడి; వానిన్ = వాడిని; చేకొని
 = మరిగి; నిజ = తన; నికేతన = ఇంటి; అభ్యంతరంబున్ = లోపలి; కున్ = కి; కొని = తీసుకొని; చని =
 వెళ్ళి; రాత్రి = రాత్రులందు; నిద్ర = నిద్ర; లేకుండుచు = పోకుండ; పుటభేదన = పట్టణపు; విపణి =
 వ్యాపార; మార్గంబులన్ = వీధులలో; పర్యటనంబు = తిరుగుట; సలుపుచున్ = చేస్తూ; నిద్రా = నిద్రకి;
 ఆలస్యభావంబునన్ = జాగుజరుగుటచేత; జడనుపడి = నీరసపడిపోయి; అర్థా = ధన; ఆపేక్షన్ =
 కాంక్షకు; తగిలి = తగుల్కొని; తిరిగి = తిరిగి తిరిగి; అలసి = అలసిపోయి; ఆత్మన్ = తనకు; సుఖంబు
 = సౌఖ్యములు; చేయున్ = చేసిడి; అతండె = అతనుమాత్రమే; భర్త = భర్త; అని = అని; చింతించి =
 ఆలోచించుకొని; నారాయణున్ = విష్ణుమూర్తిని; ఇట్లు = ఈ విధముగ; చింతింపన్ = స్మరించినచో;
 అతని = అతని; కైవల్యంబు = పరమపదమును; చేరవచ్చును = చెందవచ్చును; అని = అని;
 విచారించి = తర్కించుకొని; నిజ = తన; శయనస్థాన = పడకటిల్లు; ఆదికంబున్ = మొదలైనవాటిని;
 వర్జించి = విడిచిపెట్టి; వేగిరంబ = తొందరలోనే; వాసుదేవ = వాసుదేవుని; చరణ = పాదములనెడి;
 అరవింద = పద్మములకు; వందన = నమస్కరించవలెనని; అభిలాషిణి = కోరుకొనునామె; ఐ =
 అయ్యి; దేహంబు = శరీరము; విద్యుత్ = మెరుపు; ప్రకారంబు = వంటిది; అని = అని; చింతించి =
 తర్కించుకొని; పరమతత్త్వంబు = పరమాత్మ; అందున్ = అందు; కీలుకొలిపి = లగ్నముచేసి;
 ముక్తురాలు = మోక్షముపొందినామె; అయ్యెన్ = అయినది; అని = అని; ఎఱింగించి = తెలియజెప్పి.

భావము:

దీనికొక ప్రాచీన కథ ఉంది. శ్రద్ధగా విను. మిథిలానగరంలో పింగళ అనే వేశ్యామణి ఉంది. ఆమె వలన కొంత పరిజ్ఞానాన్ని పొందాను. ఎలాగ అంటే, ఆ వనిత డబ్బుమీది ఆశతో తన ప్రియుడిని మోసపుచ్చి ధనమిచ్చే మరొక విటుడిని మరిగింది. వాడిని తన ఇంటికి తీసుకువెళ్ళింది. వాడితో రాత్రిళ్ళు నిద్రలేకుండా ఊర్లమ్మట, వీధులమ్మట విహరించింది. నిద్ర లేకపోవటం వలన బాగా నీరసించింది. ధనకాంక్షతో తిరిగితిరిగి అలసిపోయింది. చివరకు ఆత్మసుఖం కలిగించేవాడే భర్త అని గ్రహించుకుంది. నారాయణుడిని కనుక ఇలా చింతిస్తే కైవల్యాన్ని చెందగలను కదా, అని విచారించింది. తన శయన గృహాన్ని, సమస్త సంపదలను త్యజించింది. వాసుదేవుడి పాదపద్మాలకు నమస్కరించి తరించాలనే అభిలాష కలిగినదై, శరీరం మెరుపులా అశాశ్వతమైన దని నిశ్చయించుకుంది. పరతత్వం మీద మనస్సు లగ్నంచేసుకుని, ముక్తురాలైంది. అని శ్రీకృష్ణుడు వివరించాడు.

11-102-క.

దేహము నిత్యము గా దని

మోహముఁ దెగఁ గోసి సిద్ధమునివర్తనుడై

గేహము వెలువడి నరుడు

ఉత్సాహమునుం జెందు ముక్తిసంపద ననఘా!

టీకా:

దేహము = శరీరము; నిత్యము = శాశ్వతమైనది; కాదు = కాదు; అని = అని; మోహమున్ = మోహమును; తెగగోసి = కత్తిరించిపారేసి; సిద్ధ = సిద్ధులు; ముని = మునులు మార్గమున; వర్తనుడు = అనుసరించువాడు; ఐ = అయ్యి; గేహమున్ = ఇల్లు; వెలువడి = విడిచిపెట్టి; నరుడు = మానవుడు; ఉత్సాహమును = ఉత్సాహముతో; చెందున్ = పొందును; ముక్తి = ముక్తి అనేడి; సంపదన్ = సంపదను; అనఘా = పాపరహితుడా.

భావము:

ఓ పుణ్యాత్ముడా! ఉద్ధవా! దేహం శాశ్వతమైనది కాదని గ్రహించి, మోహాన్ని కత్తిరించి పారేసి, సిద్ధులు మునులు చరించే మార్గాన్ని అనుసరించి, సంసారం వదలిన మానవుడు మోక్షలక్ష్మిని పొందుతాడు.

11-103-వ.

మఱియు నొక్క విశేషం బయిన పురాతనపుణ్యకథ వినుము; కనకావతీపురంబున నొక్క ధరామరుని కన్యకారత్నంబు గల; దవ్వ ధూతిలకంబు రత్నసమేతంబు లగు కంకణంబులు ధరియించి బంధుజనంబులకుఁ బరమాహ్లాదంబుగా నన్నంబు గావించుట కొఱకు శాలితండులంబులు దంచునప్పుడు ముసలగ్రహణభారంబునఁ గంకణంబు లతిరావంబుగా మ్రోయుచుండ నప్పరమపతివ్రత యందులకు నసహ్యపడి యన్నియు డులిచి యొక్కటి నిలిపె; నట్లుగావునఁ దత్తఱపడక భగవదాయత్తంబైన యేకచిత్తంబునం బ్రసన్నచిత్తులై నరులు ముక్తులగుదురు; గావున నవిద్యావిద్యలు నా మాయగా విచారించి, కేవల పశుమార్గులు కాక షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నులైన యోగీశ్వరుల పగిది సుఖంబు గోరక యుండు వారలు ముక్తులగుదురు; సర్వంబును విష్ణుమాయగాఁ దెలియు" మని యుద్ధవునికిం జెప్పిన నతండు "దేవా! నీరూపం బేలాగునం గానవచ్చు"ననిన నతం డిట్లనియె; "భక్తిభావనపరాయణుండై కృపారస తత్పరుండై మితభాషణుండై బొంకక కర్మంబులు మదర్పణంబుగాఁ జేసిన యతండు భాగవతుఁడనం బరఁగు; మత్కథలును మజ్జన్మకర్మంబులును వినుచు మత్సేవకులైన భాగవతులం జూచి తన గృహంబునకుం గొనిపోయి, మజ్జన పూజన భోజన శయనా సనాదికంబులఁ బరితుష్టులం జేసిన యతండైనను భాగవతుండనఁ బడు; నిట్లెంతకాలంబు జీవించు, నంతకాలంబును నడపునతండు మద్రూపంబున వైకుంఠనిలయంబు నొందు; నదియునుం గాక గంధ పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యంబుల లక్ష్మీసమేతుండనై, శంఖ చక్ర గదాశార్ఙ్గాది యుక్తుఁడ నైన నన్ను శుక సనకాది యోగీంద్రులును, నంబరీష విభీషణ రుక్మాంగదులు మొదలు గాఁగల భాగవతులును, శాస్త్రాచారచోదితులు గాక భక్తి భావనావిశేషంబున నేమఱక నిత్యంబును జింతనాయత్తులై యెఱింగిరి; మధురాపురంబునకు

హాలాయుధ సమేతుండనై యే నరుగుచో, గోపిక లోపికలు లేక భక్తియోగంబునఁ జింతించి
ముక్తలై; రిది భక్తియోగప్రకా రం" బని యుద్ధవునికిం జెప్పిన.

టీకా:

మఱియున్ = ఇంకా; ఒక్క = ఒక; విశేషంబు = విశిష్టము; అయిన = ఐన; పురాతన = ప్రాచీన; పుణ్య
= పుణ్యవంతమైన; కథ = వృత్తాంతము; వినుము = వినుము; కనకావతీ = కనకావతి అనెడి;
పురంబునన్ = పురమునందు; ఒక్క = ఒకానొక; ధరామరుని = బ్రహ్మణుని (ధరామరుడు -
భూమిపైని అమరుడు (దేవుడు), విప్రుడు); కన్యకా = పడతియైన; రత్నంబు = ఉత్తమురాలు; కలదు =
ఉన్నది; ఆ = ఆ యొక్క; వధూ = యువతి; తిలకంబు = శ్రేష్ఠురాలు; రత్న = మణులు; సమేతంబులు =
కలవి; అగు = ఐన; కంకణంబులున్ = చేతికంకణములను; ధరియించి = ధరించి; బంధు =
బంధువులైన; వారల = వారి; కున్ = కి; పరమ = మిక్కిలి; ఆహ్లాదంబు = సంతోషము; కాన్ =
అగునట్లు; అన్నంబున్ = అన్నమును; కావించుట = వండుట; కొఱకు = కోసము;
శాలితండులంబులు = వడ్లు, వరిబియ్యము; దంచున్ = దంచెడి; అప్పుడు = సమయమునందు;
ముసల = రోకలిని; గ్రహణ = పట్టుకొనెడి; భారంబునన్ = బరువులవలన; కంకణంబులు =
కంకణములు; అతి = మిక్కిలిగ; రావంబున్ = చప్పుడు; కాన్ = అగుచు; మ్రోయుచుండన్ =
శబ్దముచేయుచుండటచే; ఆ = ఆ; పరమ = ఉత్కృష్టమైన; పతివ్రత = పతివ్రత; అందుల = దాని; కున్
= కి; అసహ్యపడి = అసహ్యముచెంది; అన్నియు = అన్నిటిని; డులిచి = ఒలిచితేసేసి; ఒక్కటి = ఒకే
ఒక్కటి మాత్రమ; నిలిపెన్ = ఉంచుకొనెను; అట్లు = అలా; కావునన్ = ఔటచేత; తత్తఱపడక =
తికమకపడక; భగవత్ = భగవంతునికి; ఆయత్తంబు = అర్పించినది; ఐన = అయిన; ఏక =
ఏకైగ్రమైన; చిత్తంబునన్ = మనసుతో; ప్రసన్న = శాంత; చిత్తులు = మనస్సుకలవారు; ఐ = అయ్యి;
నరులు = మానవులు; ముక్తులు = ముక్తిపొందినవారు; అగుదురు = ఔతారు; కావునన్ =
అందుచేత; అవిద్య = అవిద్య; విద్యలున్ = విద్యలను; నా = నా యొక్క; మాయ = మాయ; కాన్ =
ఐనట్లు; విచారించి = తెలుసుకొని; కేవల = కేవలం; పశు = జంతువుల; మార్గులు =
వలెనుండువారు; కాక = కాకుండ; షడ్గుణ = షడ్గుణములు అను (షడ్గుణములు - 1 ఐశ్వర్యము
2 వీర్యము 3 యశస్సు 4 జ్ఞానము 5 సిరి 6 వైరాగ్యము); ఐశ్వర్య = ఐశ్వర్యములు; సంపన్నులు =
సమృద్ధిగా కలవారు; ఐన = అయిన; యోగి = యోగులలో; ఈశ్వరుల = ఉత్తముల; పగిది = వలె;
సుఖంబున్ = భౌతిక సౌఖ్యములను; కోరక = కోరకుండ; ఉండు = ఉండెడి; వారలు = వారు;

ముక్తులు = మోక్షముపొందినవారు; అగుదురు = జెతారు; సర్వంబును = సమస్తమును; విష్ణు =
విష్ణుమూర్తి; మాయ = మాయ; కాన్ = ఐనట్లు; తెలియుము = తెలిసికొనుము; అని = అని; ఉద్ధవుని
= ఉద్ధవుని; కిన్ = కి; చెప్పినన్ = చెప్పగా; అతండు = అతను; దేవా = భగవంతుడా; నీ = నీ యొక్క;
రూపంబు = స్వరూపము; ఏలాగునన్ = ఏ విధముగ; కానవచ్చును = చూడవచ్చును; అనినన్ =
అని అడుగగా; అతండు = అతను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; భక్తి = భక్తి; భావన =
భావన యందు; పరాయణుండు = నిష్ఠకలవాడు; ఐ = అయ్యి; కృపారస = దయారసము;
తత్పరుండు = కలవాడు; ఐ = అయ్యి; మిత = పరిమితముగా; భాషణుండు = మాట్లాడువాడు; ఐ =
అయ్యి; బొంకక = అబద్ధమాడక; కర్మంబులు = సమస్తమైన కర్మలు; మత్ = నాకు; అర్పణంబు =
అర్పించినవి; కాన్ = ఐనట్లు; చేసిన = ఆచరించెడి; అతండు = అతను; భాగవతుడు = భాగవతుడు;
అనన్ = అని; పరగున్ = ప్రసిద్ధుడగును; మత్ = నా యొక్క; కథలును = కథలు; మత్ = నా యొక్క;
జన్మ = జననములు; కర్మంబులు = లీలావిశేషములు; వినుచున్ = వింటు; మత్ = నా యొక్క;
సేవకులు = భక్తులు; ఐన = అయిన; భాగవతులన్ = భాగవతులను; చూచి = చూసి; తన = తన
యొక్క; గృహంబున్ = ఇంటి; కున్ = కి; కొనిపోయి = తీసుకువ వెళ్ళి; మజ్జన = స్నానము
చేయించుట; పూజన = పూజించుట; భోజన = భోజనము పెట్టుట; శయన = పరుండజేయుట;
ఆసన = కూర్చుండబెట్టుట; ఆదికంబులన్ = మొదలగువానితో; పరితుష్టులను = సంతృప్తులను;
చేసిన = చేసిడి; అతండు = అతను; ఐనను = అయిన; భాగవతుండు = భాగవతుడు; అనబడున్ =
అనబడును; ఇట్లు = ఈ విధముగ; ఎంత = ఎంత; కాలంబున్ = కాలము; జీవించున్ = జీవిస్తాడో;
అంత = అంత; కాలంబున్ = కాలమువరకు; నడపున్ = ఆచరించెడి; అతండు = అతను; మత్ = నా
యొక్క; రూపంబునన్ = స్వరూపముతో; వైకుంఠ = వైకుంఠ; నిలయంబున్ = పదమును; ఒందును
= పొందును; అదియునున్ = అంతే; కాక = కాకుండ; గంధ = గంధము; పుష్ప = పూలు; ధూప =
ధూపము; దీప = దీపము; నైవేద్యంబులన్ = నైవేద్యాలతో; లక్ష్మీ = లక్ష్మీదేవితో; సమేతుండున్ = కూడి
ఉండువాడు; ఐ = అయ్యి; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రము; గదా = గద; శార్ఙ్గ = శార్ఙ్గము యను విల్లు;
ఆది = మున్నగువానితో; యుక్తుండు = కలిగి ఉండువాడు; ఐన = అయిన; నన్ను = నన్ను; శుక =
శుకడు; సనకాది = సనకాదులైన; యోగి = యోగులలో; ఇంద్రులును = ఉత్తములు; అంబరీష =
అంబరీషుడు; విభీషణ = విభీషణుడు; రుక్మాంగదులు = రుక్మాంగదుడు; మొదలుగాగల =
మొదలైన; భాగవతులును = భాగవతులు; శాస్త్ర = శాస్త్రములచేత; ఆచార = ఆచారములచేత;
చోదితులు = మాత్రమేనడపబడువారు; కాక = కాకుండ; భక్తి = భక్తి; భావనా = భావన యొక్క;

విశేషంబునన్ = విశిష్టతచే; ఏమరిక = ఏమరుపాటు చెందకుండ; నిత్యంబునన్ = ఎప్పుడు;
 చింతనా = స్మరించుటలో; ఆయత్తులు = లగ్నమైనవారు; ఐ = అయ్య; ఎఱింగిరి = తెలుసుకొన్నారు;
 మధురాపురంబున్ = మధురానగరమున; కున్ = కు; హలాయుధ = బలరామునితో
 {హలాయుధుడు - నాగలి ఆయుధముగా కలవాడు, బలరాముడు}; సమేతుండను =
 కూడినవాడను; ఐ = అయ్య; ఏన్ = నేను; అరుగుచోన్ = వెళ్తుంటే; గోపికలు = యాదవస్త్రీలు;
 ఓపికలులేక = విరహమునుతట్టుకొనలేక; భక్తియోగంబునన్ = భక్తియోగముతో; చింతించి =
 నన్నేస్మరించుచు; ముక్తులు = ముక్తిపొందినవారు; ఐరి = అయ్యారు; ఇది = ఇది; భక్తియోగ =
 భక్తియోగము యొక్క; ప్రకారంబు = వివరము; అని = అని; ఉద్ధవుని = ఉద్ధవుని; కిన్ = కి; చెప్పినన్
 = చెప్పగా.

భావము:

ఇంకొక విశేషమైన పురాతన పుణ్యకథ చెప్తాను, విను. కనకావతీనగరంలో ఒక ఉత్తమమైన
 బ్రాహ్మణ కన్యక ఉంది. ఆ కాంతారత్నం తన చేతులకు రత్నాలు పొదిగిన కంకణాలు ధరించేది.
 ఒకనాడు వాళ్ళ ఇంటికి చుట్టాలు వచ్చారు. వారికి వండిపెట్టాలి అని బియ్యం కోసం వడ్లు ఇంట్లో
 రోకలితో వడ్లు దంచుతూ ఉంటే, ఆమె కంకణాలు గల్లుగల్లు మని చప్పుడు చేయసాగాయి. ఆ
 చప్పుడుకు చీకాకు పడింది. అందుకని, ఆ పరమపతివ్రత చేతికి ఒక్క గాజు మాత్రమే ఉంచి
 మిగతావన్నీ తీసేసి అవతల పెట్టి, చప్పుడు కాకుండా తన పని పూర్తిచేసుకుంది. అలాగే
 తత్తరపడక భగవంతుడికి అర్పించిన ఏకాగ్రమైన చిత్తంతో ప్రసన్న మనస్సులై మానవులు
 ముక్తులవుతారు. కనుక అవిద్య విద్య రెండు నా మాయగా తెలుసుకుని కేవలం పశుమార్గులు
 కాకుండా ఐశ్వర్యం వీర్యం యశస్సు జ్ఞానం సిరి వైరాగ్యం అనే షడ్గుణాలు కలిగిన యోగీశ్వరుల
 లాగా, సుఖాన్ని కోరకుండా ఉండే వాళ్ళు ముక్తులవుతారు. సర్వం విష్ణుమాయ అని గ్రహించు."
 అని ఉద్ధవుడికి శ్రీకృష్ణుడు ఉపదేశించాడు. అప్పుడు అతను. "దేవా! నీ రూపాన్ని ఎలా
 చూడగలము." అని అడిగాడు

అందుకు శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు. "ఉద్ధవా! భక్తిభావన యందు ఆసక్తి, దయారసము కలిగి;
 మితభాషణుడై, అబద్ధమాడక, సమస్త కర్మలు మదర్పణంగా చేసేవాడు భాగవతుడు అనబడతాడు.
 నా కథలు, నా జననం, నా లీలావిలాసాలు వింటూ నా సేవకులైన భాగవతులను తిలకించి. తమ
 ఇంటికి తీసుకుని వెళ్ళి, పూజించి స్నాన భోజన శయనాసనాదులతో వారిని సంతృప్తిపరచిన

వాడు కూడ భాగవతుడు అనబడతాడు. చివరికి, జీవితాంత కాలం ఇదే విధంగా ఉండేవాడు నా రూపంతో వైకుంఠంలో నివసిస్తాడు.

అదీకాక శంఖచక్రగదాధరుడను, లక్ష్మీ సమేతుడను అయిన నన్ను; శాస్త్రంతో ఆచారంతో సంబంధం లేకుండా ఎప్పుడూ విశేషించిన భక్తితో ఏమరుపాటు రాకుండా గంధం, పుష్పం, ధూపం, దీపం, నైవేద్యం మొదలైనవి సమర్పిస్తూ ధ్యానిస్తూ శుకుడు, సనకుడు మొదలైన యోగీంద్రులు; అంబరీషుడు, విభీషణుడు, రుక్మాంగదుడు మున్నగు భాగవతులు తెలుసుకున్నారు. మధురాపురానికి బలరాముడితో కలసి నేను వెళ్ళగా నా విరహాన్ని భరించలేని గోపికలు భక్తియోగంతో నన్నే చింతించి ముక్తిపొందారు. ఇది భక్తి యోగ వివరం." అని ఉద్ధవుడికి శ్రీకృష్ణుడు చెప్పాడు.

11-104-క.

"ధ్యానం బేక్రియ నిలుచును?

ధ్యానం బే రీతిఁ దగు? నుదాత్తచరిత్రా!

ధ్యానప్రకార మంత య

నూనంబుగఁ జెప్పు మయ్య యుర్వీరమణా!"

టీకా:

ధ్యానంబు = ధ్యానము; ఏ = ఏ; క్రియన్ = విధముగ; నిలుచును = నిలబడుతుంది; ధ్యానంబు = ధ్యానము; ఏ = ఏ; రీతిన్ = విధమైతే; తగున్ = తగినదై ఉండును; ఉదాత్తచరిత్ర = గొప్పప్రవర్తనగలవాడా; ధ్యాన = ధ్యానము యొక్క; ప్రకారంబు = విషయము; అంతయు = సమస్తమును; అనూనంబుగన్ = పూర్తిగా; చెప్పుము = తెలియజెప్పుము; అయ్య = నాయనా; ఉర్వీరమణ = కృష్ణా {ఉర్వీరమణ - భూమికి భర్త, విష్ణువు}.

భావము:

అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడిని ఉద్ధవుడు ఇలా అడిగాడు. "ఓ ఉదాత్తచరిత్రా! భూదేవీకళత్రా! ధ్యానం ఎలా నిలుబడుతుంది? ఎలా ఉంటే ధ్యానం అవుతుంది? ఆ ధ్యానం గురించి వివరంగా నాకు చెప్పు."

అని యడిగిన నయ్యాదవేంద్రుం డిట్లని పలుకం దొడంగె; "దారు మధ్యభాగంబున ననలంబు
 సూక్ష్మరూపంబున వర్తించు చందంబున నందంబై సకలశరీరుల యందు నచ్చేద్యుండు
 నదాహ్వాండు నశోఘ్నండునైన జీవుండు వసించి యుండు" ననిన హరికి నుద్ధవుం డిట్లనియె;
 "సనక సనందనాది యోగీంద్రులకు యోగమార్గం బేరీతి నానతిచ్చితి, వది యేవిధం? బానతీయవే"
 యని యభ్యర్థించిన నతం డిట్లనియె; "వారలు చతుర్ముఖు నడిగిన నతండు, "నేనును దెలియనేర"
 ననిన వారలు విస్మయం బందుచుండ నేనా సమయంబున హంసస్వరూపుండ నై వారల
 కెఱింగించిన తెఱుంగు వినుము; పంచేంద్రియంబులకు దృష్టం బయిన పదార్థం బనిత్యంబు;
 నిత్యదృష్టి బ్రహ్మం బని తెలియవలయు; దేహి కర్మార్జిత దేహుండై సంసారమమతలు నిరసించి,
 నిశ్చలజ్ఞాన యుక్తుండై మత్స్యదప్రాప్తుండగు; స్వప్నలబ్ధ పదార్థంబు నిజంబు గాని క్రియఁ
 గర్మానుభవపర్యంతంబు కళేబరంబు వర్తించు నని సాంఖ్యయోగంబున సనకాదుల కెఱింగించిన
 విని, బ్రహ్మ మొదలైన దేవత లెఱింగిరి; వారివలన భూలోకంబునఁ బ్రసిద్ధం బయ్యె; నదిగావున
 నీవును నెఱింగికొని, పుణ్యాశ్రమంబులకుం జను; మస్మదీయ భక్తియుక్తుండును,
 హరిపరాయణుండునైన యతని చరణరజఃపుంజంబు తన శరీరంబు సోఁకజేయు నతండును,
 ముద్రాధారణపరులకును హరి దివ్యనామంబులు ధరియించు వారలకు నన్నోదకంబుల నిడు
 నతండును, వాసుదేవభక్తులం గని హర్షించు నతండును, భాగవతు" డని చెప్పి మఱియు
 "సర్వసంగపరిత్యాగంబు సేసి, యొండెఱుంగక నన్నే తలంచు మానవునకు భుక్తి ముక్తి
 ప్రదాయకుండనై యుండుదు" నని యానతిచ్చిన నుద్ధవుండు "ధ్యాన మార్గంబే రీతి?
 యానతీయవలయు" ననిన హరి యిట్లనియె; ఏకాంత మానసులై హస్తాబ్జంబు లూరుద్వయంబున
 సంధించి, నాసాగ్రంబున నీక్షణంబు నిలిపి, ప్రాణాయామంబున నన్ను హృదయగతుంగాఁ దలంచి,
 యష్టాదశ ధారణాయోగసిద్ధు లెఱింగి, యందణిమాదులు ప్రధాన సిద్ధులుగాఁ దెలిసి,
 యింద్రియంబుల బంధించి, మనం బాత్మయందుఁ జేర్చి, యాత్మనాత్మతోఁ గీలించిన
 బ్రహ్మపదంబుఁ బొందు; భాగవతశ్రేష్ఠ లితరధర్మంబులు మాని నన్నుం గాంతురు; తొల్లి
 పాండునందనుడగు నర్జునుండు యుద్ధరంగంబున విషాదంబు నొంది యిట్ల యడిగిన నతనికి
 నేఁ జెప్పిన తెఱుం గెఱింగించెదఁ; జరాచరభూతంబయిన జగంబంతయు మదాకారంబుగా
 భావించి, భూతంబులందు నాధారభూతంబును, సూక్ష్మంబులందు జీవుండును, దుర్జయంబులందు

మనంబును, దేవతలందుఁ బద్మగర్భుండును, వసువులందు హవ్యవాహుండును, నాదిత్యులందు విష్ణువును, రుద్రులందు నీలలోహితుండును, బ్రహ్మలందు భృగువును, ఋషులందు నారదుండును, ధేనువులందుఁ గామధేనువును, సింధులయందుఁ గపిలుండును, దైత్యులయందుఁ బ్రహ్లాదుండును గ్రహంబులందుఁ గళానిధియును, గజంబులయం దైరావతంబును, హయంబులయం దుచ్చైశ్యవంబును, నాగంబులందు వాసుకియును, మృగంబులందుఁ గేసరియు, నాశ్రమంబులందు గృహస్థాశ్రమంబును, వర్ణంబులయం దోంకారంబును, నదులందు గంగయు, సాగరంబుల యందు దుగ్ధసాగరంబును, నాయుధంబులందుఁ గార్మకంబును, గిరు లందు మేరువును, వృక్షంబుల యందశ్వత్థంబును, నోషధుల యందు యవలును, యజ్ఞంబుల యందు బ్రహ్మయజ్ఞంబును, వ్రతంబులం దహింసయు, యోగంబులం దాత్మయోగంబును, స్త్రీల యందు శతరూపయు భాషణంబులయందు సత్యభాషణంబును, ఋతువులందు వసంతాగమంబును, మాసంబులలో మార్గశీర్షంబును, నక్షత్రంబులలో నభిజిత్తును, యుగంబులందుఁ గృతయుగంబును, భగవదాకారంబులందు వాసుదేవుండును, యక్షుల లోఁ గుబేరుండును, వానరులం దాంజనేయుండును, రత్నంబు లందుఁ బద్మరాగంబును, దానంబులలోనన్నదానంబును, దిఘ లయం దేకాదశియు, నరులయందు వైష్ణవుండై భాగవతప్రవర్తనం బ్రవర్తించువాఁడును, నివియన్నియు మద్విభూతులుగా నెఱుంగు" మని కృష్ణుం డుద్ధవునకు నుపన్యసించిన వెండియు నతం డిట్లనియె.

టీకా:

అని = అని; అడిగిన = అడిగినట్టి; ఆ = ఆ ప్రసిద్ధుడైన; యాదవేంద్రుండు = కృష్ణుడు {యాదవేంద్రుడు - యాదవుల ప్రభువు, కృష్ణుడు}; పలుకన్ = చెప్పుట; తొడంగెన్ = మొదలిడెను; దారు = కణ్ణులు; మధ్యభాగంబునన్ = లోపలిప్రదేశములో; అనలంబు = అగ్ని; సూక్ష్మ = సూక్ష్మమైన; రూపంబునన్ = రూపములో; వర్తించు = ఉండెడి; చందంబునన్ = విధముగ; అందంబు = కలిసి ఉన్నది; ఐ = అయ్యి; సకల = సర్వ; శరీరులు = దేహధారులు; అందున్ = లోను; అచ్చేద్యుండున్ = ముక్కలుచేయరానివాడు; అదాహ్యుండన్ = కాల్పరానివాడు; అశోష్యుండున్ = ఎండింపరానివాడు; ఐన = అయినట్టి; జీవుండు = జీవాత్మ; వసించి = నివసిస్తూ; ఉండును = ఉండును; అనినన్ = అనగా; హరి = కృష్ణుని; కిన్ = కి; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; సనక = సనకుడు {సనకసనందనాది - సనకాదులు, 1సనక 2సనందన 3సనత్కుమార

4సనత్సుజాతులుఅను బ్రహ్మదేవుని కుమారులు; సనందదన = సనందనుడు; ఆది = మొదలగు;
 యోగి = యోగులలో; ఇంద్రులు = శ్రేష్ఠుల; కున్ = కు; యోగమార్గంబు = యోగమార్గమును; ఏ = ఏ;
 రీతిన్ = విధముగ; ఆనతిచ్చితివి = చెప్పితివి; అది = అది; ఏ = ఎలాంటి; విధంబు = మార్గము;
 ఆనతీయవే = చెప్పుము; అని = అని; అభ్యర్థించినన్ = వేడుకొనగా; అతండు = అతను; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అనియె = పలికెను; వారలు = వారు; చతుర్ముఖున్ = బ్రహ్మదేవుని {చతుర్ముఖుడు -
 నాలుగు మోముల వాడు, బ్రహ్మ}; అడిగినన్ = అడుగగా; అతండు = అతను; నేనునున్ = నేను
 కూడ; తెలియనేరను = ఎరుగను; అనినన్ = అనగా; వారలు = వారు; విస్మయంబున్ =
 ఆశ్చర్యమును; అందుచుండ = ఆశ్చర్యపోతుండగా; నేనున్ = నేను; ఆ = ఆ యొక్క; సమయంబునన్
 = సమయమునకు; హంస = హంస యొక్క; స్వరూపుండను = రూపము ధరించినవాడను; ఐ =
 అయ్యి; వారలు = వారి; కిన్ = కి; ఎఱింగించిన = తెలిపిన; తెఱంగున్ = విధమును; వినుము =
 వినుము; పంచేంద్రియంబుల్ = పంచేంద్రియముల; కున్ = కు; దృష్టంబు = కనబడునది; అయిన =
 ఐన; పదార్థంబు = వస్తువులెల్ల; అనిత్యంబు = శాశ్వతమైనది కాదు; నిత్య = నిశ్చలమైన; దృష్టి =
 జ్ఞానము; బ్రహ్మంబు = పరబ్రహ్మ; అని = అని; తెలియవలయున్ = తెలిసికొనవలెను; దేహి =
 జీవుడు; కర్మ = చేసిన కర్మలచే; ఆర్జిత = సంపాదించుకొన్న; దేహుండు = దేహము కలవాడు; ఐ =
 అయ్యి; సంసార = సంసారమందలి; మమతలు = మమకారాల్ని; నిరసించి = వదలి; నిశ్చల =
 చలించని; జ్ఞాన = జ్ఞానము; యుక్తుండు = కూడినవాడు; ఐ = అయ్యి; మత్ = నా యొక్క; పద =
 స్థానాన్ని; ప్రాప్తుండు = చెందినవాడు; అగు = అగును; స్వప్న = కలలో; లబ్ధ = దొరికిన; పదార్థంబు =
 వస్తువులెల్ల; నిజంబు = నిజమైనవి; కాని = కానట్టి; క్రియన్ = విధముగనే; కర్మానుభవంబు =
 కర్మానుభవము; పర్యంతంబు = అయినదాకా; కళేబరంబు = దేహము; వర్తించును =
 నడస్తుంటుంది; అని = అని; సాంఖ్యయోగంబున = సాంఖ్యయోగమార్గములో; సనకాదులు =
 1సనకుడు 2సనందనుడు 3సనత్సుమారుడు 4సనత్సుజాతుడు అను బ్రహ్మకుమారులైన
 దేవర్షులు; కున్ = కు; ఎఱింగించినన్ = తెలియపర్చగా; విని = విని; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు;
 మొదలైన = మొదలైన; దేవతలు = దేవతలు; ఎఱింగిరి = తెలిసికొనిరి; వారి = వారి; వలన = వలన;
 భూలోకంబునన్ = భూలోకములోకూడ; ప్రసిద్ధంబు = పేరుపొందినది; అయ్యెన్ = అయినది;
 అదిగావున = కాబట్టి; నీవును = నీవుకూడ; ఎఱింగికొని = తెలిసికొని; పుణ్య = పుణ్యవంతమైన;
 ఆశ్రమంబులు = ఆశ్రమముల; కున్ = కు; చనుము = వెళ్ళుము; అస్మదీయ = నా యందలి; భక్తి =
 భక్తి; యుక్తుండును = కలవాడు; హరి = విష్ణుమూర్తి యందు; పరాయణుండును = ఆసక్తికలవాడు;

ఐన = అయినట్టి; అతని = వాని; చరణ = పాద; రజన్ = ధూళి; పుంజంబు = సమూహము; తన =
 తన యొక్క; శరీరంబున్ = దేహమును; సోకన్ = తగులునట్లు; చేయున్ = చేసెడి; అతండును =
 వాడు; ముద్రా = శంఖచక్రాదిముద్రలను; ధారణ = ధరించుటందు; పరులకును = ఆసక్తికలవారి; కున్
 = కి; హరి = నారాయణుని; దివ్య = మహిమాన్వితమైన; నామంబులున్ = నామములను;
 ధరియించు = ధరించెడి; వారలు = వారి; కున్ = కి; అన్న = ఆహారము; ఉదకంబులన్ = నీళ్ళను;
 ఇడు = ఇచ్చెడి; అతండును = వాడు; వాసుదేవ = కృష్ణ; భక్తులన్ = భక్తులను; కని = చూసి;
 హర్షించున్ = ఆనందపడెడి; అతండును = వాడు; భాగవతుడు = భాగవతుడు; అని = అని; చెప్పి =
 చెప్పి; మఱియు = ఇంకను; సర్వసంగపరిత్యాగంబు = సన్యాసము (సర్వసంగపరిత్యాగము - అన్ని
 తగులములను పూర్తిగా విడిచిపెట్టుట, సన్యాసము); చేసి = చేసి; ఒండు = వేరెవరిని; ఎఱుంగక =
 తెలిసికొనక; నన్నే = నన్నుమాత్రమే; తలంచు = స్మరించెడి; మానవుని = మానవుడి; కున్ = కి; భుక్తి =
 ఇహలోక జీవిక; ముక్తి = పరలోక మోక్షము; ప్రదాయకుండను = ఇచ్చెడివాడను; ఐ = అయ్యి;
 ఉండుదున్ = ఉంటాను; అని = అని; ఆనతిచ్చిన = తెలుపగా; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు;
 ధ్యానమార్గంబు = ధ్యానము యొక్క; మార్గంబు = విధానము; ఏ = ఏ; రీతి = విధము;
 ఆనతీయవలయును = చెప్పుము; అనినన్ = అని అడుగగా; హరి = కృష్ణుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ;
 అనియె = పలికెను; ఏకాంత = ఏకాగ్రమైన; మానసులు = మనస్సుకలవారు; ఐ = అయ్యి; హస్త =
 చేతులు అనెడి; అబ్జంబులు = పద్మములను; ఊరు = తొడల; ద్వయంబునన్ = జంట మీద;
 సంధించి = స్థిరపరచి; నాస = ముక్కు; అగ్రంబునన్ = కొస యందు; ఈక్షణంబున్ = దృష్టిని; నిలిపి
 = నిలిపి; ప్రాణాయామంబునన్ = ప్రాణాయామముతో; నన్నున్ = నన్ను; హృదయ =
 హృదయములో; గతున్ = ఉన్నవానిగా; తలంచి = భావించుకొని; అష్టాదశ = పద్దెనిమిది (18)
 {అష్టాదశసిద్ధులు - అణిమాది ఎనిమిది (8) గౌణసిద్ధులు పది (10) (చూ. అనుయక్తములు)};
 ధారణా = ధారణలచే లభించు; యోగసిద్ధులు = యోగసిద్ధులను; ఎఱింగి = తెలిసికొని; అందు =
 వానిలో; అణిమాదులు = అష్టసిద్ధులు {అణిమాది - అష్టసిద్ధులు - 1అణిమ 2మహిమ 3లఘిమ
 4గరిమ 5ప్రాప్తి 6ప్రాకామ్యము 7ఈశత్వము 8వశిత్వము}; ప్రధాన = ముఖ్యమైన; సిద్ధులు = సిద్ధులు;
 కాన్ = ఐనట్లు; తెలిసి = తెలిసికొని; ఇంద్రియంబులన్ = ఇంద్రియవ్యాపారములను; బంధించి =
 నిరోధించి; మనంబున్ = మనస్సును; ఆత్మ = ఆత్మ; అందు = అందు; చేర్చి = చేర్చి; ఆత్మన్ = ఆత్మను;
 ఆత్మ = పరమాత్మతో; కీలించినన్ = లగ్నముచేసినచో; బ్రహ్మపదంబున్ = బ్రహ్మపదమును;
 పొందున్ = పొందును; భాగవత = భాగవతులలో; శ్రేష్ఠులు = ఉత్తములు; ఇతర = ఇతర; ధర్మంబులు

= విషయములు; మాని = వదలివేసి; నన్నున్ = నన్నే; కాంతురు = పొందెదరు; తొల్లి = పూర్వము;
 పాండు = పాండురాజు; నందనుడు = పుత్రుడు; అగు = ఐన; అర్జునుండు = అర్జునుడు;
 యుద్ధరంగంబునన్ = రణరంగములో; విషాదంబున్ = విచారమును; ఒంది = పొంది; ఇట్లు = ఈ
 విధముగ; అడిగిన = అడిగితే; అతని = అతని; కిన్ = కి; నేన్ = నేను; చెప్పిన = చెప్పినట్టి; తెలింగున్
 = వివరమును; ఎఱింగించెద = చెప్పెదను; చరా = చలనముకలవి; అచర = చలనములేనివి;
 భూతంబు = జీవులు కలది; అయిన = అగు; జగంబు = లోకము; అంతయున్ = సమస్తమును; మత్
 = నా యొక్క; ఆకారంబు = స్వరూపము; కాన్ = అయినట్లు; భావించి = తలచి; భూతంబులు =
 భూతములు; అందున్ = లో; ఆధారభూతంబును = ఆధారభూతము; సూక్ష్మంబులు = సూక్ష్మమైన
 వాని; అందున్ = లో; జీవుండును = జీవుడు; దుర్జయులు = జయింపరాని వాటి; అందున్ = లో;
 మనంబును = మనస్సు; దేవతలు = దేవతలు; అందున్ = లో; పద్మగర్భండును = బ్రహ్మదేవుడు;
 వసువులు = అష్ట వసువులు {అష్టవసువులు - 1ద్రోణుడు 2ప్రాణుడు 3ధ్రువుండు 4అర్కుండు
 5అగ్ని 6దోషుండు 7వస్తువు 8విభావసువు (ఇంకొక క్రమము) 1ఆవుడు 2ధ్రువుడు 3సోముడు
 4అధ్వరుడు 5అనిలుడు 6ప్రత్యూషుడు 7అనలుడు 8ప్రభాసుడు}; అందున్ = లో;
 హవ్యవాహుండును = అగ్ని {హవ్యవాహుడు - హవ్యమును మోసుకుపోవు వాడు, అగ్నిహోత్రుడు};
 ఆదిత్యులు = ద్వాదశ ఆదిత్యులు {ద్వాదశాదిత్యులు - 1ఇంద్రుడు 2ధాత 3పర్జన్యుడు 4తప్త
 5పూషుడు 6అర్యముడు 7భగుడు 8వివస్వతుడు 9విష్ణువు 10అంశుమంతుడు 11వరుణుడు
 12మిత్రుడు}; అందున్ = లో; విష్ణువును = విష్ణువు; రుద్రులు = ఏకాదశ రుద్రులు {ఏకాదశరుద్రులు -
 1అజుడు 2ఏకపాదుడు 3అహిర్బుధ్వుడు 4తప్త 5రుద్రుడు 6హరుడు 7శంభుడు 8త్రయంబకుడు
 9అపరాజితుడు 10ఈశానుడు 11త్రిభువనుడు (మరొక క్రమము) 1అజైకపాదుడు 2అహిర్బుధ్వుడు
 3తప్త 4రుద్రుడు 5హరుడు 6త్రయంబకుడు 7వృషాకపి 8శంభుడు 9కపర్ది 10మృగవ్యాధుడు
 11శర్వుడు (కశ్యపబ్రహ్మ వలన సురభి యందు జన్మించినవారు)}; అందు = లో; నీలలోహితుండును
 = శివుడు {నీలలోహితుడు - కంఠమున నీలము కేశములందు ఎరుపు కలవాడు, శివుడు (బ్రహ్మ
 హోమము చేయునపుడు లలాటమునందలి స్వేద బిందువు అగ్నియందు పడి నల్లని రంగు కలదై
 పిమ్మట ఎఱునయ్యెనని పురాణ ప్రసిద్ధి)}; బ్రహ్మలు = నవ బ్రహ్మలు {నవబ్రహ్మలు - ప్రజాపతులు -
 భృగువు, పులస్థ్యుడు, పులహుడు, అంగిరసుడు, అత్రి, క్రతువు, దక్షుడు, వసిష్ఠుడు, మరీచి; అందు =
 లో; భృగువు = భృగువు; ఋషులు = ఋషులు; నారదుండును = నారదుడు; ధేనువులు = పాలు
 ఇచ్చు ఆవులు; అందున్ = లో; కామధేనువును = కామధేనువు; సిద్ధులు = సిద్ధులు; అందున్ = లో;

కపిలుండును = కపిలుడు; దైత్యులు = దైత్యులు; అందున్ = లో; ప్రహ్లాదుండును = ప్రహ్లాదుడు;
 గ్రహములు = నవ గ్రహములు {నవగ్రహములు - 1సూర్యుడు 2చంద్రుడు 3అంగారకుడు 4బుధుడు
 5బృహస్పతి 6శుక్రుడు 7శని 8రాహువు 9కేతువు}; అందున్ = లో; కళానిధియును = చంద్రుడు;
 గజంబులు = గజములు {అష్టదిగ్గజములు - 1ఐరావతము 2పుండరీకము 3వామనము
 4కుముదము 5అంజనము 6పుష్పదంతము 7సార్వభౌమము 8సుప్రతీకము}; అందున్ = లో
 {అష్టదిగ్గజముల భార్యలు - 1అభ్రము 2కపిల 3పింగళ 4అనుపమ 5తామ్రపర్ణి 6శుభ్రదంతి
 7అంగన 8అంజనావతి}; ఐరావతంబును = ఐరావతము; హయంబులు = గుఱ్ఱములు; అందు =
 లో; ఉచ్చైశ్రవంబును = ఉచ్చైశ్రవము; నాగంబులు = నాగములు; అందున్ = లో; వాసుకియును =
 వాసుకీ; మృగంబులు = జంతువులు; అందున్ = లో; కేసరియున్ = సింహము; ఆశ్రమంబులు =
 ఆశ్రమముల; అందున్ = లో; గృహస్థాశ్రమంబును = గృహస్థాశ్రమము; వర్ణంబుల = అక్షరముల;
 అందున్ = లో; ఓంకారంబును = ఓంకారము; నదులు = నదులు; అందున్ = లో; గంగయున్ =
 గంగ; సాగరంబుల = సముద్రముల; అందున్ = లో; దుగ్ధసాగరంబునున్ = పాలసముద్రము;
 ఆయుధంబులు = ఆయుధములు; అందున్ = లో; కార్మకంబును = ధనుస్సు; గిరులు =
 పర్వతములు; అందు = లో; మేరువును = మేరుపర్వతము; వృక్షంబుల = చెట్ల; అందున్ = లో;
 అశ్వత్థంబును = అశ్వత్థవృక్షము; ఓషధుల = ఫలించగనే నశించెడి చెట్ల; అందున్ = లో; యవలును
 = యవధాన్యము; యజ్ఞంబుల = యాగముల; అందున్ = లో; బ్రహ్మయజ్ఞంబును = బ్రహ్మయజ్ఞము;
 వ్రతంబులు = వ్రతములు; అందున్ = లో; అహింసయున్ = అహింస; యోగంబులు = యోగములు;
 అందు = లో; ఆత్మయోగంబును = ఆత్మయోగము; స్త్రీల = స్త్రీల; అందున్ = లో; శతరూపయు =
 శతరూప; భాషణంబుల = పలుకుల; అందున్ = లో; సత్య = సత్యమును; భాషణంబును =
 పలుకుట; ఋతువులు = ఋతువులు; అందున్ = లో; వసంతాగమంబును = వసంతఋతువు;
 మాసంబుల = మాసంబుల; లో = లో; మార్గశీర్షంబును = మార్గశిరము; నక్షత్రంబుల = నక్షత్రముల;
 లోనన్ = అందు; అభిజిత్తును = అభిజిత్తు; యుగంబులు = యుగములు; అందున్ = లో;
 కృతయుగంబును = కృతయుగము; భగవత్ = భగవంతుని; ఆకారంబుల = అవతారములలో;
 వాసుదేవుండును = కృష్ణుడు; యక్షుల = యక్షుల; లోన్ = అందు; కుబేరుండును = కుబేరుడు;
 వానరులు = వానరుల; అందు = లో; ఆంజనేయుండును = ఆంజనేయుడు; రత్నంబు = రత్నములు;
 అందున్ = లో; పద్మరాగంబును = పద్మరాగము; దానంబుల = దానముల; లోన్ = అందు;
 అన్నదానంబును = అన్నదానము; తిథుల = తిథుల {తిథులు - 1పాడ్యమి 2విదియ 3తదియ

4చవితీ 5పంచమి 6షష్ఠి 7సప్తమి 8అష్టమి 9నవమి 10దశమి 11ఏకాదశి 12ద్వాదశి 13త్రయోదశి
 14చతుర్దశి 15అమావాస్య లేక పౌర్ణమి; అందున్ = లో; ఏకాదశియున్ = ఏకాదశి; నరుల =
 మానవుల; అందున్ = లో; వైష్ణవుండు = వైష్ణవసంప్రదాయకుడు; ఐ = అయ్య; భాగవత =
 భాగవతుల; ప్రవర్తనన్ = పద్ధతిలో; ప్రవర్తించు = జీవించు; వాడును = వాడు; ఇవి = ఇవి; అన్నియున్
 = అన్ని; మత్ = నా యొక్క; విభూతులు = అవతారాలు. రూపములు; కాన్ = ఐనట్లు; ఎఱుంగుము =
 తెలియుము; అని = అని; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; ఉద్ధవున్ = ఉద్ధవుని; కున్ = కి; ఉపన్యసించిన =
 విస్తరించిచెప్పగా; వెండియున్ = మళ్ళీ; అతండు = అతను; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె =
 పలికెను;

భావము:

అలా అడిగిన ఉద్ధవుడికి యాదవ ప్రభువు శ్రీకృష్ణుడు ఇలా చెప్పసాగాడు. "కణ్ణి లోపల అగ్ని
 సూక్ష్మరూపంలో ఉండే విధంగా, సకల శరీరాలలోను అచ్ఛేద్యుడు అదాహ్యుడు అశోష్యుడు అయిన
 జీవుడు నివసిస్తూ ఉంటాడు." అనగా ఉద్ధవుడు మరల ఇలా అడిగాడు. "సనకుడు సనందుడు
 మున్నగు యోగీంద్రులకు యోగమార్గం ఏ విధంగా బోధించావు? ఆ మార్గం ఎలాంటిదో నాకు
 చెప్పు." అంత శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు. "వారు మొదట ఈ విషయం గురించి బ్రహ్మదేవుడిని
 అడిగారు. అతడు తనకు కూడ తెలియదు అన్నాడు. అప్పుడు వాళ్ళు ఆశ్చర్యపడుతుంటే, నేను ఆ
 సమయంలో హంస రూపం ధరించి వాళ్ళకు చెప్పాను. ఆ వివరం చెప్తాను శ్రద్ధగా విను.
 పంచేంద్రియాలకూ కనిపించే పదార్థమంతా అనిత్యం. నిత్యమైనది బ్రహ్మం మాత్రమే. పూర్వజన్మ
 కృత కర్మలచేత లభించిన శరీరం కలవాడైన దేహి, సంసార మందు మమకారాన్ని వదలి
 నిశ్చలమైన జ్ఞానం పొంది, నా స్థానాన్ని ప్రాప్తిస్తాడు. కలలో దొరికిన పదార్థం నిజం కానట్లుగా,
 కర్మానుభవం అయిన దాకా శరీరం ఉంటుంది. అని సాంఖ్య యోగాన్ని సనకాదులకు చెప్పాను.
 అది వినిన బ్రహ్మదేవుడు మొదలైన దేవతలు తెలుసుకున్నారు. ఆ యోగం వారి వలన
 భూలోకంలో ప్రసిద్ధమైంది. కాబట్టి, నీవు తెలుసుకుని పుణ్యాశ్రమాలకు వెళ్ళు. ఇంకా, నా మీద భక్తి
 ఆసక్తికలవారి పాదరేణువులు తన శరీరానికి సోకించుకుండేవాడు; శంఖమూ చక్రమూమొదలైన
 ముద్రలను ధరించేవాడు; హరిదివ్యనామాలు ధరించేవారికీ అన్నమూ నీళ్ళూ ఇచ్చేవాడు;
 విష్ణుభక్తులను కాంచి సంతోషించేవాడు కూడ భాగవతుడు అని తెలియుము. అన్ని సంగాలను
 వదలి, ఇతరము ఎరుగక, నన్నేతలచే మానవునకు భుక్తినీ, ముక్తినీ ఇస్తాను." అని బోధించాడు.

అంత, ఉద్ధవుడు ధ్యానమార్గ స్వరూపం చెప్ప మని మళ్ళీ అడిగాడు. శ్రీహరి ఇలా అన్నాడు.
 "ఏకాంతంగా కూర్చుని తొడలమీద చేతులు కలిపి పెట్టుకుని, ముక్కు చివర చూపు నిలిపి,
 ప్రాణాయామంతో నన్ను హృదయంలో ఉన్నవాడిగా భావించి. పద్దెనిమిది విధాల ధారణా
 యోగసిద్ధులను తెలుసుకుని, అందు అణిమ మొదలైన వానిని ప్రధాన సిద్ధులుగా గ్రహించి,
 ఇంద్రియాలను బంధించి, మనస్సును ఆత్మలో చేర్చి, ఆత్మను పరమాత్మతో లగ్నంచేసి,
 బ్రహ్మపదాన్ని పొందే భాగవతశ్రేష్ఠులు ఇతర విషయాలు మాని నన్నే పొందుతారు.
 ఇంతకుముందు పాండుకుమారుడైన అర్జునుడు రణరంగంలో విషాదం పొంది, ఇలానే అడిగితే,
 అతనికి చెప్పిందే నీకూ చెప్తున్నాను విను. చరచరాత్మకం అయిన ఈ ప్రపంచమంతా, నా
 ఆకారంగా భావించి భూతాలలో ఆధారభూతము సూక్ష్మములందు జీవుడు, దుర్జనమైన వాటిలో
 మనస్సు, దేవతలలో బ్రహ్మదేవుడు, వసువులలో అగ్ని, ఆదిత్యులలో విష్ణువు, రుద్రులలో
 నీలలోహితుడు, బ్రహ్మలందు భృగువు, ఋషులందు నారదుడు, ధేనువులందు కామధేనువు,
 సిద్ధులలో కపిలుడు, దైత్యులలో ప్రహ్లాదుడు, గ్రహాలలో చంద్రుడు, ఏనుగులలో ఐరావతము,
 గుఱ్ఱములలో ఉచ్చైశ్రవము, నాగులలో వాసుకి, మృగములలో సింహము, ఆశ్రమములలో
 గృహస్థాశ్రమము, వర్ణములలో ఓంకారము, నదులలో గంగ, సముద్రములలో పాలసముద్రము,
 ఆయుధములలో ధనస్సు, కొండలలో మేరువు, చెట్లలో అశ్వత్థము, ఓషధులలో యవలు,
 యజ్ఞములలో బ్రహ్మయజ్ఞము, వ్రతములలో అహింస, యోగములలో ఆత్మయోగము, స్త్రీలలో
 శతరూప, పలుకులలో సత్యము, ఋతువులందు వసంతము, మాసములలో మార్గశిరము,
 నక్షత్రములలో అభిజిత్తు, యుగములలో కృతయుగము, భగవదాకారములలో వాసుదేవుడు,
 యక్షులలో కుబేరుడు, వానరులలో ఆంజనేయుడు, రత్నములందు పద్మరాగము, దానములలో
 అన్నదానము, తిథులయందు ఏకాదశి, నరులలో వైష్ణవ భాగవతుడు ఇవి అన్నీ నా విభూతులుగా
 తెలుసుకో" అని శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుడికి ఉపదేశించాడు. మళ్ళీ ఉద్ధవుడు ఇలా అడిగాడు.

11-106-క.

వర్ణాశ్రమధర్మంబులు

విర్ణయముగ నాన తిమ్ము వీరజనాభా!

కర్ణరసాయనముగ నవి

వర్ణింపుము, వినెద నేఁడు వనరుహనేత్రా!

టీకా:

వర్ణ = చతుర్వర్ణముల {చాతుర్వర్ణములు - 1బ్రాహ్మణ 2క్షత్రియ 3వైశ్య 4శూద్ర వర్ణములు}; ఆశ్రమ = చతురాశ్రమముల {చతురాశ్రమములు - 1బ్రహ్మచర్య 2గృహస్థ 3వానప్రస్థ 4సన్యాస ఆశ్రమములు}; ధర్మంబులున్ = ధర్మములు; నిర్ణయముగన్ = నిర్దిష్టమైనదిగా; ఆనతిమ్ము = తెలియజెప్పుము; నీరజనాభా = కృష్ణా {నీరజనాభుడు - నీరజము (పద్మము) నాభిని కలవాడు, విష్ణువు}; కర్ణ = చెవులకు; రసాయనముగన్ = ఇంపుగ; అవి = వాటిని; వర్ణింపుము = వివరించిచెప్పుము; వినెద = వింటాను; నేడు = ఇవాళ; వనరుహనేత్రా = పద్మాక్షా, కృష్ణా.

భావము:

“పద్మనాభా! కమలలోచనా! చతుర్వర్ణములు చతురాశ్రమములు వాటి ధర్మములు నిర్ణయించి చెవులకింపు అయ్యేలా చెప్పు వింటాను.”

11-107-వ.

అనినం గృష్ణుండు నాలుగు వర్ణంబుల యుత్పత్తియు నాలుగాశ్రమంబుల కీట్టిట్టి వర్ణంబు లనియును, నాలుగు వేదంబులం జెప్పిన ధర్మంబులును, బ్రవృత్తి నివృత్తి హేతువు లగు పురాణేతిహాస శాస్త్రంబులును, వైరాగ్యవిజ్ఞానంబులును నివి మొదలుగాఁ గలవన్నియు నెఱిగించి, “సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ” యను నుపనిషత్తుల్యంబగు గీతావచన ప్రకారంబున నెవ్వడేని నా యందు మతి గలిగి వర్తించు వాఁడు నేనని పలుకంబడుఁ; బెక్కు విధంబుల వాదంబు లేల? యని యెందును దగులువడక నామీదఁ దలంపు గలిగి వర్తంపు” మనిన నుద్ధవుం డిట్లనియె.

టీకా:

అనినన్ = అని అడుగగా; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; నాలుగువర్ణంబుల = చాతుర్వర్ణముల;
ఉత్పత్తియున్ = పుట్టుక; నాలుగాశ్రమంబుల = చతురాశ్రమముల; కున్ = కు; ఇట్టట్టివి =
వేటివివాటికిఇలాంటివి; అర్థంబులు = తగినవి; అనియును = అని; నాలుగువేదంబులన్ =
చతుర్వేదములందు {చతుర్వేదములు - 1ఋగ్వేదము 2యజుర్వేదము 3సామవేదము
4అథర్వణవేదము}; చెప్పిన = చెప్పినట్టి; ధర్మంబులునున్ = ధర్మములు; ప్రవృత్తి = ప్రవృత్తిమార్గము;
నివృత్తి = నివృత్తిమార్గము; హేతువులు = కారణభూతులు; అగు = ఐన; పురాణ = పురాణములు
{పురాణములు - అష్టాదశ పురాణములు}; ఇతిహాస = ఇతిహాసములు; శాస్త్రంబులును =
శాస్త్రములు; వైరాగ్య = వైరాగ్యము; విజ్ఞానంబులును = విజ్ఞానములు; ఇవి = ఇవి; మొదలుగాన్ =
మున్నగునవి; కలవి = ఉన్నవి; అన్నియున్ = అన్ని; ఎఱిగించి = తెలిపి; సర్వ = అన్ని; ధర్మాన్ =
ధర్మములను; పరిత్యజ్య = విడిచిపెట్టి; మమ = నన్ను; ఏకం = మాత్రమే; శరణం = శరణు; వ్రజ =
పొందుము; అను = అనెడి; ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తులతో; తుల్యంబు = సమానమయినది; అగు =
ఐన; గీతా = భగవద్గీత యందలి; వచన = వాక్యము; ప్రకారంబునన్ = ప్రకారముగ; ఎవ్వడేనిన్ =
ఎవరైతే; నా = నా; అందున్ = అందు; మతిన్ = బుద్ధి; కలిగి = ఉండి; వర్తించు = ప్రవర్తించెడి; వాడు =
అతడు; నేను = నేనే; అని = అని; పలుకంబడున్ = చెప్పబడుతాడు; పెక్కు = అనేక; విధంబుల =
రకముల; వాదంబులు = తగవులు; ఏలన్ = ఎందుకు; అని = అని; ఎందునున్ = దేనిలో;
తగులుపడక = లగ్నముకానీక; నా = నా; మీదన్ = మీదనే; తలంపు = మనసుపెట్టుట; కలిగి = కలిగి;
వర్తింపుము = నడచుకొనుము; అనినన్ = అని చెప్పగా; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; ఇట్లు = ఈ
విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

ఇలా అడిగిన ఉద్ధవుడికి శ్రీకృష్ణుడు నాలుగు వర్ణాల పుట్టుక; నాలుగు ఆశ్రమాలకూ తగిన
పద్ధతులు; నాలుగు వేదాలలో చెప్పిన ధర్మాలు; ప్రవృత్తి నివృత్తి హేతువులయిన పురాణములు,
ఇతిహాసములు, శాస్త్రములు; వైరాగ్య విజ్ఞానములు; మొదలైనవన్నీ తెలిపాడు. "సర్వధర్మాన్
పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ" ధర్మంబులు సకలం విడిచి నన్నొక్కనినే శరణు పొందు అనే
ఉపనిషత్తులతో సమానమయిన గీతాప్రవచనం ప్రకారం. నాయందు మనస్సు కలిగి

ప్రవర్తించేవాడు నేనని చెప్పబడతాడు. పలువిధాలైన వాదాలెందుకు ఇతరత్రా మనస్సు లగ్నం కానీయకుండా, నామీదనే తలపు కలిగి నడచుకో. అనగా ఉద్ధవుడు ఇలా అన్నాడు.

11-108-క.

తెలియనివి కొన్ని సెప్పీతి;

తెలియంగల వెల్ల నింకఁ దెలుపుము కృష్ణా!

వల నెఱిగి మెలగవలయును

నలినాసనజనక! భక్తనతపదయుగళా!

టీకా:

తెలియనివి = నాకు తెలియనివి; కొన్ని = కొన్ని; చెప్పీతి = చెప్పావు; తెలియంగల = ఇంకా తెలుసుకోవలసినవి; ఎల్లన్ = అన్నిటిని; ఇంకన్ = ఇంకా; తెలుపుము = తెలియజేయుము; కృష్ణా = కృష్ణా; వలను = ఒప్పదము, విధానము; ఎఱిగి = తెలిసి; మెలగవలయును = నడచుకొనవలెను; నలినాసనజనక = కృష్ణా {నలినాసనజనకుడు - నలినాసనుని (బ్రహ్మ యొక్క) జనకుడు, విష్ణువు}; భక్తనతపదయుగళా = కృష్ణా {భక్తనతపదయుగళుడు - భక్తులుచే నుతింపబడు పాదముల జంట కలవాడు, విష్ణువు}.

భావము:

"బ్రహ్మదేవుడిని కన్నతండ్రి! భక్తులు నమస్కరించే పాదద్వయం కల శ్రీకృష్ణా! తెలియనివి కొన్ని చెప్పావు. ఇంకా తెలియవలసినవి ఏవైనా ఉంటే తెలుపు. వాటిని తెలుసుకుని కృతార్థుడను అవుతాను."

11-109-వ.

అని యుద్ధవుం డడగినం బ్రబుద్ధమనస్కుం డయిన పుండరీకాక్షుండు "నీ ప్రశ్నంబులు దుర్లభంబు లయినను వినుము; నియమ శమ దమాదులు దపంబును సుఖదుఃఖంబులు స్వర్గ నరకంబులుననం బరఁగినవి యెవ్వి, దరిద్రుం డెట్టివాఁ డీశ్వరుండెవ్వం, డని నీవు నన్నడిగిన యర్థంబు లెల్ల వేఱువేఱు వివరించెద; మౌనవ్రత బ్రహ్మచర్య క్షమా జప తపంబులును,

నతిథిసత్కారంబును, బరహితంబును, జౌర్యాదిరహితత్వంబును ననునివి మొదలైనవి
 నియమంబు లనందగు; నింద్రియనిగ్రహంబును, శత్రుమిత్ర సమత్వంబును, శమం బనం బరంగు;
 మూఢజనులకు జ్ఞానోపదేశంబును, గామ్యత్యాగంబును, సమదర్శనంబును, వైష్ణవ
 సమూహంబులతోడి భక్తియుఁ, బ్రాణాయామంబును, జిత్తశుద్ధియు నను నివి కలిమివిద్య
 యనంబడు; శమదమాది గుణరహితుండును, మద్భక్తి విరహితుండును నగుట యవిద్య
 యనందగు; జిత్తశుద్ధి గలిగి నిత్యతృప్తుండౌట దమం; బిట్టి నియమాది గుణ సహితత్వంబును
 మద్భక్తియుక్తియు ననునదియే సుఖంబు; నన్నెఱుంగలేక తమోగుణంబునం బరంగుటయె దుఃఖం
 బనంబడు; బంధు గురు జనంబుల యెడ భేదబుద్ధి నొంది, శరీరంబు నిజగృహంబుగా
 భావించినవాఁడె దరిద్రుం; డింద్రియ నిరసనుండును, గుణ సంగ విరక్తుండు నైనవాఁడె
 యీశ్వరుండు; నాయందుఁ దలంపు నిలిపి, కర్మయోగంబునందును, భక్తి యోగంబునందును
 వాత్సల్యంబు గలిగి జనకాదులు కైవల్యంబుఁ జెందిరి; భక్తియోగంబునం జేసి బలి ప్రహ్లాద
 ముచుకుందాదులు పరమ పదప్రాప్తులై; రది గావున నిది యెఱింగి నిరంతర భక్తియోగం
 బధికంబుగా నీ మనంబున నిలుపుము; మృణ్మయంబైన ఘటంబున జలంబులు జాలుగొను
 తెఱంగున దినదినంబునకు నాయువు క్షయం బై మృత్యువు సన్నిహితం బై వచ్చుఁ గావున నిది
 యెఱింగి నిరంతరంబును నన్నేమఱక తలంచుచుండు నతండు నాకుం బ్రియుండు.

టీకా:

అని = అని; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; అడిగినన్ = అడుగగా; ప్రబుద్ధమనస్కుండు = జ్ఞానాత్మకుండు;
 అయిన = ఐన; పుండరీకాక్షుండు = కృష్ణుడు; నీ = నీ యొక్క; ప్రశ్నంబులు = ప్రశ్నలు; దుర్లభంబులు
 = కష్టసాధ్యమైనవి; అయినను = అయినప్పటికి; వినుము = వినుము; నియమ = నియమములు;
 శమ = శమము; దమ = దమము; ఆదులున్ = మున్నగునవి; తపంబును = తపస్సు; సుఖ =
 సుఖములు; దుఃఖంబులున్ = దుఃఖములు; స్వర్గ = స్వర్గము; నరకంబులున్ = నరకములు; అనన్ =
 అనగా; పరగినవి = తెలియబడునవి; ఎవ్వి = ఏవి; దరిద్రుండు = దరిద్రుడు; ఎట్టి = ఎటువంటి; వాడు
 = వాడు; ఈశ్వరుండు = ఈశ్వరుండంటే; ఎవ్వండు = ఎవరు; అని = అని; నీవు = నీవు; నన్ను =
 నన్ను; అడిగిన = ప్రశ్నించిన; అర్థంబులు = విషయములు; ఎల్లన్ = అన్నిటిని; వేఱువేఱు = విడివిడిగ;
 వివరించెద = వివరించెదను; మౌనవ్రత = మౌనవ్రతము; బ్రహ్మచర్య = బ్రహ్మచర్యము; క్షమా = ఓర్పు;
 జప = జపము; తపంబులునున్ = తపస్సులు; అతిథి = అతిథులను; సత్కారంబును = ఆదరించుట;

చౌర్య = దొంగతనము; ఆది = మున్నగునవి; రహితంబునున్ = లేకపోవుట; అను = అనెడి; ఇవి =
 ఇవి; మొదలైనవి = అలాంటివి; నియమంబులు = నియమములు; అనందగున్ = అనవచ్చును;
 ఇంద్రియనిగ్రహంబును = ఇంద్రియనిగ్రహము; శత్రు = శత్రువుల ఎడ; మిత్ర = మిత్రుల ఎడ;
 సమత్వంబును = సమానభావము; శమంబు = శమము; అనన్ = అని; పరగున్ = తెలియబడును;
 మూఢులు = మూఢజనుల; కున్ = కు; జ్ఞాన = జ్ఞానమును; ఉపదేశంబును = ఉపదేశించుట; కామ్య
 = కోరికలను; త్యాగంబును = వదలుట; సమదర్శనంబు = అన్నిటియందు సమదృష్టి; వైష్ణవ =
 విష్ణుభక్తుల; సమూహంబుల = సమూహముల; తోడి = తోటి; భక్తియున్ = భక్తి;
 ప్రాణాయామంబును = ప్రాణాయామము; చిత్త = మనస్సు; శుద్ధియున్ = నిర్మలత్వము; అను = అనెడి;
 ఇవి = ఇవి; కలిమి = కలిగి ఉండుట; విద్య = విద్య; అనంబడు = అంటారు; శమ = శమము; దమ =
 దమము; ఆది = మున్నగువాని; గుణ = లక్షణములు; రహితుండును = లేనివాడు; మత్ = నా
 యందు; భక్తి = భక్తి; విరహితుండును = లేనివాడు; అగుట = ఐ ఉండుట; అవిద్య = అవిద్య;
 అనందగున్ = అనవచ్చును; చిత్తశుద్ధి = మనోనైర్మల్యము; కలిగి = ఉండి; నిత్య = ఎప్పుడు; తృప్తుండు
 = తృప్తిచెందినవాడు; ఔట = అగుట; తమంబు = తమము; ఇట్టి = ఇటువంటి; నియమ =
 నియమము; ఆది = మున్నగు; గుణ = గుణములు; సహిత్యంబును = కలిగి ఉండుట; మత్ = నా
 యందు; భక్తి = భక్తి; యుక్తియున్ = కలిగి ఉండుట; అనునదియే = అన్నదే; సుఖంబు = సుఖము;
 నన్ను = నన్ను; ఎఱుంగ = తెలిసికొన; లేక = లేక; తమోగుణంబునన్ = తమోగుణములో; పరగుట =
 ఉండుట; దుఃఖంబు = దుఃఖము; అనంబడు = అనబడుతుంది; బంధు = బంధువులందు; గురు =
 పెద్దవారైన; జనంబులన్ = వారి; ఎడన్ = అందు; భేద = వ్యతిరిక్త; బుద్ధిన్ = భావమును; ఒంది =
 పొంది; శరీరంబున్ = దేహము; నిజ = శాశ్వతమైన; గృహంబు = నివాసము; కాన్ = ఐనట్లు;
 భావించిన = తలచెడి; వాడె = అతడుమాత్రమే; దరిద్రుండు = దరిద్రుడు; ఇంద్రియ = ఇంద్రియాలను;
 నిరసనుండును = జయించినవాడు; గుణ = గుణములతో; సంగ = తగులమునందు; విరక్తుండున్
 = అనాసక్తుడు; ఐన = అయినట్టి; వాడె = అతనె; ఈశ్వరుండు = ఈశ్వరుడు; నా = నా; అందున్ =
 ఎడల; తలంపు = మనస్సు; నిలిపి = నిలుపుకొని; కర్మయోగంబున్ = కర్మయోగము; అందును = లో;
 భక్తియోగంబున్ = భక్తియోగము; అందునున్ = అందు; వాత్సల్యంబు = అభిమానము; కలిగి =
 ఉండి; జనక = జనకుడు; ఆదులున్ = మున్నగువారు; కైవల్యంబున్ = మోక్షమును; చెందిరి =
 పొందిరి; భక్తియోగంబునన్ = భక్తియోగము; చేసి = వలన; బలి = బలిచక్రవర్తి; ప్రహ్లాద = ప్రహ్లాదుడు;
 ముచుకుంద = ముచుకుండుడు; ఆదులున్ = మున్నగువారు; పరమపద = ముక్తిమార్గమును;

ప్రాప్తులు = పొందినవారు; ఐరి = అయ్యారు; అదిగావున = కాబట్టి; ఇది = ఇది; ఎటింగి = తెలిసికొని;
నిరంతర = ఎప్పుడు; భక్తియోగంబు = భక్తియోగము; అధికంబుగా = ఎక్కువగా; నీ = నీ యొక్క;
మనంబునన్ = మనస్సునందు; నిలుపుము = ధరించుము; మృణ్మయంబు = మట్టితో
చేయబడినది; ఐన = అయిన; ఘటంబునన్ = పచ్చికుండలోని; జలంబులు = నీళ్ళు; జాలుగొను =
కారిపోయెడి; తెఱంగునన్ = విధముగ; దినదినంబునకు = ప్రతిరోజు; ఆయువు = ఆయుష్షు;
క్షయంబు = తరిగిపోయినది; ఐ = అయ్యి; మృత్యువు = చావు; సన్నిహితంబు = దగ్గరపడెడిది; ఐ =
అయ్యి; వచ్చును = జరుగును; కావున = కనుక; ఇది = దీనిని; ఎటింగి = తెలిసికొని; నిరంతరంబును
= ఎల్లప్పుడు; నన్ను = నన్ను; ఏమఱక = ఏమరుపాటుచెందకుండ; తలంచుచున్ = స్మరించుచు;
ఉండు = ఉండెడి; అతండు = వాడు; నా = నా; కున్ = కు; ప్రియుండు = ఇష్టుడు.

భావము:

ఇలా ఉద్ధవుడు అడుగగా జ్ఞానాత్మకుడైన శ్రీకృష్ణుడు ఇలా చెప్పసాగాడు. "ఉద్ధవా! నీ ప్రశ్నలు సామాన్య మైనవి కావు. అయినా విను, చెప్తాను. యమ నియమాలూ శమదమాలూ మొదలైనవి ఏవి? తపమనగా ఏమి? సుఖదుఃఖాలు స్వర్గనరకాలూ ఏవి? దరిద్రుడు అంటే ఎట్టివాడు? ఈశ్వరుడంటే ఎవరు? అని నీవు అడిగిన విషయాలన్నీ విడివిడిగా వివరిస్తాను.

మౌనవ్రతము, బ్రహ్మచర్యము, ఓర్పు, జపము, తపము, అతిథులను సత్కరించుట, పరహితము, దొంగతనమూ మొదలైనవి లేకుండుట, ఇటువంటివి నియమాలు అనబడతాయి. ఇంద్రియాలను వశంలో ఉంచుకోవటం, శత్రువులందు మిత్రులందు సమభావంతో ఉండటం శమము. మూఢులకు జ్ఞానాన్ని ఉపదేశించటము, కోరికలను వదలటం, సమదర్శనం, వైష్ణవభక్తి, ప్రాణాయామం, మనోనిర్మలత్వం వీటిని విద్య అంటారు. శమదమాది గుణాలు లేకపోవటం, నామీద భక్తి లేకపోవటం, అవిద్య అంటారు, చిత్తశుద్ధి కలిగి ఎప్పుడు తృప్తిగా ఉండటం దమము. ఇటువంటి నియమాలు గుణాలు కలిగి, నామీద భక్తి కలిగి ఉండటమే సుఖము. నన్ను తెలుసుకోలేక తమోగుణముతో ఉండటమే దుఃఖము. బంధువులందు గురువులందు భేదబుద్ధి పొంది శరీరాన్ని తన ఇల్లుగా భావించేవాడే దరిద్రుడు. ఇంద్రియాలను జయించి గుణసంగములలో విరక్తుడైన వాడే ఈశ్వరుడు.

నా మీద మనసును నిలిపి కర్మయోగమందు, భక్తియోగమందు అభిమానం కలిగిన జనక మహారాజు మొదలైన వాళ్ళు మోక్షం పొందారు. భక్తియోగం సాధించి బలి, ప్రహ్లాదుడు,

ముచుకుందుడు మున్నగువారు పరమపదాన్ని పొందారు. కనుక, ఈ విషయాల్ని తెలుసుకుని ఎప్పుడూ భక్తియోగాన్ని ఎక్కువగా నీ మనసులో నింపుకో. మట్టికుండకు చిల్లుపడితే నీళ్ళు కారిపోవునట్లు దినదినము ఆయువు తరిగిపోతూ చావు దగ్గరపడుతు ఉంటుంది. కాబట్టి, ఇది ఎరిగి ఎప్పుడూ ఏమరక నన్ను స్మరిస్తూ ఉండేవాడు, నాకు ప్రీయుడు.

11-110-క.

గర్భమునఁ బరిజ్ఞానము

నిర్భరమై యుండు జీవునికీ దుది నతఁ డా

విర్భూతుఁ డైనఁ జెడు నం

తర్భావంబైన బోధ మంతయు ననఘా!

టీకా:

గర్భమునన్ = గర్భములో ఉన్నప్పుడు; పరిజ్ఞానము = విజ్ఞానము; నిర్భరము = నిండుగా ఉన్నది; ఐ = అయ్యి; ఉండున్ = ఉండును; జీవుని = మానవున; కిన్ = కు; అతడు = అతను; ఆవిర్భూతుడు = జన్మించినవాడు; ఐనన్ = కాగానే; చెడున్ = నశించిపోవును; అంతర్భావంబు = లోననుండునది; ఐన = అయిన; బోధము = జ్ఞానము; అంతయున్ = సమస్తము; అనఘా = పాపరహితుడా.

భావము:

ఉద్ధవా! గర్భంలో ఉన్నప్పుడు జీవుడికి పూర్తి జ్ఞానం ఉంటుంది. కడుపులోంచి భూమిమీద పడగానే ఆ జ్ఞానమంతా పోతుంది.

11-111-వ.

అట్లు గావున జనుండు బాల్య కైశోర కౌమార వయోవిశేషంబుల వెనుకనైనను, బెద్దయైన వెనుకనైనను, నన్నెఱింగెనేని గృతకృత్యుండగుఁ; సంపద్ధర్వాంధుం డైన నంధకారకూపంబునం బడు; వానిం దరిదునింగాఁ జేసిన జ్ఞానియై యస్మత్పాదారవింద వందనాభిలాషియై ముక్తుండగు; నట్లుగావున దేహాభిమానంబు వర్జించి యైహికాముష్మిక సుఖంబులఁ గోరక మనంబు

గుదియించి యే ప్రొద్దు నన్నుఁ దలంచువాఁడు వైకుంఠపద ప్రాప్తుండగు; నేను నతని
విడువంజాలక వెనువెంట నరుగుదు; నారదాది మునులు భక్తి భావంబునం జేసి నా రూపం బై”
రని యుద్ధవునకుం జెప్పిన, నతండు మఱియు నిట్లనియె.

టీకా:

అట్లుగావున = కాబట్టి; జనుండు = మానవుడు; బాల్య = పసిపిల్లవానిగ ఉన్న; కైశోర = పిల్లవానిగా
ఉన్న; కౌమార = యువకుడుగా ఉన్న; వయోవిశేషంబులన్ = అవస్థలందుగాని; వెనుకన్ =
తరువాత; ఐననున్ = అయిన; పెద్ద = పెద్దవాడు; ఐన = అయిన; వెనుకన్ = తరువాత; ఐననున్ =
అయినప్పటికి; నన్ను = నన్ను; ఎఱింగెనేని = తెలిసికొనినచో; కృతకృత్యుండ = ధన్యుడు; అగున్ =
అగును; సంపత్ = సంపదలున్నవన్న; గర్వ = గర్వముచేత; అంధుండు = గుడ్డివాడు; ఐనన్ =
అయినచో; అందకార = చీకటి; కూపంబునన్ = నూతిలో; పడున్ = పడిపోవును; వానిన్ =
అటువంటివాడిని; దరిద్రునిన్ = బీదవాడు; కాన్ = జెనట్లు; చేసినన్ = చేసినచో; జ్ఞాని =
జ్ఞానముకలవాడు; ఐ = అయ్యి; అస్మత్ = నా యొక్క; పాద = పాదములనెడి; అరవింద =
పద్మములను; వందనా = నమస్కరించుటందు; అభిలాషి = కోరిక కలవాడు; ఐ = అయ్యి; ముక్తుండు
= మోక్షముపొందినవాడు; అగున్ = అగును; అట్లుగావున = కాబట్టి; దేహా = శరీరమునందు;
అభిమానంబు = మమత్వము; వర్జించి = వదలిపెట్టి; ఐహిక = ఈ లోకమునకు చెందిన; ఆముష్మిక
= పరలోకమునకలిగెడి; సుఖంబులన్ = సుఖములను; కోరక = ఆశించక; మనంబున్ = మనస్సును;
కుదియించి = నిగ్రహించి; ఏప్రొద్దు = ఎల్లప్పుడు; నన్నున్ = నన్నే; తలంచు = స్మరించెడి; వాడు =
వాడు; వైకుంఠపద = విష్ణులోకమును; ప్రాప్తుండు = పొందినవాడు; అగున్ = అగును; నేనున్ =
నేను; అతనిన్ = అతనిని; విడువంజాలక = వదలలేక; వెనువెంటన్ = కూడకూడ; అరుగుదున్ =
పోయెదను; నారద = నారదుడు; ఆది = మున్నగు; మునులు = ఋషులు; భక్తిభావంబునన్ =
భక్తిభావము; చేసి = వలన; నారూపంబు = సారూప్యంబుపొందినవారు; ఐరి = అయ్యారు; అని =
అని; ఉద్ధవున్ = ఉద్ధవుని; కున్ = కి; చెప్పినన్ = చెప్పగా; అతండు = అతను; మఱియున్ = ఇంకా;
ఇట్లు = ఇలా; అనియె = అనెను.

భావము:

అందుచేత, మానవుడు పసివానిగా కాని, పిల్లవానిగా కాని, యువకునిగా కాని, పెద్దవాడు అయిన పిమ్మట కాని నన్ను తెలుసుకుంటే కృతార్థుడు అవుతాడు. సంపదలు ఉన్నాయని గర్వంతో గుడ్డివాడు అయితే చీకటిబావిలో పడతాడు. అటువంటివాడిని దరిదురిగా చేస్తే, జ్ఞాని అయి నా పాదపద్మాలకు నమస్కరించాలనే అభిలాష కలుగుతుంది. మోక్షం పొందుతాడు. శరీరము మీద అభిమానము వదలి ఈ లోకానికి పరలోకానికి చెందిన సుఖాలను కోరక మనస్సును నిర్గహించుకొని, ఎల్లవేళలా నన్ను స్మరించేవాడు వైకుంఠాన్ని పొందుతాడు. నేనూ అతనిని విడచిపెట్టలేక వాని వెనువెంటనే వెళ్ళుతుంటాను. నారదుడు మున్నగు మునులు భక్తిభావం వలన నా సారూప్యం పొందారు." అని శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుడికి చెప్పగా అతడు మరల ఇలా అన్నాడు.

11-112-క.

అయ్యా! దేవ! జనార్దన!

నెయ్యంబున సృష్టికర్త నేర్పరియై తా

నొయ్యన నడపును నెవ్వడు

సయ్యన నెఱిగింపవయ్య! సర్వజ్ఞనిధి!

టీకా:

అయ్యా = తండ్రీ; దేవ = భగవంతుడా; జనార్దన = కృష్ణా; నెయ్యంబునన్ = మైత్రితో; సృష్టికర్తన్ = బ్రహ్మదేవుని; నేర్పరి = సమర్థుడు; ఐ = అయ్య; తాన్ = అతను; ఒయ్యనన్ = చక్కగా; నడుపున్ = నడిపించును; ఎవ్వడు = ఎవరు; సయ్యన = శీఘ్రమే; ఎఱిగింపవు = తెలియజెప్పుము; అయ్య = తండ్రీ; సర్వజ్ఞనిధి = కృష్ణా (సర్వజ్ఞనిధి - సర్వజ్ఞత్వమున (సమస్తము ఎరుగుట)కే నిధివంటివాడు, విష్ణువు).

భావము:

“స్వామీ! దేవదేవా! వాసుదేవా! జనార్ధనా! నీవు సర్వజ్ఞుడవు. సృష్టికర్తను ఎవరు నేర్పుతో నడుపుతాడో ఆనతీయవలసింది.”

11-113-వ.

అనుటయు హరి యుద్ధవునకుం జెప్పె; “నట్లు మత్ప్రేరితంబులై మహదాది గుణంబులు గూడి యండం బై యుద్భవించె; నా యండంబువలన నేనుద్భవించితి; నంత నా నాభివివరంబున బ్రహ్మ యుదయించె; సాగరారణ్య నదీ నద సంఘంబులు మొదలుగాఁ గల జగన్నిర్మాణంబు లతనివలనం గల్పించితి; నంత శతానందునకు శతాబ్దంబులు పరిపూర్ణం బైన ధాత్రి గంధంబునందడంగు; నా గంధం బుదకంబునం గలయు; నా యుదకంబు రసంబున లీనంబగు; నా రసంబు తేజోరూపంబగు; నా తేజంబు రూపంబున సంక్రమించు; నా రూపంబు వాయువందుం గలయు; వాయువు స్పర్శగుణసంగ్రాహ్యం బైన స్పర్శగుణం బాకాశంబున లయంబగు; నా యాకాశంబు శబ్దతన్మాత్రచే గ్రసియింపబడిన నింద్రియంబులు మనోవైకారిక గుణంబులం గూడి యాశ్వరునిం బొంది, యాశ్వరరూపంబు దాల్చు; నేను రజస్సత్త్వతమోగుణ సమేతుండనై త్రిమూర్తులు వహించి, జగదుత్పత్తి స్థితి లయ కారణుండనై వర్తిల్లుదుఁ; గావున నీ రహస్యంబు నీకు నుపదేశించితిఁ, బరమపావనుండవుఁ బరమభక్తి యుక్తుండవుఁ గ”మ్మని చెప్పె; నంత.

టీకా:

అనుటయున్ = అని అడుగగా; హరి = కృష్ణుడు; ఉద్ధవున్ = ఉద్ధవుని; కున్ = కి; చెప్పెన్ = చెప్పెను; అట్లు = అలా; మత్ = నాచే; ప్రేరితంబులు = ప్రేరేపింపబడినవి; ఐ = అయ్యి; మహదాది = చతుర్వింశతితత్త్వంబుల {మహదాది - చతుర్వింశతితత్త్వంబులు, (1)మహత్తు (1)పురుషుడు (1)ప్రకృతి (5)పంచభూతములు (5)పంచతన్మాత్రలు (5)పంచకర్మేంద్రియములు (5)పంచజ్ఞానేంద్రియములు మరియు (1)అంతఃకరణము మొత్తము 1+1+1+5+5+5+5+1 = 24}; కూడి = కూడుకొని; అండంబు = అండము, బ్రహ్మాండము; ఐ = అయ్యి; ఉద్భవించెన్ = ఏర్పడెను; ఆ = ఆ యొక్క; అండంబు = బ్రహ్మాండము; వలన = వలన; నేనున్ = నేను; ఉద్భవించితిన్ = పుట్టితిని; అంత = తరువాత; నా =

నా యొక్క; నాభివివరంబునన్ = బొడ్డురంధ్రమునండి; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఉదయించె =
 పుట్టెను; సాగర = సముద్రాలు; అరణ్య = అడవులు; నదీ = నదులు; నద = నదములు; సంఘంబులు
 = సమూహములు; మొదలుగా = మొదలైనవి అన్ని; కల = ఉన్నట్టి; జగత్ = ప్రపంచములోని;
 నిర్మాణంబులు = సృష్టి అంతా; అతని = అతని; వలనన్ = వలన; కల్పించితి = సృష్టింపజేసితిని;
 అంతన్ = అప్పుడు; శతానందున్ = బ్రహ్మదేవుని {శతానందుడు - బ్రహ్మదేవుడు,
 వ్య.శత+ఆ+నంద+అణ్, కృ.ప్ర., పలువురిని ఆనందపెట్టువాడు}; కున్ = కి; శత = వంద (100);
 అబ్ధంబులు = సంవత్సరములు; పరిపూర్ణంబు = పూర్తయినకాలము; ఐన = జరిగేక; ధాత్రి = భూమి;
 గంధంబునన్ = గంధగుణములో; అడంగున్ = అణగిపోవును; ఆ = ఆ; గంధంబున్ = గంధము;
 ఉదకంబునన్ = నీటిలో; కలయున్ = లీనమగును; ఆ = ఆ; ఉదకంబున్ = నీరు; రసంబునన్ =
 రసగుణములో; లీనంబు = కలిసిపోయినది; అగున్ = అగును; ఆ = ఆ; రసంబున్ = రసము; తేజస్
 = తేజస్సు యొక్క; రూపంబు = రూపమును దరించినది; అగున్ = అగును; తేజంబున్ = తేజస్సు;
 రూపంబునన్ = రూపగుణమున; సంక్రమించున్ = లయమైపోవును; ఆ = ఆ; రూపంబున్ =
 రూపము; వాయువు = వాయువు; అందున్ = లో; కలయున్ = కలిసిపోవును; వాయువు =
 వాయువు; స్పర్శగుణ = స్పర్శగుణముచే; సంగ్రాహ్యము = లయంచేసుకోబడినది; ఐనన్ = కాగా;
 స్పర్శగుణంబు = స్పర్శగుణము; ఆకాశంబునన్ = ఆకాశములో; లయంబు = లీనమైనది; అగున్ =
 అగును; ఆ = ఆ; ఆకాశంబున్ = ఆకాశము; శబ్దతన్మాత్ర = శబ్దగుణముచే; గ్రసియింపబడినన్ =
 లయంచేసుకోబడగా; ఇంద్రియంబులు = ఇంద్రియాలు; మనః = మనస్సు; వికారికగుణంబులన్ =
 వికారములతో; కూడి = కలిసి; ఈశ్వరునిన్ = భగవంతుని; పొంది = చెంది; ఈశ్వర = భగవంతుని;
 రూపంబున్ = స్వరూపమును; తాల్చున్ = ధరించును; నేనున్ = భగవంతుడనైననేను; రజన్ =
 రజోగుణము; సత్త్వ = సత్త్వగుణము; తమోగుణ = తమోగుణములతో; సమేతుండను =
 కూడినవాడను; ఐ = అయ్యి; త్రిమూర్తులు = త్రిమూర్తులరూపములు {త్రిమూర్తులు - 1బ్రహ్మ 2విష్ణు
 3మహేశ్వరుడు}; వహించి = ధరించి; జగత్ = లోకముల; ఉత్పత్తి = సృష్టి; స్థితి = స్థితి; లయ =
 లయములకు; కారణుండను = కారణభూతుండను; ఐ = అయ్యి; వర్తిల్లుదున్ = ఉండుదును; కావున
 = కాబట్టి; ఈ = ఈ యొక్క; రహస్యంబు = రహస్యమును; నీ = నీ; కున్ = కు; ఉపదేశించితి =
 తెలియపర్చితిని; పరమ = అత్యంత; పావనుండవు = పవిత్రుడవు; పరమ = మిక్కిలి; భక్తి = భక్తి;
 యుక్తుండవు = కలవాడవుగా; కమ్ము = అగుము; అని = అని; చెప్పెన్ = చెప్పెను; అంత = అప్పుడు.

భావము:

అనగా శ్రీహరి ఉద్ధవుడితో ఇలా అన్నాడు. "ఆవిధంగా నాచేత ప్రేరేపించబడి మహత్తు మొదలైన గుణాలు అన్నీ కలిసి ఒక అండంగా ఏర్పడ్డాయి; ఆ అండం నుంచి నేను పుట్టాను; అంతట నా నాభిలో నుంచి బ్రహ్మదేవుడు పుట్టాడు. సముద్రాలు, అరణ్యాలు, నదులు, నదములు మొదలైన ప్రపంచ మంతా అతని చేత నేనే నిర్మింప చేసాను. ఆ బ్రహ్మదేవుడికి నూరేండ్లు నిండిన తర్వాత భూమి గంధంలో అణగిపోతుంది; గంధం నీటిలో కలుస్తుంది; ఆ నీరు రసములో లీనమవుతుంది; ఆ రసం తేజస్సు రూపాన్ని ధరిస్తుంది; ఆ తేజస్సు రూపము నందు సంక్రమిస్తుంది; ఆ రూపం వాయువులో కలుస్తుంది; ఆ వాయువు స్పర్శగా మారుతుంది; ఆ స్పర్శగుణం ఆకాశంలో లయమవుతుంది; ఆ ఆకాశం శబ్ద తన్మాత్రచే లోగొనబడుతుంది; ఇంద్రియాలు మనోవికార గుణాలతో కూడి ఈశ్వరునిలో లీనమై ఈశ్వర రూపాన్ని ధరిస్తాయి.

భగవంతుడనైన నేను రజస్సు సత్త్వము తమస్సు అనే మూడు గుణాలతోకూడి మూడుమూర్తులు ధరించి సృష్టి పుట్టుకకూ, ఉనికికీ, నాశనానికి కారణుడై వర్తిస్తాను. ఈ రహస్యాన్ని నీకు ఉపదేశించాను. కాబట్టి, పరమ పావనుడవు పరమ భక్తియుక్తుడవు కావలసింది." ఇలా చెప్పిన కృష్ణుని పలుకులు విని ఉద్ధవుడు ఇలా ప్రశ్నించాడు.

11-114-ఆ.

రూపు లేని నీకు రూఢిగా యోగులు

రూపు నిల్పి నిన్ను రుచిరభక్తిఁ

గొల్పి యుండు; వారికోర్కెల నిచ్చెద

వేమిలాగు? నాకు నెఱుగఁ బలుకు.

టీకా:

రూపు = ఆకృతి; లేని = లేనట్టి; నీ = నీ; కున్ = కు; రూఢిగా = నిశ్చయంగా; యోగులు = మహర్షులు;
రూపు = ఒక ఆకారాన్ని; నిల్పి = స్థిరపరచి; నిన్నున్ = నిన్ను; రుచిర = ఒప్పిదమైన; భక్తిన్ = భక్తితో;
గొల్పి = సేవించుచు; ఉండు = ఉంటారు; వారి = వారి యొక్క; కోర్కెలన్ = కోరికలను; ఇచ్చెదవు = తీర్చెదవు; ఏమిలాగు = ఏలాగున; నాకున్ = నాకు; ఎఱుగన్ = తెలియునట్లు; పలుకు = చెప్పుము.

భావము:

“రూపంలేని నీకు యోగులు ఒక ఆకారాన్ని రూఢీగా నిలిపి స్థిరమైన భక్తితో నిన్ను కొలుస్తూ ఉంటారు. నీవు వారి కోరికలు ఎలా తీరుస్తావు. నాకు తెలుపుము.”

11-115-వ.

అని యుద్ధవుం డడిగిన నారాయణుం డిట్లనియె; “నేను సర్వవర్ణంబులకు సమంబైన పూజాప్రకారం బెఱింగించెద; నాచారంబునంజేసి యొకటిఁ బాషాణమృణ్మయదారువులం గల్పించి, నా రూపంబుగా నిల్పికొని కొందఱు పూజింతురు; కాంస్య త్రపు రజత కాంచన ప్రతిమావిశేషంబు లుత్తమంబు; లిట్లు నా ప్రతిమారూపంబు లందు మద్భావంబుంచి కొల్పినవారికి నేఁ బ్రసన్నుండనగుదు; నీ లోకంబున మనుష్యులకు ధ్యానంబు నిలువనేరదు; గావునం బ్రతిమా విశేషంబు లనేకంబులు గలవు; వానియందు సౌందర్యసారంబులు మనోహరంబులునైన రూపంబుల మనఃప్రసన్నుండనై నే నుండుదుఁ; గావున దుగ్ధార్థవశాయఁగా భావించి ధౌతాంబరాభరణ మాల్యానులేపనంబులను, దివ్యాన్న పానంబులను, షోడశోక్త ప్రకారంబుల రాజోపచారంబులను, బాహ్యపూజా విధానంబుల నాచరించి మత్స్యంకల్పితంబు లైన పదార్థంబులు సమర్పించి, నిత్యంబును నాభ్యంతరపూజావిధానంబులం బరితుష్టునిం జేసి; దివ్యాంబరాభరణ మాల్యశోభితుండును, శంఖ చక్ర కిరీటాద్యలంకార భూషితుండును, దివ్యమంగళవిగ్రహుండునుగాఁ దలంచి ధ్యానపరవశుండైన యతండు నాయందుఁ గలయు; నుద్ధవా! నీ వీ ప్రకారంబు గరిష్ఠనిష్ఠాతిశయంబున యోగనిష్ఠుండవై, బదరికాశ్రమంబు సేరి మత్స్యథితం బైన సాంఖ్యయోగం బంతరంగంబున నిల్చుకొని, కలియుగావసాన పర్యంతంబు వర్తింపు” మని యప్పమేశ్వరుండానతిచ్చిన నుద్ధవుండు నానందభరితాంతరంగుం డై తత్పాదారవిందంబులు హృదయంబునం జేర్చుకొని, పావనంబైన బదరికాశ్రమంబునకు నరిగె” నని శుకుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుం జెప్పుటయు.

టీకా:

అని = అని; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; అడిగినన్ = అడుగగా; నారాయణుండు = కృష్ణుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; నేను = నేను; సర్వ = అన్ని; వర్ణంబుల = జాతులవారి; కున్ = కి;

సమంబు = తగినది; ఐన = అయిన; పూజా = పూజించెడి; ప్రకారంబు = పద్ధతిని; ఎటిగించెదన్ =
 తెలియజెప్పెదను; ఆచారంబునన్ = తమ ఆచారం ప్రకారము; ఒకటి = ఒక రూపును; పాషాణ =
 రాతితోగాని; మృణ్మయ = మట్టితోగాని; దారువులన్ = చెక్కతోగాని; కల్పించి = తయారుచేసుకొని;
 నా = నా యొక్క; రూపంబు = స్వరూపము; కాన్ = ఐనట్లు; నిల్పికొని = ప్రతిష్ఠించుకొని; కొందఱు =
 కొంతమంది; పూజింతురు = పూజిస్తారు; కాంస్య = కంచుతోగాని; త్రపు = సీసంతోగాని; రజత =
 వెండితోగాని; కాంచన = బంగారముతోగాని; ప్రతిమా = చేయబడిన విగ్రహముల; విశేషంబులు =
 రకములు; ఉత్తమంబులు = శ్రేష్ఠమైనవి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; నా = నా యొక్క; ప్రతిమా = విగ్రహ;
 రూపంబులు = రూపముల; అందున్ = లో; మత్ = నన్నుగా; భావంబున్ = తలచుట; ఉంచి =
 ధరించి; కొల్చిన = పూజించిన; వారి = వారల; కిన్ = కు; నేన్ = నేను; ప్రసన్నుడను =
 ప్రసన్నమైనవాడను; అగుదున్ = జెతాను; ఈ = ఈ; లోకంబునన్ = ప్రపంచములో; మనుష్యులు =
 మానవుల; కున్ = కు; ధ్యానంబు = ధ్యానము; నిలువనేరదు = స్థిరముగా ఉండదు; కావునన్ =
 కాబట్టి; ప్రతిమా = విగ్రహములలో; విశేషంబులు = విధములు; అనేకంబులు = ఎన్నో; కలవు =
 ఉన్నాయి; వాని = వాటి; అందున్ = లో; సౌందర్యసారంబులు = అందమైనవి; మనోహరంబులున్ =
 చక్కటివి; ఐన = అయిన; రూపంబులన్ = విగ్రహములలో; మనః = మనస్ఫూర్తిగా; ప్రసన్నుడను =
 ప్రసన్నమైనవాడను; ఐ = అయ్యి; నేన్ = నేను; ఉండుదున్ = ఉంటాను; కావునన్ = కనుక; దుగ్ధార్ణవ
 = పాలసముద్రమునందు; శాయిగా = శయనించినవానిగా; భావించి = భావించి; ధౌత = శుభ్రమైన;
 అంబర = వస్త్రములు; ఆభరణ = భూషణములు; మాల్య = పూలదండలు; అనులేపనంబులను =
 మైపూతలను; దివ్య = మంచి; అన్న = అన్నములు; పానంబులను = పానీయములను;
 షోడశోక్తప్రకారంబుల = షోడశోపచారములతో {షోడశోపచారములు - 1ఆవాహనము 2ఆసనము
 3పాద్యము 4అర్ఘ్యము 5ఆచమనీయము 6స్నానము 7వస్త్రము 8యజ్ఞపవీతము 9గంధము
 10పుష్పము 11ధూపము 12దీపము 13నైవేద్యము 14తాంబూలము 15నమస్కారము
 16ప్రదక్షిణము}; రాజ = రాజులకు తగిన; ఉపచారంబులను = సేవలతో; బాహ్య = బాహ్యమైన;
 పూజా = పూజించెడి; విధానంబులన్ = పద్ధతులను; ఆచరించి = చేసి; మత్ = నా చేత;
 సంకల్పితంబులు = ఏర్పాటుచేయబడినవి; ఐన = అయిన; పదార్థంబులు = పదార్థములను;
 సమర్పించి = సమర్పించి; నిత్యంబును = ప్రతిదినము; అభ్యంతర = మానసులోనే; పూజా =
 పూజించెడి; విధానంబులన్ = విధానములతో; పరితుష్టునిన్ = సంతుష్టునిగా; చేసి = చేసి; దివ్య =
 గొప్ప; అంబర = వస్త్రములు; ఆభరణ = భూషణములు; మాల్య = పూలదండలుచే; శోభితుండును =

ప్రకాశించువాడును; శంఖ = శంఖము; చక్ర = చక్రము; కిరీట = కిరీటము; ఆది = మొదలైన; అలంకార = అలంకారములచే; భూషితుండును = అలంకరింపబడినవాడు; దివ్య = దివ్యమైన; మంగళ = శుభకరమైన; విగ్రహుండును = స్వరూపము కలవాడు; కాన్ = ఐనట్లు; తలంచి = భావించి; ధ్యాన = ధ్యానమునందు; పరవశుండు = మైమరచినవాడు; ఐన = అయిన; అతండు = అతను; నా = నా; అందున్ = లో; కలయున్ = లీనమగును; ఉద్ధావా = ఉద్ధవుడా; నీవు = నీవు; ఈ = ఈ; ప్రకారంబునన్ = విధముగ; గరిష్ఠ = అధికమైన; నిష్ఠా = యోగనిష్ఠ; అతిశయంబునన్ = తీవ్రతతో; యోగనిష్ఠుండవు = యోగనిష్ఠగలవాడవు; ఐ = అయ్యి; బదరికా = బదరిక అనెడి; ఆశ్రమంబున్ = ఆశ్రమము; చేరి = చేరి; మత్ = నాచే; కథితంబు = చెప్పబడినది; ఐన = అయినట్టి; సాంఖ్యయోగంబున్ = సాంఖ్యయోగమును; అంతరంగంబునన్ = మనస్సులో; నిల్చుకొని = ధరించి; కలియుగ = కలియుగము; అవసాన = అంతమగు; పర్యంతంబున్ = వరకు; వర్తింపుము = ఉండుము; అని = అని; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుండు = కృష్ణుడు; ఆనతిచ్చినన్ = చెప్పగా; ఉద్ధవుండు = ఉద్ధవుడు; ఆనంద = ఆనందముతో; భరిత = నిండిన; అంతరంగుండు = మనస్సుకలవాడు; ఐ = అయ్యి; తత్ = అతని; పాద = పాదములనెడి; అరవిందంబులు = పద్మములు; హృదయంబునన్ = మనస్సులో; చేర్చుకొని = చేర్చుకొని; పావనంబు = పవిత్రమైనది; ఐన = అగు; బదరికాశ్రమంబున్ = బదరికాశ్రమమున; కున్ = కు; అరిగెను = వెళ్ళను; అని = అని; శుకుండు = శుకుడు; పరీక్షిత్ = పరీక్షితు అనెడి; నరేంద్రున్ = రాజున; కున్ = కు; చెప్పుటయు = చెప్పెను;

భావము:

ఉద్ధవుడు ఇలా అడుగగా శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు. "నేను అన్ని వర్ణాలవారు అనుసరించ తగ్గ పూజా పద్ధతి చెప్తాను, విను. రాతితో కాని, మట్టితో కానీ, కొయ్యతో కానీ తమ ఆచారం ప్రకారం ఒక ఆకారం కల్పించి ఒక పేరుపెట్టి కొందరు పూజిస్తారు. కంచుతో కానీ, సీసంతో కానీ, వెండితో కానీ, బంగారంతో కానీ చేసిన ప్రతిమలు శ్రేష్ఠమైనవి. ఈవిధంగా నా ప్రతిరూపాలలో నా భావాన్ని ఉంచి కొలచిన వారికి, నేను ప్రసన్నుడను అవుతాను. ఈ లోకంలో మానవులకు ధ్యానం నిలువదు కనుక, ఎన్నో విధాలుగా ఉండే దేవతా ప్రతిమలలో బాగా అందంగా ఉండే రూపాలలో నేను ప్రసన్నుడనై ఉంటాను. కాబట్టి, క్షీరసాగరంలో పడుకున్నవానిగా భావించి; శుభ్రమైన వస్త్రాలను, ఆభరణాలను, పూలదండలను, మైపూతలను అర్పించి దివ్యమైన అన్నపానాలు, షోడశోపచారాలతో రాజోపచారాలు, బాహ్యమైన పూజలు చేసి నాకిష్టమైన పదార్థాలను

సమర్పించి కానీ; లేదా ప్రతిదినము మానసిక పూజాపద్ధతులతో కాని సంతుష్టి పరచి నన్ను దివ్యమైన వస్త్రాలు, భూషణాలు పూలదండలు ధరించి ప్రకాశిస్తూ; శంఖము, చక్రము, కిరీటము, మొదలైన వానితో అలంకృతుడనైన మంగళవిగ్రహునిగా భావించి ధ్యానపరవశుడు అగు నా భక్తుడు నా యందు కలుస్తాడు. ఉద్ధవా! నీవు ఇటువంటి తీవ్రతరమైన యోగనిష్ఠతో బదరికాశ్రమం చేరు. నేను చెప్పిన సాంఖ్యయోగాన్ని మనస్సులో నిలుపుకుని కలియుగం చివరి దాకా ఉండు." అని పరమేశ్వరుడు ఆనతీయగా ఉద్ధవుడు మనసు నిండా ఆనందం పొంగిపొర్లింది. శ్రీకృష్ణుని పాదపద్మాలను హృదయాన చేర్చుకుని పవిత్రమైన బదరికాశ్రమానికి వెళ్ళాడు." అని శుకముని మహారాజు పరీక్షిత్తునకు చెప్పాడు.

11-116-క.

చెప్పిన విని రాజేంద్రుడు

సొప్పడ శ్రీకృష్ణకథలు చోద్యము గాఁగం

జెప్పినఁ దనియదు చిత్తం

బొప్పఁగ మునిచంద్ర! నాకు యోగులు మెచ్చన్.

టీకా:

చెప్పినన్ = చెప్పగా; విని = విని; రాజేంద్రుడు = మహారాజు; చొప్పడన్ = తగినట్లు; శ్రీకృష్ణుని = శ్రీకృష్ణుని; కథలు = వృత్తాంతములు; చోద్యము = అద్భుతము; కాగన్ = కలుగునట్లు; చెప్పినన్ = చెప్పినచో; తనియదు = తృప్తిచెందదు; చిత్తంబు = మనస్సు; ఒప్పుగన్ = పూర్తిగా; ముని = మునులలో; చంద్ర = ఉత్తముడా; నా = నా; కున్ = కు; యోగులు = యోగులు; మెచ్చన్ = మెచ్చేవిధముగ.

భావము:

ఆ శుకబ్రహ్మ పలుకులు వినిన రాజేంద్రుడు, "మునీశ్వరా! శ్రీకృష్ణుడి కథలు చాలా అద్భుతంగా ఉంటాయి. యోగులు మెచ్చేలా మీరెంత చెప్పినా నేను ఎంత విన్నా తనివితీరడం లేదు.

11-117-తే.

అంతటను గృష్ణుఁ డేమయ్యె? నరసిచూడ

యదువు లెట్టులు వర్తించి రేర్పడంగ,

ద్వారకాపట్టణం బెవ్విధమున నుండె

మునివరశ్రేష్ఠ! యానతీ ముదముతోడ.

టీకా:

అంతటన్ = తరువాత; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; ఏమి = ఏమి; అయ్యెన్ = అయినాడు; అరసిచూడ = తరచిచూసినచో; యదువులు = యాదవులు; ఎట్టులు = ఏవిధముగ; వర్తించిరి = ఉండిరి; ఏర్పడంగ = తెలియునట్లు; ద్వారకాపట్టణంబు = ద్వారకానగరము; ఏ = ఏ; విధముననున్ = విధముగ; ఉండెన్ = ఉన్నది; ముని = మునులలో; వర = ఉత్తములలో; శ్రేష్ఠా = శ్రేష్ఠమైనవాడా; ఆనతీ = చెప్పుము; ముదము = సంతోషము; తోడన్ = తోటి.

భావము:

మునివర్యా! అటుపిమ్మట శ్రీకృష్ణుడు ఎమయ్యాడు? యాదవులు ఏం చేసారు? ద్వారకపట్టణం ఏమయింది? అన్నివిషయాలూ ఆనతీయవలసినది."

ఏకాదశ స్కంధము : శ్రీకృష్ణ నిర్యాణంబు

11-118-వ.

అనిన రాజునకు శుకుం డిట్లనియె "నట్లు వాసుదేవుం డన్యాయ ప్రవర్తకులగు దుష్టుల సంహరించి, న్యాయప్రవర్తకులగు శిష్టులఁ బరిపాలనంబు సేసి, బలరామ సమేతంబుగా ద్వారకానగరంబు వెడలినం గని యాదవులు దమలోఁ దాము మదిరాపానమత్తులై మత్సరంబున నుత్సాహకలహంబునకుం గమకించి, కరి తురగ రథ పదాతిబలంబులతో ననర్గళంబుగా యుద్ధసన్నద్ధులై, యుద్ధంబునకుం జొచ్చి మునిశాపకారణంబున నుత్తంగంబు లయిన తుంగ సమూహంబుల బడలుపడంగఁ బొడుచుచు, వ్రేయుచుం దాకు నప్పుడు నవియును వజ్రాయుధ సమానంబులై తాకిన భండనంబునం బడి ఖండంబులై యొరిగు కబంధంబులును,

వికలంబులైన శరీరంబులును, విభ్రష్టంబులైన రథంబులును, వికటంబులైన శకటంబులును,
 వ్రాలెడు నశ్వంబులును, మ్రొగ్గెడి గజంబులునై, యయ్యోధనంబున నందఱుం బొలియుటకు నగి
 నగధరుండును రాముండునుం జనిచని; యంత నీలాంబరుం డొక్క త్రోవంబోయి
 యోగమార్గంబు నననంతునిం గలసి; నప్పరమేశ్వరుండు మఱియొక మార్గంబునం జని యొక్క
 నికుంజపుంజంబు చాటున విశ్రమించుటంజేసి చరణంబు వేఱొక చరణంబు మీఁద సంఘటించి
 చంచలంబుగా వినోదంబు సలుపు సమయంబున నొక్క లుబ్ధకుండు మృగయార్థంబుగా వచ్చి
 దిక్కులు నిక్కి నిరీక్షించుచుండ, వృక్షంబు చాటున నప్పరమపురుషుని చరణ కమలంబు
 హరిణకర్ణంబు గాఁబోలునని దానిం గని శరంబు శరాసనంబునందు సంధానంబు సేసి యేసిన
 నతండు హాహారవంబునం గదలుచుండ నప్పరమేశ్వరుని సన్నిధానంబునకు వచ్చి
 జగన్నాథుంగాఁ దెలిసి, భయంబున “మహాపరాధుండను; బాపచిత్తుం డను; గుటిలప్రచారుండ”
 నని యనేకవిధ దీనాలాపంబులం బలుకుచు బాష్పజలధారాసీక్తవదనుండైన, సరోజనేత్రుండు
 వానిం గరుణించి యిట్లనియె; “నీ వేల జాలింబడెదు? పూర్వజన్మ కర్మంబు లెంత వారికైన
 ననుభావ్యంబులగుం గాని యారక పోవనేరవు; నీవు నిమిత్తమాత్రుండ; వింతియ కాని” యని
 వానికిం దెలిపిన వాఁడును “మహాపరాధులైన వారూరక పోవరు; దేవ గురు వైష్ణవ ద్రోహులకు
 నిలువ నెట్లగు” నని పవిత్రాంతఃకరణుండై ప్రాయోపవేశంబునం బ్రాణంబులు వర్జించి
 వైకుంఠపదప్రాప్తుండయ్యె నప్పుడు.

టీకా:

అనినన్ = అనగా; రాజన్ = రాజున; కున్ = కు; శుకుండు = శుకుడు; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె
 = పలికెను; అట్లు = ఆ విధముగ; వాసుదేవుండు = కృష్ణుడు; అన్యాయ = అన్యాయపు; ప్రవర్తకులు =
 నడవడికగలవారు; అగు = ఐన; దుష్టులన్ = దుర్మార్గులను; సంహరించి = చంపి; న్యాయ =
 న్యాయపు; ప్రవర్తకులు = నడవడికగలవారు; అగు = ఐన; శిష్టులన్ = సన్మార్గులను; పరిపాలనంబు
 = కాపాడుట; చేసి = చేసి; బలరామ = బలరామునితో; సమేతంబుగా = కలిసి; ద్వారకానగరంబున్
 = ద్వారకానగరము; వెడలిన్ = బయటకురాగా; కని = చూసి; యాదవులు = యాదవులు;
 తమలోతాము = వాళ్ళలోవాళ్ళే; మదిరాపాన = మధ్యపానమువలన; మత్తులు = మత్తిల్లినవారు; ఐ
 = అయ్యి; మత్సరంబునన్ = ఈర్ష్యతో; ఉత్సాహ = సరదా; కలహంబున = పోట్లాట; కున్ = కు;
 గమకించి = మొదలిడి; కరి = ఏనుగులు; తురగ = గుఱ్ఱములు; రథ = రథములు; పదాతి =

కాల్బంట్ల; బలంబుల = సైన్యముల; తోన్ = తోటి; అనర్గళంబుగా = అడ్డులేకుండ; యుద్ధ =
 యుద్ధముచేయుటకు; సన్నద్ధులు = సిద్ధపడినవారు; ఐ = అయ్యి; యుద్ధంబున్ = యుద్ధమున; కున్
 = కు; చొచ్చి = ప్రారంభించి; ముని = మునుల యొక్క; శాప = శాపము; కారణంబుననున్ =
 కారణంగా; ఉత్తుంగంబులు = ఎత్తుగాపెరిగినవి; ఐన = అయిన; తుంగ = తుంగబెత్తముల;
 సమూహంబులన్ = సమూహములతో; బడలుపడంగ = అలసిపోయేలా; పొడుచుచున్ =
 కొట్టుకొంటు; వ్రేయుచున్ = బాదుతు; తాకు = తగిలెడి; అప్పుడు = సమయమునందు; అవియును =
 అవి; వజ్రాయుధ = వజ్రాయుధముతో; సమానంబులు = సమానమైనవి; ఐ = అయ్యి; తాకినన్ =
 తగులుటచేత; భండనంబునన్ = యుద్ధరంగంలో; పడి = పడిపోయి; ఖండంబులు =
 ముక్కలుముక్కలు; ఐ = అయ్యి; ఒఱగు = పడిపోయెడి; కబంధంబులును = మొండిములు;
 వికలంబులు = విరిగిపోయినవి; ఐన = అయిన; శరీరంబులును = దేహములు; విభ్రష్టంబులు =
 మిక్కిలి చెడిపోయినవి; ఐన = అయిన; రథంబులును = రథాలు; వికటంబులు = చెడిపోయినవి;
 ఐన = అయిన; శకటంబులును = బళ్ళు; వ్రాలెడు = కూలిపోతున్న; అశ్వంబులును = గుఱ్ఱములు;
 మ్రొగ్గెడి = వాలిపోతున్న; గజంబులును = ఏనుగులు కలది; ఐ = అయ్యి; ఆ = ఆ యొక్క;
 యోధనంబునన్ = యుద్ధమునందు; అందఱున్ = అందరు; పొలియుటకు = చనిపోవుటకు; నగి =
 నవ్వి; నగధరుండును = కృష్ణుడు {నగధరుడు - నగ (గోవర్ధనగిరి) ధరుడు, కృష్ణుడు};
 రాముండునున్ = బలరాముడు; చనిచని = కొంతదూరంవెళ్ళిన; అంత = తరువాత; నీలాంబరుండు
 = బలరాముడు; ఒక్క = ఒకానొక; త్రోవన్ = దారిలో; పోయి = వెళ్ళి; యోగమార్గంబున =
 యోగవిధానముతో; అనంతునిన్ = ఆదిశేషుని యందు; కలసెన్ = లీనమయ్యెను; ఆ = ఆ;
 పరమేశ్వరుండు = కృష్ణుడు; మఱియొక = ఇంకొక; మార్గంబునన్ = దారిలో; చని = వెళ్ళి; ఒక్క =
 ఒకానొక; నికుంజ = పొదల; పుంజంబు = సమూహముల; చాటునన్ = చాటున; విశ్రమించుటన్ =
 విశ్రాంతిగాపరుండుట; చేసి = వలన; చరణంబున్ = కాలును; వేటొక = ఇంకొక; చరణంబున్ =
 కాలు; మీదన్ = పైన; సంఘటించి = పెట్టి; చంచలంబుగా = ఆడిస్తూ; వినోదంబు = వినోదములు;
 సలుపు = చేయుచున్న; సమయంబునన్ = సమయమునందు; లుబ్ధకుండు = బోయవాడు;
 మృగయార్థంబుగా = వేటకై; వచ్చి = వచ్చి; దిక్కులు = నలుదిక్కులు; నిక్కి = సాగి, నిక్కి;
 నిరీక్షించుచుండన్ = చూస్తుండగా; వృక్షంబు = చెట్ల; చాటునన్ = చాటునందు; ఆ = ఆ;
 పరమపురుషుని = కృష్ణుని; చరణ = పాదములనెడి; కమలంబున్ = పద్మమును; హరిణ = లేడి;
 కర్ణంబు = చెవి; కాబోలును = ఐ ఉంటుంది; అని = అని; దానిన్ = దానిని; కని = (గురి) చూసి;

శరంబు = బాణము; శరాసనంబున్ = విల్లు; అందున్ = అందు; సంధానంబు = ఎక్కుపెట్టుట; చేసి =
 చేసి; ఏసినన్ = కొట్టగా; అతండు = అతడు; హాహా = హాహా అనెడి; రవంబునన్ = శబ్దముతో;
 కదలుచుండన్ = కదులుతుండగా; ఆ = ఆ; పరమేశ్వరుని = కృష్ణుని; సన్నిధానంబున్ =
 సమీపమున; కున్ = కు; వచ్చి = వచ్చి; జగన్నాథున్ = కృష్ణుని; కాన్ = ఐనట్లు; తెలిసి = తెలిసికొని;
 భయంబునన్ = భయముతో; మహా = గొప్ప; అపరాధుండను = తప్పుచేసినవాడను;
 పాపచిత్తుండను = పాపాత్ముడను; కుటిల = వక్ర; ప్రచారుండను = వర్తనకలవాడను; అని = అని;
 అనేక = పలు; విధ = విధములైన; దీనా = దీనమైన; ఆలాపంబులు = దుఃఖపుమాటలు;
 పలుకుచున్ = పలుకుతు; బాష్పజల = కన్నీటి; ధారా = ధారలతో; సిక్త = తడుపబడిన; వదనుండు =
 ముఖము కలవాడు; ఐన = అయిన; సరోజనేత్రుండు = పద్మాక్షుడు కృష్ణుడు; వానిన్ = అతనిని;
 కరుణించి = దయచేసి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను; నీవు = నీవు; ఏలన్ = ఎందుకు;
 జాలింబడెడు = దుఃఖించెదవు; పూర్వజన్మ = పూర్వజన్మలలోచేసుకొన్న; కర్మంబులు = కర్మలు;
 ఎంతన్ = ఎంతటి; వారి = వారల; కిన్ = కు; ఐననున్ = అయినప్పటికి; అనుభావ్యంబులు =
 అనుభవింపదగినవి; అగున్ = ఔతాయి; కాని = అంతేతప్పించి; ఊరక = ఉరకనే; పోవనేరవు =
 పోలేవు; నీవు = నీవు; నిమిత్తమాత్రుండవు = నిమిత్తమాత్రుడవు; అంతియ = అంతే; కాని = కాని; అని
 = అని; వాని = అతని; కిన్ = కి; తెలిపినన్ = తెలియజెప్పిన; వాడును = అతడు; మహా = గొప్ప;
 అపరాధులు = అపరాధముచేసినవారు; ఐన = అయినట్టి; వారు = వారు; ఊరకపోవరు =
 ఊరకేపోగూడదు; దేవ = దైవానికి; గురు = గురువుకి; వైష్ణవ = విష్ణుభక్తునికి; ద్రోహులు =
 ద్రోహించేసినవాడి; కున్ = కి; నిలువన్ = బతికి ఉండుట; ఎట్లు = ఏవిధముగ; అగును = కుదురును;
 అని = అని; పవిత్ర = పావనమైన; అంతఃకరణండు = మనసుకలవాడు; ఐ = అయ్యి;
 ప్రాయోపవేశంబునన్ = ప్రాయోపవేశమార్గమున; ప్రాణంబులున్ = ప్రాణాలు; వర్జించి = వదలి;
 వైకుంఠపద = వైకుంఠములో స్థానము; ప్రాప్తుండు = లభించినవాడు; అయ్యెన్ = అయ్యెను; అప్పుడు
 = పిమ్మట.

భావము:

ఇలా అడిగిన రాజుతో శుకుడు ఇలా చెప్పాడు. "అలా శ్రీకృష్ణుడు అన్యాయమార్గంలో నడిచే
 దుర్మార్గులను చంపి, న్యాయమార్గంలో నడిచే సజ్జనులను కాపాడి బలరాముడు తాను
 ద్వారకనుండి వెళ్ళిపోయారు. పిమ్మట యాదవులు తమలో తాము మద్యపానంచేసి మత్తిల్లి,

ఈర్ష్యతో పరిహాసంగా పోట్లాడుకోవడం మొదలుపెట్టారు. అది నిజమైన పోట్లాటగా మారింది. ఏనుగులు, గుఱ్ఱాలు, రథాలు, కాల్యలములు తోకూడి అడ్డు ఆపు లేకుండా వారిలో వారే యుద్ధాలు మొదలుపెట్టారు. మునిశాపం కారణంగా ఎత్తుగా పెరిగిన తుంగ బెత్తాలతో అలసిపోయేలా కొట్టుకుంటూ బాదుకుంటూ యుద్ధాలు చేయసాగారు. ఆ తుంగబెత్తాలు వజ్రాయుధంతో సమానమైన ఆయుధాలవలె తాక సాగాయి. అలా ఒకరినొకరు పొడుచుకుంటూ భయంకరంగా యుద్ధం చేశారు. రణరంగమంతా ముక్కలు ముక్కలై చెదరిన మొండెములతో, వికలమైన దేహాలతో, విరిగిన రథాలతో, కూలిన గుఱ్ఱాలతో, వాలిన ఏనుగులతో నిండిపోయింది. యాదవులు అందరూ ఆ సమరంలో చచ్చిపోయారు. ఇదంతా చూసి నవ్వుకుంటూ శ్రీకృష్ణుడు బలరాముడు ఎటో వెళ్ళిపోయారు. కొంతదూరం వెళ్ళిన తరువాత బలరాముడు ఒక్కడు వేరు మార్గాన పోయి యోగమార్గంతో అనంతనులో కలిశాడు. పరమేశ్వరుడు శ్రీకృష్ణుడు మరో మార్గంలో వెళ్ళి ఒక గుబురు పొద చాటున విశ్రాంతిగా పడుకుని ఒక కాలు మీద మరొక కాలు పెట్టి వినోదంగా ఆడిస్తున్నాడు. ఆ సమయంలో, ఒక బోయవాడు వేటకు వచ్చి అన్ని ప్రక్కలకు నిక్కి చూస్తూ ఉంటే, ఆ చెట్టుచాటున ఆ పరమపురుషుని కదలుతున్న కాలు లేడి చెవిలాగా కనిపించింది. అది చూసి, అంబులపొది నుంచి బాణం తీసి విల్లెక్కుపెట్టి గురిచూసి కొట్టాడు. ఆ బాణం తగిలి శ్రీకృష్ణుడు హాహాకారం చేయసాగాడు. వాడు దగ్గరకు వచ్చి చూసి జగదీశ్వరుడైన కృష్ణుడని తెలుసుకుని భయంతో, "అపరాధం చేసాను పాపాత్ముడిని వక్రబుద్ధిని." అని రకరకాలుగా దీనంగా ఏడుస్తూ కన్నీరు కార్చసాగాడు. వానిని చూసి కృష్ణుడు దయతో ఇలా అన్నాడు. "నీవు దుఃఖించనక్కర లేదు. పూర్వజన్మల కర్మలు అనుభవించక ఎంతటి వారికి అయినా తప్పవు. వాటి ఫలితాల ఊరకే పోవు. నీవు నిమిత్తమాత్రుడివి మాత్రమే." ఇలా వాడికి నచ్చ చెప్పినా వాడు, "ఇంత పెద్ద తప్పు చేసాక ఊరకే పోదు. దైవానికి, గురువులకు, వైష్ణవులకు, ద్రోహం చేసినవాడు ధరణిపై నిలువరాదు." అని పలికి, పవిత్రమైన మనస్సుతో ప్రాయోపవేశం చేసి ప్రాణాలు వదిలి వైకుంఠానికి వెళ్ళాడు.

11-119-క.

దారుకుడు గనియె నంతటఁ

జారు నిరూఢావధాను సర్వజ్ఞ హరిన్

మేరునగధీరు దనుజవి

దారుని నేకాంతపరునిఁ దద్దయు నెమ్మిన్.

టీకా:

దారుకుడు = దారుకుడు (రథసారథి); కనియెన్ = చూచెను; అంతటన్ = ఆసమయమునందు;
చారు = చక్కటి; నిరూఢ = ప్రసిద్ధికెక్కిన; అవధానున్ = ఎచ్చరిక కలవానిని; సర్వజ్ఞున్ = కృష్ణుని;
హరిన్ = కృష్ణుని; మేరునగ = మేరుపర్వతమంత; ధీరున్ = ధీరత్వము కలవానిని; దనుజ =
రాక్షసులను; విదారునిన్ = సంహరించినవానిని; ఏకాంతపరునిన్ = ఒంటరిగానున్నవానిని;
దద్దయున్ = మిక్కిలి; నెమ్మిన్ = ప్రేమముతో.

భావము:

ఆ సమయంలో రథసారథి అయిన దారుకుడు వచ్చి సర్వజ్ఞుడు, మేరుపర్వతధీరుడు, దనుజ సంహారుడు అయిన శ్రీకృష్ణుడు ఒంటరిగా ఉండటం చూసాడు.

11-120-వ.

కని యత్యంతభయభక్తితాత్పర్యంబుల ముకుళిత కరకమలుండై యిట్లనియె.

టీకా:

కని = చూసి; అత్యంత = మిక్కిలి; భయ = భయముతో; భక్తి = భక్తితో; తాత్పర్యంబులన్ =
సాభిప్రాయముతో; ముకుళిత = జోడించిన; కర = చేతులు అనెడి; కమలుండు = పద్మములు
కలవాడు; ఐ = అయ్యి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అనియె = పలికెను.

భావము:

అలా చూసి మిక్కిలి భయ భక్తులతో చేతులు జోడించి దారుకుడు ఇలా అన్నాడు.

11-121-తే.

నిన్నుజూడని కన్నులు నిష్ఫలములు

నిన్ను నొడువని జిహ్వాదా నీరసంబు

నిన్ను గానని దినములు నింద్యము లగు

గన్నులను జూచి మమ్మును గారవింపు.

టీకా:

నిన్నున్ = నిన్ను; చూడని = చూడలేని; కన్నులు = కళ్ళు; నిష్ఫలములు = పనికిరానివి; నిన్నున్ = నిన్ను; నొడువని = స్తుతించలేని; జిహ్వా = నాలుక; తాన్ = అది; నీరసంబు = రసహీనమైనది; నిన్నున్ = నిన్ను; కానని = చూడలేని; దినములు = రోజులు; నింద్యములు = నిందింపదగినవి; అగున్ = అగును; కన్నులను = కళ్ళు ఎత్తి; చూచి = చూసి; మమ్మును = మమ్ములను; గారవింపు = దయచూడుము.

భావము:

"నిన్ను చూడని కన్నులు నిష్ఫల మైనవి; నిన్ను వర్ణించని నాలుక నీరసమైనది; నిన్ను కనుగొనని దినాలు నిందింపదగినవి; స్వామీ! నీ కనులెత్తి మమ్ము దయతో చూడు."

11-122-వ.

అనుచు నా దారుకుండు నిర్వేదనపరుండై యిట్లని విన్నవించె; "యాదవసముద్రం బడంగె; బంధు గురు మిత్ర జనంబు లక్కడక్కడం బోయిరి; ద్వారకకుం బోయి సుహృజ్జనంబులతోడ నేమందు?" నని పలుకునవసరంబున దివ్యాయుధంబులును, దివ్య రథరథ్యంబులు నంతర్ధానంబు నొందె; నారాయణుండు వానితో నక్రూరవిదురులకు నీవృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్పుము; సవ్యసాచిం గని స్త్రీ బాల గురు వృద్ధ జనంబులఁ గరిపురంబునకుం గొనిచను మనుము; పొ"మ్మనిన వాడును మరలి చని కృష్ణుని వాక్యంబులు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పె; నట్లు సేయు నాలోన ద్వారకానగరంబు పరిపూర్ణజలంబై మునింగె; నంత నెవ్వరికిం జనరాకయుండె నప్పరమేశ్వరుండును శతకోటి సూర్యదివ్యతేజో విభాసితుండై వెడలి నారదాది మునిగణంబులును, బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలును, జయజయశబ్దంబులతోడం గదలిరా నిజపదంబున కరిగె; నన్నారాయణ విగ్రహంబు జలధి ప్రాంతంబున జగన్నాథస్వరూపంబై యుండె" నని శుకుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుం జెప్పె" నని చెప్పి.

టీకా:

అనుచున్ = అనుచు; ఆ = ఆ యొక్క; దారుకుండు = దారుకుడు; నిర్వేదన = దుఃఖములో; పరుండు = మునిగినవాడు; ఐ = అయ్యి; ఇట్లు = ఈ విధముగ; అని = అని; విన్నవించెన్ = అనెను; యాదవ = యాదవసైన్యము అనెడి; సముద్రంబు = సముద్రము; అడంగె = నశించినది; బంధు = బంధువులు; గురు = గురువులు; మిత్ర = మిత్రులు ఐన; జనంబులు = వారు; అక్కడక్కడన్ = చెల్లాచెదురై; పోయిరి = పోయారు; ద్వారక = ద్వారకానగరము; కున్ = కు; పోయి = వెళ్ళి; సుహృత్ = హితులైన; జనంబులు = వారి; తోడన్ = తోటి; ఏమందును = ఏమిచెప్పను; అని = అని; పలుకు = అనుచున్న; సమయంబునన్ = సమయమునందు; దివ్య = దివ్యమైన; ఆయుధంబులును = ఆయుధాలు; దివ్య = భవ్యమైన; రథ = రథము; రథంబులు = గుఱ్ఱములు; అంతర్ధానంబునొందెన్ = మాయమైపోయెను; నారాయణుండు = కృష్ణుడు; వాని = అతని; తోన్ = తోటి; అక్రూర = అక్రూరుడు; విదురుల = విదురుడుల; కున్ = కు; ఈ = ఈ; వృత్తాంతంబు = విషయము; అంతయున్ = సమస్తము; చెప్పుము = తెలుపుము; సవ్యసాచిన్ = అర్జునుని {సవ్యసాచి - రెండు చేతులతో బాణములు వేయగలవాడు, అర్జునుడు}; కని = కలిసి; స్త్రీ = స్త్రీలను; బాల = పిల్లలను; గురు = పెద్దలను; వృద్ధ = ముసలి ఐన; జనంబులన్ = వారిని; కరిపురంబు = హస్తినాపురమున; కున్ = కు; కొని = తీసుకొని; చనుము = పొమ్ము; అనుము = అనిచెప్పు; పొమ్ము = ఇకనీవు వెళ్ళు; అనినన్ = అని చెప్పగా; వాడును = అతను; మరలి = వెనుదిరిగి; చని = వెళ్ళి; కృష్ణుని = కృష్ణుని; వాక్యంబులున్ = మాటలను; సవిస్తారంబుగా = వివరముగా; చెప్పెన్ = చెప్పెను; అట్లు = అలా; చేయున్ = చేసెడి; ఆలోనన్ = సమయమునకు; ద్వారకానగరంబున్ = ద్వారకానగరము; పరిపూర్ణ = పూర్తిగా నిండిన; జలంబు = నీరు కలది; ఐ = అయ్యి; మునింగెన్ = ములిగిపోయెను; అంతన్ = తరువాత; ఎంతవారికి = ఎంతటివారికైనను; చనన్ = వెళ్లుటకు; రాక = శక్యముకాకుండ; ఉండెన్ = ఉండెను; ఆ = ఆ యొక్క; పరమేశ్వరుండును = కృష్ణుడు; శతకోటి = నూరుకోట్ల; సూర్య = సూర్యులకుసమానమైన; దివ్య = దివ్యమైన; తేజః = తేజస్సుతో; విభాసితండు = ప్రకాశించువాడు; ఐ = అయ్యి; వెడలి = బయలుదేరి; నారద = నారదుడు; ఆది = మొదలగు; ముని = మునుల; గణంబులును = సమూహములు; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; రుద్ర = శివుడు; ఆది = మున్నగు; దేవతలును = దేవతలు; జయజయ = జయజయ అనెడి; శబ్దంబులన్ = రవములతో; తోడన్ = కూడా; కదిలి = బయలుదేరి; రాన్ = రాగా; నిజ = తన; పదంబున = లోకమున; కున్ = కు; అరిగెన్ =

వెళ్ళెను; ఆ = ఆ ప్రసిద్ధుడైన; నారాయణ = కృష్ణుని; విగ్రహంబు = స్వరూపము; జలధి = సముద్రపు;
ప్రాంతంబునన్ = ప్రదేశమునందు; జగన్నాథున్ = జగన్నాథుని; స్వరూపంబు = స్వరూపముకలది;
ఐ = అయ్యి; ఉండెను = ఉండెను; అని = అని; శుకుండు = శుకుడు; పరీక్షిన్నరేంద్రున =
పరీక్షిన్మహారాజున; కున్ = కు; చెప్పెను = చెప్పెను; అని = అని; చెప్పి = చెప్పి.

భావము:

అంటూ దారుకుడు మిక్కిలి దుఃఖంతో ఇలా విన్నవించాడు. "సముద్రమంత యాదవ సమూహం
నశించింది. బంధువులు, గురువులు, మిత్రులు అందరు అటు ఇటూ చెల్లాచెదురైపోయారు.

ద్వారకకు పోయి మిత్రులతో ఏమని చెప్పాలి." అని అంటూండగానే, శ్రీకృష్ణుని దివ్యమైన
ఆయుధాలు, గుఱ్ఱాలూ మాయమైపోయాయి. శ్రీకృష్ణుడు దారుకుడితో, "అక్రూరునికీ విదురునికీ
జరిగిందంతా చెప్పు. స్త్రీలను, పిల్లలను, పెద్దవారిని హస్తినాపురానికి తీసుకుని వెళ్ళమని
అర్జునుడితో చెప్పు. వెళ్ళు." అన్నాడు. దారుకుడు తిరిగివెళ్ళి కృష్ణుడి మాటలు వివరంగా అందరికీ
చెప్పాడు. ఆయన చెప్పినట్లు చేసేటంతలో ద్వారకానగరం పూర్తిగా జలాలలో మునిగిపోయింది.
ఎవరికీ ప్రవేశించటానికి వీలులేని స్థితికి వెళ్ళిపోయింది.

అప్పుడు పరమేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడు నూరుకోట్ల సూర్యుల దివ్యతేజస్సుతో వెడలి నారదుడు
మున్నగు మునులు, బ్రహ్మదేవుడు, రుద్రుడు, మొదలయిన దేవతలు జయజయ నినాదాలతో వెంట
రాగా తన స్థానానికి వెళ్ళిపోయాడు. ఆ నారాయణుని విగ్రహము సముద్ర ప్రాంతంలో జగన్నాథుడి
రూపంతో ఉంది." అని శుకబ్రహ్మ పరీక్షిన్మహారాజుకి చెప్పాడు.

11-123-క.

ఈ కథ విన్నను వ్రాసిన

బ్రాహ్మణముగ లక్ష్మి యశము భాగ్యము గలుగుం

జేకొని యాయువు ఘనుడై

లోకములో నుండు నరుండు లోకులు వొగడన్.

టీకా:

ఈ = ఈ యొక్క; కథ = వృత్తాంతమును; విన్నను = వినినను; వ్రాసినన్ = రాసినను; ప్రాకటముగ = ప్రసిద్ధముగ; లక్ష్మి = సిరిసంపదలు; యశము = కీర్తి; భాగ్యము = అదృష్టము; కలుగున్ = లభించును; చేకొని = చేపట్టి; ఆయువున్ = ఆయుష్షు; ఘనుడు = అధికముగ కలవాడు; ఐ = అయ్యి; లోకము = ప్రపంచము; లోన్ = లోపల; ఉండును = ఉండును; నరుడు = మానవుడు; లోకులు = ప్రజలు; పొగడన్ = స్తుతించుచుండగా.

భావము:

ఈ కథను విన్నవారు, వ్రాసినవారు సిరిసంపదలు కీర్తి అదృష్టము కలిగి దీర్ఘాయువుతో లోకులు మెచ్చే గొప్పవారై ప్రకాశిస్తారు.

11-124-చ.

నగుమొగమున్ సుమధ్యమును నల్లని మేనును లచ్చికాటప
ట్టగు నురమున్ మహాభుజము అంచితకుండలకర్ణముల్ మదే
భగతియు నీలవేణియుఁ గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి
మ్ముగఁబొడసూపుఁగాతఁ గనుమూసినయప్పుడు విచ్చినప్పుడున్.

టీకా:

నగు = నవ్వు; మొగమున్ = ముఖము; సు = చక్కని; మధ్యమును = నడుము; నల్లని = నల్లటి;
మేనును = దేహము; లచ్చి = లక్ష్మీదేవి; కిన్ = కి; ఆటపట్టు = నివాసము; అగు = ఐన; ఉరమున్ =
వక్షస్థలము; మహా = పెద్ద; భుజములున్ = బాహువులు; అంచిత = అందమైన; కుండల =
కుండలములు కల; కర్ణముల్ = చెవులు; మద = మదించిన; ఇభ = ఏనుగు వంటి; గతియున్ =
నడక; నీల = నల్లని; వేణియున్ = శిరోజములు; కృపారస = దయారసముగల; దృష్టియున్ =
చూపులు; కల్గు = కలిగిన; వెన్నుడు = విష్ణుమూర్తి; ఇమ్ముగన్ = స్పష్టముగ; పొడసూపుగాత =
కనపడుగాక {పొడసూపు - పొడవు చూపు, కనబడు}; కనున్ = కనులను; మూసిన = మూసుకొన్న;
అప్పుడున్ = సమయమునందు; విచ్చిన = తెరచుకొన్న; అప్పుడున్ = సమయమునందు.

భావము:

నవ్వు ముఖము; చక్కని నడుము; నల్లని దేహము; లక్ష్మీదేవికి నివాసమైన వక్షస్థలము; పెద్ద బాహువులు; అందమైన కుండలాలు కల చెవులు; గజగమనము; నల్లనిజట్టు; దయారసం చిందే చూపు కలిగిన విష్ణుమూర్తి నేను కనులు మూసినపుడు తెరచినపుడు పొడచూపు గాక.

ఏకాదశ స్కంధము : పూర్ణి

11-125-క.

రాజీవసదృశనయన! వి

రాజితసుగుణా! విదేహరాజవినుత! వి

భ్రాజితకీర్తి సుధావృత

రాజీవభవాండభాండ! రఘుకులతిలకా!

టీకా:

రాజీవసదృశనయన = శ్రీరామా {రాజీవసదృశనయనుడు - రాజీవ (పద్మముల) సదృశ (వంటి)

నయన (కన్నులు కలవాడు), రాముడు}; విరాజితసుగుణా = శ్రీరామా {విరాజితసుగుణుడు -

విరాజిత (ప్రకాశించెడి) సుగుణుడు (సుగుణాలు కలవాడు), రాముడు}; విదేహరాజవినుత =

శ్రీరామా {విదేహరాజవినుత - విదేహ దేశపు రాజ (జనకుని)చే వినుత (స్తుతింపబడినవాడు),

రాముడు}; విభ్రాజితకీర్తిసుధావృతరాజీవభవాండభాండ = శ్రీరామా

{విభ్రాజితకీర్తిసుధావృతరాజీవభవాండభాండ - విభ్రాజిత (ప్రకాశించెడి) కీర్తి అనెడి సుధ

(అమృతము)చేత ఆవృత (ఆవరింపబడిన) రాజీవభవ అండభాండ (బ్రహ్మాండభాండము కలవాడు),

రాముడు}; రఘుకులతిలకా = శ్రీరామా {రఘుకులతిలకుడు - రఘు కుల (వంశానికి) తిలకుడు

(శోభాకరమైన వాడు), రాముడు}.

భావము:

పద్మములవంటి కన్నులు కలవాడ! ప్రకాశించే సుగుణాలు కలవాడా జనక మహారాజుచే
పొగడబడినవాడ! ప్రకాశించే కీర్తి అనే అమృతంతో ఆవరించబడిన బ్రహ్మాండభాండం కలవాడ!
రఘువంశానికి తిలకం వంటివాడ! శ్రీరామచంద్ర ప్రభు!

11-126-మాలి.

ధరణిదుహితృరంతా! **ధ**ర్మమార్గానుగంతా!

నిరుపమనయవంతా! **ని**ర్జరారాతిహంతా!

గురుబుధసుఖకర్తా! **కో**సలక్ష్మోణిభర్తా!

సురభయపరిహర్తా! **సూ**రిచేతోవిహర్తా!

టీకా:

ధరణిదుహితృరంతా = శ్రీరామా {ధరణిదుహితృరంత - ధరణిదుహితృ (భూదేవిపుత్రికతో) రంత
(క్రీడించు వాడు), రాముడు}; ధర్మమార్గానుగంతా = శ్రీరామా {ధర్మమార్గానుగంత - ధర్మమార్గమును
అనుగంత (అనుసరించువాడు), రాముడు}; నిరుపమనయవంతా = శ్రీరామా {నిరుపమనయవంత
- నిరుపమ (సాటిలేని) నయవంత (నీతి కలవాడు), రాముడు}; నిర్జరారాతిహంతా = శ్రీరామా
{నిర్జరారాతిహంత - నిర్జర అరాతి (రాక్షసులను) హంత (సంహరించినవాడు), రాముడు};
గురుబుధసుఖకర్తా = శ్రీరామా {గురుబుధసుఖకర్త - గురువులకు బుధ (పండితులకు) సుఖమును
కర్త (కలిగించు వాడు), రాముడు}; కోసలక్ష్మోణిభర్తా = శ్రీరామా {కోసలక్ష్మోణిభర్త - కోసల అనెడి క్షోణి
(రాజ్యాని)కి భర్త (రాజు), రాముడు}; సురభయపరిహర్తా = శ్రీరామా {సురభయపరిహర్త - సుర
(దేవతల) భయమును పరిహర్త (పోగొట్టువాడు), రాముడు}; సూరిచేతోవిహర్తా = శ్రీరామా
{సూరిచేతోవిహర్త - సూరి (పండితుల) చేతన్ (హృదయాల)లో విహర్త (విహరించేవాడు), రాముడు}.

భావము:

భూదేవి పుత్రిక యైన సీతాదేవిని ఆనందింప జేయు వాడా! ధర్మమార్గాన్ని సదా అనుసరించిన
వాడా! సాటిలేని నీతిమంతుడా! దేవతల శత్రువు లైన రాక్షసులను సంహరించిన వాడా! కోసల

దేశ రాజ! దేవతల భయమును పోగొట్టిన వాడ! పండితుల హృదయాలలో విహరించు వాడ!

శ్రీరామ!

11-127-గ.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రపుత్ర సహజపాండిత్య
పోతనామాత్యప్రియశిష్య వెలిగందల నారయ నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతంబను
మహాపురాణంబు నందుఁ గృష్ణుండు భూభారంబు వాపి యాదవుల కన్యోన్య వైరానుబంధంబుఁ
గల్పించి, వారల హతంబు గావించుటయు, విదేహర్షభ సంవాదంబును, నారాయణ ముని
చరిత్రంబును, నాలుగు యుగంబుల హరి నాలుగువర్ణంబులై వర్తించుటయు, బ్రహ్మాది దేవతలు
ద్వారకానగరంబునకుం జని కృష్ణుం బ్రార్థించి నిజపదంబునకు రమ్మనుటయు, నవధూత యదు
సంవాదంబును, నుద్ధవునకుఁ గృష్ణుం డనేకవిధంబు లైన యుపాఖ్యానంబు లెఱింగించుటయు,
నారాయణప్రకారం బంతయు దారకుం డెఱింగివచ్చి ద్వారకానివాసులకుం జెప్పుటయుఁ,
గృష్ణుండు దన దివ్యతేజంబుతోఁ బరమాత్మం గూడుటయు నను కథలు గల యేకాదశ స్కంధము.

టీకా:

ఇది = ఇది; శ్రీ = శుభకరమైన; పరమేశ్వర = భగవంతుని; కరుణా = దయచేత; కలిత = లభించిన;
కవితా = కవిత్వమును; విచిత్ర = విశేషముగ చిత్రించువాడు; కేసనమంత్ర = కేసనమంత్ర యొక్క; పుత్ర
= కుమారుడు; సహజ = సహజసిద్ధముగ; పాండిత్య = పాండిత్యము కలవాడు; పోతనామాత్య =
పోతనామాత్యునికీ; ప్రియ = ఇష్టమైన; శిష్య = శిష్యుడు; వెలిగందల = వెలిగందల వంశపు; నారయ
= నారయ అనెడి; నామధేయ = పేరుకలవానిచే; ప్రణీతంబు = రచింపబడినది; ఐన = అయిన; శ్రీ =
శ్రీమంతమైన; మహాభాగవతంబు = మహాభాగవతము; అను = అనెడి; మహా = గొప్ప;
పురాణంబున్ = పురాణము; అందున్ = లో; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; భూ = భూమిమీది; భారంబున్ =
భారమును; వాపి = పోగొట్టి; యాదవుల = యదువుల; కిన్ = కి; అన్యోన్య = పరస్పర; వైర =
శత్రుత్వపు; అనుబంధంబున్ = భావములను; కల్పించి = ఏర్పరచి; వారలన్ = వారిని; హతంబు =
నాశనము; కావించుటయు = చేయుట; విదేహ = విదేహుడు; ఋషభ = ఋషభుడుల;
సంవాదంబును = సంభాషణము; నారాయణ = నారాయణుడు అను; ముని = ముని యొక్క;
చరిత్రంబును = కథ; నాలుగు = నాలుగు (4); యుగంబుల = యుగములలోను; హరి = విష్ణుమూర్తి;

నాలుగు = నాలుగు (4); వర్ణంబులు = వర్ణములు కలవాడు; ఐ = అయ్యి; వర్తించుటయున్ = ఉండుట; బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు; ఆది = మొదలైన; దేవతలున్ = దేవతలు; ద్వారకానగరంబున్ = ద్వారకానగరమున; కున్ = కు; చని = వెళ్ళి; కృష్ణున్ = కృష్ణుని; ప్రార్థించి = వేడి; నిజ = తన; పదంబున్ = స్థానమున; కున్ = కు; రమ్ము = విచ్చేయుము; అనుటయున్ = అనుట; అవధూత = అవధూత; యదు = యదుల; సంవాదంబును = సంభాషణము; ఉద్ధవున్ = ఉద్ధవున; కున్ = కు; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; అనేక = పలు; విధంబులు = రకములు; ఐన = అయినట్టి; ఉపాఖ్యానంబులు = ఇతిహాసములను; ఎఱింగించుటయు = తెలుపుట; నారాయణ = కృష్ణుని; ప్రకారంబు = విషయము; అంతయున్ = అంతా; దారుకుండు = దారుకుండు; ఎఱింగి = తెలిసికొని; వచ్చి = వచ్చి; ద్వారకా = ద్వారకానగరమున; నివాసుల = నివసించెడివారి; కున్ = కు; చెప్పుటయున్ = చెప్పుట; కృష్ణుండు = కృష్ణుడు; తన = తన యొక్క; దివ్య = దైవికమైన; తేజంబు = తేజస్సు; తోన్ = తోటి; పరమాత్మన్ = పరమాత్మను; కూడుటయున్ = కలియుట; అను = అనెడి; కథలు = కథనములు; కల = ఉన్నట్టి; ఏకాదశ = పదకొండవ; స్కంధము = స్కంధము.

భావము:

ఇది పరమేశ్వరుని దయచేత లభించిన విచిత్రమైన కవిత్యము కలవాడు కేసనమంత్రి కుమారుడు సహజపాండిత్యుడు అయిన పోతనామాత్యుని ప్రియశిష్యుడు వెలిగందల నారయ అను నామధేయునిచే రచించబడిన శ్రీ మహాభాగవత మనే పురాణంలో కృష్ణుడు భూభారం పోగొట్టి, యాదవులకు పరస్పర శత్రుత్వాలు కల్పించి, వాళ్ళను నాశనం చేయటం; విదేహ ఋషభ సంవాదం; నారాయణమహర్షి చరిత్ర; నాలుగు యుగాలలో హరి నాలుగు వర్ణాలై వర్తించటం; బ్రహ్మదేవుడు మొదలైన దేవతలు ద్వారకానగరానికి వెళ్ళి శ్రీకృష్ణుని తన స్థానానికి రమ్మని ప్రార్థించడం; అవధూత యదు సంవాదం; ఉద్ధవుడికి శ్రీకృష్ణుడు అనేకమైన ఉపాఖ్యానాలు తెలపటం; కృష్ణుడి విషయమంతా తెలుసుకుని దారుకుడు వచ్చి ద్వారకలోని వారికి చెప్పటం; శ్రీకృష్ణుడు తన తేజస్సుతో పరమాత్మను కలవటం అనే కథలు కల పదకొండవ స్కంధము.

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ!!

ఓం! ఓం! ఓం!

ఓం! శాంతిః! శాంతిః! శాంతిః!

సర్వే జనా స్సుఖినో భవతు!!